

e-ISSN: 2149-5939

IJ§ER

Volume: 6 Issue:2

Year: 2020

*International Journal of Social Sciences and
Education Research*

e-ISSN: 2149-5939

IJ§ER

Volume:6 Issue:2

Year: 2020

*International Journal of Social Sciences and
Education Research*

Editors

Prof. Dr. Mahmut DEMİR
Isparta University of Applied Sciences, Isparta, Turkey

Prof. Dr. Şirvan Şen DEMİR
Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey

Editors/Editörler

Prof. Dr. Mahmut DEMİR
Isparta University of Applied Sciences, Isparta, Turkey

Prof. Dr. Şirvan Şen DEMİR
Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey

Contact / İletişim

Address/Adres: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eğirdir,
Isparta - Türkiye

Tel: +90 (246) 3133447

Fax: +90 (246) 3133452

E-mail: ijsser.contact@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijsser>

Unless otherwise indicated, all materials on these pages are copyrighted by the IJSSER. All rights reserved. No part of these pages, either text or image may be used for any purpose. Therefore, reproduction, modification, storage in a retrieval system or retransmission, in any form or by any means, electronic, mechanical or otherwise, for reasons other than academic and scientific use, is strictly prohibited without prior written permission. IJSSER is context of TÜBİTAK Journal Park Project.

Dergide yayınlanan makalelerin tüm yayın hakları IJSSER'e aittir. Yayınlanan makaleler yayın kurulunun yazılı izni olmadan herhangi bir amaçla kısmen veya tamamen hiçbir şekilde elektronik, ya da basılı olarak kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz. Bilimsel ve akademik araştırmalar için kurallara uygun alıntı ve atıf yapılabilir. IJSSER TÜBİTAK DergiPark Projesi kapsamındadır.

Legal Responsibility: The authors and translators are responsible for the contents of their paper.

Yasal Sorumluluk: Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.

SCIENTIFIC AND ADVISORY BOARD / BİLİM VE DANIŞMA KURULU

- Dr. Adi FAHRUDIN-Center for Social Welfare Research and Development, INDONESIA
Dr. Alessandro DANOVI - University of Bergamo, ITALY
Dr. Catarina do Vale BRANDÃO - The University of Porto, PORTUGAL
Dr. Celina MANITA - University of Porto, PORTUGAL
Dr. Ekant VEER -University of Canterbury, NEW ZEALAND
Dr. Ekaterina GALIMOVA - American University of Central Asia, KIRGHIZISTAN
Dr. Eleni SELLA - National and Kapodistrian University of Athens, GREECE
Dr. Elmira MƏMMƏDOVA-KEKEÇ - Khazar University, AZERBAIJAN
Dr. Ermira QOSJA - Universiteti Europian i Tiranes, ALBANIA
Dr. Erzsébet CSEREKLYE - Eötvös Loránd University, HUNGARY
Dr. Ewa OZIEWICZ - University of Gdańsk, POLAND
Dr. Fred DERVIN - University of Helsinki, FINLAND
Dr. Gözde YİRMİBEŞOĞLU - Akdeniz University, TURKEY
Dr. Gueorgui PEEV - New Bulgarian University, BULGARIA
Dr. Ilze IVANOVA - University of Latvia, LATVIA
Dr. Indra ODİNA - University of Latvia, LATVIA
Dr. İsmail SEVINÇ - N. Erbakan University, TURKEY
Dr. Joanna BŁASZCZAK - University of Wrocław, POLAND
Dr. Juan José Padiel BENTICUAGA - University of Málaga, SPAIN
Dr. Kevin NIELD - Sheffield Hallam University, ENGLAND
Dr. Ksenofon KRISAFI - Universiteti Europian i Tiranes, ALBANIA
Dr. Lejla SMAJLOVIĆ - University of Sarajevo, BOSNIA AND HERZEGOVINA
Dr. Lilia HALIM - Universiti Kebangsaan Malaysia, MALAYSIA
Dr. Ljudmil GEORGIEV - New Bulgarian University, BULGARIA
Dr. Muammer TUNA - Muğla S. Koçman University, TURKEY
Dr. Nesrin ŞALVARCI TÜRELİ – S. Demirel University, TURKEY
Dr. Oktay EMİR - Anadolu University, TURKEY
Dr. Olga DEBICKA - University of Gdańsk, POLAND
Dr. Ozan BAHAR - Muğla S. Koçman University, TURKEY
Dr. Phatima MAMARDASHVILI - Tbilisi State University, GEORGIA
Dr. Puiu NISTOREANU - Academia de Studii Economice din Bucureşti, ROMANIA
Dr. Qızılgül ABBASOVA - Baku State University, AZERBAIJAN
Dr. Tamar DOLBAIA -Tbilisi State University, GEORGIA
Dr. Yusuf GÜNAYDIN – International Final University, TRNC

Focus and Scope: *International Journal of Social Sciences and Education Research* is a peer-reviewed online journal which publishes original research papers. *IJSSER* welcomes submissions related to academic and scientific practices, approaches, applied research studies, critical reviews on major issues, development of new technologies and tools in social science and education research in English or Turkish.

Peer Review Process: All submitted manuscripts by author(s) are subject to initial appraisal by the section editors to peer review as a double-blind by at least two independent and expert referees. For the article to be published, at least two referees agree on the publication of the work.

Indexes & Databases:

- ISI - International Scientific Indexing
- ESJI - Eurasian Scientific Journal Index
- OAJI- Open Academic Journals Index
- CiteFactor
- Google Scholar
- IPIndexing
- ResearchBib-Academic Research Index
- DRJI - Directory of Research Journals Indexing
- SIS - Scientific Indexing Services
- JournalSeek
- SOBIAD
- Türk Eğitim İndeksi
- Türkiye Turizm Dizini
- ASOS Index

Odak ve Kapsam: Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi orijinal araştırma makalelerini yayınlayan hakemli online bir dergidir. *IJSSER* Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları ile ilgili uygulamalar, yaklaşımlar, araştırma çalışmaları, önemli konularda kritik yorumlar, yeni teknolojilerin ve araçların geliştirilmesini içeren akademik ve bilimsel içeriğe sahip İngilizce veya Türkçe hazırlanmış her türlü makaleyi kabul etmektedir.

Değerlendirme süreci: Yazar(lar) tarafından gönderilen çalışmalar öncelikle bölüm editörleri tarafından değerlendirilerek alanından uzman ve birbirinden bağımsız, yazarlarla akademik olarak eş düzeydeki en az iki hakeme gönderilmektedir. Makalenin yayımlanması için en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi şarttır.

İndeks ve Veri tabanları:

- ISI - International Scientific Indexing
- ESJI - Eurasian Scientific Journal Index
- OAJI- Open Academic Journals Index
- CiteFactor
- Google Scholar
- IPIndexing
- ResearchBib-Academic Research Index
- DRJI - Directory of Research Journals Indexing
- SIS - Scientific Indexing Services
- JournalSeek
- SOBIAD
- Türk Eğitim İndeksi
- Türkiye Turizm Dizini
- ASOS Index

Table of Contents / İçindekiler

Cover-Contents / Kapak-İçindekiler	<i>i-vi</i>
★ Research Articles / Ampirik Araştırma Makaleleri	
Impact of corona crisis on SMEs in the Slovak Republic <i>Katka BELANOVÁ</i>	<i>150-156</i>
At the edge of a global problem entitled corona: The rooted education policy of China <i>İlknur KAZAZ</i>	<i>157-164</i>
Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi <i>Murat ÇAKIN, Ebru KÜLEKÇİ AKYAVUZ</i>	<i>165-186</i>
Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19 <i>Semiha YÜKSEK USTA, H. Nur GÖKCAN</i>	<i>187-206</i>
Covid-19 salgını turizm sektörünü nasıl etkiler? Turizm akademisyenleri perspektifinden bir değerlendirme <i>Gülşay ÖZALTIN TÜRKER</i>	<i>207-224</i>
COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi <i>Melda AKBABA</i>	<i>225-240</i>
Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic <i>Zeynep CANLI, Bekir CANLI</i>	<i>241-251</i>
Öğrencilerin uzaktan öğrenmeye ilişkin algı ve tutumlarının değerlendirilmesi <i>Elanur DURDU, Mehmet ALBAYRAK</i>	<i>252-268</i>
★ Review Articles / Derleme Makaleler	
Covid-19 salgınına yönelik mücadelenin iç güvenlik açısından yönetimi <i>Tarık AK</i>	<i>269-281</i>
Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi <i>Eda ATLI YILMAZ, Ayşegül ATLI</i>	<i>282-293</i>

Impact of corona crisis on SMEs in the Slovak Republic

Katarína Belanová¹

Received date: 17 / 05 / 2020

Accepted date: 28 / 06 / 2020

Abstract

The current situation related to the spread of coronavirus in Slovakia is a burdensome test for everyone. Its effects will be felt mostly by entrepreneurs from the category of small and medium-sized enterprises and sole proprietors. Small and medium-sized enterprises are a pillar of the Slovak economy. The aim of the article is to point out the initial impacts of corona crisis on SMEs in the Slovak Republic and to propose measures to mitigate its negative consequences. We present that 8.9% of entrepreneurs out of all active small and medium-sized enterprises had to close their operations in a period of extraordinary situation. Even the part of entrepreneurs who continued in their activities and have not closed operations (57%) has a big problem with the declining demand for their products and services.

Keywords: *Small and medium – sized enterprises, corona crisis, financial support*

1. Introduction

In Slovakia, small and medium-sized enterprises (SMEs) are a key segment of the business sector, as well as the backbone of the economy and the basis for the country's competitiveness.

SMEs in the SR are defined according to the European Commission Recommendation 2003/361, which sets out the main factors for determining whether a company is a SME; number of employees and either turnover or balance sheet total. We can recognize three categories of enterprises: Micro (less than 10 employees, turnover or balance sheet total \leq 2 million EUR), Small (less than 50 employees, turnover or balance sheet total \leq 10 million EUR), Medium-sized (less than 250 employees, turnover \leq 50 million EUR or balance sheet total \leq 43 million EUR).

A favorable business environment is an important prerequisite for their successful development. After a relatively long period of prosperity connected with GDP growth and low unemployment, there was a reversal this year.

The coronavirus, which was confirmed in Slovakia in March 2020, has also had a huge impact on the business environment and the economy. Regarding this, a corona crisis has started. Although it is very complicated to predict future development under the current uncertain conditions, it can already be stated that the effects of the corona crisis will be felt mostly by small and medium-sized enterprises and sole proprietors.

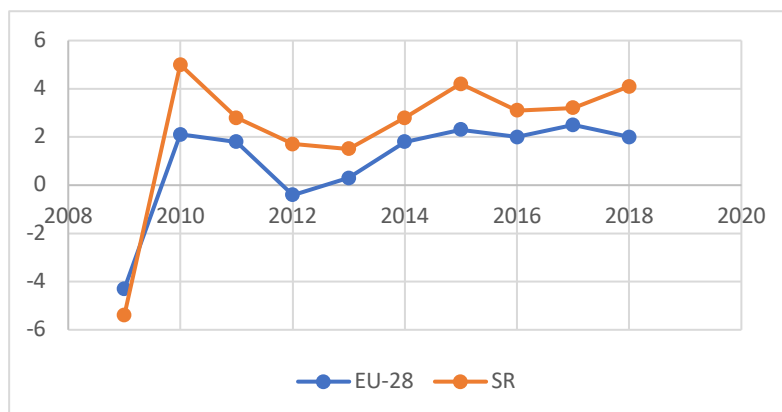
As part of measures to prevent the spread of coronavirus, selected retail and service facilities were closed in Slovakia. The paper points out that quarantine measures have significantly affected

¹ Assoc.prof. Ing. Katarína Belanová, PhD., University of Economics in Bratislava, Slovakia, katarina.belanova@euba.sk

small and medium-sized enterprises, who started to have problems with cash flow and maintaining employment due to the economic downturn.

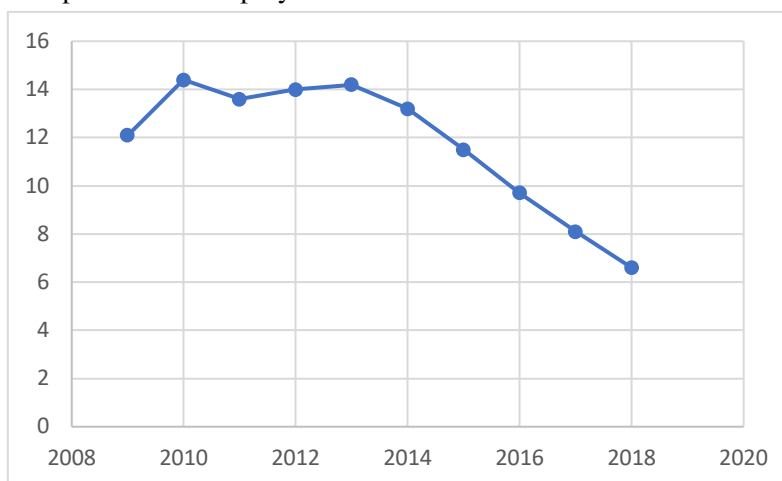
The aim of the article is to point out the initial impacts of corona crisis on SMEs in the Slovak Republic and to propose measures to mitigate its negative consequences on SMEs.

Figure 1 EU – 28 and Slovakia GDP Annual Growth Rate (%)

Source: Eurostat

Figure 2 Development of unemployment rate in the SR

Source: The Statistical Office of the Slovak Republic

2. Literature

The business environment of SMEs is the subject of many foreign (Berger and Udell, 1995; Berry et al., 2004; Cressy and Olofsson, 1997; Degryse and Cayseele, 2000; Dierkes, 2013) and domestic scientific works (Belanová, 2018; 2019). They conclude that due to the economic and social importance that SMEs represent for the Slovak economy, it is necessary to improve the business environment for their development.

Regarding the overcoming negative effects of corona crisis, it will be especially important to improve, resp. to make their access to external sources of finance easier.

The OECD report (OECD Scoreboard, 2016) states that the most common source of external financing for SMEs is bank credit. SMEs are usually at a disadvantage in obtaining bank loans

compared to large, established firms. This is related to their smaller size, lower diversification, limited market and higher risk. As Covaci (2008) states, SMEs are generally more risky than large companies because they are more sensitive to economic shocks and have lower ability to absorb change. This makes them more difficult, respectively completely impossible to use bank loans. From many other authors, this is confirmed by research of Berger and Udell (2002), respectively, Prevan and Kuvck (2014), who asserted that smaller and younger companies have bigger problems with external financing and pay higher prices. For this reason, SMEs rely on internal or "personal" funds, they are increasingly suffering from information asymmetry problems and have a low internal rate of return.

In Slovakia, SMEs are primarily financed from own sources of financing, resp. from external sources they mainly use bank account overdrafts, leasing and bank loans (EC and ECB, 2018). Although the results of the EC and ECB survey (2018) pointed to a continuous improvement in SMEs' access to finance in a pre – crises period, even within individual EU-28 countries access to SME finance in Slovakia is considered to be the least significant problem, SMEs from Slovakia achieve worse results in obtaining bank loans. Facilitating lending will be even more necessary in overcoming the corona crisis.

3. Methodology

To point out the initial impacts on SMEs in the Slovak Republic we described the development of SMEs in the Slovak Republic. We used the data from the Statistical Office of the Slovak Republic. The impacts of the corona crisis were presented by the use of two surveys realized by the Slovak Business Agency (2020) and The Slovak Craft Industry Federation (2020). We used analysis to process the data and make conclusions.

4. Development of SMEs in the Slovak Republic

The number of small and medium-sized enterprises is one of the basic quantitative indicators characterizing the state of the SME sector.

In 2018, similarly to previous years, small and medium-sized enterprises accounted for 99.9% of the total number of business entities in the Slovak economy. In a year-on-year comparison, their number decreased by 1.3%. Of the total number of enterprises, 96.8% were micro-enterprises (542,525), 2.6% (14,328) small enterprises and 0.5% (2,988) medium-sized enterprises and 0.1% (680) large enterprises. Due to their achieved share, the position of the category of micro-enterprises in Slovakia is more significant in comparison with the EU countries. In recent years, the number of micro-enterprises has fluctuated around 97% of the total number of business entities. In the monitoring year 2018, their number decreased slightly (by 1.4%), which was mainly due to a decrease in the number of active self-employed persons, as well as the transfer of business entities to higher categories of enterprises (with a higher number of employees). In 2018, a positive trend was recorded in the number of established small and medium-sized enterprises, while in the year-on-year comparison their number increased by almost one fifth (19.4%), resp. to 78,075 entities.

The most significant was the year-on-year increase in self-employed persons. Another positive fact in 2018 was a decrease in the number of defunct business entities by 0.8%, resp. to 52,168 entities. The net increase in business entities was double compared to the previous year (25,907 business entities). The position of women in the business sector in Slovakia did not change

significantly even in 2018. The development of the age structure of natural persons - entrepreneurs has recently been characterized by an increase in the representation of entrepreneurs in the younger age categories of less than 30 years. On the contrary, after the previous increase, in 2018 the representation of natural persons - entrepreneurs aged 60 and over is decreasing. In the observed period, most entrepreneurs were in the age category from 30 to 49 years.

Compared to 2017, employment in the SME sector increased by 1.4%, value added by 11%, while the achieved year-on-year growth was the most significant in the last 8 years. The generated profit before tax increased by 18.4% year-on-year and the gross production of SMEs by 7.8%. According to the preliminary results of the Statistical Office of the Slovak Republic, the year-on-year growth rate of SME exports also increased by 3.6%. Despite the positive development within several indicators, small and medium-sized enterprises failed to follow the previous positive development in the area of investment activity. The decline in the volume of investment even before the outbreak of the corona crisis pointed to a possible slowdown in the economic performance of SMEs in the future.

More than three quarters (76.4%) of small and medium-sized enterprises in Slovakia carried out their main business activity in the following four sectors: business services, trade, construction and industry. The share of other sectors in the monitored category of SMEs did not exceed 10%, while in the long run the lowest share is shown by the agricultural sector (4.1%) together with the accommodation and catering sector (3.3%).

Figure 3 Slovakia's regions

The long-term development of the sectoral structure of SMEs is characterized by a growing representation of the services sector, which is accompanied by a decline in the trade sector.

The rate of business activity of SMEs reached 20.4%. Compared to other EU countries, Slovakia ranks among the countries with the highest number of small and medium-sized enterprises in terms of total population. The structure of SMEs according to legal forms is still dominated by natural persons - entrepreneurs with a share of 59.0%, despite the continuous decline in their representation. The share of SMEs - legal entities in the total number of SMEs reached 41.0%. The number of active natural persons - entrepreneurs decreased by 5.2% year-on-year in 2018 to 330,377 entrepreneurs. The total number of small and medium-sized enterprises - legal entities increased by 4.9% to 229,464 entities. The highest share of individual legal forms of SME-legal

entities was achieved by limited liability companies (91.6%), which are also characterized by dynamic growth in number and long-term.

The regions of western and northern Slovakia are generally characterized by a higher rate of business activity, while a low rate of business activity is achieved in eastern Slovakia and the south of central Slovakia.

4. Result and conclusion

Thanks to the coronavirus impulse, the current crisis has a number of specific features that distinguish this crisis from standard cyclical crises. The primary specificity of the corona crisis is state measures aimed at protecting the health of the population, which are accompanied by a forced restriction of certain economic activities.

As the results of the Monitoring Business Environment survey (2020) show, according to the SK NACE classification, a total of 53,243 small and medium-sized enterprises operate in Slovakia in the sectors most at risk of quarantine measures. These entities, which were forced to close their operations, make up 8.9% of the total number of active small and medium-sized enterprises.

Micro-enterprises employing less than 10 employees dominate in the total number of most vulnerable SMEs. They reach 96.2% share. Representation of small enterprises (10-49 employees) represents 3.4% and medium-sized enterprises (50-249 employees) 0.4%.

Self-employed people predominate in the structure of endangered SMEs according to individual legal forms. Self-employed persons make up almost two thirds (59.7%) of the total number of vulnerable SMEs. More than one third (37.4%) is represented by the share of enterprises (legal entities) and 2.9% of persons doing business in the form of liberal professions.

Quarantine measures required the closure of establishments operated by small and medium-sized enterprises in the areas of retail trade, accommodation and food service activities, transport and business and other services.

In retail trade, furniture traders (720 SMEs), computers (691) and second-hand goods (598) had to limit their business. In the accommodation and catering sector, the most endangered are entrepreneurs providing dining type catering (6,962 SMEs), other special-purpose catering establishments (4,371) and restaurants (3,885). Entrepreneurs providing other passenger land transport (3,485 SMEs) and taxi services (2,193) in particular have existential problems in the transport sector. Entrepreneurs in business services, such as travel agencies (623 SMEs) and travel agencies (507), also have to deal with a complex situation. Most small and medium-sized enterprises, which had to reduce their business due to quarantine measures, operate in the area of other services (37.0%). The main activities of these entrepreneurs are, for example, the provision of hair-dressing and beauty services (11,195 SMEs), well-being services (3,267), or entertainment and leisure activities (1,489).

The most endangered small and medium-sized enterprises carry out their activities in the Bratislava Region (22.9%). The representation of other regions ranges from 9.5% (Trenčín Region) to 12.0% (Prešov Region). Small and medium-sized enterprises, which had to limit their business, achieved sales of EUR 6.8 billion in 2018 from the sale of their goods and services. The value added of these entities amounted to EUR 1.3 billion. Table 1 presents the summary resulting from Monitoring Business Environment survey.

Table 1 Frequency of SMEs operating in sectors most endangered by the coronavirus

Legal form	number	(%)
Enterprises – legal entities	19,931	37.4
Self - employed	31,785	59.7
Liberal professions	1,527	2.9
Size	number	(%)
Micro	51,212	96.2
Small	1,810	3.4
medium	221	0.4
Sector	number	(%)
Retail trade	4,187	7.9
Accommodation and food service	19,419	36.5
Transport	7,884	14.8
Business	1,478	2.8
Other services	20,275	38.1
Region	number	(%)
Bratislava	12,213	22.9
Trnava	6,175	11.6
Trenčín	5,046	9.5
Nitra	6,243	11.7
Žilina	6,348	11.9
Banská Bystrica	5,546	10.4
Prešov	6,408	12
Košice	5,264	9.9
Totally	53,243	100.0

Source: Monitoring Business Environment survey (2020)

The Slovak Craft Industry Federation, the Entrepreneurs Association of Slovakia in cooperation with the Wilio.sk platform, conducted a survey (2020) to map the current situation of self-employed persons and small entrepreneurs. Its aim was to find out the economic effects of the measures taken to prevent the spread of the corona virus and what form of help this group of entrepreneurs needs the most.

The results of the survey showed that up to 54% of respondents lost their jobs due to customers canceling orders due to restrictions associated with the transmission and spread of the disease. Another 25% were forced to suspend their activities due to the adopted state regulations and 11.5% did so voluntarily, which means that up to 36% of self-employed and small entrepreneurs have their activities interrupted altogether. Only 9.2% of respondents have only minor impacts on their business.

Even the part of entrepreneurs who continue their activities and have not closed operations (57%) has a big problem with the declining demand for their products and services, and only a small part (4.4%) stated that their services are required more than before beginning of the restriction. The availability of materials and long delivery times also seem to be a problem.

Entrepreneurs had the opportunity to express in the survey which form of aid they would currently appreciate the most. As many as 55% of respondents need subsidies for fixed operating costs, as they have to pay even if they have no income. Another expected form of assistance from the state is the deferral of repayments of social and health contributions, as well as the deferral of loan repayments. State aid in connection with the coronary crisis is constantly evolving. The conditions for individual state contributions are being updated, and new laws regulating (not only) the financial area are being approved.

All measures approved so far in Slovakia are called "LEX KORONA" and are presented to the public gradually, through aid packages. The First Aid package was intended for SMEs, other rounds are also intended for larger enterprises, very intensive work is being done especially on the introduction of the so-called Kurzarbeit in Slovak legislation and the use of special assistance from the EU.

We can conclude, that measures to mitigate the effects of a coronavirus pandemic have been taken, in which measures to facilitate SMEs' access to finance have a special role to play. Especially facilitating lending will be even more necessary in overcoming the corona crisis. State aid in connection with the coronary crisis is constantly evolving. The conditions for individual state contributions are being updated, and new laws regulating (not only) the financial area are being approved. Measures need to be "tailor-made" for SMEs.

References

- Belanová, K. (2018). *SMEs in the Slovak Republic and Their Innovative Activity*. SEPIKE 2018: Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics: Innovations in the Modern World. Frankfurt : Association 1901 SEPIKE. ISBN 9783-7481-8504-8, pp. 35-59.
- Belanová, K. (2019). Public Sources in Finance of Innovative Small and Medium-sized Enterprises in the SR. *Organizational-Economic Mechanism of Management Innovative Development of Economic Entities* : Collective Monograph in 3 Vol.. - Przeworsk : Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza. ISBN 978-83-937354-6-4, pp. 124-142.
- Berger, A. and Udell, G. (1995). Relationship Lending and Lines of Credit in Small Firm Finance. *Journal of Business*, 3, pp. 351 – 382.
- Berger, N. A. and Udell, F. G. (2002). Small Business credit Availability and Relationship lending. *The Economic Journal*, 112(477), F32-F53.
- Berry, A. - Grant, P.- Jarvis, R. (2004). European Bank Lending to the UK SME Sector, An Investigation of Approaches Adopted. *Intenational Small Business Journal*, 22(2), pp.115 - 130.
- Covaci, B. (2008). Credit Risk in Financing SME in Romania. Bucharest: SpiruHaret University.
- Cressy, R. and Olofsson, Ch. (1997). European SME Financing. *Small Business Economics*, 2, pp. 87 – 96.
- Degryse, H. and Van Cayseele, P. (2000). Relationship lending within a Bank-based system: Evidence from European small business data. Center of Economic Studies, Discussion Paper Series DPS 98.16.
- Dierkes, M. et al. (2013). Business credit information sparing and default risk of private firms. *Journal of Banking & Finance*, Vo. 37, pp. 2867-2878.
- ECB (2018). Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area. Retrieved from https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe
- Monitoring of Business Environment. (2020). Analysis of SMEs directly endangered by pandemics. Retrieved from: <http://monitoringmsp.sk/2020/03/31/analyza-msp-priamo-ohrozenych-pandemiou/>
- OECD. (2016). Financing SMEs and Entrepreneurs 2016: An OECD Scoreboard, OECD Publishing, Paris. Retrieved from: http://dx.doi.org/10.1787/fin_sme_ent-2016-en
- Pervan, I. and Kuvck, T. (2013). The relevant Importance of Financial Ratios and NonFinancial variables in Predicting of Insolvency. *Croatian Operational research review*, 4, 187-197.
- Slovak Craft Industry Federation (2020). More than 93% of entrepreneurs were affected by coronavirus. Retrieved from: https://www.szz.sk/images/Articles/PDFka/06-04-2020-TS-Prieskum-WILIO_SZZ-converted.pdf

At the edge of a global problem entitled corona: The rooted education policy of China

İlknur Kazaz¹

Received date: 16 / 05 / 2020

Accepted date: 28 / 06 / 2020

Abstract

While the world is struggling with the corona virus spreading from China, it brings to mind the question of whether it will bring other problems. Of course, it is unthinkable for a crowded and rooted country like China to stop education. Chinese people continue to hold on to life with all their strengths. So what is the reason for this commitment of the Chinese to education? What lies beneath? Where does Turkey stand in this situation?

Keywords: Foreign language education; language policy, PISA, Chinese education system

1. Introduction

During the last decade, new efforts have aimed at improving foreign language education worldwide. There is an increased awareness among researchers and educators about the language learning patterns and related problems that students go through within different educational systems and learning philosophies. The spread of English has accelerated worldwide from World War II onwards. Globalization, scientific inventions, technological innovations, economy and diplomacy have contributed to this situation in the forthcoming years. English has been nominated as the most prestigious foreign language in nearly all countries. Knowledge of English is an indispensable part of the modern world. This paper gives an overview of the history, ideology, structure, centralization, development and political maxims of English teaching and learning in the educational framework and discusses the characteristics of learners, the English language teaching environment and the contemporary classroom practices in China in comparison to Turkey under Covid-19 perspective. The reason for the selection of this country for this paper is that it has a unique teaching system henceforth a different approach towards foreign language learning.

1.1. Research questions

- a) Why isn't the Chinese education system affected adversely by the Covid-19 pandemic?
- b) What are the reasons for their success at education even in case of a global crisis?

1.2. The Purpose of the study

As the result of socio-economic problems, political tensions and misapplications due to the Covid-19 outbreak, many problems are expected in education which might decrease the effectiveness and quality of education. The challenges faced by the students and teachers could have influenced the national education in China, but it didn't. The Chinese Government succeeded both in

¹Lecturer, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey, ilknurkazaz@ktu.edu.tr

overcoming the health problems of its citizens and their education policy was not affected in a bad way. How did the Chinese manage to overcome the obstacles in education? The aim of this study is to find the reasons underlying the success at education, the aspects of Chinese policy at corona virus outbreak, and to shed light onto what lies beneath the Chinese power, the ways the Chinese dealt with the problem.

China vs. Turkey

2. Literature review

2.1. The foreign language learning environment in China

With over 1.36 billion people, the People's Republic of China is the world's most populous country and has the world's largest education system. China has a nine-year compulsory education system, including primary and lower secondary school. Students must take examinations for entry into upper secondary schools and universities. In Chinese education system, foreign language acquisition is conditioned mainly into the classroom. The foreign language acquisition environment is poor and no authentic materials and tasks are observed (Wong, 2007). In fact, there is little out-of-class activity. Foreign language proficiency is mainly through formal teaching and teachers, furthermore the textbooks are the principal sources of foreign language knowledge. The English teachers are Chinese originated, they were trained in Chinese institutions by Chinese teachers. English medium newspapers, magazines, radio programmes, TV programmes are few in number. Learning English has extrinsic motives. It is thought to give the individuals opportunities for higher education, career advancement, better salaries or for study and travel abroad (Gao, 2008). The advancements in international business and trade requires graduates to be proficient in the productive language skills; respectively writing and speaking. Learning English is viewed as a door-opener for self-development and material gain. For the country, education has a strategic value as well. It is a medium for national, political and economic goals. Macro policy decisions have been made by the central government to accelerate the modernisation process. Since 1985, a series of ELT reforms has been made at different educational levels to meet the needs of the 21st century. In the newly formed syllabuses the use of English is regarded as a tool for communication and a means to acquire knowledge from the European countries. In recent years, the Chinese government has been promoting reforms in teaching methodologies, school governance and management systems. Since 2001, the basic education curriculum reform has emphasised, the learning process and students' attitudes towards learning in addition to the content to be taught, encouraging active and creative problem solving, interactive and co-operative learning, and less reliance on passive rote learning. After participation in PISA 2015, the learning

time in school and academic requirements are specified, and students are required to meet all the requirements before they can get a diploma. Schools are exerting great efforts to provide students with a variety of elective courses and not all students are required to take the same courses. Research-based learning is encouraged in order to promote creativity, critical thinking and social practice. Students can identify their own research topics with the help of teachers. Students are now encouraged to take a more active role in classroom teaching. The examination system is also undergoing gradual reform. No entrance examinations are required in compulsory education. Students attend schools in their neighborhood. Admission to upper secondary school is not based on a single entrance exam. More emphasis has been placed on comprehensive evaluations, including students' ideological and moral qualities, physical and mental health, artistic accomplishments and involvement in the community.

2.2. Historical background

Chinese learners are always described as rote-learners who are passive, spoon-fed, quiet, unquestioning, motivated, obedient, disciplined and so on (Biggs, 1999). Chinese teachers are authoritative and dominant (Cortazzi & Jin, 1996b) while the education system is often examination-oriented (Wong 2007). The prevalent opinion is that the teacher is in control of knowledge and delivery, while learners solely listen and remember. The examinations are of crucial importance, they pose an ultimate goal for teachers and learners. The learning habits and teaching patterns have particularly deep roots. Modern education in China is heavily influenced by history, traditions and culture (Simpson, 2008). In line with this, Confucian orthodoxy is visible in Chinese learning. The Confucian influences are present in the education system and they are reflected in its teaching practices and learners' behaviour (Reynolds & Farrell, 1996), classroom discourse (Scollon, 1999), the curriculum (PRC State Education Committee, 1996), teacher-learner relationships (Chen & Drover, 1997) and textbook writing (Adamson & Morris, 1997).

Confucius paradigm views education as a tool for achieving personal perfection. According to Confucius, moral values are transmitted by the teacher. The teacher is the one who conveys the moral principles recorded in texts or learned from ancestors. The teacher's main duty is to transmit the ideological qualifications to the disciples which would lead to moral superiority. The teacher is in control of knowledge and delivery. For the creation of a successful learning environment, learners should be obedient, co-operative and polite. They should stick to the role and relationship principles which are core themes of the Confucian concept. Revolts in this superior-subordinate relationship would be envisaged improper and disrespectful of pecking order and hierarchy. The best way to remember these Confucian dogmas are word-by-word memorization. As supported by Scollon(1999), these philosophical patterns are vital to Chinese learners of English. The present ideology of teaching and learning foreign languages is interrelated with these historical and cultural roots.

Turkey has roots with its history in foreign language education as well. The introduction of English language into the Turkish education system dates back to The Tanzimat Period (1839-1876), the second half of the nineteenth century, which marks the beginning of the Westernization movements in the education system (Kirkgoz, 2005). This period plays an important role in education because it is the starting point of the Westernization movements. The first attempts to teach a western language rose out of the need to transfer military technology from the west in the eighteenth century. During the Ottoman period Grammar Translation Method was used to translate French into the written Ottoman Turkish. The interest in the learning and teaching of English

developed after World War II. Until 1941 the method for teaching languages was the grammar translation method which is based on reading comprehension and translation mainly due to the dominance of Arabic on the Ottoman Turkish. After the war there have been social, cultural, economic, technological, and political developments in the world. The alphabet was changed from Arabic to Latin. So, the methods used in language education were also changed. Direct Method became popular because every day language became the content of the courses. After a while, American schools started using Audiolingualism. Dialogues filled with imitation and repetition for provision of new vocabulary and structures to the students were made use of. Like China, Turkey started foreign language education with the grammar translation method and trialled many different methods so forth.

3. Method

Qualitative method was chosen for this study. Interpretivist grounded research design was employed. A systematic comparative analysis was preferred via subjective interpretation of the data by identifying themes or patterns. The comparative method “combines systematic data collection, coding, and analysis with theoretical sampling in order to generate theory that is integrated, close to the data, and expressed in a form clear enough for further testing” (Conrad, Neumann, Haworth, & Scott, 1993, p.). For grounded theory, as suggested in the literature (Strauss & Corbin; Taylor & Bogdan, 1998; Creswell, 2007; Locke, 1996), making constant comparisons and applying theoretical sampling are necessary strategies.

4. Findings and discussion

4.1. Curriculum

The aforementioned concept of uniformity of Chinese is reflected in the national syllabus, the choice of textbooks, the reliance on teachers' books and lesson planning as well. The College English Syllabus for Students of Arts and Science is used nationwide by 4 million non-English major university students. It includes 280 hours of teaching for the non-English major freshman and sophomore students. It covers the content of the teaching of pronunciation, vocabulary, grammar, reading, listening, writing and speaking skills. The micro-skills, inventories of vocabulary, grammatical summaries, functions and notions are included as well. Guidelines for teaching, appropriate approaches and advice on the use of teaching aids exist for the teachers' reference. When there is a curricular reform in China, a new set of recommended textbooks appears. Now that, the national examination is designed to test the students' textbook knowledge, there is no other way than teaching with the textbook. However, Richards (1993) warns that over-dependence on textbooks would result in the negligence of students' needs and deskilling of teachers: there would be a reduction in the teacher's role and a reduction in the quality of teachers' decision making and pedagogical reasoning (p.45). Even the revised version of College English syllabus states that the teaching materials are intended to provide the best language examples for classroom teaching. Hereby, the textbook is presented as the centre of classroom teaching. Onemore, the traditional teacher-centred and textbook-centred methods are consolidated. In China, syllabuses set the standards to reach national goals or curriculum reforms, (Educational Statistics Yearbook of China, 2004) to prepare the students for the national examinations. Teachers treat the syllabus as a vesicle. They never deviate from the published syllabus and the recommended textbooks. Textbooks have a dictation on the teaching methodology of the teacher and the format of the courses. Such kind of control allocates very scarce flexibility in the content, scheduling, teaching

approaches and the materials used. In Turkey, the Ministry of National Education plans the curricular changes and provides administrative arrangements and supervision related to education. In the 1980s when the ELT syllabus was attempted to be revised, communicative language teaching was integrated into the curriculum. The second change in the ELT policy was in 1997. The students started learning English at the fourth grade. This exposure to the language would help acquire the language more successfully. New curriculum is a much more comprehensive and elaborate in many aspects compared with the previous one. Use of games, stories, songs, dramatization and model materials are emphasized.

4.2. Teaching approach

The established belief of teacher's being the supplier of knowledge naturally shows itself in the Audio-lingual and the Grammar-Translation approaches when teaching and learning the foreign language in China (Ma, 1999). Teachers stand in front of the classroom and students sit in their desks looking at the blackboard. The teaching is in lecture mode. Students memorise the teacher's discourse and try to reproduce it in examination. Success is equated with sticking to traditional virtues, such as personal modesty, self-discipline, and obedience to authority. Standardisation of teaching is also maintained through lesson preparation. Each week, all teachers teaching at the same grade discuss the schedule and plan the lesson in the primary or secondary schools. Teachers also attend public showcase lessons arranged by the Provincial Education Committee, in order to acquire the teaching skills of the model teacher. Similarly, in higher education, collective lesson planning is organized by the teaching and research group. Instructors teaching at the same level prepare Chinese translation of the vocabulary, write down a detailed lesson plan, prepare quizzes and exchange their ideas in weekly meetings. The educational authorities urge the teachers to stick closely to the national syllabus and the recommended textbooks and to sustain the teacher-centred approach. This teacher-centred and textbook-centred approach creates equal learning conditions for every student as reported by Ross (1992).

In response to the changing economic and political situations of Turkey, the teaching theory is mainly concerned with educating the citizens who will be able to adopt and learn new language skills at different levels in their educational lives. Foreign language teachers are professionally competent and well-trained in order to close the gap between policy rhetoric and classroom reality. "Foreign Language Teaching Improvement Project" was organized in March 2011 in Turkey. In this project opening of English cafes at schools, demonstration of popular cartoons during courses and hiring of native speakers to work in collaboration with Turkish English Language Teachers were planned.

4.3. Learning behaviour

Imitation and repetition are widespread in Chinese classrooms. The teacher pronounces and intonates loudly. Then learners are asked to produce the exact reproduction. Imitation is believed to signify successful learning. Therefore, oral drills constitute an important classroom activity for learners. Grammar points and new words are explained as well in class, and then the students are required home assignments e.g. completing the workbook and the mechanical exercises prepared by the teacher. They are regarded as the only way to learn the foreign language. Although many foreign language theorists oppose to rote learning, the method is highly esteemed for Chinese learners, teachers and textbook writers. Memorization is mentioned explicitly in the syllabus as one of the abilities to be developed alongside language skills (English Syllabus for Senior Secondary, 1995). In fact, memorization is a learning strategy transferred from first language

acquisition to foreign language acquisition. When they begin to acquire the foreign language in the secondary school, they try to apply the same strategy used when they were 3 or 4 years old. Memorisation via repetitive learning transmits the learners to understanding (Haller et al., 2007).

The ongoing reforms have led to great improvements in Turkey. Students graduate from private schools and universities with English medium instruction. However, at present, official textbooks and curricula fail to take account of the varying levels and needs of students. This lack of interest has led to a disengagement of students from lesson content in English. Students turn up to the class, complete textbook exercises and learn nothing. Current textbooks do not differentiate according to student needs. Almost all classrooms have a layout where students sit together, in pairs on bench seats. However, teachers fail to use this seating arrangement to organise students into pairs and groups for communicative language practice.

4.4. Examinations

Through success in high-stake public examinations learners can gain social status in China. The nation-wide examinations determine whether the students further study at a key university or at an ordinary one. In the days of the Higher Institutions Entrance Examination the vehicles are banned from blowing horns. Police ensures the traffic flow to all examination centres. Testing in secondary schools is again extremely frequent. It measures the progress of the students and determines the students who are left behind. The national examinations in China are all syllabus-referenced. The teaching syllabus is the examination syllabus at the same time. Thus, more teaching and more recitation will lead to higher marks. The performance of the students in the examination will reciprocally portray teachers' ability and status. The teacher's mission, imposed by the education system, society, administrators and parents, is to get the students to achieve high scores in the exam.

Likewise, in Turkey, the present teacher-centric, classroom practice focuses on students learning how to answer teachers' questions, how to complete written exercises in a textbook, and how to pass a grammar-based test. Thus grammar-based grammar tests drive the teaching and learning process from Grade 4 onwards. This type of classroom practice dominates all English lessons and is a causal factor for the failure of Turkish students to speak and understand English.

4.5. The contemporary English classroom

Confucian ideology still reigns the philosophy of education in modern China. Nevertheless, the novel English syllabuses at primary, secondary and higher education levels have put an emphasis on the use of English. The national examinations were required to include a test of spoken English. Although the revised syllabuses retained the traditional ways of teaching and learning, the teachers were asked to make tremendous changes in their approach to language. They moved from knowledge to competence in approaches, from explanation to elicitation in teaching, from recitation to utilization in learning and from authority to interaction in methods. Teachers suffered from a sense of ideology conflict, a clash in cultural beliefs, however, and did not receive adequate retraining (Tang, 2001). Due to the pressure for change, eclecticism is widely promoted and accepted by teachers as the most appropriate approach (Hu, 2005b). Although communicative language teaching was preferred for some time because of its flexible nature, most teachers now have turned back to the grammar-translation method again. The classrooms in China fail to involve interaction and modern teaching methods even though being equipped with multi-media facilities

(Jiang, 2008). There is no such thing as good or bad language teaching, there is only teaching that is appropriate or inappropriate (Spolsky, 1989) or effective or ineffective (Harmer, 2001).

To sum up, education philosophy in China can be defined to be authoritarian, exam oriented, strict disciplined and to have expository teaching methods with an unquestioning acceptance of the teacher as the sole giver of knowledge. The Confucian culture with its extremely strong heritage prevails in the Chinese education system through a highly centralized curricula, and text-book-centredness, teacher-centredness and examination-centredness (OuYang, 2000). This preserved model of teaching and learning suits the best to the Chinese. The ideology and pride of the Chinese towards their own cultures, society and history prevent them from accepting new approaches and methods since they think it is a threat to their traditions and culture. Chinese framework of education which includes such a unique trait deserves recognition and respect from the western pedagogy. For this reason, problems like corona virus do not prevent the uncompetitive Chinese from learning and education. When education is considered, they are unstoppable in other words.

5. Conclusion

China's education system has always been an important component of life. With the advancements in technology it has reached the maximum accomplishment levels as well. Although there has been complaints during this period about the poor quality of some online classes, the low ratings of learning apps, the cancellation of high-stake exams, the Chinese are still highly successful at education, the origins of which extend to the Confucian paradigm. Chinese government has imposed strict measures to stop the spread of the Covid-19 pandemic and to ensure the continual of education. The Chinese keep teaching and learning as follows:

- a) In China, schools and universities are employing a mix of innovative and novel approaches for the survival of the right to education.
- b) Face-to-face teaching activities are not allowed.
- c) Chinese universities and colleges have been postponed.
- d) Ministry of Education has launched 'Disrupted classes, undisrupted learning' project for over 270 million students with flexible online learning.
- e) The universities administer multi-dimensional learning evaluation, and the students are credited out of online achievements.
- f) Faculty are permitted to choose among appropriate learning platforms they are familiar with such as Blackboard, TronClass, Zoom, Classin, Wechat group, and QQ group.

In short, Coronavirus outbreak has accelerated development of digital education in Chinese education. Henceforth; internet, big data, Artificial Intelligence, 5G, and cloud-based platforms are utilized. In the world of digital natives, the education somehow proceeds with the integration of online teaching into curricular systems which also bring out potential development opportunities (Jandrić, 2020) together for the future.

References

- Adamson, B., & Morris, P. (1997). The English curriculum in the People's Republic of China. *Comparative Education Review*, 41(1), 3-26.

- Biggs, J. (1999, April). Understanding chinese learners. Paper presented at the Seminar on Focus on the Learner Series, City University of Hong Kong, Hong Kong, China.
- Chen, D., & Drover, G. (1997). Teaching and learning for overseas students: the Hong Kong connection. In D. McNamara, & R. Harris (Eds.), *Overseas students in Higher Education – Issues in teaching and learning*. London; New York: Routledge.
- Conrad, C., Neumann, A., Haworth, J. G., & Scott, P. (1993). *Qualitative research in higher education: Experiencing alternative perspective and approaches*. Needham Heights, MA: Ginn Press.
- Creswell, J. W. (2007). *Research design: Qualitative and quantitative approaches*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cortazzi, M., & Jin, L. (1996b). English teaching and learning in China. *Language Teaching*, 29, 61-80.
- Gao, X. (2008). You Had to Work Hard 'Cause You Didn't Know Whether You Were Going to Wear Shoes or Straw Sandals!. *Journal of Language, Identity, and Education*, 7, 169-187.
- Haller, C., Fisher, R., and Gapp, R. (2007). Reflection as a means of understanding: ways in which Confucian heritage students learn and understand organisational behaviour. *Multicultural Education & Technology Journal*, 1(1), 6-24.
- Harmer, J. (2001). *The practice of English language teaching*. London: Longman.
- Hu, G. (2005b). CLT Is best for China"--An untenable absolutist claim. *ELTJ*, 59(1), 65-68.
- Jandrić, P. (2020). Postdigital research in the time of Covid-19. *Postdigital Science and Education*, 2, 233–238.
- Jiang, G. (2008). When a “modern” Chinese meets “traditional” American classes. *US China Education Review*, 5(5), 60-62.
- Kirkgoz, Y. (2005). , in G. Braine (Ed.), *Teaching English to the world: History, curriculum, and practice* (pp. 159-175). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Locke, K. (1996). Rewriting the discovery of grounded theory after 25 years? *Journal of Management Inquiry*, 5, 239-246.
- Ma, R. (1999). Language learning strategies of a sample of tertiary-level students in the P.R.China. *RELC Guidelines*, 21(1), 1-11.
- Ouyang, H. (2000). Remaking of face and community of practices: an ethnographic study of what ELT reform means to local and expatriate teachers in today’s China. Unpublished PhD. thesis, City University of Hong Kong, Hong Kong.
- Reynolds, D., & Farrell, S. (1996). *Worlds apart? A review of international surveys of educational achievement involving England*. London: Office for Standards in Education.
- Richards, J. (1993). Beyond the textbook: the role of commercial materials in language teaching. *Perspectives*, 5, 43-53.
- Ross, H. (1992). Foreign language education as a barometer of modernization. In H. Ruth (Ed.), *Education and modernization: the Chinese experience*. Oxford; New York: Pergamon Press.
- Scollon, R., & Scollon, S. (1994). *The post-Confucian confusion*. Research Report, No. 37. Hong Kong: Department of English, City Polytechnic of Hong Kong.
- Simpson, S. (2008). Western EFL teachers and East-West classroom-culture conflicts. *RELC Journal*, 39(3), 381-394.
- Spolsky, B. (1989). *Conditions for second language learning: introduction to a general theory*. New York: OUP.
- Tang, E. (2001). Discourse in the Chinese EFL classroom. Paper presented at the BALEAP PIM on Chinese learners”, Sheffield, UK.
- Taylor, S. J., & Bogdan, R. (1998). *Introduction to qualitative research methods: A guidebook and resource*. (3rd ed.). New York: Wiley
- Wong, R. (2007). Motivation and strategies to learn English: the case of pre-service teachers of Chinese. *Asian ESP Journal*, 3(2), 68-82.

Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi¹

The Covid-19 process and its reflection on education: An analysis on teachers' opinions

Murat Çakın² ve Ebru Külekçi Akyavuz³

Gönderilme tarihi/Received date: 04 / 05 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 28 / 06 / 2020

Öz

Bu çalışmada Covid-19 sürecinde yürütülen uzaktan eğitimde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları ve öğrencileri motive etme yöntemlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu durumlar eğitim faaliyetlerinin niteliği kapsamında önem arz etmektedir. Nitel araştırma türlerinden fenomenoloji desen tercih edilmiştir. Amaçlı örneklem türlerinden kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gaziantep merkez ilçelerinde farklı hizmet bölgelerinden 20 öğretmen çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Online yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar 3 kategoride incelenmiştir. Öğretmenlerin iletişim ile ilgili, velilerle ilgili ve öğrencilerin öğrenmesiyle ilgili sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemleri ise 5 kategori altında incelenmiştir. Öğrencileri motive etmek için destekleyici etkinlikler yaptıkları, gelecek için teşvik ettikleri, okulun devam ettiğini hissettirdikleri, sağlık çalışmaları yaptıkları ve güzel sözler söyledikleri belirlenmiştir. Çalışmada öğrencilere ücretsiz internet verilmesi, velileri bilinçlendirici çalışmaların ve öğrencileri motive etme yöntemlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Covid-19, eğitim, öğretmen

Abstract

It is important to determine the problems encountered by the teachers who continue working through distance education in terms of communication, the methods they use to motivate their students during the process in terms of health and education and the limitations they feel about these issues in order to evaluate and improve the educational activities. The study was designed as a qualitative research. The phenomenological design among the qualitative research methods was preferred. The study group consisted of teachers working in primary and secondary schools. 20 teachers in total participated in the study. The semi-structured interview form prepared by the researchers was used for data collection. The communication problems teachers encounter, problems about the parents, and problems about the learning of students during the COVID-19 were discussed as 3 different categories in the study. Within the scope of the second problem of the study, the question "What are the methods the teachers use to motivate their students during the Covid-19?" was answered. The data collected from the interviews were grouped under five categories as follows; saying nice things, conducting supportive activities, making the students feel like the school continues, performing health activities, and encouraging them for the future.

Keywords: Covid-19, education, teacher

1. Giriş

Dünyada ilk olarak 31 Aralık 2019'da Çin'in Hubei Eyaleti, Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve insandan insana hızlı bir şekilde yayılan Koronavirüs, ülkemizde ilk kez 11 Mart 2020'de

¹ Bu makale, 24-26 Haziran 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen "Uluslararası Covid-19 Kongresi: Eğitimde Yeni Normlar" adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kilis, muratcakin84@gmail.com, Orcid: 0000-0003-2797-9485

³ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kilis, ebruakulekci@kilis.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2436-8761

görölmeye başlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020: 12-13). Koronavirüs; solunum yolu enfeksiyonuna neden olabilen, solunum damlacıkları ile bulaşabilen büyük bir virüs ailesi olarak tanımlanmaktadır. Bu aileden bir virüsün sebep olduğu Covid-19 hastalığını önlemeye veya iyileştirmeye yönelik ilaç veya aşı bulunmamaktadır (World Health Organization WHO, 2020). Koronavirüs salgınından dolayı; küresel bir endişe yaşanmakta (Balta, 2020:4), işyerleri kapatılmakta veya iş hacmi durma noktasına gelmektedir (Kartal, 2020: 10). WHO verilerine göre koruyucu ekipman ve solunum cihazlarını temin etmeye yönelik talep 100 kat, bu ürünlerin maliyetleri ise 20 kat artmış durumdadır (Mahase, 2020:1). United Nations Conference on Trade and Development UNCTAD (2020: 4) tarafından hazırlanan “Koronavirüsün Küresel Uluslararası Doğrudan Yatırımlara Etkisi” raporundaki verilerde, salgın sonucu ortaya çıkan ekonomik krizden en çok gelişmekte olan ülkelerin etkileneceği görölmektedir.

Koronavirüsün sağlık, ekonomik, sosyal yönden birçok olumsuz sonuçları olmakla birlikte eğitsel anlamda da olumsuz sonuçları söz konusudur. United Nations (2020) Dünya genelinde öğrencilerin en az %91'inin okulların ara vermesinden etkilendiğini ifade etmektedir. Salgın hastalıktan dolayı tüm dünya genelinde uzaktan eğitim tek çare haline gelmektedir. Devletler, sağlığa yönelik tedbirlere paralel bir şekilde, eğitiminde devamlılığı ve öğrencilerin boşluğa düşmemesi amacıyla elindeki imkânlar çerçevesinde uzaktan eğitime dönülmesi kararı almaktadır (Telli-Yamamoto ve Altun, 2020: 26). Uzaktan eğitim, yaşamlarını farklı yerlerde sürdüren öğretmenler ve öğrenciler arasında aktif iletişim kurma imkânı oluşturmakla beraber öğretmen ve öğrencilere birçok değişkenden bağımsız bir şekilde bireysel ve işbirlikçi çalışma ortamı sağlamaktadır (Altıparmak, Kurt ve Kapıdere, 2011: 320). Ayrıca kayıt altındaki ders videoları sonradan da izlenebilmektedir ve öğrenciler istedikleri zaman doküman, video gibi birçok materyale bireysel olarak ulaşabilmektedir (Solak, Ütebay ve Yalçın, 2019: 42). Ancak uzaktan eğitimin sunmuş olduğu bu avantajlarının yanında yüz yüze eğitimin yerinin dolduramayacağı ve büyük miktarda öğretimin aniden çevirim içi olarak değiştirilmesinin sınırlılıkları olduğu da bir gerçektir (Lau, Yang ve Dasgupta, 2020). Araştırmacılar çevrim içi öğrenmenin çok yönlü bir süreç olması nedeniyle öğrenciler açısından çeşitli alanlarda öz yeterlilik gerektirdiğini ifade etmektedir (Yıldız ve Seferoğlu, 2020: 34).

Sınırlılıklarına rağmen birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de sağlık ve eğitim çalışmaları yürütölmektedir. Salgınla mücadele kapsamında meslek liselerinin üretim kapasiteleri arttırılmakta, maske, dezenfektan ürünleri, maske üretim makinaları, solunum cihazları üretimi yapılmakta ve öğrencilere internet ve televizyon üzerinden eğitim desteği verilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı MEB, 2020). Türkiye; uzaktan eğitimle, gelişmiş ülkelere oranla çok geç tanışmış olsa da iletişim alt yapısını güçlendirmesi ve teknolojik yatırımlarını arttırması ile birçok ülkenin önüne geçmiştir (Kırık, 2014: 85). Teknolojide yaşanan hızlı gelişim ve bu duruma bağlı olarak toplumsal yaşamda gözlenen değişim, birçok farklı alanda olduğu gibi eğitim alanında da etkilerini göstermiştir (Özey ve Demirci, 2010: 5).

Eğitim ortamlarında yaşanan olumsuzluklar öğrencilerin etkilenme derecesine bağlı olarak uzun süre etkili olabilmekte ve bireylerde güvensizlik, motivasyon düşüklüğü, özgüven eksikliği gibi olumsuz tutumlara sebep olmaktadır (Akmansoy, 2012: 60). Duygu ve düşüncelerin aktarılmasında en değerli iletişim aracı olan dil, bilgilerin paylaşılması ve etkileşimin gerçekleştirilmesi kapsamında her türlü ortamda farklı uyarıcı ve etkilere sahip olmaktadır. Dilin doğru, etkili ve amaca uygun kullanımı sosyal ortamın özelliklerine göre farklı içerikler ve kullanımlar gerektirmektedir (Karadüz ve Sayın 2015: 886). İdareci ve öğretmenler, özendirici söylemlerle

öğrencilerin içinde buldukları kaos ortamından kurtarmalarını sağlayabilir (Bülbül, 2008:57). Ersoy (2018: 2)'a göre eğitim ve öğretimin kilit taşı pozisyonunda olan öğretmenler, maddi ve manevi tüm yeterlilikleri sergileyebilmelidir.

Eğitim ve öğretimdeki görevlerini uzaktan eğitim yoluyla sürdüren öğretmenlerin süreç boyunca iletişim kurarken yaşadıkları problemleri, öğrencilerini eğitim ve sağlık açısından motive ederken kullandıkları yöntemleri ve bu konularda hissettikleri sınırlılıkları belirlemek eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin kullandıkları yöntemler araştırma problemi olarak belirlenmiş ve şu sorulara cevap aranmıştır:

Öğretmenlerin görüşüne göre Covid-19 sürecinde eğitim süreci ile ilgili yaşadıkları problemler nelerdir?

Öğretmenler Covid-19 sürecinde öğrencilerini nasıl motive etmektedirler?

2. Yöntem

2.1. Araştırma metodolojisi

Araştırma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma türlerinden fenomenoloji desen tercih edilmiştir. Nitel araştırmanın amacı, bireylerin yaşantılarını nasıl anlamlandırdıkları ile ilgili bir anlayış geliştirmek ve bu sürecin ana hatlarını çizerek bireylerin deneyimlerini nasıl yorumladıklarını tarif etmektir (Merriam, 2018: 14). Nitel araştırma türleri arasından fenomenolojik desen, bireylerin kendi bakış açılarına göre algı ve deneyimlerini ön plana çıkarmayı amaçlayan bir nitel araştırma desendir (Ersoy, 2016). Bu çalışmada da dünya genelinde etkisini süren Covid-19'un eğitim sistemine etkisini bu süreci birebir deneyimleyen öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda irdelemek amaçlandığından fenomenolojik desen kullanılmıştır.

2.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ilkökul ve ortaokullarda görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem türlerinden kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının sebebi, okulların eğitime ara vermesinden dolayı araştırmacılara yakın olan ve telefon veya online yollarla ulaşılabilir katılımcılara ulaşmaya imkan sağlamasıdır. Kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi araştırmaya hız ve pratik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmaya toplamda 20 öğretmen katılmıştır. Katılımcılara ait kişisel bilgiler tablo 1'de verilmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 1'de ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan kişiler; 12 erkek, 8 kadın olmak üzere 20 öğretmenden oluşmaktadır. Branş bazında incelendiğinde araştırma kapsamının; sınıf öğretmenliği, rehber öğretmenliği, ana sınıfı öğretmenliği, beden eğitimi öğretmenliği, drama öğretmenliği, matematik öğretmenliği, edebiyat öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, İngilizce öğretmenliği ve fen bilgisi öğretmenliği şeklinde 10 farklı branştan oluştuğu, mesleki kıdem bakımından ise öğretmenlerin 2 ile 19 yıl arasında mesleki hizmet yıllarına sahip oldukları görülmektedir.

2.3. Verilerin toplanması

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle araştırmacıların çevrelerindeki öğretmenlerle bu süreç ile ilgili ön görüşme yapılmıştır. Farklı branşlardaki öğretmenlerle yapılan

görüşmeler sonucunda görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra eğitim bilimleri alanında doktorasını tamamlamış iki öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda sorulara eklemeye yapılmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla iki öğretmenle pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamada soruların anlaşılabilirliğine dair olumsuz bir dönüt gelmediği tespit edilerek görüşme formunun son haline karar verilmiş ve ana uygulamaya geçilmiştir. Görüşme formunda 4 ana soru ve 7 sonda soru yer almaktadır. Görüşme formunda yer alan sorulardan birkaçı aşağıda sunulmuştur:

Karantina sürecinde öğrencilerin eğitimi ile ilgili sizi zorlayan durumlar nelerdi? Açıklayabilir misiniz?

Karantina sürecinde öğrencilerle nasıl bir iletişim kurdunuz? İletişimde yaşadığınız aksaklıklar nelerdir? Açıklayabilir misiniz?

Veriler araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Öğretmenler belirlendikten sonra onlara ve araştırmacılara uygun olan zaman dilimi ayarlanmıştır. Karantina süreci yaşandığından dolayı görüşmeler yüz yüze gerçekleşmeyip skype, whatsapp gibi uygulamalar kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Görüşmeler yapıldıktan sonra veriler yazıya dökülmüş ve görüşlerini teyit ettirmek amacıyla katılımcılara gönderilmiş, geri dönütler alınmıştır.

Tablo 1. Öğretmenlere ait demografik bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Mes.Kıd.	Branş	Katılımcılar	Cinsiyet	Mes.Kıd.	Branş
K1	Erkek	15	Sınıf öğretmeni	K11	Kadın	14	Sınıf öğretmeni
K2	Kadın	13	Rehber öğretmen	K12	Erkek	4	Matematik öğretmeni
K3	Kadın	19	Sınıf öğretmeni	K13	Erkek	11	Türkçe öğretmeni
K4	Kadın	6	Sınıf öğretmeni	K14	Erkek	5	Özel eğitim öğretmeni
K5	Erkek	3	Ana sınıfı öğretmeni	K15	Kadın	14	Sınıf öğretmeni
K6	Erkek	2	Beden eğitimi öğretmeni	K16	Erkek	9	İngilizce öğretmeni
K7	Erkek	3	Rehber öğretmen	K17	Kadın	15	Sınıf öğretmeni
K8	Erkek	6	Drama öğretmeni	K18	Kadın	6	Sınıf öğretmeni
K9	Erkek	3	Anasınıfı öğretmeni	K19	Erkek	12	Sınıf öğretmeni
K10	Kadın	6	Sınıf öğretmeni	K20	Erkek	4	Fen bilgisi öğretmeni

2.4. Veri analizi

Yazıya dökülen verilen N-Vivo programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tercih edilmiştir. Betimsel analizde toplanan veriler çalışmanın araştırma problemini ile bağlantılı olarak nelerin söylendiği ya da ne tür sonuçların ortaya konulduğunu

belirlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme formunda yer alan sorular dikkate alınarak kategori ve kodlar belirlenmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken uzman görüşü alınarak kapsam geçerliği sağlanmıştır. Görüşmeler yapıldıktan sonra katılımcılara görüşlerinin yer aldığı formlar gönderilip bilgilerin kendilerine ait olup olmadığı ve ifade etmek istediklerini yansıtmayı yansıtmadığına dair dönütler alınmıştır. Verilerin analizinde kodlamalar iki farklı araştırmacı tarafından yapıp karşılaştırılmıştır, böylece çalışmanın güvenilirliği sağlanmıştır.

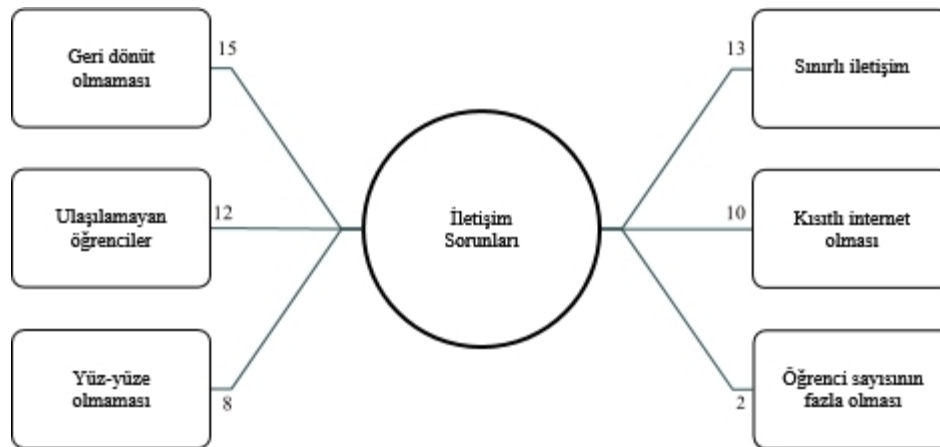
3. Bulgular

Araştırmanın birinci problemi doğrultusunda “Öğretmenlerin görüşüne göre Covid-19 sürecinde eğitim süreci ile ilgili yaşadıkları problemler nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmenlerin Covid-19 sürecinde eğitimle ilgili yaşadıkları sorunlar

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>
İletişim sorunları	60
Velilerle ilgili sorunlar	56
Öğrencilerin öğrenmesi ile ilgili sorunlar	38

Tablo 2 incelendiğinde görüşme yapılan öğretmenlerin bu süreç içerisinde yaşadıkları problemleri iletişim sorunları, velilerle ilgili sorunlar ve öğrencilerin öğrenmesi ile ilgili sorunlar olarak 3 kategori halinde ele alınmıştır. Öğretmenlerin çoğunlukla bu süreç içerisinde iletişim ile ilgili sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin iletişim kaynaklı yaşadıkları sorunlar Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Covid-19 sürecinde yaşanan iletişim sorunları kategorisi ve kodları

Şekil 1’de görüldüğü üzere iletişim sorunları kategorisi; geri dönüt olmaması (15), sınırlı iletişim (13), ulaşılamayan öğrenciler (12), kısıtlı internetin olması (10), yüz yüze olmaması (8) ve öğrenci sayısının fazla olması (2) kodlarından oluşmaktadır.

Görüşmeye katılan 15 öğretmen geri dönütlerle ilgili problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu koda ilişkin görüşünü katılımcılardan K1: “Bazı çocuklar hiç dönüt vermiyor. Ödevleri yapıp

yapmadıklarından emin olamıyorum” şeklinde ifade ederek geri dönüt olmamasının oluşturduğu olumsuzluğu vurgulamıştır. Benzer şekilde K10 kodlu öğretmen, “Ödevleri geç saatlerde görüyorlar geç saatte dönüt veriyorlar bazen dönüt vermiyorlar.” ifadeleriyle yeterli geri dönüt sağlanamadığını belirtmiştir. Öğretmen görüşleri dikkate alındığında iletişim süreçlerinde geri dönütün geç olmasının ya da hiç olmasının, öğretmen ve öğrencilerin iletişimde ciddi aksaklıklara sebep olduğu söylenebilir. Araştırmada 13 öğretmen sınırlı iletişimden dolayı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sınırlı iletişime dair görüşünü K6 kodlu katılımcı, “Okuldaki gibi günlük görüşme şansımız yok, telefonda kısa bir süre görüşebiliyorum” şeklinde ifade ederek uzaktan eğitim sürecinde iletişimin doğal bir şekilde sınırlandığını vurgulamıştır. K3 kodlu katılımcı ise, “Görüşmeleri sık yapamıyorum. Haftada bir gün görüntülü arıyorum çok kısa görüşüyorum internetleri olmadığı için” ifadelerini kullanarak internet yetersizliğini, iletişim sınırlarını belirleyen faktörlerden biri olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde K10 kodlu katılımcı, “Ödevleri veriyorum cevapları akşam atıyorum. Ödevleri yanlış yapıyorlar tek tek düzeltiremiyorum yanlışları” ifadeleriyle tüm öğrencilerle yeterince iletişim kuramadığını vurgulamıştır. Okuldaki gibi günlük ve geniş bir zaman aralığında iletişim kurulamıyor olmasının bu sürece sınırlılık getirdiği ifade edilebilir.

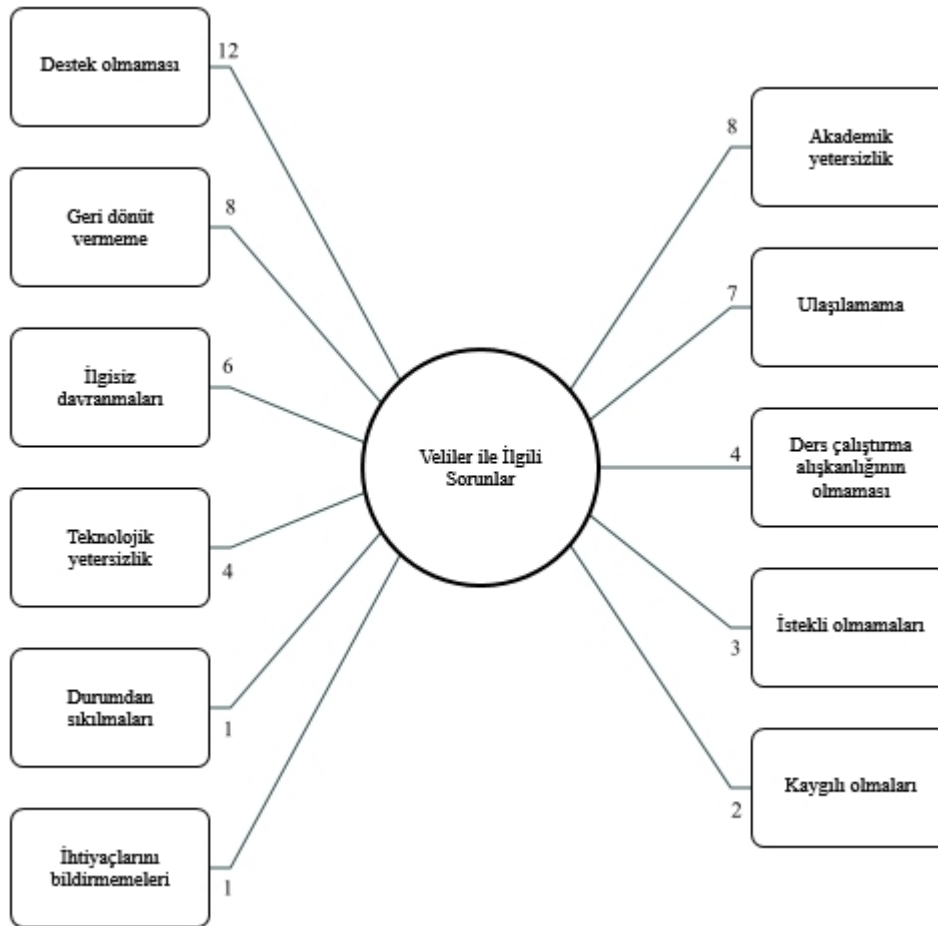
12 öğretmen ulaşılamayan öğrencilerden dolayı problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu koda ilişkin görüşünü katılımcılardan K10, “Çocukların telefonları yok zaten veliye ulaşamazsam çocukla da görüşemiyorum.” şeklinde ifade ederek çocuklara ulaşmada problem yaşadığını belirtmiştir. Telefonların kapalı ya da çekmiyor olmasının, bazı öğrencilere hiçbir şekilde ulaşılamamasına sebep olduğu ifade edilebilir. Araştırmada 10 öğretmen kısıtlı internetten kaynaklı problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K20 kodlu katılımcı, “Çoğunluğun internet sıkıntısı var. Test falan gönderiyorum. 80 öğrencim varsa 20 tanesine ancak ulaşıyor. Psikolojik olarak ne durumdalar fark edemiyorum sınava yönelik tutumlarını falan bilemiyorum. Akademik olarak da çok takip edemiyorum.” ifadeleriyle internetteki kısıtlılığın eğitim sürecine olumsuz bir şekilde yansıdığını vurgulamıştır. Bazı öğrencilerin internetlerinin olmamasının, iletişim kurmaya engel olan önemli faktörlerden olduğu söylenebilir.

Öğrenci sayısının fazla olması bu süreçte yaşanan bir iletişim problemi olarak belirlenmiştir. Bu koda ilişkin görüşünü katılımcılardan K2, “Rehber öğretmen olduğumuz için bütün görüşmede sıkıntı yaşıyoruz. Yani hepsiyle görüşemiyoruz” şekilde ifade etmiştir. Öğrenci sayısının fazla oluşunun, tüm öğrencilerle iletişim kurmayı güçleştirdiği ifade edilebilir. Benzer şekilde eğitimin yüz yüze olmaması da bu süreçte problem oluşturan farklı bir faktör olarak belirlenmiştir. Bu konuyla ilgili görüşünü katılımcılardan K13, “Çocuklar sıkılıyor, birebir ders gibi olmuyor, göz kontağı olmadığı için. Sonuçta elektronik ders, dikkati çabuk dağılıyor.” şeklinde ifade ederek göz kontağı kurulamıyor olmasının yarattığı problemi vurgulamıştır. Bu kapsamda görüşmelerin yüz yüze gerçekleşmiyor oluşunun iletişimin etkililiğini düşürdüğü ifade edilebilir.

Öğretmenlerin Covid-19 süreci içerisinde yaşadıkları sorunlardan biri de velilerden kaynaklı sorunlardır. Bu kategoriye ait kodlar Şekil 2’de verilmektedir.

Velilerle ilgili sorunlar kategorisine ait oluşturulan kodlar; destek olmaması (12), akademik yetersizlik (8), geri dönüt vermeme (8), ulaşılamama (7), ilgisiz davranmaları (6), ders çalıştırma alışkanlığının olmaması (4), teknolojik yetersizlik (4), istekli olmamaları (3), kaygılı olmaları (2), durumdan sıkılmaları (1) ve ihtiyaçlarını bildirmemeleri (1) şeklinde ifade edilmiştir.

12 öğretmen, velilerin destek olmamasının problem oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan K7, “Çocuklarla konuştuktan sonra bazen velilerle de konuşup tavsiyede bulunuyorum olumlu konuşuyorlar ama çok destek olmuyor bazıları. Bir şey olmaz hocam diyen oldu.” şeklindeki ifadeleriyle velilerin duyarsız davranabildiklerine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde K18, “Velilerin çabalarını çok göremiyoruz. Akışına bırakmış durumdayız kontrol bizde değil.” ifadeleriyle uzaktan eğitim sürecinin velilerin desteğine bağlı olduğunu ve yeterince destek olmadıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda uzaktan eğitim sürecinin veli desteğinden yoksun kalmasının öğretmen hâkimiyetini azalttığı ve eğitimin niteliğini düşürdüğü ifade edilebilir. Benzer şekilde 8 öğretmen velilerin akademik yetersizliklerinin problem oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamdaki görüşünü katılımcılardan K4, “Velilerin eğitim seviyeleri çok düşük, okuma yazma bilmeyen velilerim var. Onları da yönlendiremiyorum. Çoğu şey eksik kalıyor.” şeklinde ifade ederek akademik yeterliliğin veli desteğinde önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. 8 öğretmen velilerin yeterince geri dönüt sağlayamamasının problem oluşturduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan K1, “Çocuklarla ilgili soruyorum bazen veliler açmıyor telefonu. Geri dönmeyenler de oluyor bazen.” ifadeleriyle; K15 ise, “Bakıyorum whatsapp'ta bir şeyler paylaşıyor. İnterneti var yani ama ödevi yaptırıp yollamıyor. Telefonla da arıyorum. Göndereceğim ödevi diyor geçiştiriyor, sonra yine yollamıyor.” ifadeleriyle uzaktan eğitim sürecinin veli desteğinden yoksun olmasının öğretmeni çaresiz kıldığını gözler önüne sermiştir.

Şekil 2. Covid-19 sürecinde yaşanan veliler ile ilgili sorunlar kategorisi ve kodları

Bu kapsamda velilerin öğrencilerle öğretmenler arasında bir köprü vazifesi gördüğü, velilerin yeterince geri dönüt vermemelerinin veya hiçbir şekilde ulaşılacaklarının öğrencilerin ne

duruma olduklarına dair bilinmezlik oluşturduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde velilere ulaşılamama da 8 öğretmen tarafından problem durumu olarak ifade edilmiştir. Bu koda ilişkin görüşünü K15, “*Velî katılımları çok olmuyor internet kullanımı çok az velilerde. Akıllı telefonları olup da internet paketim yok diyen de var. Akıllı telefonu olmayan velilerim de var. 35 öğrencim var 15'ine ulaşıyorum en fazla.*” şeklinde ifade ederek velilere ulaşılamıyor oluşunun gerekçelerine vurgu yapmıştır. Tüm öğrencilere ulaşılamıyor olmasının eğitimde fırsat eşitliğine yönelik olumsuzluklar oluşturduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde velilerin ilgisiz davranmaları da 6 öğretmen tarafından problem olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamdaki görüşünü K17, “*İlgisiz olan velilerim var internetleri olsa da yaptıkları çalışmalarını paylaşmıyorlar. Aradığım halde göndermiyorlar.*” şeklinde ifade ederek velilerin yeterince ilgi göstermediklerini belirtmiştir. Bazı velilerin teknolojik imkânlarla sahip olmalarına rağmen yeterince ilgi göstermemeleri velî desteğinin yeterince yapılmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

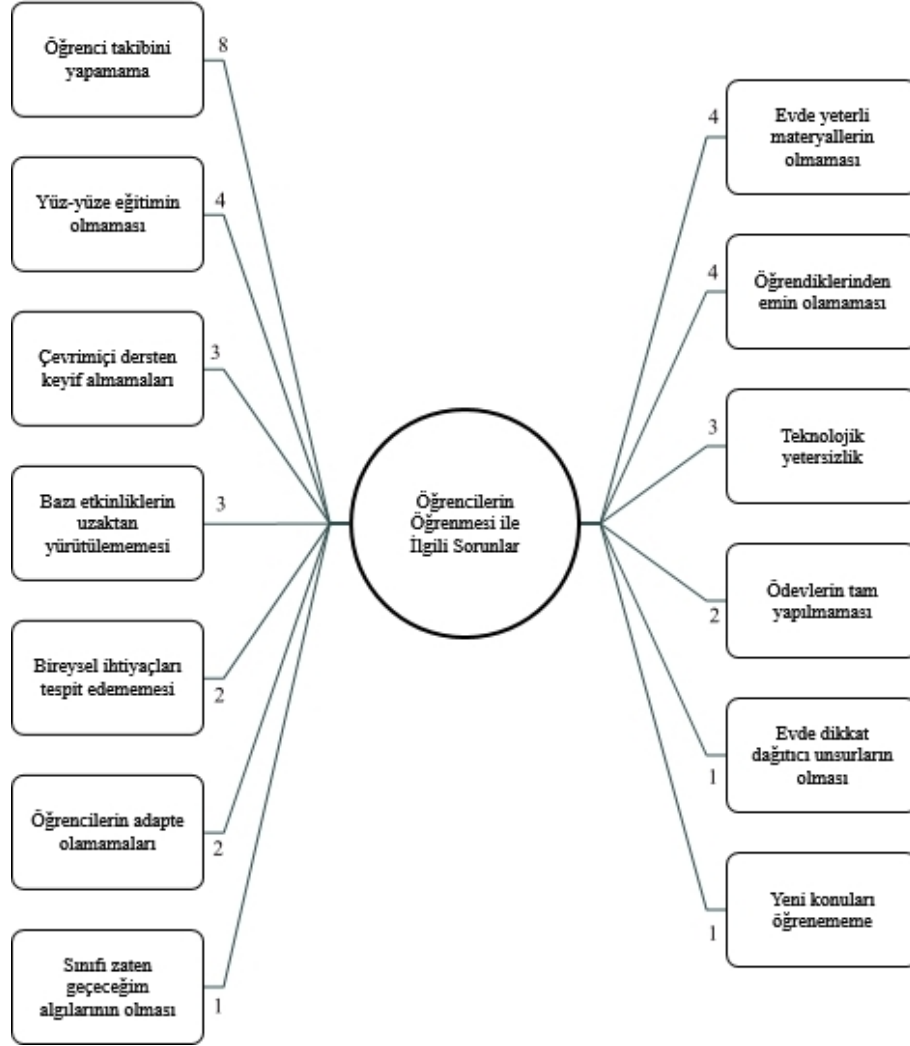
Velilerin ders çalıştırma alışkanlıklarının olmaması koduna ilişkin ise katılımcılardan K3, “*Aileyi arıyorum mesela adam işsiz ya da hastası var ya da çocuğuyla ilgilenmiyor. Çocukla ilgilenme, ona ders çalıştırma gibi bir alışkanlığı yok.*” şeklinde görüş bildirerek velilerin farklı gerekçeleri olsa bile genel anlamda öğretmenlik rolünü üstlenmeleri ve rehberlik faaliyetlerinde bulunmalarına yönelik alışkanlıklarının olmadığını vurgulamıştır. Bu kapsamda bilgi aktaran ve rehber olarak yol gösteren öğretmen yokluğunun çocukların eğitimlerinde ciddi boşluklar oluşturduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde velilerin teknolojik yetersizlikleri koduna ilişkin görüşünü katılımcılardan K10, “*EBA TV'yi takip edemiyorlar. Teknolojik yetersizlikleri var ödevleri tam yaptırıyoruz.*” şeklinde ifade etmiştir. Bu kapsamda velilerdeki teknolojik yetersizliğin uzaktan eğitim sürecini sınırlayan faktörlerden olduğu ifade edilebilir. Araştırmada öğretmenlerin yaşadıkları problemlerden bir diğeri ise velilerin istekli olmamaları şeklinde ifade edilmiştir. Bu koda ilişkin görüşünü K14, “*Kimi velî söylediğim her şeyi yapıyor kimi velî de hiçbir şey yapmıyor geçiriyor ya da zorlama ile etkinlikleri yapıyorlar*” şeklinde ifade ederek bazı velilerin bu süreçte yapılması gereken işbirliğine yeterince istekli olmadığını belirtmiştir. Bu durum da eğitim paydaşlarından biri olarak velilerin sürece katkı sağlamalarını sınırladığı ifade edilebilir.

Velilerin kaygılı olmalarına ilişkin K20, “*Öğrencilerin kaygılarından çok veliler daha kaygılıydı. Öğrencilerden çok veliler arıyor. Sınav olacak mı nasıl olacak diye çok soruyorlar.*” ifadelerini kullanmıştır. Bu kapsamda bu sürecin ne zaman sonlanacağını bilinmiyor oluşunun ve sınav vb. durumların daha önce tecrübe edilmemiş olmasının velilerde kaygı uyandırdığı ifade edilebilir. Velilerin durumdan sıkılmaları şeklinde oluşturulan koda yönelik görüşünü katılımcılardan K8, “*Veliler de sıkılmış çok tahammülleri yok. Çok konuşmak istemiyorlar. Zaman geçtikçe daha çok sıkılıyorlar.*” şeklinde ifade etmiştir. Bu kapsamda uzaktan eğitim süreci uzadıkça velî desteğinin azalabileceği ifade edilebilir. Velilerin ihtiyaçlarını bildirmemelerine yönelik ise K2, “*Veliler ihtiyaçlarını söylemezlerse haberimiz olmuyor. Bir öğrencimin annesi sağlık çalışmanı, virüs kapmış ancak bana bunu anlatıp çocuğunun eğitimi için benden destek istemiyor*” şeklinde ifade etmiştir. Bu kapsamda uzaktan eğitim sürecinin, velî ve öğrencilerin ihtiyaçlarını belirleyebilme açısından öğretmenlerin hâkimiyetlerinde sınırlılıklar oluşturduğu ayrıca öğretmenlerin sürece yönelik tespit ve değerlendirmelerinin velilere bağımlı olduğu ifade edilebilir.

Öğretmenlerin bu süreç ile ilgili yaşadıkları diğeri bir sorun ise öğrencilerin öğrenmesinin tam olarak gerçekleşmemesidir. Bu sorunla ilgili kodlar Şekil 3'te verilmiştir.

Öğretmenlerin bu süreçte yaşadıkları problemlerden öğrencilerin eğitimi ile ilgili sorunlar kategorisi; öğrenci takibini yapamama (8), evde yeterli materyallerinin olmaması (4), yüz yüze

eğitimin olmaması (4), öğrendiklerinden emin olamaması (4), çevrim içi dersten keyif almamaları (3), teknolojik yetersizlik (3), bazı etkinliklerin uzaktan yürütülememesi (3), ödevlerin tam yapılmaması (2), bireysel ihtiyaçları tespit edememesi (2), öğrencilerin adapte olamamaları (2), evde dikkat dağıtıcı unsurların olması (1), sınıfı zaten geçeceğim algılarının olması (1) ve yeni konuları öğrenememe (1) kodlarından oluşmaktadır.

Şekil 3. Covid-19 sürecinde yaşanan öğrencilerin öğrenmesi ile ilgili sorunlar kategorisi ve kodları

Araştırmada 8 öğretmen öğrenci takibiyle ilgili problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma ilişkin katılımcılardan K3, “Geri dönütlerin aynı gün verilmesi gerekiyor düzeltme yapabilmemiz için. Dönüt aynı gün olmayınca sıkıntı oluyor.” şeklinde; K5 ise, “Çocuklarla birebir ilgilenmek zor. Bazen problem yaşıyorum bu konuda. Yani anında geri dönüt veremiyorum onlar da veremiyor. Çocuğun anlayıp anlamadığını bazen anlayamıyorum.” şeklinde görüş bildirerek öğrenci takiplerini yeterince yapamama gerekçelerine vurgu yapmışlardır. Bu durumun öğrencilerin akademik yeterliliklerinin tespiti ve yönetimi için olumsuzluklara neden olduğu ayrıca eğitimin akıcı bir şekilde gerçekleşmesinde problem oluşturduğu ifade edilebilir. Öğrencilerin yeterli materyalleri olmadığına yönelik görüşünü katılımcılardan K3, “Kendi kütüphaneleri yok evlerinde. Sadece gönderdiğim kısa hikâyeleri okuyabiliyorlar ekran üzerinden.” şeklinde; K9 ise, “Materyalleri olmuyor çocukların. Çoğu kez eve uyarlanmış etkinlikler seçiyorum.” şeklinde

ifade etmiştir. Bu kapsamda öğrencilerdeki materyal eksikliklerinin eğitsel çalışmalarda sınırlılık oluşturduğu ifade edilebilir. Eğitimin yüz yüze gerçekleşmiyor olması bir diğer problem durumu olarak belirlenmiştir. Buna ilişkin görüşünü K1, “*Telefonla aradım babası kitabını okumuyor dedi, çocukla konuşmak istedim kaçtı konuşmadı daha sonra ararım dedim. Okulda böyle olmaz yani karşına alır konuşursun etkili de olmuyor uzakta olunca.*” şeklinde ifade ederek uzaktan eğitimin yüz yüze olmayışının eğitimdeki etkililiği düşürdüğünü vurgulamıştır. Bu kapsamda eğitimin yüz yüze olmamasının eğitim niteliğini olumsuz bir şekilde etkilediği ifade edilebilir. Öğrencilerin öğrendiklerinden emin olunamamasına ilişkin görüşünü K16, “*Hız açısından kolaylık ama denetleme yok. Etkililik eksikliği var. Ödev ve çalışma etki anlamında üst düzeyde bir etki bırakmıyor. Çocuk yalnız başına çünkü.*” şeklinde ifade ederek uzaktan eğitim sürecinde öğretmen denetiminin yeterince sağlanamadığını vurgulamıştır. Çevrim içi dersten keyif almamaları koduna ilişkin ise K8, “*Konuşurken sırayla konuşuyoruz mikrofonlar kapalı oluyor, çocuklar bazen sıkılıyor beklerken.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu kapsamda uzaktan eğitimde öğrencilerin aktiflik düzeylerini azalttığı, bu durumun da öğrencilerin keyif almalarını engelleyen faktörlerden biri olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Öğrencilerde teknolojik yetersizliklerin olduğunu belirten K11, “*Çocukların teknolojiye olan uzaklıkları beni çok zorluyor. Bilgisayara televizyona EBA'ya yeterince ulaşamıyorlar. Onlar oralara ulaşamayınca ben de onlara ulaşamıyorum.*” ifadelerini kullanmıştır. Uzaktan eğitimin teknolojik araçlarla yürütüldüğü düşünüldüğünde teknolojik yetersizliklerin eğitim sürecine doğrudan engel oluşturduğu ifade edilebilir.

Bazı etkinliklerin uzaktan yürütülememesi koduna ilişkin görüşünü katılımcılardan K13, “*Sınıf içinde yapabileceğimiz etkinlikleri online ortamda yapamıyoruz. Etkisi az oluyor haliyle. Sınıftaki kadar verimli olmuyor.*” şeklinde ifade ederek uzaktan eğitimin yapılacak etkinliklerin çeşitliliğini kısıtladığına vurgu yapmıştır. Ödevlerin tam yapılmaması şeklinde oluşturulan koda ilişkin görüşünü ise K12, “*İnternet üzerinden ödev gönderdiğimiz için ödevleri herkes yapmıyor mesela 12 kişilik bir sınıfta 4 kişi ödev bakıyor.*” şeklinde ifade ederek büyük bir kısmının ödevlerle geçtiği uzaktan eğitim sürecinde ciddi oranlarda kayıp verilebildiğini belirtmiştir. Öğrencilerin sınıfı zaten geçeceklerine dair algılarının olduğunu belirten K16, “*Belki de ironik olarak öğrenciler normal zamanlara göre daha ümitli ve mutlu bile olabilirler. Düşük seviyedeki öğrenci o zaman düşük alıyordu sınavdan ama şu anda notlar verilirken sınav da yapamayacağız. Bu da onları daha fazla rahatlatıyordur. Sınıfı zaten geçeceklerini biliyorlar.*” ifadeleriyle bu yönde bir algının öğrencilerde ekstradan rahatlama yarattığını vurgulamıştır. Bu durumun öğrencileri ders çalışmaları yönünde motive edici unsurlardan olan sınıfı geçebilme dürtüsünden uzaklaştırdığı ve ders çalışmalarını azaltmış olabileceği ifade edilebilir. Benzer şekilde öğretmenlerin bireysel ihtiyaçları tespit edememesi çocukların öğrenmesi ile ilgili farklı bir problem durumu olarak ifade edilmiştir. Bu duruma ilişkin K2, “*Şu süreçte kimlerin bize ne şekilde ihtiyaçları olduğunu tespit etmek zor oluyor.*” şeklinde görüş bildirmiştir. İhtiyaçların tespit edilememesinin, eğitim sürecini hedef belirleme ve planlama oluşturma kapsamında bilinmezliğe sürüklediği ifade edilebilir. Öğrencilerin adapte olamamalarına ilişkin ise K13, “*Ekranı bakmaktan bıktık diyorlar. Hocanın sesi bazen kesik kesik geliyor diyorlar. Ev ortamı olduğu için adapte olamıyorlar.*” ifadelerini kullanarak öğrencilerin adaptasyon problemi yaşadıklarını vurgulamıştır. Öğrencilerin bu şekilde ders yapmaya alışkın olmamalarının bu durumun öncelikli sebeplerinden olduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde evde dikkat dağınıcı unsurların varlığı problem oluşturmuştur. Bu konuyla ilgili K16, “*Evin getirdiği rahatsızlığın, dikkat dağınıcı unsurların, kardeşler falan ders çalışma ve ders verimliliği noktasında eksiklik oluştuğunu düşünüyorum.*” ifadeleriyle öğrencilerin alışagelmış okul düzeninin dışındaki varlıkların dikkat dağınıcı bir rol oynadıklarını ve derse odaklanmalarında

engel oluşturduğunu vurgulamıştır. Yeni konuları öğrenmeme şeklinde oluşturulan koda ilişkin ise K11, “Çocuklar yeni konuları öğrenemiyorlar sadece eski konuları tekrar edebiliyorlar. Uzaktan eğitimle yeni bir şey öğretmiyoruz.” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu durumun öğrencilerin bilişsel düzeylerinin gelişimine engel oluşturduğu ifade edilebilir.

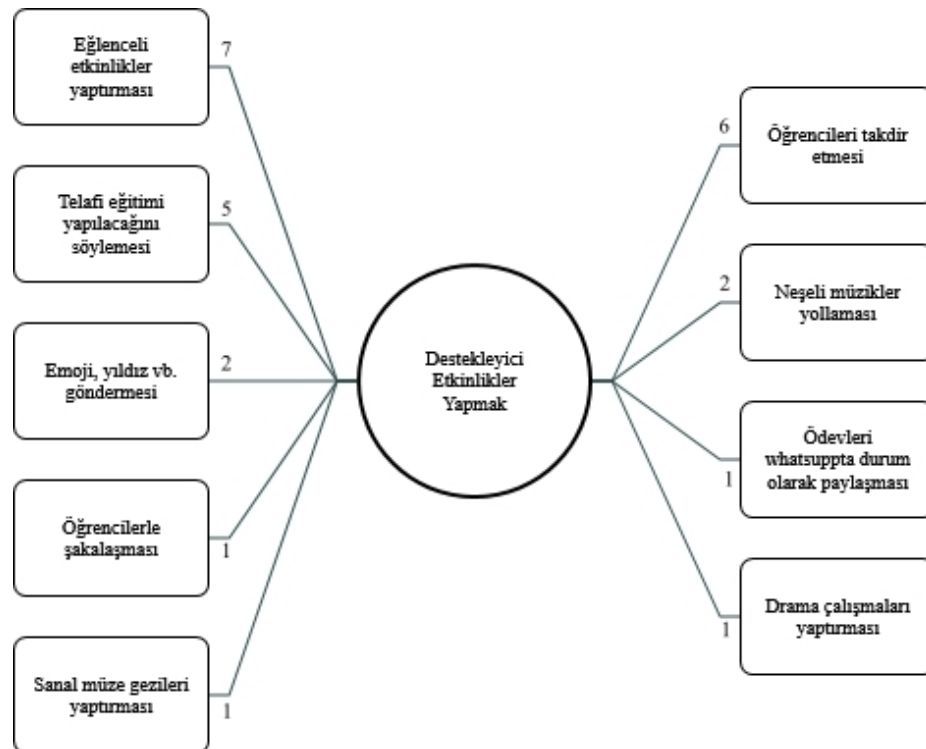
Araştırmanın 2. problemi kapsamında “Öğretmenlerin görüşüne göre Covid-19 sürecinde öğrencilerini motive etmede kullandıkları yöntemler nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler güzel sözler söylemek, destekleyici etkinlikler yapmak, okulun devam ettiğini hissettirmek, sağlık çalışmaları yapmak ve gelecek için teşvik etmek şeklinde 5 kategori altında derlenip yorumlanmıştır. Kategorilere ait bilgiler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğretmenlerin Covid-19 sürecinde öğrencileri motive etme yöntemleri

Kategoriler	f
Destekleyici etkinlikler yapmak	26
Gelecek için teşvik etmek	17
Okulun devam ettiğini hissettirmek	14
Sağlık çalışmaları yapmak	13
Güzel sözler söylemek	5

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler destekleyici etkinlikler yapmak (26), gelecek için teşvik etmek (17), okulun devam ettiğini hissettirmek (14), sağlık çalışmaları yapmak (13) ve güzel sözler söylemek (5) şeklinde 5 kategori altında derlenip yorumlanmıştır.

Öğretmenlerin en çok ifade ettiği yöntem olan destekleyici etkinlikler yapma kategorisi ile ilgili kodlar Şekil 4’te verilmiştir.

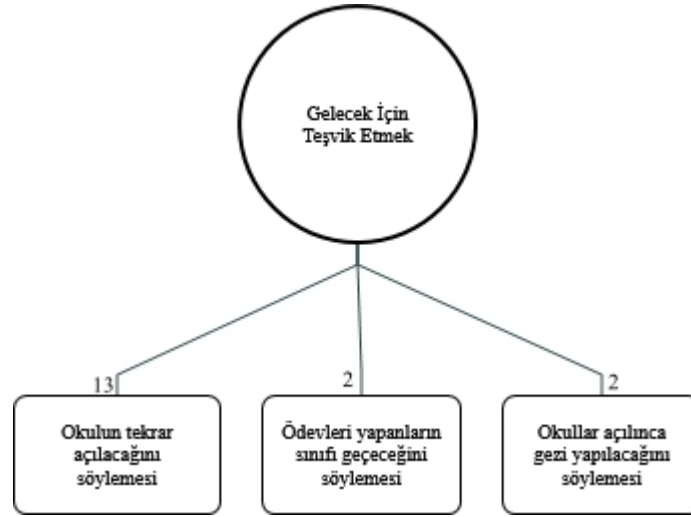

Şekil 4. Covid-19 sürecinde öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden destekleyici etkinlikler yapmak kategorisi ve kodları

Destekleyici etkinlikler yapmak kategorisi öğretmenlerin en çok tercih ettiği motive etme yöntemi olarak belirlenmiştir. Bu kategori; “eğlenceli etkinlikler yaptırması (7), öğrencileri takdir etmesi (6), telafi eğitimi yapılacağını söylemesi (5), neşeli müzikler yollaması (2), emoji, yıldız, vb. göndermesi (2), ödevleri whatsapp'ta durum olarak paylaşması (1), öğrencilerle şakalaşması (1), drama çalışmaları yaptırması (1) ve sanal müze gezileri yaptırması (1)” kodlarından oluşmaktadır.

Eğlenceli etkinlikler yaptırmasına yönelik görüşünü katılımcılardan K3, “*Etkinlikler yaptırarak evde kal ile ilgili resim çalışması yaptık. Oyun hamurları ile evde kalan insanlar sağlıklı, dışarı çıkan insanlar sağlıklı olabilir gibi çalışma yaptık. Meyvelerden tabak süslemeleri yaptık. Çocuklar evde meyvelerden ağaçlar, evler, çocuklar yaptılar. Tabağı süslediler, meyve-sebze tüketiminin önemli olduğuyla ilgili çalışmalar yaptık.*” şeklinde ifade etmiştir. Çocukların yaşlarına uygun ev ortamında yapılabilecek eğlenceli çok sayıda etkinlik yapılmasının çocukların mutlu ve motive olmaları yönünde atılmış adımlar olduğu ifade edilebilir. Öğrencileri takdir etmeye yönelik ise katılımcılardan K17: “*Yaptıkları bazı etkinlikleri takdir ederek beğendiğimi söyleyerek motive ediyorum.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Takdir edilme duygusunun öğrencilerin temel ihtiyaçları olduğu düşünüldüğünde bu durumun öğrencilerin gelişimleri açısından destekleyici olduğu ve onları gururlandırdığı ifade edilebilir. Benzer şekilde telafi eğitimlerini yapacağını söylemesi şeklinde oluşturulan koda ilişkin K6, “*Geri kalmayacaklarını, telafi eğitimleri yapacağını söyleyiyoruz*” ifadelerini kullanmıştır. Bu kapsamda uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin, derslerden geri kalabilmeleriyle ilgili kaygılarını azaltabilecek söylemlerle motive oldukları söylenebilir. Neşeli müzikler yollanması şeklinde oluşturulan koda ilişkin ise K9, “*Elini yüzünü yıka şarkısını paylaştım EBA'dan onu izliyorlar.*” ifadelerini kullanmıştır. Çocuklar tarafından sevilabilecek eğitici şarkılar aracılığıyla öğrencilerin hem bilişsel açıdan pekiştirildikleri hem de alışılmış ders etkinlikleri dışına çıkılarak farklılıklarla motive edildikleri ifade edilebilir. Öğretmenlerin öğrencilere emoji, yıldız vb. paylaşımları da bir motive etme yöntemi olarak belirlenmiştir. Bu duruma ilişkin görüşünü K4, “*Alkış, nazar boncuğu, emojiler gönderiyorum çok seviyorlar.*” şeklinde ifade ederek çocukların mutlu edebilecek paylaşımlarına vurgu yapmıştır. Çocukların renkli ikonları sevdikleri düşünüldüğünde bunların özellikle öğretmenleri tarafından gönderilmesinin onları mutlu edeceği ve dikkatlerini derse yönelteceği ifade edilebilir. Ödevleri whatsapp'ta durum olarak paylaşmasına yönelik ise K3, “*Ödüllendirme olarak da kullanıyorum whatsapp durumu. Güzel ödevleri paylaşıyorum oradan.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Uzaktan eğitimin ağırlıklı olarak paylaşımlar aracılığıyla yürütüldüğü düşünüldüğünde bu paylaşımların içerisinde öğrencilerin ödevlerinin de yer almasının, onlara etkileşimi daha çok hissettireceği ve motivasyonlarını ödevleri yapma yönünde artacağı ifade edilebilir. Bu süreçte öğrencileriyle şakalaştığını belirten K7, “*Görüştüğüm çocuklarla şakalaşıyorum hani gülmek iyidir derler ya sağlık için, onun gibi.*” ifadelerini kullanmıştır. Kullanılan bu yöntemin çocukların kendilerini iyi hissetmeleri için olumlu olduğu ifade edilebilir. Drama çalışmaları ve sanal müze gezileriyle öğrencileri motive eden K8 ise, “*Oyunlar oynuyoruz, canlandırmalar yapıyoruz, pandomim yaptık, sanal müze gezileri yaptık kendimizi boyuyoruz, hem öğreniyorlar hem eğleniyorlar*” ifadelerini kullanmıştır. Öğrencilere aktif katılım imkânı sağlayan bu yöntemlerin, onların eğlenerek öğrenmelerine bir zemin oluşturarak uzaktan eğitimin sıradanlaşmasının önüne geçtiği ve verimliliğini arttırdığı ifade edilebilir.

Gelecek için teşvik etmek kategorisi; okulların tekrar açılacağını söylemesi (13), ödevleri yapanların sınıfı geçeceğini söylemesi (2) ve okullar açılınca gezi yapılacağını söylemesi (2) kodlarından oluşmaktadır.

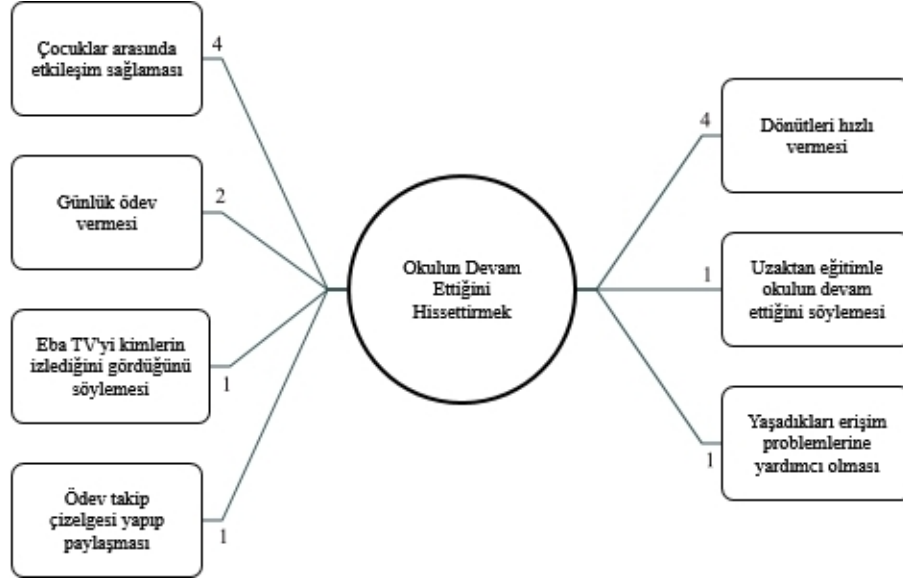
Şekil 5. Covid-19 sürecinde öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden gelecek için teşvik etmek kategorisi ve kodları

Şekil 5 incelendiğinde bu kategoride en çok tekrar edilen kodun okulların tekrar açılacağını söylemesi kodu olduğu görülmektedir. Bu koda ilişkin katılımcılardan K19, “*Bir şey öğrenemeyeceğiz diye de korkmayın okul tekrar açılacak her şeyi bir daha öğreteceğiz dedim.*”, K20 ise, “*Daha çok umut verici mesajlar yolluyorum. Sürecin geçici olduğunu söylüyorum, tekrar okul bahçesini ve sınıflarımızı dolduracağımızı söylüyorum.*” ifadelerini kullanmıştır. Öğretmenlerin bu süreçte okulların tekrar açılacağını hatırlatarak öğrencileri karamsarlıktan uzaklaştırmaya çalıştıkları ifade edilebilir. Ödevleri yapanların sınıfı geçeceğini söylemesi de bu kategoride bir motive etme yöntemi olarak belirlenmiştir. Bu koda ilişkin K1, *Ödevlerini yapanlar sınıfı geçecek diğerleri sınıfta kalacağını söyledim* ifadelerini kullanırken K15 ise, *“İlk döneme göre ve bu dönemdeki yolladığımız ödevlere katılımlara bakarak not vereceğim. Düzenli katılanlar sınıfı geçecek diyorum.”* şeklinde görüş bildirmiştir. Ödevleri yapmanın sınıfı geçme koşulu olarak sunulmasının, öğrencileri ders çalışmalarını yönünde motive ettiği ifade edilebilir. Okullar açılınca gezi yapılacağını söylemesi şeklinde oluşturulan koda ilişkin ise K3, *“Gezi yapacağımızı söyledim çok mutlu oldular.”* ifadelerini kullanmıştır. Bu söylemlerin, öğrencilere gelecekle ilgili hayal kurdurarak onları daha umutlu olmaları yönünde motive ettiği söylenebilir.

Öğretmenlerin öğrencileri motive etmede kullandıkları yöntemlerden “okulun devam ettiğini hissettirmek” kategorisine ait kodlamalar Şekil 6’da sunulmuştur.

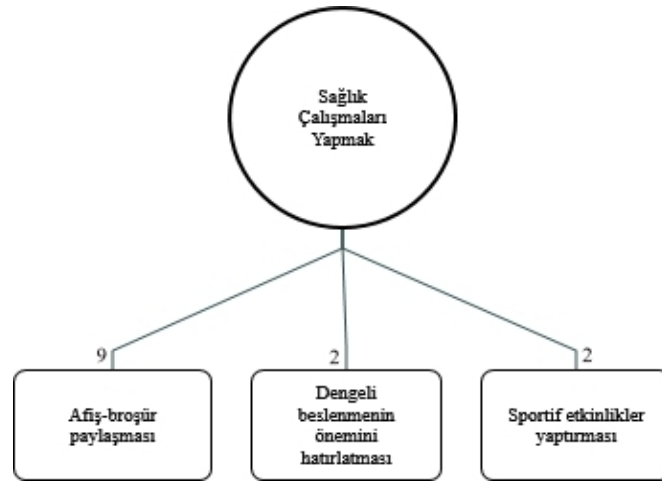
Okulun devam ettiğini hissettirmek kategorisi; çocuklar arasında etkileşim sağlaması (4), dönütleri hızlı vermesi (4), günlük ödev vermesi (2), uzaktan eğitimle okulun devam ettiğini söylemesi (1), EBA TV’yi kimlerin izlediğini gördüğünü söylemesi (1), ödev takip çizelgesi yapıp paylaşması (1) ve yaşadıkları erişim problemlerine yardımcı olması (1) kodlarından oluşmaktadır. Çocuklar arasında etkileşim sağlaması şeklinde ifade edilen koda ilişkin görüşünü K3, *“Birbirlerinin ezberlediklerini öğrencince motive oluyorlar. EBA’da da paylaşımlar yapıyorum. Arkadaşlarını görünce çocuk kendini okulda gibi hissediyor.”* şeklinde ifade etmiştir. Çocukların birbirlerinden haberdar olmaları ve çalışmaların sınıf olarak yürütüldüğünün farkında olmalarının, onları etkileşim içerisinde hissettirerek motive ettiği söylenebilir. Dönütlerin hızlı verilmesine ilişkin K3, *“Dönütleri çok hızlı veriyorum bence bu da çok önemli.”* şeklinde; K9 ise, *“Tek tek*

görüştüyorum o gün neler yaptığımı soruyorum. Sık sık arıyorum çalışmalarıyla ilgili sorular soruyorum.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Şekil 6. Covid-19 sürecinde öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden okulun devam ettiğini hissettirmek kategorisi ve kodları

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin ve öğretmenlerin sürekli olarak iletişim halinde kalmalarının güç olduğu düşünüldüğünde öğretmenlerce verilen hızlı dönütlerin çocukları bu sürece daha kolay adapte olmaları yönünde motive edebileceği söylenebilir. Günlük ödev verilmesi şeklinde oluşturulmuş koda ilişkin K4, “*Tüm derslerden ödevler veriyorum eksik hissetmesinler diye. Okul varmış gibi günlük ödev veriyorum.*” ifadeleriyle günlük ödev verme gerekçesini vurgulamıştır. Öğrencilerin günlük olarak ödevlerle meşgul olmalarının, alışlagelmiş okul düzeninden kopmamaları yönünde olumlu olduğu ifade edilebilir. Uzaktan eğitimle okulun devam ettiğini vurgulayan katılımcılardan K12 ise, “*Okulun devam ettiğini ödevlere EBA'dan devam edeceğimizi söyledim. Hayatın devam ettiğini söyledim. Sadece uzaktan eğitim yapıyoruz dedim.*” ifadelerini kullanmıştır. Öğretmenin bu söylemleriyle okulun hala devam ettiğini hissettirmesinin, öğrencileri hayatın olağan akışından kopmamaları yönünde motive edeceği ifade edilebilir. Öğretmenin EBA TV'yi kimlerin izlediğini gördüğünü söylemesi ve ödev takip çizelgesi hazırlaması da öğrencileri motive etme yöntemleri olarak belirlenmiştir. Bu kodlara ilişkin katılımcılardan K10: “*Daha inanmaları için kimlerin EBA TV'yi izleyip izlemediğini ben de takip ediyorum dedim. İnanyorlar. Ben de izliyorum diyorum beraber izlemiş oluyoruz. Ödev takip çizelgesi yaptım uyanlara aferin veriyorum.*” ifadelerini kullanmıştır. EBA TV'de yayınlanan programları izleyenlerin öğretmenlerce görüldüğü ifade edilerek öğrencilerin güdülenmesi sağlanırken ödev takip çizelgesiyle öğretmen denetimi ve okulun hala devam ettiği hissettirilerek öğrenci motivasyonlarının artırıldığı ifade edilebilir. Yaşadıkları erişim problemlerine yardımcı olması şeklinde oluşturulan koda ilişkin K6, “*EBA'ya erişimleriyle ilgili, internetle ilgili yaşadıkları problemlere yardımcı oluyorum.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Öğretmenin, öğrencilerin yaşadıkları problemlere yardımcı olarak problemlerin azaltılması ve öğretmen varlığını hissettirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Öğretmenlerin sağlık çalışmaları yaparak öğrencileri motive etmeye çalıştıklarına dair kodlamalar Şekil 7'de sunulmuştur.

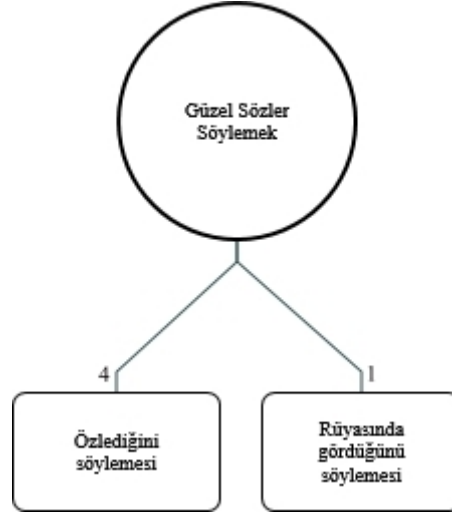

Şekil 7. Covid-19 sürecinde öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden sağlık çalışmaları yapmak kategorisi ve kodları

Sağlık çalışmaları yapmak kategorisi; afiş-broşür paylaşması (9), sportif etkinlikler yaptırması (2) ve dengeli beslenmenin önemini hatırlatması (2) kodlarından oluşmaktadır. Afiş-Broşür paylaşması bu kategoride en çok tekrarlanan kod olmuştur. Bu koda ilişkin K2, “*Broşürler var MEB’in hazırladığı onları paylaşıyorum ve onlar üzerine konuşuyoruz*” ifadeleriyle Covid-19 sürecinde sağlığı korumaya yönelik paylaşımlarını vurgulamıştır. Öğrenci ve velilerin öğretmenlere güvendiği düşünüldüğünde Covid-19 kapsamında alınması gereken tedbirleri ve bilgilendirmeleri içeren görsellerin öğretmenler aracılığıyla paylaşılmasının onların bu bilgilere daha çok odaklanmalarını sağlayabileceği ifade edilebilir. Sportif etkinlikler yaptırması şeklinde oluşturulan koda ilişkin K9, “*EBA üzerinden jimnastik videoları gönderiyorum. Ders videoları var. Spor etkinlikleri var. Onları yaptırıp takibini yapıyorum*” ifadelerini kullanmıştır. Öğrencilerin salgından korunmak için tüm zamanlarını evde geçirdikleri düşünüldüğünde bedensel ve ruhsal sağlıkları için sportif faaliyetler yapmaya teşvik edilmelerinin olumlu olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin dengeli beslenmenin önemini hatırlatması da motive etme yöntemlerinden biri olarak belirlenmiştir. Bu koda ilişkin K1, “*Dengeli beslenmeye ilgili resim yolladım. Dikkat etmelerini söyledim ve sürekli etkinlikler paylaşıyorum*” şeklinde K7 ise, “*Sağlıklı beslenmeye ilgili broşür yolladım. Tatilde hareketsizlik var spor etkinlikleri yolladım.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Uzun süre boyunca evde kaldıkları için hareketsizlikten kaynaklı oluşabilecek sağlık problemlerini minimize edebilmek için dengeli beslenmeye yönelik motive edici paylaşımların yapılmasının olumlu olduğu ifade edilebilir.

Öğretmenlerin öğrencilerine güzel sözler söyleyerek onları motive etme çalışmalarına dair kodlar Şekil 8’de gösterilmektedir.

Güzel sözler söylemek kategorisi; özlediğini söylemesi (4) ve rüyasında gördüğünü söylemesi (1) kodlarından oluşmaktadır. Bu duruma ilişkin görüşünü katılımcılardan K5, “*Onları özlediğimi söylüyorum*” şeklinde, K10 ise, “*Onları özlediğime dair mesajlar atıyorum onlar da bana mesaj atıyor.*” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin, öğrencileri özlediğini ifade ederek onların kendilerini değerli hissetmelerini ve motive olmalarını sağlamaya çalıştıkları ifade edilebilir. Benzer şekilde katılımcılardan K1, “*Rüyamda seni gördüm kitap okuyordun ben de seni kutlu yordum çok güzel bir rüyaydı falan diyorum.*” ifadeleriyle öğrencilerine rüyasında onları gördüğünü söyleyerek kitap okumaları yönünde motive ettiği söylenebilir.

Şekil 8. Covid-19 sürecinde öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden güzel sözler söylemek kategorisi ve kodları

4. Sonuç ve tartışma

Bu çalışmada öğretmenlerin Covid-19 sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve öğrencileri motive etme yöntemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan görüşmelerin sonucunda öğretmenlerin bu süreçte yaşadıkları problemler “iletişim sorunları, velilerle ilgili sorunlar ve öğrencilerin eğitimiyle ilgili sorunlar” kategorileri altında yorumlanmıştır. Öğretmenlerin bu süreçte öğrencileri motive etme yöntemleri ise “destekleyici etkinlikler yapmak, gelecek için teşvik etmek, okulun devam ettiğini hissettirmek, sağlık çalışmaları yapmak ve güzel sözler söylemek,” şeklinde 5 farklı kategori altında incelenmiştir. Bu bölümde elde edilen bulgular alanyazındaki çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Araştırmada, kaynaklar arasında geri dönüt olmamasının “iletişim sorunları” kapsamında en çok yaşanan problem olduğu belirlenmiştir. Yapılan davranışların sonuçlarına ilişkin bireylere bilgi sağlama süreci olarak tanımlanan dönütler, öğrenme sürecinde önemli bir öge olarak görülmektedir. (Erişen, 1997: 47). Yeterince geri dönüt sağlanmamasının, eğitim sürecindeki hâkimiyeti azalttığı ifade edilebilir. Ayrıca sık iletişim kurulamıyor olması, ulaşılamayan öğrencilerle iletişim kopukluğu, yüz yüze eğitim gibi etkili olmaması, öğrencilerin internet yetersizliği ve sayılarının fazla oluşu iletişimin etkililiğine ve sürekliliğine engel oluşturan faktörler olarak tespit edilmiştir. Aziz ve Dicle (2017: 129)’e göre çağdaş iletişim teknolojileri yüz yüze iletişimin yerini hiçbir zaman dolduramamakta ve çoğunlukla iletişimde büyük bir anlama sahip olan vücut dilinden yoksun olmaktadır. Bu kapsamda geçici olarak uzaktan yürütülen eğitimin iletişim boyutunda ciddi sınırlılıklar olduğu ifade edilebilir. Özellikle internet yetersizliği öğrencilerle canlı olarak görüntülü iletişim kurma yolunu kısıtlamakta, bu durumda iletişim sürecini yavaşlatarak etkililiğini düşürmektedir. “Velilerle ilgili sorunlar” kapsamında ise katılımcılar, en çok yaşadıkları problem olarak velilerin yeterince destek olmadığını ifade etmişlerdir. Çocukların eğitim hayatına etkili bir biçimde yön veren velilerin desteği, özellikle öğrenci gözetiminin yeterince yapılamadığı bu günlerde çok daha önemli bir role bürünmektedir. Aslanargun (2007: 121)’a göre aileler, öğrencilerin bilişsel ve kişisel gelişimlerinde çok önemli bir konumdadır ve başarılı olmalarına katkıda bulunabilmek için öncelikle onlara iyi örnek olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde velilerin destek olmamaları, öğretmenle iletişimde aracılık rolünü yeterince

üstlenmemeleri, isteksiz ve ilgisiz olmaları öğrencilerle okul arasında olan bağın zayıflamasına neden olmaktadır. Hiçbir şekilde ulaşılamayan velilerin varlığının öğrenci takibini imkânsızlaştırdığı, akademik yeterlilikleri ve ders çalıştırma alışkanlıklarının olmamasının ise bu sürece desteklerini sınırladığı belirlenmiştir. Ayrıca velilerin ihtiyaçlarını bildirmemeleri, kaygılı olmaları ve bu durumdan sıkılmış olmaları bu süreçteki farklı olumsuzluklar olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde araştırmasında okul aile işbirliğinin önemi vurgulayan Genç (2005: 22)'e göre velilerin; çocuklarının istek ve ihtiyaçlarını yakından takip etmeleri, öğretmenlerle ve okul yönetimiyle iletişim halinde olmaları gerekmektedir.

“Öğrencilerin eğitimiyle ilgili sorunlar” kapsamında en çok yaşanan problemin öğrenci takibini yeterince yapamamak olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin takiplerinin yeterince yapılamıyor olması bu süreçteki iletişimi tek yönlü kılmakta, onların bilişsel seviyelerinin tespiti ve yeni derslerin planlanması açısından büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Benzer şekilde Kablan (2012) araştırmasında ders planı hazırlanmasının, dersin verimliliği kapsamında anlamlı bir değere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerde yeterli materyal olmamasının yapılacak etkinlikleri sınırlandırdığı belirlenmiştir. Yıldız (2018: 34) uygun materyal kullanımının eğitim sürecine önemli katkılarda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda uzaktan eğitim sürecinde yaşanan materyal eksikliğinin ders verimliliğini düşüren etkenlerden olduğu ifade edilebilir. Eğitimin yüz yüze yapılamıyor oluşu ve teknolojik yetersizlikler çift yönlü iletişimi kısıtlayan ve verimliliği düşüren faktörler olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde Ceylan (2007: 21) araştırmasında, eğitim sürecinde çift yönlü iletişimin çok önemli bir rol üstlendiğini ifade etmektedir. Bunların yanında bazı öğrencilerin çevrimiçi yapılan derste keyif almadıkları ve adaptasyon problemleri yaşadıkları belirlenmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin dikkatlerini canlı tutmak, yeni olan bu döneme adapte olmalarını sağlamaya çalışmak ve bireysel ihtiyaçları tespit edememek öğretmenleri zorlayan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca evde dikkat dağıtıcı unsurların varlığı, öğrencilerin yeni konuları öğrenmekte güçlük çekmeleri, sınıfı zaten geçeceğine dair bir algıya sahip olmaları ve ödevleri yapmamaları bu konudaki farklı olumsuzluklar olarak tespit edilmiştir. Güneş (2014: 20)'e göre ödevler öğrencilerin; fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve dil becerilerini geliştirmenin yanında öğrenmeyi öğrenme ve bu becerileri yaşam boyu sürdürebilmeleri açısından da önem arz etmektedir. Bu kapsamda ödevlerin yeterince yapılmıyor oluşunun öğrenilenlerin yeterince pekiştirilememesine neden olduğu ve öğrencilerin farklı becerilerinin gelişiminde olumsuzluk oluşturduğu ifade edilebilir.

Motivasyonun örgütsel amaçlara yönelik sürdürülen faaliyetleri birçok yönden etkilediği bilinmektedir (Timuroğlu ve Balkaya, 2016: 2). Bu kapsamda elde edilen bulgularda; uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin, öğrencilerini ihtiyaçlarına göre motive ederken zaman zaman farklı yöntemler kullanmak durumunda kaldıkları belirlenmiştir. Güçlü (2017: 866-867) sosyal, siyasal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin çalışma hayatını etkilediğini ve eğitim kurumlarının da bu etkilere yönelik mücadele kapsamında yeni yöntem ve teknikler geliştirdiklerini ifade etmektedir. Öğretmenlerin öğrencileri motive etme yöntemlerinden biri olarak kategorize edilen ve “*güzel sözler söylemek*” kapsamında değerlendirilen; öğretmenlerce ifade edilen, öğrencileri özlediğine ve rüyasında onları gördüğüne dair söylemlerin öğrencileri mutlu ettiği tespit edilmiştir.

Lumsden (1994: 4) dışsal ödüllerin uygulanmasında bireysel farklılıkların dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda uzaktan eğitim sürecinde özellikle okul hayatını özleyen ve bunu ifade eden öğrencilerin öğretmenlerince özlediğini duymasının uzaktan eğitim sürecindeki motivasyonlarını arttıracığı ifade edilebilir. Benzer şekilde “*destekleyici faaliyetlerde*

bulunmak” kategorisi altında gruplanan yöntemlerden eğlenceli etkinlikler yaptırmak ve öğrencileri takdir etmek, öğretmenlerin en sık kullandığı motivasyon yöntemleri olarak belirlenmiştir. Uzun ve Keleş (2010: 580) yüksek motivasyonun akademik başarıyı, performansı ve katılımı artırıldığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Sezer (2018: 541)’in yaptığı araştırmada öğrencilerin öğretmenlerce takdir edilmesinin onların derse olan ilgisini arttırdığına dair bulgular yer almaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin eğlenceli etkinliklerle desteklenmesi ve takdir edilmesinin eğitimin verimliliği açısından olumluluk teşkil ettiği ifade edilebilir. Dersleriyle ilgili kaygılanan öğrencilere telafi eğitimi yapılacağına söylenmesi, eğlenceli müzik, emoji, yıldız vb. çocukları mutlu edebilecek içeriklerin yollanması, öğrencilerle şakalaşması, drama çalışmaları ve sanal müze gezileri yapılması öğrencileri motive etmede kullanılan farklı yöntemler olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ödevlerin whatsappta durum olarak paylaşılmasıyla öğrencilerin ödev yapma konusunda güdülendikleri ve ödev yapma oranında artış sağlandığı belirlenmiştir. Zorunlu olarak uzaktan eğitim ile yürütülen bu süreçte öğrencilerin motive olmalarına yönelik çok sayıda destekleyici faaliyetin yer almasının, eğitimin niteliği açısından olumlu olduğu ifade edilebilir.

“Okulun devam ettiğini hissettirmek” kapsamında değerlendirilen yöntemlerden en sık kullanılanlar öğrenciler arasında etkileşim sağlamak ve onlara gerekli dönütleri hızlı bir şekilde vermek olarak belirlenmiştir. Demirtaş, Üstüner ve Özer (2007: 443) okulların etkili olabilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için karşılaştıkları sorunları büyük ölçüde çözmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda ilgili yöntemlerin, öğrencilerin hayatın olağan akışından kopmaları ve okuldaki gibi hızlı dönüt alarak öğretmenle aralarındaki bağı güçlü tutması açısından oldukça stratejik olduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde okulun uzaktan eğitimle devam ettiği hatırlatılarak günlük ödev verilmesi ve ödev takip çizelgesi paylaşılması çocuklara eğitimin ve öğretmen denetiminin varlığını hissettirmeye devam etmiştir. Ayrıca erişim problemlerine yardımcı olunarak öğretmenin okuldaki gibi problem çözen ve kolaylaştırıcı rolü ön plana çıkarılırken EBA TV’yi kimlerin izlediğinin öğretmenlerce görülebildiği gibi yaratıcı ifadelerle okul ve öğretmen varlığının bu süreçte de devam ettiği benimsenmiştir.

Özdemir ve Akkaya (2013: 304) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin okulu güven ve mutluluk veren, bilgi ve aydınlanma yeri olarak algıladıklarına yönelik bulgular yer almaktadır. Bu kapsamda öğrencilerin bu algılarının devamı açısından okulun devam ettiğini hissetmelerinin önem arz ettiği ifade edilebilir. Benzer şekilde motive etme yöntemlerinden “sağlık çalışmaları yapmak” kapsamında icra edilen yöntemlerden, öğretmenlerin Covid-19 sürecinde öğrencilerin nasil korunacaklarıyla ilgili bilgiler içeren afiş ve broşür paylaşması öğrencilerin bu konuya yönelik bilişsel düzeyini arttırmıştır. Ayrıca öğrencilere sportif etkinlikler yaptırılarak beden ve ruhsal sağlıkları gözetilirken öğrencilere dengeli beslenmelerine yönelik hatırlatmalar yapılması bu gözetimleri desteklemiştir. Şahin (2000: 210) okul çağını, öğrencilerin büyüme ve gelişme dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda öğrencilerin sağlıklarına yönelik faaliyetlerin yürütülmesinin, onları büyüme ve gelişme dönemlerinde daha sağlıklı olmaları yönünde adımlar atması için motive ettiği ifade edilebilir. Öğretmenlerin öğrencileri “gelecek için teşvik etmesi” kapsamında değerlendirilen yöntemler; öğretmenlerin okulların tekrar açılacağını, ödevleri yapmaların sınıfı geçeceğini ve okullar açıldığında gezi yapılacağını söylemeleri olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin sınavlara (Karakas, 2013) ve sınıf tekrarına (Bedel, 2013) yönelik kaygılarının olabileceği bilinmektedir. Öğretmenlerin bu durumlara karşı güdüleyici yaklaşımlarıyla ve geleceğe yönelik öğrencilerin sevebileceği etkinliklerin gerçekleştirileceği söylemleriyle onları motive ettikleri ve olumsuz duygulardan sıyrılabilmelerine zemin hazırladıkları ifade edilebilir.

Çakın, M., Külekçi Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansması: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.

5. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar kapsamında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Tüm öğrencilere ve velilere belirli platformlarda kullanılmak üzere ücretsiz ve sınırsız internet hizmeti sunulabilir.
- İnternetin kısıtlı olduğu kırsal bölgelere uydu internet temin edilebilir.
- Veli desteğini arttırmaya yönelik bilgilendirici yayın ve paylaşımlar yapılabilir.
- Öğrencileri motive etmede kullanılabilecek yöntemler ilham ve örnek olması adına yayın ve paylaşımlar aracılığıyla duyurulabilir.

Kaynakça

- Akmansoy, V. (2012). *Kaos Teorisi ve Eğitime Yansmaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Altıparmak, M., Kapıdere, M. ve Kurt, İ. D. (2011). E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri. *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı içinde* (s. 319-327). Malatya.
- Aslanargun, E. (2007). Okul-aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 119-135.
- Aziz, A. ve Dicle, Ü. (2017). *Örgütsel iletişim*. İstanbul: Hiperyayın.
- Balta, E. (2020). Kara Vebadan Koronavirüse Küreselleşme. http://www.academia.edu/download/62372357/Kara_Vebadan_Koronaviruse_Kuresellesme_Evren_Balta_-_Panorama_20200315-124058-1yjl3i.pdf (19.04.2020).
- Bedel, A. (2013). Sınıf tekrarı yapan ve yapmayan öğrencilerin akademik güdülenme ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 43 (200) , 111-122.
- Bülbül, M. Ş. (2008). *Kaos ve Eğitim*. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=0mos0i1T0p8C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage
- Ceylan, G. (2007). *Öğretmen-öğrenci etkileşiminin sınıf atmosferine etkisi (Aksaray ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özey, R. ve Demirci, A. (2010). *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Aktif Yayınevi. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/293333392_Cografya_Ogretiminde_Yontem_ve_Yaklasimlar/link/56b77cb208ae5ad3605db61d/download
- Demirtaş, H., Üstüner, M. ve Özer, N. (2007). Okul yönetiminde karşılaşılan sorunların öğrenci ve okul ile ilgili değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13(3), 421-455.
- Erişen, Y. (1997). Öğretim elemanlarının dönüt ve düzeltme davranışlarını yerine getirme dereceleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 3(1), 45-62.
- Ersoy, F. (2016). *Fenomenoloji*. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.). *Eğitimde nitel araştırma* içinde (s. 51-105). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, F. (2018). *İlham Veren Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ahlaki Kimlik Profillerinin Gömülü Teori Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, S. Z. (2005). İlköğretim 1. kademedeki okul-aile işbirliği ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 227-243.
- Güçlü, M. (2017). Örgütsel iletişim: Eğitim kurumlarındaki yeri ve önemi açısından bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 854-870.
- Güneş, F. (2014). Eğitimde ödev tartışmaları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-25.
- Kablan, Z. (2012). Öğretmen adaylarının ders planı hazırlama ve uygulama becerilerine bilişsel öğrenme ve somut yaşantı düzeylerinin etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 239-253.

Çakın, M., Külekçi Akyavuz, E. (2020). The Covid-19 process and its reflection on education: An analysis on teachers' opinions. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.

- Karadüz, A. ve Sayın, H. (2015). Öğretmenlerin derslerindeki konuşma edimlerinin öğrencileriyle iletişimlerine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 10(11), 883-908.
- Karakaş, A. C. (2013). Paylaşma tutumlarının sınav kaygısı-gelecek kaygısı ile ilişkisi (Sakarya ili örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 135-157.
- Kartal, S. (2020). *Koronavirüs Salgınında (Covid-19) İş Sözleşmesinin Fesih İmkani*. Erişim adresi: http://www.academia.edu/download/62479926/Koronavirus_nedeniyle_fesih_hakki_26.03.202020200325-108390-bjmhit.pdf
- Kırık, A. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye' deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, (21), 73-94.
- Lau, J., Yang, B., & Dasgupta, R. (2020, 003 12). Will the coronavirus make online education go viral? Erişim adresi: <https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-online-education-go-viral>
- Lumsden, L. S. (1994). Student Motivation. *Research Roundup*, 10(3).
- Mahase, E. (2020). *Coronavirus: Global Stocks of Protective Gear are Depleted, With Demand at "100 times" Normal Level, WHO warns*. Erişim adresi: <https://www.bmj.com/content/bmj/368/bmj.m543.full.pdf>
- MEB (2020). *Kovid-19'la Mücadelede N95 Maske Makinesi Atağı*. Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/kovid-19la-mucadelede-n95-maske-makinesi-atagi/haber/20733/tr>
- Merriam, S.B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Özdemir S., ve Akkaya E. (2013). Genel lise öğrenci ve öğretmenlerinin okul ve ideal okul algılarının metafor yoluyla analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 19(2), 295-322.
- Sağlık Bakanlığı (2020). *Covid-19 (Sars-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi*. Erişim adresi: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf
- Sezer, Ş. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tutumlarının öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri: Fenomenolojik bir çözümleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 534-549.
- Solak, H. İ. , Ütebay, G. ve Yalçın, B. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin basılı ve dijital ortamdaki sınav başarılarının karşılaştırılması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-52.
- Şahin, F. (2000). Okul sağlığı. *Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Dergisi*, 9(6), 210-212.
- Telli, Y. S. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (Online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 25-34 . Doi: 10.32329/uad.711110
- Timuroğlu, M. K. ve Balkaya, E. (2016). Örgütsel iletişim ve motivasyon ilişkisi-bir uygulama. *UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 89-113.
- UNCTAD (2020). *Impact of The Coronavirus Outbreak on Global FDI*. March 2020 report.
- United Nations (2020). *Covid-19 Response*. Erişim adresi: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/united-nations-working-mitigate-covid-19-impact-children>
- Uzun, N. ve Keleş, Ö. (2010). Fen öğrenmeye yönelik motivasyonun bazı demografik özelliklere göre değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 561-584.
- World Health Organization (2020). *Q&A on coronaviruses (COVID-19)*. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, N. (2018). *Bilim ve Sanat Merkezlerinde Görev Yapan Türkçe Öğretmenlerinin Ders Materyali Geliştirme/Kullanma Durumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yıldız, E. ve Seferoğlu, S. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin çevrim içi teknolojilere yönelik öz-yeterlilik algılarının incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 33-46.

Extended abstract in English

Purpose: It is important to determine the problems encountered by the teachers who continue working through distance education in terms of communication, the methods they use to motivate their students during the process in terms of health and education and the limitations they feel about these issues in order to evaluate and improve the educational activities. From this point of view, knowing the methods teachers use was determined as the problem status in the study.

The answers to the following questions were sought in the study:

The question "What are the problems teachers encountered regarding education during the Covid-19 according to the teachers?" was determined as the main problem.

How do the teachers motivate their students during the Covid-19?

Method: The study was designed as a qualitative research. The phenomenological design among the qualitative research methods was preferred. The study group consisted of teachers working in primary and secondary schools. 20 teachers in total participated in the study. The semi-structured interview form prepared by the researchers was used for data collection. While preparing the interview form, pre-interviews were carried out by the teachers around the researchers about the period. The questions were prepared after the interviews conducted with the teachers from different branches. The interview form included 4 main questions and 7 probe questions.

The data were collected by the researchers. The interviews were carried out online via apps like skype, whatsapp rather than face to face due to the quarantine period. The interviews took approximately 15 minutes. The descriptive analysis was preferred in the analysis of the data. The categories and codes were determined considering the questions in the interview form.

Finding: The communication problems teachers encounter, problems about the parents, and problems about the learning of students during the COVID-19 were discussed as 3 different categories in the study.

The communication category, the most repeated one, includes the following codes: lack of feedback (15), limited communication (13), students that are unreachable (12), having a limited internet connection (10), not being face to face (8), and having too many students (2).

The category of the problems about parents include the following codes: not being supportive (12), academic inadequacy (8), not giving feedback (8), parents that are unreachable (7), acting uninterested (6), having no routine of teaching (4), technological inadequacy (4), not being eager (3), being concerned (2).

The category of problems about the education of the students include the following codes: being unable to follow students (8), not having sufficient materials at home (4), not being able to be face to face (4), students not being able to be sure about what they learn (4), students not having fun from online classes (3), technological inadequacy (3), being unable to conduct some activities through distance education (3), not doing their homework completely (2), being unable to determine personal needs (2), student not being able to adapt (2).

Within the scope of the second problem of the study, the question "What are the methods the teachers use to motivate their students during the Covid-19?" was answered. The data collected from the interviews were grouped under five categories as follows; saying nice things, conducting

supportive activities, making the students feel like the school continues, performing health activities, and encouraging them for the future.

Discussion: It has been determined that the lack of feedback is the major problem within the scope of “*Communication Problems*”. It could be noted that not giving enough feedback to students decreases the control in the education process. In addition, it has been determined that the lack of frequent communication, having communication gaps with the students that cannot be reached, distance education not being effective as face to face education, students having no adequate internet connection, and having too many students are the factors causing an obstacle in the efficiency and the continuity of the communication. Accordingly, it could be stated that there are serious limitations on the extent of the distance education conducted. Especially having inadequate internet connection limits the means of online communication and it slows down the communication process and decreases effectiveness.

Within the scope of “*The problems about the parents*”, the participants stated that the most encountered problem is the parents not being supportive enough. The supports of the parents effectively shaping the educational life of the children has far more importance especially in these days since the student follow-up could not be made sufficiently. According to the Aslanargun (2007:121), the families are at a very significant place in terms of the students' cognitive and personal development and they should be good examples in order to contribute to their success. When this issue is considered within this context parents not being supportive enough, not taking the responsibility as a means of communication with the teacher, being reluctant and uninterested cause the connection to weaken between the students and the school.

It is known that motivation affects many activities towards the organizational purposes in various ways (Timuroğlu and Balkaya, 2016:2). According to the results obtained within this scope, it has been determined that teachers had to use different methods from time to time in order to motivate their students along with the distance education upon their needs. It was found that expressing statements such as “missed you” and “saw you in my dream” by teachers which were evaluated within the scope of “*Saying nice things*”, categorized as a way to motivate their students make students happy. Lumsden (1994:4) have stated that it is necessary to consider personal differences in implementing external rewards. It could be noted that the fact that hearing they are missed by their teachers will increase the motivation of the students missing their school life during the distance education period. Similarly, conducting fun activities and appreciating the students as one of the methods stated under the category of “*performing supportive activities*” was determined as the most preferred method by the teachers. In conclusion, it could be noted emphasized that supporting students with fun activities and appreciating them increase the educational effectiveness in a positive way.

Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19

Covid-19 through the eye of children and mothers

Semiha Yüksek Usta¹ ve H. Nur Gökcan²

Gönderilme tarihi/Received date: 09 / 05 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 28 / 06 / 2020

Öz

Bu araştırmada okul öncesi çocukların ve annelerinin covid-19 salgınına yönelik görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Kütahya’da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel bir anaokuluna devam eden 6 yaşında 11 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Ayrıca verilen yönerge ile çocuklardan resim çizmeleri istenmiş ve resimlerin doküman analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda; çocukların virüsle ilgili olumsuz hislere sahip oldukları, süreçte en fazla sosyal izolasyondan etkilendikleri, ebeveynlerin yanı sıra çoğunlukla medyadan bilgi edindikleri ve salgın ile ilgili terminolojinin farkında oldukları görülmüştür. Ayrıca çocukların süreç sonu ile ilgili umutlu oldukları da sonuçlar arasındadır. Annelerle yapılan görüşme sonucunda ise; çoğunluğu olumsuz hisler deneyimlediğini, çocuklarının TV’deki ölüm ve vaka oranlarından etkilendiğini ve çocuklarına bu konuda bilgi verirken hiçbir kaynağa başvurmadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Koronavirüs, pandemi ve çocuk, salgın ve çocuk

Abstract

In this study, the opinions of preschool children and their mothers on epidemic of covid-19 were examined. The study group of the study consists of 11 children who 6 years old and their mothers attending a private kindergarten under the Ministry of Education in Kütahya. Semi-structured interview questions developed by researchers were used data collection tools. In addition, children were asked to draw pictures with the given instructions and document analysis of the pictures was made. In the results of working; It has been observed that children have negative feelings about the virus, are most affected by social isolation in the process, they mostly get information from media besides parents and are aware of epidemic related terminology. It is also among the results that children are hopeful about end of the process. As a result of the interview with mothers; most of them stated that they experienced negative feelings, their children were affected by death and incident rates on TV and that they did not use any sources while giving their children information about this issue.

Keywords: Coronavirus, Pandemic and child, Epidemic and child

1. Giriş

“Fırtına geçtikten sonra nasıl atlattığınızı hatırlamayacaksınız. Nasıl hayatta kaldığınızı da... Ancak bir şey kesindir; fırtınadan çıktıktan sonra fırtınaya girenle aynı insan olmayacaksınız. Haruki Murakami”

Çin’in Wuhan kentinde 2019 yılı Aralık ayında ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2020 yılı Mart ayında pandemi ilan edilen geniş çaplı

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Isparta, E-posta: semihayukse@gmail.com

² Bil.Uzm., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya, E-posta: gokcannur@gmail.com

Covid-19 virüs salgını (WHO, 2020) Türkiye'nin de gündemini oluşturmaktadır. Bu süreç, devlet yetkilileri tarafından önlem olarak okulların tatil edildiği ve zorunlu olmadıkça dışarı çıkılmasına kısıtlama getirildiği bir dönemi de kapsamaktadır (TC. Milli Eğitim Bakanlığı, 2020). Bu dönemde virüs gibi soyut bir kavramın, işlem öncesi dönemdeki okul öncesi çocukları üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu da merak konusu olmaktadır.

Ulusal veya yerel düzeyde yaşanan her türlü olay çocukları doğrudan veya dolaylı yoldan etkilemektedir (AÇEV, 2016). Çocuk yaşta erişkinlerden farklı anlamlandırmalar, yaşananların olduğundan daha tesirli algılanması okul öncesi dönemde bulunan çocukların gelişim düzeyleri için oldukça normaldir (Yavuzer, 2016; Kocakurt ve Güven, 2005). Ancak bir yetişkin desteği olmadığında, yetişkin tarafından olumsuz tutum ile karşılaştığında çocukların hayat boyu taşıyacakları birer travmatik yaşantıya dönüşmesine zemin hazırlanmaktadır (Yavuzer, 2016).

Çocuğun çevresinde oluşan çevresel unsurlar (savaş, ölüm, kardeş doğumu, ihmal, hastalık, doğal afet vb.) ve ailelerin bunlara tepkileri ve çocuğun mikro alanının içinde bulunan ebeveyn-çocuk iletişimlerinin niteliği de çocuk üzerinde etkiler oluşturmaktadır (Başal, 2018; Bronfenbrenner, 1994). İçinde bulunduğumuz bu dönemde ise, çocuklar ve aileler salgın ve onun getirdiği toplumsal değişimleri yaşamaktadırlar. Bu süreçte aile bireylerinin izolasyon durumuna verdikleri tepkiler, medyada sıkça yer verilen güncel hastalık haberleri gibi çocuğun çevresel faktörleri nedeniyle çocuklar için yetişkinlerden daha zor yaşanabilmektedir. Çocuklar bu süreçte ebeveynleriyle daha fazla zaman geçirdikleri için onların verdikleri tepkileri de gözlemlenebilir. Ebeveynin artan kaygı düzeyi sonucu çocukların da kaygı düzeyinin artması mümkündür (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Çocuklar yetişkinler gibi ölüm ve kayıp kavramlarını anlama ve üstesinden gelme kapasitesine sahip değildirler. Ölüm onlar için oldukça soyut bir kavramdır. Bunun üzerine düşünürken ilişkili olmayan şeyleri birbiriyle bağlama eğiliminde olabilmektedirler. Bu eğilim çocuklarda ölümün karmaşıklığı sebebiyle uyku, yeme bozukluğu, içe çekilme, saldırganlık gibi olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Yıldız, 2004). Çocukların yaşanan süreci nasıl algıladıklarının eğitimciler tarafından bilinmesi onlara sağlayacakları duygusal ve sosyal desteği de belirleyebilmelerinde ve gerekli önlemleri alarak kalıcı izli olumsuz yaşantıların önüne geçebilmelerinde önemli bir faktördür. Çocukların bu konudaki duygu ve düşüncelerinin anlaşılması, öncelikle ailelerin ve ilerleyen süreçte okulların açılması ile öğretmenlerin, okullardaki rehber öğretmenlerin nasıl bir yol izleyeceklerine dair ışık tutacaktır. Bu doğrultuda okul öncesi çocuklar ve annelerinin gözünden virüs salgınına nasıl anlamlandırdıklarını incelemek bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Yapılan alan yazın taramasında okul öncesi dönem çocuklarının Covid-19 salgınına dair algıları üzerine bir araştırma yapılmadığı görülmüş olup bu araştırmanın ulusal alan yazında bir ilk özelliği taşıyacağı düşünülmektedir. Araştırma, içinde bulunulan koşullar sebebiyle sokağa çıkmanın sınırlı olduğu ve okulların önlemler sebebiyle kapalı olduğu bu dönemde, çocuklar ile online görüşme yapılması açısından da nadir kullanılan bir yöntemle sahip olacaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda veriler görüşme, gözlem ya da doküman analizi aracılığıyla elde edilir. Verilerin analizi ise, verilerin karakteristik tekrarlarını belirleme yoluyla yapılır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, tekrarlayan kalıplar veya verilerin desteklediği temalardır. Bulgular, araştırmacının katılımcının hangi fenomenle

ilgilendiğini anlaması ile edinilir (Merriam, 2013). Araştırmanın geçerliğinin sağlanması için üçgenleme (triangulation) yöntemi kullanılmıştır. Üçgenleme nitel bir araştırmanın iç geçerliğini artırmada en çok tercih edilen stratejidir. Birden fazla ve farklı kaynak, yöntem veya araştırmacı, geçerliği desteklemede kullanılır (Creswell, 2013). Bu çalışmada birden fazla veri kaynağı kullanılarak üçgenleme yapılmıştır.

2.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu seçkisiz olmayan örneklem türlerinden amaçsal örneklem yoluyla belirlenmiştir. Amaçsal örneklem; derinlemesine araştırma yapabilmek için çalışmanın amacı kapsamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Kütahya ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı, özel bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaşlarında 11 çocuk ve anneleri araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde, öğretmenleri ile uzaktan online eğitime devam etmeleri, evlerinde uzaktan eğitime katılabilecekleri gerekli imkanlara sahip olmaları, ebeveynlerinin araştırma için gönüllü olmaları koşul olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların 9'u erkek 2'si kızdır. Anne babaların öğrenim durumlarına bakıldığında 9 çocuğun anne ve babası üniversite mezunu, 2 çocuğun anne ve babaları lise mezunudur. Araştırmaya katılanların sağlık çalışanı bir aile üyesi bulunmazken, COVID-19 hastalığı yaşayan bir aile üyesi de bulunmamaktadır.

2.3. Veri toplama araçları

Araştırmanın verilerinin elde edilmesinde, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Ayrıca çocuklardan “Korona virüs salgını denince aklına ne geliyor? Aklına gelenleri çizebilir misin?” yönergesi ile resim çizmeleri istenmiş ve çizilen resimlerin doküman analizi yapılmıştır.

Annelerin virüs salgını ve getirdiği süreç hakkında görüşleri ve çocuğunun bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaya yönelik sorular annelere ve çocukların korona virüs salgını ve getirdiği süreç hakkındaki görüşlerini anlamaya yönelik sorular da çocuklara yöneltilerek veriler elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından hazırlanan sorular, okul öncesi eğitim alanında 3 uzmanın görüşüne sunulmuş ve sorulara uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda son halleri verilmiştir.

2.4. Verilerin toplanması

Araştırmada, velilerin gönüllü katılımları ve çocuklarının araştırmaya katılması için bir form aracılığı ile onayları alınmış, araştırmanın yapılabilmesi için Millî Eğitim Müdürlüğü ve Üniversite Etik Kurul izinleri alınmıştır. Ayrıca, görüşme notlarının araştırmacılar dışında kimseye paylaşılmaması ve katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması için çocuklara ve annelere isim kodları verilmesi gibi etik ilkeler göz önünde bulundurulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılarak çocuklarla ve anneleriyle ayrı ayrı oturumlarda yapılan görüşmeler, içinde bulunulan koşullar sebebiyle sokağa çıkmanın sınırlı olması, okulların kapalı olması nedeni ile online olarak yapılmıştır. Konu ile ilgili farklı veri kaynaklarından kullanılarak geçerliğin artırılması için görüşmelerin yanı sıra çocuklara online ortamda verilen yönerge ile resim çizmeleri istenmiş ve resim çizimi esnasında online oturum açık olup araştırmacı, çocukların dış etkenlerden etkilenmemeleri için kontrol sağlamıştır. Resim, psikopedagojik açıdan çocuğu tanımaya yarayan bir ölçüt ve aynı zamanda çocuğun iç dünyasını

yansıtmaya yarayan bir ifade şeklidir (Yavuzer, 1992). Okul öncesi dönemdeki çocukların resim çizerken kendilerini ifade etme becerisini daha aktif kullanmalarından (Fargas-Malet, McSherry, Larkin ve Robinson, 2010) yola çıkılarak resim çizip anlatma tekniği kullanılmıştır.

2.5. Verilerin analizi

Veriler, görüşme sırasında araştırmacılar tarafından yazılarak kaydedilmiştir. Çocuklar ve anneleri ile yapılan görüşmeler, içerik analizi yoluyla analiz edilmiş ve bulgular yorumlanmıştır. İçerik analizi, verilerin daha önceden belirlenen temalara göre sunulması işlemidir. Bu bağlamda, veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilir (Merriam, 2013). Bu bilgiler doğrultusunda, katılımcıların verdikleri ve kaydedilmiş olan cevaplar, araştırmacılar tarafından okunarak açık kodlamaları yapılmıştır. Benzer özellikleri olan kodlar aynı kategoriler altında toplanmış ve temalar oluşturulmuştur. Çocuklar tarafından çizilen resimler de kod ve kategoriler yoluyla içerik analizi yapılmış ayrıca, resim analizi teknikleri ile incelenmiştir.

2.6. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması

Nitel araştırma alan yazınında yer alan geçerlilik ve güvenilirlik kriterleri; üçgenleme, katılımcı teyidi, uzman görüşü, alanda uzun süre kalmak ve zengin betimlemedir (Glesne, 2013; Merriam, 2013). Bu çalışmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması amacıyla, üçgenleme, uzman görüşü ve zengin betimleme kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Verilerin farklı kaynaklardan elde edilmesi ile üçgenleme, görüşme sorularının hazırlanmasında ve verilerin analizi sürecinde uzman görüşlerinden faydalanılması ile uzman görüşü ve araştırma sürecinin ayrıntılı olarak açıklanması ve araştırma sonucunda elde edilen bulguların katılımcılardan alıntılar verilerek sunulması ile zengin betimleme kriterleri karşılanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın amacı okul öncesi çocukların ve annelerinin Covid-19 salgınına yönelik görüşlerini derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Araştırmanın bulguları katılımcı olan 11 çocuk ve anneleri ile sınırlıdır. Çocuklar ve annelerinin kişisel birtakım özelliklerinin görüşlerini etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Elde edilen bulgular, (a) çocukların Covid-19 hakkındaki görüşleri (b) annelerin Covid-19 ve çocuklarının düşünceleri hakkında görüşleri ve (c) çocukların çizimleri başlıkları altında organize edilerek sunulmuştur.

3.1. Çocukların Covid-19 salgınına ilişkin görüşleri

TEMA-1: Çocukların korona virüs hakkında duygu ve düşünceleri

Araştırmaya katılan çocukların korona virüs hakkındaki duygu ve düşünceleri; virüs hakkındaki bilimsel bilgi, hissettirdiği duygular, virüsün insanlara bulaşması ve korunma yöntemleri kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 1’de çocukların korona virüs hakkında duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar yer almaktadır. Kategori 1’e bakıldığında, çocukların bazıları virüsü tanımlarken bilimsel isim ve tanımlama kullandığı (f=3; Ç5, Ç7, Ç11) ve bazılarının yarı bilimsel (f=5; Ç1, Ç3, Ç8, Ç9, Ç10) tanımlama yaptığı görülmüştür. Diğerleri de bilimsel olmayan tanımlama yapmış (f=1; Ç6) veya bilmediklerini söylemişlerdir (f=2; Ç4, Ç2).

Ç6'nın "*Bence o bizi öldürmek istemiyor, yanlışlıkla yapıyor. Korona bir canlı.*" ifadesi bilimsel olmayan bir ifadeyken "*Korona virüsü mikroskopla görülen bir şeydir. Aslında biz mor görüyoruz ama ben gerçek görüntüsünü gördüm ten rengi.*" (Ç8) ise yarı bilimsel bir ifade olarak değerlendirilmiştir. Bilimsel ifade olarak değerlendirilen yanıt "*Korona virüs bir tane virüs türüdür.*" Ç5 tarafından verilmiştir.

Tablo 1. Çocukların korona virüs hakkında duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4
	Virüsün tanım bilgisi	Virüsün hissettirdiği duygular	Virüsün bulaşması bilgisi	Virüsten korunma yöntemleri
Kod 1	Bilimsel tanım	Olumsuz duygular	Bulaşma sebebi	Hijyen tedbirleri
Kod 2	Bilimsel olmayan tanım	Duygu dışı ifadeler	Bulaşma yolu	Sosyal tedbirler
Kod 3	Yarı bilimsel tanım	-	Bulaşma kaynağı	-

Kategori 2'de çocuklar çoğunlukla (f=7; Ç1, Ç2, Ç5, Ç6, Ç8, Ç9, Ç11) korku, acı, garip gibi olumsuz duygu belirtirken, duygu yerine duygu dışı farklı benzetmelerle kendilerini ifade edenler (f=3; Ç3, Ç7, Ç10) olmuştur. Bu konudaki hislerini olumsuz olarak ifade eden Ç1 "*Kötü hissettiriyor. Okula gidemediğim için üzgünüm, uzaktan eğitim yaptığım için.*" derken benzetme ile ifade eden çocuklardan biri olan Ç3; "*Sanki zaman durdu, hiç insan yok. Sokaklar boş.*" demiştir.

Kategori 3'te çocukların bazıları mesafeye ve temizliğe dikkat edilmemesi, sarılma gibi virüsün bulaşma sebeplerinden bahsederken (f=2; Ç2, Ç6) bazıları ağız, burun, hava gibi bulaşma yolundan (f=5; Ç3, Ç5, Ç7, Ç8, Ç11) bahsetmişlerdir. Çin'den ve Dünya'dan diyerek bulaşma kaynağından (f=2; Ç10, Ç1) söz eden çocuklar da vardır. Bulaşma sebebinden bahseden çocuk "*Sizle ben yolda karşılaştık hemen sarıldık bende virüs varsa size bulaşır.*" (Ç6) demiştir. Bir başka çocuk "*Havadan gelir. Mesela bana virüs bulaştı eee izole ederim kendimi.*" (Ç3) demiştir. "*Çin'den gelir. Onların yediği şeylerden bulaşır. Mesela hayvan falan.*" (Ç10) cevabı veren çocuk da virüsün bulaşma kaynağını belirtmiştir.

Kategori 4'te bazı çocuklar (f=6; Ç2, Ç3, Ç5, Ç6, Ç7, Ç11) hijyen tedbirlerinden bahsetmişlerdir. Sosyal tedbirlerden söz eden çocuklar da (f=7; Ç2, Ç3, Ç6, Ç8, Ç9, Ç10, Ç11) vardır. Hijyen ve sosyal tedbirden bir arada söz eden Ç2; "*Tedbirleri alırsak korona virüs bundan güçlü değildir. Ellerimizi sık sık yıkamak, karantinada kalmak.*" Sosyal tedbirden bahseden Ç8, "*Evde kalacağız öyle korunmak mümkündür. Kimseye dokunmayacağız anne baba olabilir ama başkasına dokunmuyoruz.*" demiştir.

TEMA-2: Çocukların korona virüs hakkında bilgi edinme kaynakları

Araştırmaya katılan çocukların korona virüs hakkında bilgi edinme kaynakları; bilgiyi edindiği ve edinmek için başvuracağı kaynaklar kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 2. Çocukların korona virüs hakkında bilgi edinme kaynaklarına ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2
	Bilgi edindiği kaynak	Bilgiye başvuracağı kaynak
Kod 1	Aile	Aile
Kod 2	Medya	Medya
Kod 3	Öğretmen-Okul	Öğretmen-Okul

Tablo 2'de çocukların korona virüs hakkında bilgi edinme kaynaklarına ait kategori ve kodlar verilmiştir. Kategori 1'e bakıldığında çocuklar şu anki bilgilerine ailelerinden (f=8; Ç1, Ç2, Ç3, Ç4, Ç6, Ç9, Ç10, Ç11) ve medyadan (f=6; Ç1, Ç2, Ç3, Ç5, Ç8, Ç9) ulaştıklarını belirtmişlerdir.

Bir çocuk (Ç10) öğretmeninden öğrendiğini söylerken bir çocuk da (Ç7) “*kendi aklıma geldi*” demiştir. Medya kategorisinde verilen cevaplara örnekler şöyledir; “*Zaten biliyordum. Hiç kimse söylemedi. Babamın telefonundan ben kendim baktım.*” (Ç5) ve “*Bu bilgilere bilmem, televizyondan ulaştım. Korona virüs salgını dediği zaman.*” (Ç8).

Kategori 2’de çocuklar bu konuda merak ettikleri olduğunda aile (f=10; Ç1, Ç2, Ç3, Ç6, Ç7, Ç8, Ç9, Ç10, Ç11), medya (f=2; Ç5, Ç8) ve öğretmene (f=2; Ç1, Ç6) başvuracaklarını belirtmişlerdir. Ailesine başvuracağını belirten çocuklardan biri, “*Ben genelde anneme babama sorarım çünkü yanımda hep onlar var.*” (Ç2) demiştir. Medyaya başvuracağını söyleyen çocuklardan biri “*Telefondan bakarak öğrenebiliriz. Tabletten bakarak öğrenebiliriz.*” (Ç5) demiştir.

TEMA-3: Çocukların yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve düşünceleri

Araştırmaya katılan çocukların korona virüs sebebiyle yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve düşünceleri; yaşanan değişimler, değişimlerin hissettirdikleri ve sürecin sonuna yönelik beklentileri kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 3. Çocukların yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3
	Yaşanan Değişimler	Değişimlerin hissettirdikleri	Sonuca yönelik beklenti
Kod 1	Sosyal izolasyon	Olumlu duygu	Çözüm beklentisi
Kod 2	Okula gidememe	Olumsuz duygu	Eskiye dönüş beklentisi
Kod 3	Hijyen önlemleri	Kararsız duygu	Geçeceği beklentisi

Tablo 3’te korona virüs salgını ile çocukların hayatlarında oluşan değişikliklere yönelik duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar yer almaktadır. Kategori 1’de çocuklar hayatlarında bu süreçte değişen şeylerden söz ederken sosyal izolasyondan sıklıkla bahsetmişlerdir (f=10; Ç1, Ç2, Ç3, Ç4, Ç5, Ç6, Ç8, Ç9, Ç10, Ç11). Bazı çocuklar hayatlarında değişen şeyin okula gidememek olduğunu belirtmişlerdir (f=3; Ç1, Ç4, Ç10). Bir çocuk ise (Ç2), hijyen önlemlerinde olan değişiklikten bahsetmiştir.

Sosyal izolasyondan bahseden çocukların ifadelerinden bazıları şöyledir; “*Korona virüs olmadığı zaman her zaman dışarı çıkıyorduk şimdi zaman durdu gibi çıkamıyoruz.*” (Ç3),

“*Hiç dışarı çıkamadığım için üzülüyorum. Arkadaşlarım bazen çıkıyorlar. Ben de camdan bakıyorum.*” (Ç6), “*Hiçbir komşuya gitmemek değişti.*” (Ç8)

Kategori 2’de çocukların korona virüsten dolayı yaşadıkları değişimlere karşı hislerine ait kodlar yer almaktadır. Çocuklar bu değişikliklere yönelik kötü, mutsuz gibi olumsuz duygu (f=4; Ç1, Ç2, Ç6, Ç9) ve gariip, bazen iyi bazen kötü gibi kararsız duygu (f=5; Ç3, Ç7, Ç8, Ç10, Ç11) ifade etmişlerdir. Bir çocuk ise olumlu duygu belirtmiştir (Ç5). Olumlu duygu belirten çocuk; “*İyi hissediyorum çünkü korona virüs bulaşanlardan bazıları iyileşmiş.*” (Ç5) demiştir.

Kararsız duygu belirten çocuklardan biri, “*Şaşkın. Yani mmm şaşırıyorum değişiklik olduğu için şaşkın hissediyorum.*” (Ç10) demiştir.

Kategori 3’te çocukların bu değişimlerin sonunda nasıl bir süreç beklediklerine dair kodlar yer almaktadır. Çocuklar virüsün geçeceği beklentisinde olduklarını ifade ederken (f=6; Ç3, Ç5, Ç6, Ç8, Ç9, Ç11) eskiye dönüş beklentisinde bulduklarını söyleyenler de (f=6; Ç2, Ç3, Ç4, Ç8, Ç10, Ç11) olmuştur. Verilen yanıtlardan bazıları şöyledir;

Yüksek Usta, S., Gökcan, H.N. (2020). Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.

“Tekrar yaşamaya devam edeceğiz. Dışarıya gidebileceğiz, okula gidebileceğiz.” (Ç10)

“İlerleyen zamanlarda korona virüs geçecek ve tokalaşabileceğiz sarılabileceğiz birbirimize yaklaşabileceğiz nokta!” (Ç8)

3.2. Annelerin covid-19 salgınına ve çocukların salgın karşısındaki düşüncelerine ilişkin görüşleri

TEMA-4: Annelerin korona virüs hakkında duygu ve düşünceleri

Araştırmaya katılan annelerin korona virüs hakkında duygu ve düşünceleri, olumlu yaklaşım ve olumsuz yaklaşım kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 4. Annelerin korona virüs hakkında duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2
	Olumlu yaklaşım	Olumsuz yaklaşım
Kod 1	Tedbirlere güvenme	Tedbirlere uyulmaması
Kod 2	Daha önceki hastalıklarla kıyaslama	Yakınlarıyla ilgili kaygı
Kod 3	-	Olumsuz duygu

Tablo 4’te annelerin korona virüs hakkındaki duygu ve düşüncelerine ait kategori ve kodlar yer almaktadır. Annelerin hepsi (f=11) endişe, tedirginlik, sıkıntı gibi olumsuz duygular yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ancak aralarında sürece olumlu yaklaşımda bulunanlar da vardır. Kategori 1’de olumlu yaklaşımda bulunan anneler (f=3; A1, A2, A6) kendilerinin veya yetkililerin aldıkları tedbirlere güvendiklerini söylemişlerdir. Olumlu yaklaşımda bulunan bir anne (f=1; A3) daha önce yaşanmış olan hastalıklarla kıyaslamıştır. Alınan tedbirlerden bahseden A6; “Hiç kimsenin beklemediği anda şiddetli şekilde geldi. Belki ülke olarak gerekli tedbirleri alırsak çok hasar vermeyeceğini düşünüyorum. Öyle umuyorum. Şu ana kadar yapılanlara bakarsak yani iyi gidiyoruz diyebiliriz. Korkutucu bir tablo yok şu anda.” demiştir.

Geçmişteki hastalıklarla kıyaslayan A3; “Valla bir anda böyle bir şey olması, tüm dünyanın böyle bir sürece girmesi kısıpaca girmiş gibi hissettiriyor. Açıkçası bazen nereye gidecek, ne kadar sürecek diye düşünüyorum. Bilinmezlik var ama geçeceğini düşünüyorum. Daha önce de hastalıklar olmuş, aşısı bulunmuş. İllaki bunun da bulunacaktır.” demiştir.

Kategori 2’de olumsuz yaklaşımda tedbirlere uyulmayacağından endişe duyanlar (f=2; A2, A7), çocukları veya sevdikleri ile ilgili sıkıntı yaşadıklarını veya yaşayacaklarını ifade edenler (f=3; A8, A9, A10) ve duygu dışı olumsuz ifadelerde bulunanlar (f=3; A4, A5, A11) görülmektedir. A4 olumsuz duygularını şöyle ifade etmiştir: “İşin özü Çin’de başladığında Türkiye’de şehit haberleri gündemdeydi. İnsanlar o haberlere odaklanmıştı. Ama ben Çin’de başladığı an fark ettim bunun ciddiyetini. Yollar açık. Gelen giden sayısı çok fazla. Mesela bizim fabrikada Çin’den gelen çok ürün var. Fabrikaya da gelebilirdi. Ta o zamandan çok korkmuştum ben.” Tedbirlere dikkat etmeyenlerin süreci uzatacağını düşünen A2 bu düşüncesini “Salgın hastalık hepimizi korkuttu. Yeterince tedbir alırsak yakalanmayız mı diye düşünüyorum. Ama etrafa bakınca yakalanmadan atlatmamız düşük gibi görünüyor. Dikkate almayan insanlar yüzünden korkuyorum ama evde normal yaşantıya devam ediyoruz.” şeklinde ifade etmiştir.

TEMA-5: Annelere göre çocukları için bilgi edinme kaynakları ve bilginin sunulmuş yöntemleri

Araştırmaya katılan annelere göre çocukların korona virüs hakkında bilgi edinme kaynakları ve şekli; bilgi kaynakları, çocuğa anlatım yöntemleri, onaylanmayan bilgi kaynakları ve kaynaktan yardım alma durumu kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 5. Annelere göre çocukları için bilgi edinme kaynakları ve çocuklara bilginin sunuluş yöntemlerine ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4
	Bilgi kaynakları	Çocuğa anlatım yöntemleri	Onaylanmayan bilgi kaynakları	Kaynaktan yardım alma durumu
Kod 1	Ebeveyn	Tanım ve tedbir	TV	Yardım alındı
Kod 2	Medya	Umut verme	Aile üyesi	Yardım alınmadı
Kod 3	-	Çarpıtma	-	-
Kod 4	-	-	-	-

Tablo 5’te annelere göre çocukları için bilgi edinme kaynakları ve bilginin sunuluş yöntemlerine ait kategori ve kodlar yer almaktadır.

Kategori 1’de annelerin çoğu çocuklarına korona virüs konusunda ebeveynlerden (f=8; A1, A3, A4, A5, A6, A7, A10, A11) bilgi ulaştığını belirtmiştir. Bazıları çocukların TV de yayınlanan haberler, reklamlar gibi medya yoluyla bilgi edindiklerini belirtmiştir (f= 6; A2, A3, A7, A8, A9, A10).

Hem medya hem ebeveynlerden bilgi edindiğini belirten annelerden biri A3; “*O da haberlerden izliyor. Ben de anlatıyorum. Zaten maske takma el yıkama bunları anlattık. Korktu, sürekli el yıkıyor. Dikkat ediyor. Reklamlarda da var sürekli. Maske takıyoruz çocukları aşı için sağlık ocağına götürdük o da arabada kaldı ama maske takılacağı sürecini de görmüş oldu. Biliyor yani.*” demiştir.

Medyadan edindiğini söyleyen A9 ise, “*Genelde haberleri izlerken duyuyor.*” yanıtı vermiştir.

Kategori 2’de anneler çoğunlukla hastalığın tanımı ve alınması gereken tedbirleri konuşarak anlatmışlardır (f= 9; A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A9, A10, A11) Bir anne doğru bilgiyi saklamayı tercih etmiş (f=1; A3), bazıları (f=3; A1, A2, A8) umut vermiştir.

Tedbirleri anlattığını söyleyen A11; “*İlk başta anlatmıştım hastalık olduğunu virüs salgını olduğunu okulların tatil edilmesiyle de biraz daha anlattım korunma yöntemleri olsun, dikkat edilmesi gereken noktalar olsun bunları aktardım zaten çocuklardan bunu saklama taraftarı olmadım hiçbir zaman.*” demiştir.

Doğru bilgiyi değiştiren A3; “*Biz ona yaşadığımız ilde yok diye anlattık öyle biliyor.*” demiştir.

Umut veren annelerden A8; “*Çocuk anneannesine gidiyordu, bir aydır göremiyor böyle olunca o da farkında yine aslında ama anlattık ona grip gibi bir şey olduğunu korkulacak bir şey yok çocukları hasta etmiyor, bilim adamları uğraşıyorlar bizim için aşı bulacaklar ilaç bulacaklar. Bu geçici bir süreç kimseye sarılmayacağız öpmeyeceğiz gibi o şekilde bilgilendirdik.*” şeklinde ifade etmiştir.

Kategori 3’te annelerin bazıları çocuklarının böyle bir duruma maruz kalmadığını ifade ederken (f=7; A1, A3, A4, A6, A9, A10, A11) annelerin bazıları çocuklarının TV haberlerindeki ölüm

oranlarından etkilendiğini (f=4; A2, A5, A7, A8) ifade ederlerken bir anne (A5) kendi duygusal durumunun çocuğa yansıdığını belirtmiştir.

Ölüm oranlarından etkilendiğini söyleyen anne A8; “Bazen ölüm oranları açıklanırken televizyonu kapatmaya çalışıyorum hemen dikkat kesiliyor. Nerede ölmüş diye soruyor. Televizyondan maruz kalıyor.” demiştir.

Çocuğun annenin kendi duygusal durumundan etkilendiğini belirten A5; “Yani şu şekilde haberlerdeki ölüm yayılma hızı risklere denk geliyor. E biz de yemek saatinde izleyebiliyoruz sadece, çünkü çocuk programları olduğu için genelde onlara bıraktık televizyonu. O yüzden o haberlerle karşılaşabiliyor. Bazen ben kendimi tutamayıp ağladığım zamanlarda etkileniyor anne yine ağlıyorsun üzülme tarzında.” şeklinde ifade etmiştir.

Kategori 4’te annelerin hepsi (f=11) çocuklarına bilgiyi ebeveynlerin doğrudan anlatma yoluyla verdiğini belirtmiş ve kaynaktan yararlanmadığını söylemiştir.

TEMA-6: Annelere göre çocukların süreçte yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve davranışları

Araştırmaya katılan annelere göre çocukların süreçte yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve davranışları; çocukların duyguları, çocukların davranışları, çocukların aldığı önlemler ve anne çocuk ilişkisi kategorilerinde incelenmiştir.

Tablo 6. Annelere göre çocukların süreçte yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve davranışa ait kategori ve kodlar

	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4
	Çocukların duyguları	Çocukların davranışları	Çocukların aldığı önlemler	Anne-çocuk ilişkisi
Kod 1	Olumlu duygu	Olumsuz değişim	Kendisinin aldığı	Olumlu değişim
Kod 2	Olumsuz duygu	Nötr	Başkalarından beklediği	Olumsuz değişim
Kod 3	Nötr duygu	-	-	-

Tablo 6’da annelere göre çocukların süreçte yaşadıkları değişimlere yönelik duygu ve davranışlara ait kategori ve kodlar yer almaktadır. Kategori 1’de anneler çocuklarında bu sürece dair korku, kaygı ve özlem gibi olumsuz duygular (f=4; A5, A7, A8, A10), anlayamadı veya farkında değil, tepkisi yok gibi nötr duygular (f=4; A1, A4, A6, A9) ve mutlu, umutlu gibi olumlu duygular (f=3; A2, A3, A11) belirtmişlerdir.

Olumsuz duygulardan bahseden A7; “Korkuyor. Babası görüşmeye geldiğinde kapının önüne geldiğinde ben çıkamam bana yasak dedi.” demiştir.

Olumlu duygular belirten A11; “O daha çok okulun tatil edilmesiyle birlikte, neden tatil şimdi? gibi sorularla gelmişti. Sonra da evde bizimle olması hoşuna gitti bence. Şimdi evde mutlu.” yanıtı vermiştir.

Kategori 2’de bazı anneler sürecin çocuklar üzerindeki teknoloji düşkünlüğü, sıkılma, hırçınlık veya tedbirlere fazla bağlılık gibi olumsuz etkilerinden (f=3; A2, A5, A10) bahsetmişlerdir. Bazı anneler ise (f=7; A1, A3, A4, A6, A7, A8, A9, A11) değişim olmadığını belirtmiştir.

Olumsuz değişimlerden söz eden A5; “Sıkıldı. Çok sıkıldı. İster istemez tablet ve televizyona çok düşkün oldu. Ne kadar evde etkinlik yapsak da bizim de evde kendi eğitimlerimiz oluyor

(öğretmen olduğu için) ev içinde işlerimiz oluyor. Biraz farklı tepkiler başladı küsme huyu başladı mesela. Farklı hırçınlıkları başladı. Aşırı ısrarcı olmaya başladı bazı şeylerde.” demiştir.

Değişim olmadığını söyleyen A4 “Yok hayır. O mutlu eve alışkın zaten. Çok fazla dışarı çıkmayı isteyen bir çocuk da değil. O yüzden genelde elinde tabletiyle ya da oyuncaklarıyla oynuyor.” demiştir.

Kategori 3’te çocukların anneleri hatırlatmadan kendi kendilerine aldığı önlemlere ait kodlar görülmektedir. Bazı annelere göre çocuklar el yıkama davranışını artırma ve dışarı çıkmayı reddetme gibi tedbirleri kendileri alırken (f=9; A1, A2, A3, A5, A7, A8, A9, A10, A11) başkalarına da el yıkamayı veya temastan uzak durmayı, dışarı çıkmamayı hatırlatmışlardır (f=5; A3, A6, A8, A10, A11). Anne A10 “El yıkama olabilir. Daha hassas davranıyor. Hapşırınca falan hemen el yıkamaya gidiyor. Anneannesine kızınca dışarı çıkarsan ölürsün bak diye kızıyor.” demiştir.

Kategori4 ‘te annelerin salgın sürecinde çocuklarıyla olan ilişkilerinde değişimlere ilişkin kodlar görülmektedir. Anneler çoğunlukla (f=9; A1, A2, A3, A4, A5, A6, A9, A10, A11) çocuklarıyla daha fazla verimli vakit geçirebildiklerini söyleyerek sürecin daha çok olumlu etkisinden söz etmişlerdir. Bazı anneler ise düzenin değişmesi ve evdeki dağınıklık gibi olumsuz değişimlerden söz etmişlerdir (f=2; A7, A8). Olumsuz değişimden bahseden A7; “Okula giderken düzeni vardı o bozuldu. Yeme düzeni bozuldu mesela.” demiştir. Olumlu değişimlerden söz eden A6; “birlikte daha verimli vakit geçiriyoruz diyebilirim. Her gün en az bir etkinlik yapmaya çalışıyoruz. Buna özen gösteriyorum.” demiştir.

3.3. Çocukların çizimleri

Araştırmaya katılan çocukların korona virüs ile ilgili çizimleri incelenmiş, içerik analizi yoluyla ve belirli kodlar ile kategorilere göre düzenlenmiştir. İçerik analizinin yanında çocukların resimlerine resim analizi yapılmıştır.

Çocukların resimleri; tedbirlerin çizimi, virüs ve insan çizimi, renklerin kullanımı kategorilerinde incelenmiştir.

	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3
	Tedbirlerin Çizimi	Virüs ve İnsan Çizimi	Renklerin Kullanımı
Kod 1	Evde kalma teması	Virüse karşı savaşan insan	Tek renk
Kod 2	El yıkama teması	Virüs kapmış insan	Soğuk renk
Kod 3	-	Virüs	Sıcak renk

Kategori 1’de çocukların virüs salgınına karşı alınan önlemlerin çizimlerine ilişkin kodlar yer almaktadır. Bu kategorideki resimlerde çocuklar evde kalma (f=3; Ç1, Ç5, Ç9) ve el yıkama (f=1; Ç2) önlemlerini çizmişlerdir. Bu kategorideki resimler;

Ç1’in çizimine bakıldığında kendisinin “evde kalırsak mikroplar dışarıda kalır.” ifadesi ile anlattığı resimde iki katlı bir ev ve dışarıda kalan iki virüs modeli çizdiği görülmektedir. Resimde ev mavi ve kırmızı olmak üzere iki renkli, pencere ve kapı sarı renkle çerçeveslendirilmiş ancak şeffaf bırakılmıştır. Evin karşısında sarı ve gri iki adet virüs figürü görülmektedir.

Ç5in çizimine bakıldığında sadece mavi rengi kullandığı, gökyüzü, iki ağaç ve bir ev çizdiği evin dışında da yine mavi renklerle çizilmiş 3 virüs olduğu görülmektedir. Bu virüsleri anne baba ve çocuk virüs olarak tanımlayan Ç5, “bu virüslerin amacı bu eve girip oradakileri hasta etmektir hatta dışarı çıkarlarsa daha da hasta etmektir.” ifadesi ile resmini anlatmıştır.

Şekil 1. Ç1'in çizimi

Şekil 2. Ç5'in çizimi

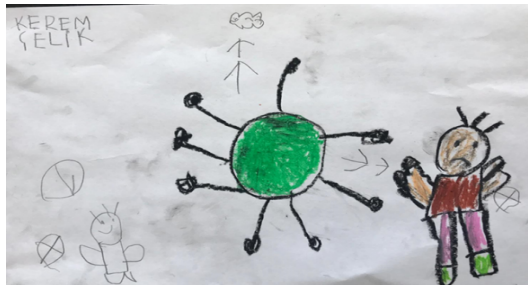
Şekil 3. Ç9'un çizimi

Şekil 4. Ç2'nin çizimi

Şekil 5. Ç8'in çizimi

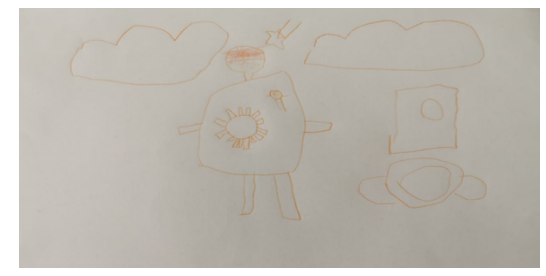
Şekil 6. Ç11'in çizimi

Şekil 7. Ç7'nin çizimi

Şekil 8. Ç10'un çizimi

Şekil 9. Ç6'nın çizimi

Ç9 röntgen resim olarak çizmiş olduğu bu resmi “*evde oturan bir insan var ve mikroplar evi sarmış bu nedenle çıkamıyor*” şeklinde anlatmıştır. Resimde kırmızı çatılı bir ev ve içinde kırmızı renk çizilmiş bir insan görülmektedir. Evin dışında 4 adet yeşil renkli virüs ve sağ üst köşede güneş bulunmaktadır.

Ç2'nin “*Öksürünce elimizi tek kullanımlık mendille kapatmamız gerekir ellerimizi sık sık su ve sabun ile yıkamalıyız.*” ifadesi ile anlattığı resimde siyah renk kullanılarak renklendirme yapılmamış ve alınacak önlemler çizildiği görülmektedir. Hapşırarak bir insanın ağzından çıkan virüs kırmızı renkte çizilmiştir. Hapşırarak insan elinde bir kâğıt mendil tutmakta ve karşısında ellerini yıkayan bir insan bulunmaktadır.

Kategori 2’de virüs ve insan figürlerinin çizimlerine ait kodlar yer almaktadır. Bu kategoride çocukların bazıları virüse karşı savaşan (f=2; Ç8, Ç11) insanlar çizerken bazıları virüs kapmış insan (f=2; Ç7, Ç10) çizmişlerdir. Bir çocuk da yalnızca virüs figürü (Ç6) çizmiştir.

Ç8’in çizimine bakıldığında, resmin odağında bir virüs modeli yer aldığı görülmektedir. Virüsün sağında, üzgün endişeli ve kahverengi giysili bir insan yer almaktadır. Bu insan, virüsün so-
lundaki insanlara göre daha detaylı resmedilmiştir. Resmi anlatması istendiğinde, “*Korona virüsü bana gelemesin diyor büyük insan, virüs de hayır sana gelebilirim. Diğer etraftaki çocuklar da yaşasın korona virüsü bize bulaşmayacak diyorlar ama bize değil yaşlılara bulaşmayacak çünkü yaşlıların yanına gitmememiz gerekir.*” cümleleriyle anlatmıştır.

Ç11’ in “*Yeşil olan robotu yakalayamıyor robot havaya zıplayıp takla atabiliyor, korkmuyor o virüsten.*” ifadesi ile anlattığı resimde anlattığına dayanarak yeşil renkli bir çocuk ve karşısında onunla savaşan turuncu bir robot görülmektedir.

Ç7’nin çizdiği resme bakıldığında, hasta bir çocuğun yüzünü çizdiği görülmektedir. Çocuğun yüzünden başka bir yerinin çizilmediği resimde bu yüzün detaylı resmedilmiş dişleri bulunan ağzında ve kulağında virüsler çizilmiştir. Çocuk da virüsler de yeşil ile renklendirilmiştir. Kendisi de “*virüsler var burada (ağız içi) adamı yani çocuğu biri kulağının içine biri ön kısmına biri de ağzının içinde duruyor.*” ifadesi ile resmini anlatmıştır.

Ç10 resminde, virüsten dolayı gözleri kör olmuş bir çocuk çizdiğini ifade etmiştir. “*Resimdeki gözleri görmeyen çocuk, kayan yıldız görüp dilek tutuyor virüsün geçmesini diliyor. Bu yıldız kayıp kafasına düştüğü için de dileği kabul olmuş, virüs bitmiş.*” cümleleriyle anlattığı resimde renklendirme bulunmamaktadır. Tek bir renk kullanılarak turuncu ile çizim yapılmıştır. Gözleri kapalı görünen virüs kapmış bir çocuk ve kayıp düşen bir yıldız ile bulutlar bulunmaktadır.

Ç6’nın çiziminde pembe, gülen yüzlü ve renkli kolları olan bir virüs çizdiği görülmektedir. “*Karşınızda minik korona virüs*” şeklinde anlattığı resimde yalnızca virüs figürü bulunmaktadır.

Kategori 3’te çocukların resimlerdeki renk kullanımlarına ait kodlar yer almaktadır. Çocuklar yukarıda çizimlerde görüldüğü gibi tek renk (f=3; Ç2, Ç5, Ç10), soğuk renk (f=5; Ç1, Ç2, Ç5, Ç7, Ç8) ve sıcak renk (f=5; Ç1, Ç6, Ç9, Ç10, Ç11) kullanmışlardır. Ç1 hem soğuk hem sıcak renk kullanan grupta değerlendirilmiştir.

4. Tartışma ve sonuç

2020 yılının Mart ayından itibaren Türkiye ve dünyada gündemin odak noktası haline gelmiş olan Covid-19 salgını, çocukların soyut düşünme becerileri gelişmediğinden anlamakta zorluk yaşayabilecekleri bir konudur. Ancak aile içi iletişim ve medya yoluyla bir panik durumunun

olduğunu kavramaları da olasıdır. Çocukların bu soyut konuda duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarabilmek için yalnızca kendileri ile görüşmenin yetersiz kalabileceği düşünülerek araştırmanın geçerliğini de artırmak için üçgenleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen tüm bu sonuçlar çok yönlü karşılaştırmalarla değerlendirilmiştir. Anneler ve çocukların ifadeleri karşılaştırılmış, Czarniawska (2004) tarafından nitel araştırmalarda kullanılan veri analizi stratejileri arasında belirtilen, “*söylenenleri değil saklanan sırrı inceleme, kesintilere ve tezatlıklara dikkat etme, bir metnin mantıklı olmadığı veya devam etmede başarısız olduğu yerler üzerine odaklanma*” (Akt. Creswell, 2013, s.186) yöntemleri göz önünde bulundurulmuş ve bu doğrultuda görüşmelerde göze çarpan uyumsuzluklar çocukların resimlerinden de faydalanarak yorumlanmış ve tartışılmıştır.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre, çocuklar çoğunlukla virüsü tanımlarken olumsuz hissettirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların hemen hepsi virüsten korunmak için almaları gereken tedbirlere hakimdirler. Çocukların azımsanmayacak şekilde medyadan bilgi edindiklerini ancak merak ettiklerini öğrenmek için ebeveynlerini tercih ettikleri görülmektedir. Çocuklar virüs sebebiyle yaşadıkları değişimlerden en fazla sosyal izolasyondan etkilenmişlerdir. Değişimlerden olumsuz etkilendiğini söyleyen çocuklar olduğu gibi birçoğu bazen olumlu bazen olumsuz hissettiklerini söylemişlerdir. Çocukların süreç sonu ile ilgili umutlu oldukları da elde edilen sonuçlar arasındadır. Annelerle yapılan görüşme sonuçlarına dayanarak, anneler arasında umutlu bir yaklaşım sergileyen olduğu gibi çoğunlukla olumsuz hisler deneyimleyenlerin olduğu söylenebilir. Annelere göre çocukları, çoğunlukla ebeveynlerden bilgi ediniyor olsa da medyadan da azımsanmayacak şekilde bilgi edinmektedirler. Anneler çocuklarına salgını, alınması gereken önlemler ile anlattıklarını söylemişler ve çocuklarına anlatırken herhangi bir kaynaktan, kişiden, etkinlikten yararlanmamışlardır. Süreçle ilgili çocuklarına umut veren anneler olduğu gibi bir anne gerçek bilginin bir kısmını saklamayı tercih etmiş bir diğer anne pek bilgi vermediğini belirtmiştir. Annelerin bazıları çocuklarının TV’deki ölüm ve vaka oranlarından etkilendiğini belirtmişlerdir. Kendi duygusal tepkisinden çocuğunun etkilendiğini söyleyen bir anne de bulunmaktadır. Çocuklarının bu değişimlerden olumsuz etkilendiğini söyleyen anneler olmasına karşın çocuklarını bu süreçten olumsuz etkilenmediğini ve normal zamanda çalışan ebeveyniyle bir arada olmaktan mutlu olduğunu dile getirenler olmuştur. Çocuklarının davranış değişimi yaşamadıklarını ifade eden annelerin yanı sıra, teknoloji düşkünlüğü ve huzursuzluk veya yeme ile uyku düzeni bozuklukları yaşadığını belirtenler de vardır. Çocuklarının genellikle tedbirlere sıkıca bağlı olduklarını ve başkalarını da bu konuda uyardıklarını söylemişlerdir.

Görüşmeler özelinde bazı incelemeler yapıldığında;

Annelerden biri olan A1, çocuğunun bu süreçten etkilenmediğini “*dışarı çıkamadığı için ilk başta çok canı sıkıldı okula gitmediği için mutluydu açıkçası. Evde kalmak onu mutlu etti bence daha sakin.*” cümleleriyle anlatırken çocuğu Ç1 ise bu durumdan olumsuz etkilendiğini “*Kötü hissettiriyor. Okula gidemediğim için üzgünüm. Uzaktan eğitim yaptığım için.*” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca A1, çocuğa virüs salgınından “*evet bahsettim ama korkunç bir şeymiş gibi değil virüsün ortaya çıktığını bulaşıcı olduğunu insanlarla fazla temas etmememiz gerektiğini ama dikkatli olup kurallara uysak bunu yenebileceğimizi anlattım*” derken Ç1 ise, virüsten korunmanın zor olduğunu “*mümkün değil çünkü virüs çok güçlü. Korunabiliriz ama güçlü.*” ifadesiyle anlatmıştır. Ç1’in duyguları annesi tarafından tam olarak benzer şekilde ifade edilmemiştir. Bu durumda Ç1’in çizimine bakılmıştır. “*evde kalırsak mikroplar dışarıda kalır.*” diyerek anlattığı resimde evin iki renkli oluşu dikkat çekmektedir. Soğuk bir renk olan koyu mavi ile endişe ve yoğun

duyguları temsil eden kırmızı rengin bir arada kullanılmış olması, çocuğun kendini endişeli hissederken duygularını yansıtmada konusunda kendini baskılıyor olabileceğini akla getirmektedir. Çocuklarda renk kullanımına ilişkin yapılan çalışmalar yoğun olarak kırmızı rengini kullanan çocukların duygusal sıkıntı hissettiklerini, soğuk renkleri seçenlerin ise gerçek duygularını bastırma, saklama çabasında olabileceklerini ifade etmektedir (Malchiodi, 2013). Anne ve çocuk yanıtları arasındaki uyumsuzluğa ve çocuğun çizimine dayanarak çocuğun ailesine duygularını yansıtmıyor olduğu akla gelebilmektedir.

Benzer şekilde, Anne A5 çocuğunun bu konudaki hisleri için *“hiç bizimle paylaşmadı. Biz haberleri seyrederken ister istemez yemek saatine denk geliyor. O da koştura koştura iyileşen ya da ölen kişi sayısını haber veriyor bize.”* demiştir. Çocuk Ç5 yaşanan değişikliklerin kendisine hissettirdiklerini *“iyi, çünkü korona virüs bulaşanlardan bazıları iyileşmiş”* şeklinde ifade etmiştir. Ç5’in görüşmede, değişimlerin ona iyi hissettirdiğini çünkü hasta olanların bazılarının iyileştiğini ifade etmesi, iyileşenlere odaklı olduğunu göstermektedir. Bu durum, iyiye odaklanarak başa çıkma yolu bulmaya çalıştığını akla getirmektedir. Çocukların kaygı düzeyleri ve stresle baş etme yöntemleri birbirinden farklıdır. Bazı çocuklar sürekli salgın hakkında konuşmak ve detaylandırmak isterlerken bazıları önemli bir durum yokmuş gibi davranmayı bazıları da mizaçları gereği olumlu yönlerini bulmaya çalışmayı seçebilirler. Ancak bu onların stres duymadığı veya kaygılanmadığı anlamını taşımamaktadır.

Ç5’in çizimine bakıldığında sadece mavi rengi kullandığı, gökyüzü, iki ağaç ve bir ev çizdiği, evin dışında da yine mavi renklerle çizilmiş 3 virüs olduğu görülmektedir. Bu virüsleri anne baba ve çocuk virüs olarak tanımlayan Ç5, *“virüslerin amacı bu eve girip oradakileri hasta etmektir hatta dışarı çıkarlarsa daha da hasta etmektir.”* ifadesi ile resmini anlatmıştır. Resimde evde kalmanın kendilerini koruyacağını ve virüslerin düşman gibi hasta etmek amacıyla olan bir aile olarak çizildiği görülmektedir. Tek bir soğuk rengin kullanılması, gerçek duyguların baskılanması ve gizlenmesi anlamına geliyor olabilir (Ramazan ve Öveç, 2017; Yavuzer, 1992). Ç5 özelinde çocukların farklı durumlar karşısında farklı tepkiler gösterebileceğini ve bu tepkilerin de çocukların mizaçlarından etkileneneceğini belirtmek gerekir. Olumsuz duygulanım farklı mizaca sahip çocuklarda öfke, saldırganlık, içedönüklük gibi farklı tepkiler ile ortaya çıkabilmektedir. Mizaç, okul öncesi çocuklarında duyguların yansıtılmasını farklılaştıran, becerilerin gelişimini etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Akin Sarı, 2018).

Anne A2 bu sürecin çocuğu üzerindeki etkisini *“sadece dışarı çıkmaması gerektiğini düşünüyor ben teklif ediyorum ama onu bile istemiyor. Sanırım endişesi fazla olabilir. Bize yeterince yansıtmıyor gibi.”* diyerek ifade etmiştir. Ç2’de annesinin söz ettiği dışarı çıkma konusundaki endişesini destekler nitelikte okula neden gidemediğiyle ilgili *“korona virüs olduğu için karantinada kalmamız lazım”* demiş ve korunma yollarını *“ellerimizi sık sık yıkamak, karantinada kalmak.”* şeklinde özetlemiştir. Bu yaşta bir çocuğun, annesi dışarıya çıkmayı teklif ettiğinde annesine güven duyarak reddetmemesi beklenirken onun bu kurala sıkı sıkıya uyuyor olması duyduklarından fazla etkilenmiş olabileceğini, kaygı düzeyinin artmış olabileceğini akla getirmektedir. Ç2’nin çiziminde siyah renk kullanılarak renklendirme yapılmamış ve alınacak önlemler çizilmiştir. Malchiodi (2013) travma yaşamış olan çocuğun resimlerinde sadece siyah, beyaz veya kırmızı gibi sınırlı renkleri kullanabileceklerini belirtmiştir. Bu renklerin kullanımı, endişe ve çaresizliğin ifadesi olabilmektedir.

Ç6 şu an okula gidemeyişinin sebebinin *“çünkü çok tehlikeli bir virüs var dışarıda.”* ve bu salgına karşı ne hissettiğini ise *“korku”* diyerek ifade etmiştir. Annesi A6 ise çocuğunun bu

konuda hissettiklerini, *“aşırı bir tepki vermedi açıkçası. Model olmaya çalıştığımız için olumsuz bir tutum olmadı. Özledikleri onu üzüyor ama pek fazla yansıdığını düşünmüyorum.”* olarak anlatmıştır. Ç6'nın çizimine bakıldığında pembe, gülen yüzlü ve renkli kolları olan bir virüs çizdiği görülmektedir. *“Karşınızda minik korona virüs”* şeklinde çizdiği resmi anlatmıştır. Görüşmede çok tehlikeli virüs ve korku hissediyorum ifadeleri ile annesinin yorumu ve çizdiği resim arasında bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Annenin diğer sorulara verdiği cevaplara bakıldığında A6 *“Sarılmaya dikkat etmeye başladı. Ellerini daha sık yıkıyor. Biz onu öpmeye kalktığımızda öpmeyelim anne virüs var diyor.”* yanıtları çocuğun virüsü ciddiye aldığını ve farkında olduğunu göstermektedir. Çocuk Ç6 korona virüsü tanımlarken *“Bence o bizi öldürmek istemiyor yanlışlıkla yapıyor. Korona bir canlı.”* ifadesi ile dikkat çeken bir yanıt vermiştir. Bu yanıt ve çiziminde beklenenin aksine oldukça sevimli bir figür çizmesi, çocuğun korkusuyla baş etme yöntemi olarak düşünülebilir. Çocuklar yaşam boyu korku, kaygı gibi durumlarla karşılaşabilmekte ve bu durumlarda kullandıkları başa çıkma stratejileri de farklılık göstermektedir. Bazıları doğrudan sorunla ilgili düşüncelerini ifade ederek ortadan kaldırmaya çalışmakta bazıları da gerçek düşüncelerini saklamaya çalışmaktadır. Çocuğun hangi çözüm stratejisini kullanacağı ise öğrenilen bir olgudur (Uysal Bayrak, Özen Altınkaynak ve Erginsoy Osmanoglu, 2018).

Anne A4 görüşmede sıklıkla, çocuğun dedesinin kanser olduğunu ve bu sebeple çocuğa korona virüs sürecini pek yansıtmadıklarını ve eğer anlatırlarsa ben de ölecek miyim diye soracağını dile getirmektedir. Çocuğa en fazla bilginin ulaştığı kaynak hakkında *“Ben anlattım. Hastalık var diye biliyor olayın büyük boyutunu ona söylemiyorum. Dedesi hasta olduğu için onun öleceğinden korkuyor. Bu yüzden söyleyemedim”* demiştir. Ç4 ise birçok soruya bilmediğini söyleyerek cevap vermemiştir. Ç4 şu okula gitmeme sebebini de diğer çocuklar virüs ile ilgili bilgiler verirken *“çünkü hastalıktan gidemiyoruz”* diyerek ifade etmiştir. Daha önce bir kayıp veya hastalık durumu ile karşılaşmış olan çocuklara ölüm ve hastalık konularında daha hassas davranılmalıdır (Ercan, Arman, Emiroğlu, Öztop ve Yalçın, 2020). Ancak çocukların başka kaynaklardan duyma olasılığı yüksek ve okula gidememe gibi somut önlemlerin içerisindeyse uygun yolla anlatılmasının daha doğru olabileceği de düşünülmelidir. Çocuktan korona virüs hakkında resim yapması istendiğinde de bilmediği için yapamayacağını söylemiştir. A4 gibi bazı annelerin erken çocukluk döneminde olan çocuklarını böyle olumsuz yaşantılar hakkında bilgilerden uzak tutma güdüsü anlaşılabilir. Ancak çocuklar, annelerinin kaygı durumlarından dahi etkilenebilmekte evde yaşanan en ufak bir olumsuz havayı fark edebilmektedir. Eğer bu kaygı ve olumsuzluğun sebebi çocuğa uygun yöntemlerle açıklanmazsa kaygının kaynağını bulamayan, anlayamayan çocukta bu dönem hafif şekilde atlatılabilecekken daha fazla davranış ve duygu değişimi yaşayabilmektedir (Ercan vd., 2020).

Ç5 ulaştığı bilgilerin kaynağını *“zaten biliyordum hiç kimse söylemedi. Babamın telefonundan kendim baktım.”* ve merak ettiklerini öğrenme yolunu *“telefondan ve tableten bakarak öğrenebiliriz.”* cümleleriyle ifade etmiştir. Annesi A5 de bu sürecin çocuk üzerindeki etkisini, *“sıkıldı. Çok sıkıldı. İster istemez tablet ve televizyona çok düşkün oldu...Biraz farklı tepkiler başladı küsmeye başladı mesela. Farklı hırçınlıkları başladı. Aşırı ısrarcı olmaya başladı bazı şeylerde...”* olarak ifade etmiş ve teknolojiye olan düşkünlüğünü ifade etmiştir. Benzer şekilde Ç7 ulaştığı bilgilerin kaynağını *“aklıma geldi benim.”* ve merak ettiğinde ulaşacağı kaynaklar sorulduğunda *“kimseden öğrenmedim aklıma geldi ama anne ve babama soruyorum sorularımı.”* Yanıtlarını vermiştir. Verdiği cevaplarda dikkat çeken nokta, çocuğun iki ayrı soruda da bilgiyi kimseden öğrenmediği ancak aklına geldiğini söylemesidir. Buna dayanarak çocuğun bir şeyler bildiği ancak bunu hangi kaynaktan aldığını fark edemediği düşünülmektedir. Annesi A7 yapılan

görüşmede çocuğuna en fazla bilgi ulaşan kaynağı “*aile içi duyumlar fazla ve televizyondan duyuyor*” şeklinde ifade ederken çocuğun olumsuz bilgiye maruziyeti konusunda; “*Şu an yok ama duyduğu şeyler televizyondan özellikle duyup etkilendiği şeyler olmuştur. Oyun oynar gibi görünüyor ama televizyonu da dinliyor.*” demiştir. Annenin bu cevapları, çocuğun ifade ettiği gibi, bilgilerin aklına nasıl geldiğini ortaya koymaktadır. Çocuğun aile içi konuşmalardan ve açık olan televizyondan örtük biçimde bilgi edindiği düşünülmektedir. Çocukların böyle bir konuda örtük öğrenmeleri kaygı ve panik düzeyi açısından zarar verici olabilmektedir. (Büyükbaykal, 2012; WHO, 2019). Dolayısıyla medyatik öğrenmelerin sonucu olarak çocukların duygusal gelişimleri de olumsuz yönde etkilenmektedir (Uzun, 2018). Çocukların gelen iletileri doğru olarak kabul ettikleri, seçici olacak kadar eleştirel düzeye sahip olamamaları kendilerini bu olumsuz ve kirli bilgilerden korumalarını zorlaştırmaktadır (Aslan, Turgut, Göksu ve Aktı Aslan, 2019).

Çocuklardan Ç8 hayatında değişeni “*hiçbir komşuya gidememek*” şeklinde ifade ederken, anesi A8 de çocuğunun bu konudaki hislerini “*o da korkuyor aslında panik oluyor bir de şey değişik geliyor ona şimdi karşı komşumuzu görüyoruz normalde koşar sarılır ama şimdi gidemiyor. Herkes Ç8 dur falan deyince şey yapıyor o bile değişik geldi ona. İşte dışarı çıkamıyor arkadaşlarını göremiyor ama ev süreci güzel geçiyor. Aşırı düzeyde bir korku yok.*” olarak ifade etmiştir. Çocuk için önemli olan birisine sarılmamasının söylenmesi ona kötü hissettirmektedir. Bazı çocuklar sevgilerini daha çok dokunarak gösterirler. Bu çocuklar kendileri de bu yolla sevildiklerini anlamaktadırlar. Tozduman Yaralı, Özkan ve Güngör Aytan’ın (2016) çocukların sevgiyi gösteriş şekillerini ifade etmelerinin istendiği çalışmada çocukların verdikleri cevaplar arasında sarılarak, öperek şeklinde sevgi göstergeleri ifadelerinin oranı yüksek bulunmuştur. Dokunsal çocuklarda bu gibi durumların kısıtlanmasını anlatmak ve uygulamasını istemek zorlaşabilmektedir. Ç8 özeinde benzer şekilde etkilenebilecek çocuklar için de yaşamlarında sosyal izolasyondan ve bu dokunsal ilgi alışverişini yapamamaktan etkilenebileceklerini söylemek mümkündür.

5. Öneriler

Toplumsal konularda, anlamayacağı düşünülerek doğru bilgi verilmeyen veya yeterince uygun şekilde bilgilendirilmeyen çocuklar, daha fazla endişe taşımaya eğilimli olabilmektedirler. Bu tip kriz durumlarında, bu şimdiki gibi bir salgın olabileceği gibi, bir deprem, ailede yaşanan bir kayıp, hastalık, boşanma veya yeni bir kardeşin doğumu dahi olabilir, ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuklarla sık sık duygularını endişelerini ifade etmesine izin veren konuşmalar yapması faydalı olmaktadır. Çocukların böyle dönemlerde güvenli bir üs olarak ebeveynlere daha fazla ihtiyaç duyduğunu ve olayları yetişkinler gibi anlayamayacağını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Araştırmanın bulguları göstermektedir ki, hiçbir ebeveyn bu konuyu çocuklarına aktarabilmek için herhangi bir eğitici video, kitap, etkinlik, şarkı vb. gibi bir kaynaktan yararlanmamıştır. Özellikle söz konusu okul öncesi dönemdeki çocuklar ise, bu tip durumların konuşulması, anlatılması zorlayıcı olabilir. Bunun için de çocukların gelişim düzeylerine uygun hikayeler etkinlikler dramalar ve oyunlar yoluyla çocuğa gerekli bilgiler aktarılabilmesi gibi çocuğun duygularını da uygun yollardan ifade etmesi sağlanmış olacaktır.

Bu çalışmada elde edilen bulguların da ortaya koyduğu üzere, çocuklar dinlemiyor ve başka işle meşgul gibi görünseler de medyadaki söylemlerden etkilenebilmektedirler. Ebeveynlerin çocuklara uygun içerikler seçmeleri, onlarla bir aradayken olumsuz deneyimlere maruz kalmamalarına azami dikkat göstermeleri veya maruz kalınan durumlarda üzerinde konuşarak olumsuz

Yüksek Usta, S., Gökcan, H.N. (2020). Çocukların ve annelerinin gözünden Covid-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.

etkiyi en aza indirmeleri önem taşımaktadır. Çocuklar olaylara nasıl tepki vereceklerini ebeveynlerini izleyerek öğrenirler. Çocukların yanında verilen tepkilere, konuşmalara dikkat edilmelidir.

Öğretmenlere de ailelere, salgın gibi çocukları psikolojik yönden olumsuz etkileyebilecek konularda nasıl bir yol izleyecekleri konusunda rehberlik etmeleri önerilebilir.

Araştırmacılara gelecek çalışmalar için; ulusal çapta salgın süreci atlatıldıktan sonra belirli aralıklarla çocukların üzerindeki etkilerinin kalıcı olup olmadığı veya ne yönde etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik araştırmalar yapmaları, daha büyük çalışma grupları ile sonuçları genelleyecekleri nicel çalışmalar yapmaları önerilebilir.

Kaynakça

- AÇEV. (2016). Türkiye’de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu, Development Analytics.
- Akın Sarı, B. (2018). Mizaç özellikleri ve gelişime etkileri, *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 4 (1), 5-9.
- Alisinoğlu, F., Ulutaş, İ. (2003), Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 128 (28), 65-71.
- Anadolu Haber Ajansı (AA). (2020). 'Koronavirüs nedeniyle evde kalmak günlük teknoloji kullanımını artırıyor' uyarısı. (4 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/koronavirus-nedeniyle-evde-kalmak-gunluk-teknoloji-kullanimini-artiriyor-uyarisi/1786069> adresinden ulaşılmıştır.)
- Aslan, A., Turgut, Y., Göksu, İ., Aktı Aslan, S. (2019). Çocukların medya okuryazarlık düzeylerinin ve kullanım alışkanlıklarının demografik değişkenler açısından incelenmesi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39 (2), 793-815.
- Başal, H. (2018). *Gelişim ve psikoloji*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development, *International Encyclopedia of Education*, 3 (2), 37-43.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akdemi.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri. Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* (M. Bütün, S.B. Demir, Çev.). Ankara: Nobel Akademi.
- Ercan, E. S., Arman, A.R., Emiroğlu, N.İ., Öztıp, D.B., Yalçın, Ö. (2020). Türkiye çocuk ve genç psikiyatrisi derneği covid-19 (korona) virüs salgını sırasında aile, çocuk ve ergenlere yönelik psikososyal ve ruhsal destek rehberi. (27 Nisan 2020 tarihinde <https://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2020/03/cogepdercovid-19rehberi30mart2020.pdf.pdf> adresinden ulaşılmıştır.)
- Fargas-Malet, M., McSherry, D., Larkin, E., Robinson, C. (2010). Research with children: methodological issues and innovative techniques, *Journal of Early Childhood Research*, 8 (2), 175-192.
- Kandır, A., Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 10 (4).
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş.* (A. Ersoy & P. Yalçinoğlu, Çev.). Ankara: Anı.
- Kocakurt, Ö., Güven, S. (2005). Çevre, aile ve çocuk. *Eğitim ve Bilim*, 135 (30), 34-38.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Merriam, S. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber.* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Akademi.

Yüksek Usta, S., Gökcan, H.N. (2020). Covid-19 through the eye of children and mothers. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.

- Ramazan, O., Öveç, Ö. (2017). 66- 72 Aylık çocukların sevgi, mutluluk, korku, üzüntü duygularını tanımlama durumlarının ve resmederken kullandıkları renklerin incelenmesi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 265-289.
- Tozduman Yaralı, K., Özkan, H. K., Güngör Aytar, A. (2016). Yedi ve on yaş çocuklarının sevgiyi ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimlere yansımaları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (5), 2181-2194.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). Covid-19 yeni korona virüs hastalığı. (27 Nisan 2020 tarihinde <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir> adresinden ulaşılmıştır.)
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). Korona virüse karşı eğitim alanında alınan tedbirler. (20 Nisan 2020 tarihinde <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr> adresinden ulaşılmıştır.)
- Uysal Bayrak, H., Özen Altınkaynak, Ş., Erginsoy Osmanoglu, D. (2018). Okul öncesi çocukların problem durumunda kullandıkları başa çıkma stratejilerinin incelenmesi, *Sakarya University Journal Of Education*, 8 (2), 72-82.
- Uzun, R. (2018). Çocukların medyadan ve medyada korunması: Çocuklara yönelik etik davranış kurallarının incelenmesi, *Akdeniz İletişim Dergisi*, 22, 152-167.
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk resimleriyle çocuğu tanıma*. İstanbul : Remzi.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk psikolojisi, doğum öncesinden ergenlik sonuna*, (39. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, A. (2004). Çocuk, ölüm ve kayıp, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (7), 125-144.
- WHO (2020). Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. (30 Nisan 2020 tarihinde <https://www.who.int/news-room/campaigns/connecting-the-world-to-combat-coronavirus/healthy-at-home/healthyathome---healthy-parenting> adresinden ulaşılmıştır.)
- WHO (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. (30 Nisan 2020 tarihinde <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> adresinden ulaşılmıştır.)

Extended abstract in English

China's Wuhan city in December 2019 and emerged all over the world under the influence of Covid-19 outbreak is currently under the influence in Turkey. In this process, many measures were taken, and restrictions were made worldwide. This process, which is difficult for adults, is also experienced by children. Environmental factors such as emotional situations experienced during the isolation process and common epidemic news in the media are factors that can affect the child socially and emotionally. In this period, it is a matter of curiosity how an abstract concept such as virus affects preschool children in the pre-treatment period. With this study, it was aimed to deeply understand the opinions of preschool children and their mothers about the covid-19 outbreak. The research also has a rarely used method for online conversation with children during this period when the curfew is limited due to the circumstances and schools are closed due to precautions.

The study group of the research conducted in qualitative design consists of 11 children and their mothers, aged 6 years old, who were attending a private pre-primary institution affiliated to the Ministry of National Education in city of Kütahya, by means of purposeful sampling. In determining the working group, it has been determined as a condition that they continue to online education with their teachers, have the necessary opportunities to participate in distance education at home, and that their parents volunteer for research. In the study, the consent of the parents was voluntary and their children were included in the research through a form, and the permissions of the National Education Directorate and the University Ethics Committee were obtained in order to conduct the research. In the study, semi-structured interview questions prepared by the researchers for mothers and children were used by conducting a literature review as a data collection tool. Also, what do you think of the corona virus outbreak? Can you draw what's on your mind?" directive was asked to draw pictures and document analysis of the drawn pictures was done.

In this study, in order to ensure validity and reliability, triangulation, expert opinion and rich description criteria were taken into consideration.

The findings were presented under three headings: children's views on covid-19, mothers' views on covid-19 and their children's thoughts, and children's drawings.

Considering the views of children about the epidemic of covid-19; they stated that they had mostly negative feelings about the virus such as fear, pain, and strange. In the expression of their feelings about the virus, they mostly used negativities such as fear, pain, and strange. It has been observed that children are informed about the media, they are aware of death and recovery rates, and they are aware of the concepts such as quarantine, isolation, corona virus, curfew. While the children talked about how the virus got infected, not paying attention to distance and cleaning, and hugging, some mentioned the way of infection such as mouth, nose and air. Talking about the social measures and hygiene rules regarding the ways of protection shows that they have mastered the measures that they should take. In their feelings and thoughts about change they experienced during the epidemic, they expressed mostly the sadness of not being able to go to school and not going out on the streets. In this process, it is seen that children are most affected by the social isolation from the changes they experience due to the virus. Just as there are children who say that they are adversely affected by the changes caused by isolation and virus, some of the children said that they sometimes feel positive and sometimes negative. In addition they are hopeful about the end of the process. *Considering mothers' views on the epidemic of covid-19 and its effects on their children;* the majority of the mothers stated that they had negative emotions such

as, anxiety and distress. In addition, there were some hopeful people. The mothers stated that they explained the information about the process to their children, and that the children obtained information via media like news on TV. Some of the mothers stated that their children were negatively affected by the death and incident rates on TV with the expressions such as fear and anxiety they used in their sentences. Just as there were mothers who said that their children were negatively affected by these changes, they were also those who stated that children were not affected by this process negatively and they were happy to be together with their parents working normally. *When we look at the drawings of children about the epidemic of covid-19*; it has been observed that most of the children include measures against the virus outbreak, such as home stay and hand washing.

Some of the children drew people fighting against the virus, while others drew infected people. Based on the analysis of the pictures made by the children, it can be concluded that the children have negative feelings about the situation and concerns about the measures.

Based on the research results;

Families can be advised to have conversations with children that allow them to express their feelings and concerns. It is necessary to take into account that children need parents more as a safe base in such periods and cannot understand events like adults. It was observed during the pandemic process that people were exposed to internet and technological devices more frequently. In this regard, it is very important for parents to choose content that is suitable for children and pay attention to the screen time.

Children learn how to react to events by watching their parents. At this point, families may be advised to pay attention to their reactions to epidemic news and the conversations that adults make among themselves.

Preschool teachers can also be advised to guide parents on how to proceed in matters that may negatively affect children, such as the epidemic.

For researchers, for future studies; after the national pandemic process has been overcome, it may be recommended to conduct research to reveal whether the effects on children are permanent or not, and to do quantitative studies with larger working groups to generalize the results.

Covid-19 salgını turizm sektörünü nasıl etkiler? Turizm akademisyenleri perspektifinden bir değerlendirme

How Covid-19 pandemic affects tourism sector? An evaluation from tourism academics perspective

Gülay Özaltın Türker¹

Gönderilme tarihi/Received date: 09 / 05 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 28 / 06 / 2020

Öz

Çalışmanın amacı Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgınının turizm sektörü üzerindeki olası etkilerinin incelenmesidir. Turizm sektörü üzerindeki olası etkilerin, sektör dışından, akademik bir perspektifle değerlendirilmesi amacıyla araştırma evreni olarak Türkiye'de turizm alanında eğitim veren öğretim üyeleri belirlenmiştir. Derinlemesine veri elde edilebilmesini sağlamak amacıyla nitel veri toplama yöntemlerinden açık uçlu soru formu tekniği tercih edilmiştir. Koronavirüs salgınının turist davranışları, dünya ve Türkiye turizmi üzerine olası etkileri, salgın sonrası olası tüketici talepleri ve turizm işletmelerinin uygulaması gereken stratejileri kapsayan 5 sorudan oluşan açık uçlu soru formu katılımcılara elektronik posta ile iletilmiştir. Turizm alanında eğitim veren 82 akademisyenin katılımıyla elde edilen veriler paket program aracılığıyla içerik analizine tabii tutulmuştur. Analiz sonucu ortaya çıkan temel kavramları; daha çok hijyen ve güven talebi, sosyal mesafe, kitle turizmi yerine bireysel turizm, doğa turizmi, yeni standartlar ve dijitalleşme şeklinde özetlemek mümkündür. Salgın sonrası turistlerin turizm işletmelerinden olası beklentileri hakkında 6 tema altında toplanmış 24 kod tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Turizm, Turist Davranışı, Turizm Akademisyenleri

Abstract

The aim of this study is to study the possible impacts of Covid-19 pandemic on the tourism sector. In order to have these possible impacts on the tourism sector evaluated by the people from outside the tourism sector from an academic perspective, the faculty members teaching in the field of tourism in Turkey have been chosen as the research universe. Open-ended questionnaire, as one of the qualitative research methods, have been preferred in order to obtain in-depth data. An open-ended questionnaire, consisting of five questions which include the possible impacts of the new Coronavirus on the tourist behaviors, and the world and Turkish tourism; possible post-pandemic consumer demands and the required strategies that should be practiced by the touristic businesses, have been sent to the participants by e-mail. The data, collected by the participation of 82 academics who teach in the field of tourism, have been subjected to content analysis through a package program. The basic concepts resulting from the analysis can be summarized as demand for more hygiene and security, social distancing, individual tourism rather than mass, nature tourism, new standards and digitalization. Possible expectations of tourists were collected under 6 themes and 24 codes after the pandemic.

Keywords: Covid-19, Tourism, Tourist Behavior, Tourism Academics

1. Giriş

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün verilerine göre 2019 yılında dünyada turist sayısı 1,5 milyarı aşmış durumdadır (unwto.org, 2020). Olağanüstü olaylar dışında sürekli olarak

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, Otel-Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, gozaltin@mu.edu.tr

büyüme eğiliminde olan turizm hareketleri dünyada pek çok ülkenin ekonomik olarak öncelikli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Ülkeler açısından önemli bir ekonomik kaynak olmasına rağmen turizm hareketliliğinin sürekliliğini kontrol altında tutmak her zaman mümkün olmamaktadır. Savaş, terör olayları, doğal afetler gibi pek çok olay turizm hareketliliğine sekte vurabilmektedir. Bu olayların arasında hastalıkları ve salgınları da sıralamak mümkündür. Zira geçmişte ebola, sars, kuş gribi gibi salgın hastalıkların etkisi altında kalan turizm faaliyetleri, günümüzde Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve hemen hemen tüm dünyaya yayılan, Dünya Sağlık Örgütü tarafından "pandemi" ilan edilen Covid-19 salgınının olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır.

Turizmin zaten kırılğan olan yapısına ilave olarak Covid-19 gibi insan sağlığını doğrudan etkileyen bir virüs salgını ile karşı karşıya kalan ülkelerin ulusal ve uluslararası seyahatleri sınırlandırmak zorunda kalmaları insan hareketliliğine dayanan bu sektörü ayakta kalma mücadelesi vermek zorunda bırakmaktadır. Turizm sektörü, dünya genelinde, daha önce hiç karşılaşmadığı ve dolayısıyla deneyim sahibi olmadığı bir problem karşısında mücadele etmek zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Salgın sürecinin ne kadar daha devam edeceğinin bilinmemesi, geleceğin de öngörülebilmesi anlamına gelmektedir. Bu bilinmezlik içerisinde, turizm sektörünün mümkün olan en az zararla ayakta kalmasını sağlamaya çalışan ülke yönetimleri ve turizm işletmeleri farklı yöntemler geliştirme yoluna gitmektedirler. Sosyal mesafe kurallarının getirilmesi, maske zorunluluğu, hızlı virüs testleri, ülke içi seyahatin özendirilip ülke dışı seyahatlerin sınırlandırılması gibi pek çok yöntemlerle bir taraftan salgının ölümcül etkileri kontrol altında tutulmaya çalışılmakta, bir taraftan ise ülkelerin turizm sektörleri ayakta tutulmak istenmektedir.

Bu çalışma Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki olası etkilerini akademisyenler perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda literatürde alanda yapılan ilk ampirik çalışmalardan biri olması nedeniyle literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca turizm sektörünü, sektör dışında ama sektör hakkında önemli derecede bilgiye sahip turizm akademisyenlerinin çalışma evreni olarak belirlenmesinin araştırma sonuçlarının daha tarafsız olmasını sağladığı düşünülmektedir. İlave olarak açık uçlu soru formu gibi nitel bir yöntemin tercih edilmiş olması, bulguların daha derinlemesine incelenebilmesini sağlamıştır.

2. Literatür

Koronavirüs salgını 2019 yılı aralık ayının sonlarına doğru Çin'in Vuhan kentinde yer alan bir deniz ürünleri pazarında bulunan bir kişide yüksek ateş öksürük ve nefes darlığı belirtileriyle ortaya çıkmıştır. İlk vakaların ortaya çıkmasıyla birlikte salgınla mücadele etmeye başlayan ilk ülke olan Çin, 13 Ocak 2020'de Covid-19 ya da Yeni Koronavirüs adıyla hastalığı tanımlamıştır (www.covid19bilgi.saglik.gov.tr). Daha sonra Vuhan ve Hubei başta olmak üzere Çin'in diğer şehirlerinde de görülmeye başlanan salgın, Çin'in yılbaşı tatiline denk gelmesi nedeniyle hızla yayılma olanağı bulmuş ve dünyanın diğer ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır. Şubat ayı itibariyle başta İtalya ve İspanya Gribi Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın farklı ülkelerinde hastalığın yayılması üzerine Dünya Sağlık Örgütü Covid-19'u "pandemi" (küresel salgın) ilan etmiştir. Türkiye'de ise ilk vaka 11 Mart 2020'de tespit edilmiş ve bu tarih itibariyle salgının yayılma hızını yavaşlatmaya yönelik çeşitli önlemler alınmıştır. Bu çalışmanın yayına hazırlandığı süreç olan 2020 Haziran ayı itibariyle dünya genelinde vaka sayısı 215 ülkede toplamda 9.5 milyona ulaşmış, salgın nedeniyle ölümler ise 500 bin rakamını aşmış durumdadır. Türkiye'de ise 200 bine ulaşan vaka sayısı ve 5 binin üzerinde ölüm gerçekleşmiştir. Halihazırda bir aşısı

Özaltın Türker, G. (2020). How Covid-19 pandemic affects tourism sector? An evaluation from tourism academics perspective. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 207-224.

veya ilacı geliştirilememiş olan virüs salgının ne kadar süreceğini öngörmek mevcut verilerle mümkün değildir.

İnsanoğlu bilinen tarihi boyunca vebadan suçiçeğine, koleradan tifüse kadar pek çok salgın hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Son yüzyıl içerisindeki virüs salgınlarına bakıldığında; 1918'de İspanyol Gribi, 1957'de Asya Gribi, 1968'de Hong Kong Gribi, 1981'de Aids, 2002'de SARS, 2009'da Domuz Gribi ve 2014'de Ebola sıralanabilir (Alpago & Oduncu Alpago, 2020). Tüm bu salgın hastalıklar aslında insanoğlunun virüs salgınlarına hiç de yabancı olmadığını göstermektedir. Ancak bu salgınlara bakıldığında her ne kadar dünyanın önemli bir kısmını etkilemiş olsalar da, yayılma hızı ve yarattığı kaygı düzeyi açısından 2019 sonunda ortaya çıkan Covid-19'un tarihteki diğer salgınlardan ayrıldığı görülmektedir. Günümüzün iletişim olanakları sayesinde dünya genelinde Covid-19 vaka sayıları anlık takip edilebilmektedir. Bu anlık takip, salgının yayılımı konusunda konunun uzmanları için faydalı olsa da sivil halk üzerinde kaygı düzeyinin artmasına neden olabilmektedir. Gerek virüsün yayılım hızının yüksek olması ve gerekse toplumun virüse karşı duyarlılığının artması ülkeleri virüse karşı ciddi önlemler almak zorunda bırakmaktadır.

Salgın hastalıkların tamamı insan yaşamını farklı açılardan etkilemektedir. Salgın hastalıklara bağlı olarak insanlar yaşam tarzlarını değiştirmekte, yeni alışkanlıklar kazanabilmekte ya da seyahat ya da tatil gibi bazı kararları almaktan vazgeçebilmekte veya bu kararlarını öteleyebilmektedir. Dolayısıyla salgın hastalıkların başta turizm ve seyahat olmak üzere pek çok sektör üzerinde önemli etkileri olduğunu ifade etmek mümkündür. Örneğin 2002 yılında yaşanan SARS, Asya ülkelerinde üç milyonun üzerinde insanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Benzer şekilde Çin, Hong Kong, Vietnam ve Singapur'da yirmi milyar doların üzerinde gelir kaybına neden olduğu hesaplanmaktadır (Kılıçdere, 2017). Salgın hastalıklar ile turizm sektörü arasında negatif bir korelasyon olduğunu ifade etmek mümkündür (Karim, vd., 2020).

Covid-19 salgını nedeniyle gerek bireylerin kişisel kararları ve gerekse devletlerin aldığı önlemler neticesinde tüm dünyada insanların turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımında ciddi düşüşler gerçekleşmiştir. Ulusal ve uluslararası uçuşların iptali, sınır kapılarının kapatılması, seyahat edenlere seyahatleri sonrası 14 günlük karantina uygulamalarının getirilmesi, sokağa çıkma yasakları ve sınırlandırmaları gibi pek çok önlem dünya genelinde seyahat hareketlerinin durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımı ciddi şekilde engellemesi nedeniyle salgın turizmin başta istihdam olmak üzere pek çok ekonomik katkısını da olumsuz yönde etkilemektedir (Yang, Hongru, & Xiang, 2020). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) her ne kadar Covid-19'un turizm üzerindeki etkilerinin hesaplanması için çok etken olsa da, en iyi senaryoda 2020 yılı içerisinde dünya genelinde %30'luk bir daralma öngörülmektedir (www.unwto.org).

Covid-19 salgınının turizm faaliyetlerini etkileyeceği tartışmasız bir gerçek olmakla birlikte salgın sürecinde ve salgın sonrasında turist davranışlarının nasıl etkileneceği, turizm işletmelerinin salgın karşısında neler yapması gerektiği, sektörün salgının etkilerini azaltmak için alması gereken önlemler gibi pek çok konu başlığı altında ulusal ve uluslararası literatürde yoğun olarak çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Her ne kadar sürecin içerisindeyken salgının turizm üzerindeki olası etkilerinin öngörülmesi çok mümkün olmasa da krizin yönetilebilmesi açısından ve hızlı önlemlerin alınabilmesi açısından alanda yapılan ve yapılacak çalışmaların önemi büyüktür.

Kıvılcım (2020) Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerine olası etkilerini incelediği çalışmasında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü verilerinden ve dünyada salgına karşı yürütülen

mücadelelerden hareketle olası turist davranışlarını öngörmeye çalışmıştır. Araştırmacı, çalışmasında turizm sektöründe temassız işlemlerin ön plana çıkacağı, dijitalleşmenin yaygınlaşacağı, sosyal mesafeli turlar ve daha izole tatil tercihlerinin artacağını öngörmektedir. İbiş (2020) ise salgının seyahat acentaları üzerine olası etkilerini on bir seyahat acentası yetkilisi ile yaptığı yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile öngörmeye çalışmıştır. Araştırmacı, çalışmasında, seyahat acentalarının kriz dönemini atlatabilmeleri için düşük faizli kredilerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmaya katılan yöneticiler sürecin atlatılabilmesi için, borç öteleme, vergi indirimi, personel çalıştırma desteği gibi devlet desteklerinin seyahat acentalarına sağlanması durumunda bu sürecin atlatılabileceğini ifade etmişlerdir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanan bir diğer çalışmada Demir, Günaydın & Demir, (2020) salgının turizm sektörü üzerindeki öncül etkilerini ve sonuçlarını incelemişlerdir. Araştırmacılar otuz iki turizm işletmesi yöneticisiyle görüşmüşlerdir. Araştırmaya katılanlar turizm alanında; büyük oteller yerine küçük otellerin tercih edileceği, toplu transferler yerine münferit transferlerin sağlanacağı, maske ve sosyal mesafe kavramlarının yaygınlaşacağı, tek kullanımlık araç ve gereç kullanımında artış olacağı, özel araçla seyahat ve kişiye özel turlarda artış olacağı gibi öngörülerde bulunmuşlardır. Zeng vd. (2020) ise Covid-19 hakkında medyada yer alan haberlerin Çin’li turistlerin ruh sağlığı üzerine etkilerini araştırmışlardır. Araştırmacılar, medyada yer alan örneğin Donald Trump’ın salgının “Çin Gribi” olarak nitelendirmesi, salgının Çin’den yayılması gibi haberlerin Çinli turistlerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler doğurduğunu vurgulamışlardır.

Covid-19’un ortaya çıkması üzerine hemen her alanda olduğu gibi salgının turizm sektörü üzerine olası etkilerini de inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır (Acar, 2020; Akca, 2020; Alpagó & Oduncu Alpagó, 2020; Brouder, 2020; Desbiolles, 2020; Gössling, Scott & Hall, 2020). Söz konusu çalışmalarda salgının ekonomik, sosyal, psikolojik vb. etkileri üzerinde durulmuştur. Bu alanda yapılmış olan çalışmalar değerli olmakla birlikte salgın süreci halen devam ettiği için ve gelecek konusunda halen bir belirsizlik bulunması nedeniyle bu alanda çok daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Süreç devam ederken yapılan bu çalışmalar salgın bittikten sonra sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için önem taşıyacaktır.

3. Amaç ve yöntem

Araştırmanın temel amacı Koronavirüs Salgının turizm sektörü üzerindeki olası etkilerinin turizm akademisyenleri perspektifinden incelenmesidir. Araştırma genel evreni Türkiye’de turizm alanında eğitim veren öğretim üyeleri olarak belirlenmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel veri toplama tekniklerinden açık uçlu soru formu tekniği tercih edildiği için verilerin analizi açısından araştırma evreninin sınırlandırılması ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle araştırmada çalışma evreni; profesör, doçent ve dr.öğr. üyesi unvanına sahip olan öğretim üyeleri ile sınırlandırılmıştır. “YÖK Akademik” platformu üzerinden bu unvanlara sahip turizm akademisyenlerinin sayıları ve e-posta adresleri tespit edilmiştir. YÖK Akademik platformuna kayıtlı, turizm alanında; 254 Dr.Öğr.Üyesi, 91 Doçent ve 77 Profesör olduğu tespit edilmiştir. Elektronik ortamda hazırlanan açık uçlu soru formu katılımcılara e-posta üzerinden ulaştırılmıştır. Bu yöntemle 10 Nisan-10 Mayıs 2020 tarihleri arasında 82 katılımcıya ulaşılmıştır. Nitel araştırmalarda derinlemesine görüşme yöntemi uygulandığında yaklaşık 30 kişilik örneklem büyüklüğü yeterli kabul edilmektedir (Başkale, 2016). Bu nedenle ve araştırma amaçları ve verilerin genellenebilirliği açısından 82 sayısı yeterli bulunmuştur. Elde edilen veriler paket program ile içerik analizine tabii tutulmuştur.

İçerik analizlerinde genellikle öncelikle temalar ve kodlar belirlenmekte ve veriler belirlenen bu temalar ve kodlar doğrultusunda incelenmektedir. Ancak Koronavirüs Salgının dünya genelinde ilk defa yaşanmış bir vaka olması ve sonuçlarının analiz başında genel çerçeve içerisine sokulmasının mümkün olmaması nedeniyle öncelikle bütün veriler incelenmiş, daha sonra kodlar belirlenmiştir. Kodlar belirlendikten sonra verilere tekrar dönülmüş ve belirlenen kodlar altında gruplamalar yapılmıştır. Son aşamada ise elde edilen kodlar, temalar altında gruplandırılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen açık uçlu soru formunda yer alan sorular aşağıdaki gibidir:

- Sizce Koronavirüs (Covid-19) salgınının Dünya’da turist davranışları üzerinde ne gibi etkileri olacaktır?
- Sizce Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye turizmde ne gibi etkileri olacaktır?
- Sizce Türkiye Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası turizm sektöründe hangi stratejileri izlemelidir?
- Turizm işletmeleri Koronavirüs (Covid-19) salgını krizini yönetebilmek için neler yapmalı?
- Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası turistlerin turizm işletmelerinden olası beklentilerini sektörel bazda değerlendiriniz.

4. Bulgular

Araştırmada ilk olarak tanımlayıcı veriler incelenmiştir. Tablo 1’de tanımlayıcı verileri görmek mümkündür. Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların %36,58’ini kadınların %63,42’sini ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların akademik unvanları incelendiğinde %67,08 ile en büyük grubu “Dr. Öğr. Üyesi” grubunun oluşturduğu görülmektedir. “Doçent Dr.” Unvanına sahip katılımcılar örneklemin %21,95’ini oluştururken “Profesör Dr.” Unvanına sahip olanlar ise %10,97’sini oluşturmuştur.

Tablo 1. Tanımlayıcı veriler (n/82)

Cinsiyet	n	%	Kadro	n	%
Kadın	30	36,58	Turizm İşletmeciliği	31	37,80
Erkek	52	63,42	Turizm Rehberliği	22	26,83
			Gastronomi ve Mutfak Sanatları	14	17,07
Unvan	n	%	Seyahat İşletmeciliği	4	4,88
Profesör Dr.	9	10,97	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	3	3,66
Doçent Dr.	18	21,95	Rekreasyon Yönetimi	3	3,66
Dr.Öğr.Üyesi	55	67,08	İşletme	4	4,88
			Lojistik	1	1,22

Soru 1: Sizce Koronavirüs (Covid-19) salgınının Dünya’da turist davranışları üzerinde ne gibi etkileri olacaktır?

Katılımcılara ilk olarak Covid-19 salgınının Dünya’da turist davranışları üzerine ne gibi etkileri olacağı sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar içerik analizine tabii tutulduğunda 16 adet kod tespit edilmiştir. Bu kodların bazılarının bir tema altında toplanabildiği görülürken bazı kodları bir tema altında gruplandırmak yerine ayrı ayrı değerlendirmenin daha doğru olacağı görülmüştür. Bu bağlamda analiz sonuçlarını Tablo 2’de görmek mümkündür.

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların öncelikle seyahatlerle ilgili cevaplar verdikleri görülmektedir. 24 katılımcı (%29,26) salgın sonrası seyahat talepleri hakkında görüş bildirmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde cevapların tamamında seyahat taleplerinin azalacağı, insanların kısa

ve orta vadede seyahat talebinde bulunmakta çekince duyacakları yönünde cevaplar olduğu tespit edilmiştir. 17 (%20,73) katılımcı ise seyahat yönü konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu katılımcılar bireylerin dış turizm yerine iç turizme yönelecekleri, kendi ülkelerinde seyahat etmeyi tercih edecekleri şeklinde görüş bildirmişlerdir. Seyahat yönü konusunda görüş bildiren katılımcılardan biri “popüler” destinasyonlar yerine bireylerin daha az bilindik, daha az kalabalık destinasyonları ziyaret edeceklerini ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı ise Covid-19 sonrası bireylerin uzunca bir süre Uzak Doğu, Asya Pasifik destinasyonlarını ziyaret etmekte çekince duyacakları yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 2. Covid-19 salgının dünya turist davranışlarına etkileri (n/82)

Tema	Kod	f	%
Seyahat	Seyahat talebi	24	29,26
	Seyahat yönü	17	20,73
Konaklama/pansiyon türü	Herşey dahil sistem/ resort otel	8	9,75
	Küçük/Butik otel – Devre mülk	16	19,51
Turizm türü	Kitle turizmi	26	31,70
	Bireysel turizm	20	24,39
	Yavaş turizm	8	9,75
	Doğa turizmi	6	7,31
Yeni talepler	Hijyen	16	19,51
	Güvenlik	12	14,63
	Yeni standartlar	6	7,31
	Sertifikasyon	5	6,09
Etkinin yönü	Dijitalleşme	4	4,87
	Olumsuz etkiler	18	21,95
	Olumlu etkiler	6	7,31

Birinci sorudan elde edilen bir diğer tema ise “Konaklama/Pansiyon Türü” olmuştur. Bu temanın altında elde edilen iki kod; “Herşey Dahil Sistem/Resort Otel” ve “Küçük/Butik Otel-Devre mülk” başlıkları altında toplanmıştır. Aslında her iki başlığa verilen cevaplar birbirini tamamlar niteliktedir. Zira katılımcılar farklı şekillerde de olsa turistlerin Covid-19 sonrası resort otelleri ve her şey dahil pansiyon türünü tercih etmekten vazgeçerek daha küçük otelleri, butik otelleri tercih edeceklerini devre mülk, yazlık gibi konaklama türlerinin tercih edilme oranlarının artacağını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların dünyada turist davranışlarında yaşanabilecek değişimlere ilişkin bir diğer öngörüsü ise turizm türüne ilişkin olmuştur. “kitle turizmi” ifadesi %31,70 ile bu soruda en çok frekansa sahip ifade olmuştur. Bu ifadenin geçtiği cümleler incelendiğinde tamamında kitle turizminin gerileyeceği, turistlerin artık kitle turizmini talep etmeyecekleri hatta kitle turizminin son bulacağı şeklinde olumsuz ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Aynı soruda sıkça değinilen bir diğer kavram olan “bireysel turizm” (f=20) hakkında ise gelişme olacağı, turistlerin bireysel turizmi tercih edecekleri, bireysel seyahatlerin ve kişiye özel turların (Tailor Made Tour) ön plana çıkacağı şeklinde bir beklenti olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar ayrıca kitle turizmi yerine yavaş turizm (f=8), doğa turizmi (f=6) gibi alternatif turizm türlerine yönelik talebin artacağına ilişkin öngörülerde bulunmuşlardır.

İlk soruda katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer tema ise turistlerin olası yeni talepleri olmuştur. Bu bağlamda, hijyen (f=16) ve güvenlik (f=12) taleplerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Hijyen talebi, turizm işletmelerinin hizmet üretim süreçlerinde hijyen kurallarına daha fazla dikkat etmeleri gerekeceği şeklinde tanımlanırken güvenlik ifadesinden kastedilenin

koronavirüsün yayılmasını önleyecek sosyal mesafe, maske, termal kamera gibi hijyen dışı önlemlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Kimi katılımcılar ise salgının turist davranışları üzerindeki olası etkilerini “olumlu” ve “olumsuz” şeklinde nitelermeyi tercih etmişlerdir. Bu nitelermeler “Etkinin Yönü” teması altında toplanmıştır. Katılımcılardan virüs salgınının turist davranışlarını “olumsuz” (f=18) etkileyeceğini ifade edenler genellikle bu olumsuz etkileri sıralama yoluna gitmemişlerdir. Sıralayanlar ise yukarıda ifade edilen kodları kullanmışlardır. Tablo 2’de verilen kodlar dışında ülkelerde yaşanacak ekonomik sorunların turistlerin tatil taleplerini ertelemelerine neden olacağı belirtilmiştir. “Olumlu” (f=6) etkileri olacağını ifade eden katılımcılar ise salgın süresince başta sokağa çıkma yasağı olmak üzere kimi sınırlamalar yüzünden seyahat etme, gezme, eğlenme davranışları engellenen bireylerin salgın süreci sonlandığında aşırı bir seyahat talebi göstereceklerini ifade etmişlerdir.

Soru 2: Sizce Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye turizminde ne gibi etkileri olacaktır?

Katılımcılara yöneltilen ikinci soruda, salgının Türkiye turizmini ne şekilde etkileyeceğine ilişkin öngörülerde bulunmaları istenmiştir. Tablo 3’de katılımcıların öngörülerinin oluşturduğu temaları ve kodları görmek mümkündür. “Ekonomik Etkiler” teması incelendiğinde en yüksek frekans değerine “ekonomik kayıp” (f=21) kodunun sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu kod altında turizm işletmelerinde küçülme olacağı, döviz kaybı yaşanacağı, ekonomik faaliyetlerin azalacağı, ülke ekonomisinin zarar göreceği gibi ifadeler kullanmışlardır. Bununla birlikte bir diğer yük frekansa ise “istihdam” (f=18) kodunun sahip olduğu görülmektedir. Bu kod altında katılımcılar turizm işletmelerinde yüksek oranlarda işten çıkarmaların yaşanacağını, bunun da ülke açısından önemli bir istihdam sorunu yaratacağını öngörmektedirler. Aynı tema altında turizm gelirlerinde ve turizm yatırımlarında azalmaların yaşanacağına yönelik öngörüler de yer almaktadır. Ancak diğerlerinden farklı olarak bir katılımcı büyük ölçekli turizm yatırımlarında azalma olacağını ifade ettikten sonra küçük otel, doğa turizmi, bireysel turizm vb. yatırımlarında artış olacağını ifade ederek olumlu bir öngörüde bulunmuştur.

Tablo 3 turizm şekli açısından incelendiğinde ise katılımcıların iç ve dış turizm olarak turizm şekilleri üzerinde durduğu görülmektedir. Katılımcıların tamamı iç turizm için olumlu ifadeler kullanırken dış turizm için olumsuz ifadeler kullanmışlardır. Salgın sonrası öncelikle iç turizmin toparlanacağı, sektörün iç turizme yöneleceği, krizin iç turizm sayesinde aşılabileceği gibi öngörüler bulunmaktadır. Diğer taraftan katılımcılar kısa ve orta vadede dış turizm hareketlenmesi beklememektedirler. Uluslararası seyahatlere ciddi denetim ve sınırlamalar getirileceği, buna bağlı olarak da bireylerin başka ülkelere seyahat etme eğilimi içerisinde olmayacakları öngörülmektedir. Türkiye salgın sürecini başarıyla atlatsa ve herhangi bir sorun yaşanmasa, tüm önlemler alınsa dahi uluslararası normalleşme sağlanamadığı sürece Türkiye’nin dış turizmden gelir elde etmesinin mümkün olmadığı görüşü hakimdir.

Katılımcılar dünyadaki turist davranışlarına paralel olarak Türkiye’de de kitle turizminin olumsuz yönde etkileneceğini (f=19), bireysel turizmin daha çok tercih edileceğini (f=17) ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra katılımcıların ikincil konut ve devre mülk turizmi (f=17) gibi turizm çeşitlerine talebin artması yönünde beklentileri bulunmaktadır. İkincil konut turizmi hakkında görüş bildiren katılımcılar, kalabalıkta tatil yapmaktan çekinen ve bireysel izolasyonunu sağlamaya özen gösteren bireylerin ikincil konutlar ve devre mülkleri sayesinde daha izole tatil fırsatları bulacaklarını öngörmektedirler.

Tablo 3 yeni uygulamalar teması açısından incelendiğinde, birinci soruya paralel olarak, Türkiye turizminde de hijyen (f=15) kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca katılımcılar turizm işletmelerinin turist beklentilerine paralel olarak yeni standartlar (f=12) getirme yoluna gideceklerini ifade etmektedirler. Bu standartlar; hijyen kuralları, testler, aşı kartları, sosyal mesafe kuralları vb. örneklendirilmektedir. 7 katılımcı ise bu standartların bir sertifikasyon sistemine dönüşeceği öngörüsünde bulunmuşlardır.

Tablo 3. Covid-19 salgının Türkiye turizmüne etkileri (n/82)

Tema	Kod	f	%
Ekonomik etkiler	Ekonomik kayıp	21	25,60
	İstihdam	18	21,95
	Turizm gelirinde azalma	14	17,07
	Turizm yatırımları	9	10,97
Turizm şekli	İç turizm	28	34,14
	Dış turizm	31	37,80
Turizm türü	Kitle turizmi	19	23,17
	Bireysel turizm	17	20,73
	İkincil konut/Devre mülk	17	20,73
Yeni uygulamalar	Hijyen	15	18,29
	Yeni standartlar	12	14,63
	Sertifikasyon	7	8,53
	Dijitalleşme	4	4,87
Etkinin yönü	Olumsuz etkiler	11	13,41
	Olumlu etkiler	8	9,75

Tablo 3 son olarak salgın etkisinin yönü teması üzerinden incelenecek olursa katılımcıların 11'inin olumsuz etkileri olacağı şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu öngöründe bulunan katılımcılar öz konusu olumsuz etkileri örneklendirme yoluna gitmemişlerdir. Ancak olumlu etkilerin yaşanacağını ifade eden 8 kişi bu etkileri örneklendirmişlerdir. Bu katılımcılar, bireysel turizme talep artışının olmasıyla birlikte kapasite daralması yaşanacağını ve bu kapasite daralmasının turizmde fiyat artışının önünü açacağını belirtmişlerdir. Ayrıca turistlerin popüler destinasyonlar yerine daha az bilinen destinasyonları tercih edeceğini ifade eden katılımcılar, Türkiye'nin az bilinen destinasyonlarında bu nedenle turizm talebi artışı yaşanacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Son olarak bir katılımcı, turistlerin kalabalık sezonlarda tatil yapmaktan çekinmelerinin yoğun sezon kavramını ortadan kaldırabileceği, ya da en azından sezonun süresini uzatabileceği öngörüsünde bulunmuştur.

Soru 3: Sizce Türkiye Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası turizm sektöründe hangi stratejileri izlemelidir?

Katılımcılara üçüncü soru olarak salgın sonrasında turizm sektöründe izlenmesi gereken stratejiler hakkında ne düşündükleri sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar Tablo 4'de görülmektedir. Tablo 4'de de görüldüğü gibi bu soruya verilen cevaplarda her ne kadar kodlama yoluna gidilse de temalar altında gruplandırma gerçekleştirilmemiştir. Bunun temel nedeni bir stratejinin, örneğin hem pazarlama hem yönetim hem de çevre stratejileri başlığı altında değerlendirilebilmesinin mümkün olmasıdır. Bu nedenle bir temalandırma yapmak yerine katılımcılar tarafından belirtilen stratejilerin kodlanması yoluna gidilmiştir.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi katılımcıların üzerinde en çok durduğu stratejilerin başında "teşvik ve krediler" (f=19) gelmektedir. Katılımcılar kamunun turizm sektörünü desteklemesi ve bu kriz

döneminin atlatılabilmesi için turizm işletmelerine teşvik ve kredilerin sağlanması gerektiğini düşünmektedirler. En çok üzerinde durulan bir diğer strateji ise “hijyen vurgusu” stratejisidir. Bir pazarlama stratejisi olarak değerlendirilebilecek bu stratejiyi savunan katılımcılar turistlerin salgın sonrasında hijyen beklentilerinin üst düzeyde olacağını öngörmekte, bu nedenle pazarlama faaliyetlerinde hijyen vurgusunun üzerinde özellikle durulması gerektiğini ifade etmektedir. Üçüncü en yüksek strateji ise iç pazara yönelmesi stratejisi (f=17) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4. Salgın sonrası turizm stratejileri (n/82)

Kod	f	%
Teşvik/krediler	19	23,17
Hijyen vurgusu	19	23,17
İç turizm	17	20,73
İmaj çalışması	16	19,51
Tanıma ağırlık verilmesi	14	17,07
Bireysel turizm	14	17,07
Herşey dahil sistem	14	17,07
Sertifikasyon	13	15,85
Küçülme stratejisi	12	14,63
Bakanlık stratejileri	12	14,63
Kitle turizmi	11	13,41
Personel güçlendirme	11	13,41
Pazar araştırmaları	9	10,97
Hedef pazar değişikliği	8	9,75
Dijitalleşme	8	9,75
Kriz yönetimi	8	9,75
Taşıma kapasitesi hesaplaması	7	8,53
Salgına karşı önlem	5	6,09

Tablo 4’de yer alan “Her şey Dahil Sistem” (f=14) ve “Kitle Turizmi” (f=11) diğer sorularda olduğu gibi olumsuz cümleler içeren stratejiler olmuştur. Diğer bir ifade ile katılımcılar bu stratejilerden kaçınılarak “Bireysel Turizm” stratejisine yönelmesi gerektiğini dolaylı yoldan ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Bireysel Turizm’in f değerinin 14+14+11=39 olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Ayrıca “küçülme stratejilerinin” (f=12) de daha çok bireysel turizme yönelmesi anlamına geleceği çıkarımı yapılabilir. Bu bağlamda katılımcıların doğrudan ya da dolaylı olarak salgın sonrası en etkin turizm stratejisi olarak bireysel turizme yönelmesi gerektiğini ifade ettiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 4’de üzerinde durulması gereken bir diğer strateji “personel güçlendirme” (f=11) stratejisidir. Bu stratejiyi savunan katılımcılar salgın sürecinin en büyük olumsuz etkilerinin personeller tarafından yaşandığını, yaşanan bu olumsuz etkiler nedeniyle kalifiye pe çok turizm çalışmasının farklı sektörlere kayacağını, bu nedenle de turizmde bir kan kaybı yaşanacağını ifade etmektedirler. Bu nedenle, katılımcılar personel özlük haklarını güçlendirecek, deneyimli personelin sektörde kalmasını sağlayacak önlemlerin alınması gerektiğini savunmaktadırlar.

Düşük frekans değeri almasına rağmen üzerinde önemle durulması gerektiği düşünülen bir diğer strateji ise “Taşıma Kapasitesi” (f=7) stratejisidir. Bu stratejiyi savunan katılımcılar destinasyon ve işletme bazında taşıma kapasitelerinin tekrar hesaplanması gerektiğini savunmaktadırlar. Böylelikle destinasyondaki veya işletme üzerindeki insan yükünün azaltılması ve sosyal mesafenin korunması mümkün olacaktır. Beş katılımcı ise öncelikte salgının yayılmasına karşı önlemleri içeren stratejiler üzerinde durulması gerektiğini vurgulamışlardır.

Soru 4: Turizm işletmeleri Koronavirüs (Covid-19) salgını krizini yönetebilmek için neler yapmalı?

Katılımcılara yönetilen dördüncü soruda, turizm işletmelerinin salgın krizini doğru yönetebilmek için neler yapabilecekleri sorusu yöneltmiştir. Bu soruda da üçüncü soruda olduğu gibi tema oluşturmadan sadece kodlar üzerinden bir değerlendirme yapma yoluna gidilmiştir. Katılımcıların cevapları incelendiğinde önemli bir çoğunluğunun (%28,04) işletmelerin salgın sürecinde açılması taraftarı olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu yönde cevap veren bazı katılımcılar, salgının yayılmasının önlenmesinin işletmenin ayakta kalmasından çok daha önemli bir konu olduğu açıklamasını yapmışlardır. Bazı katılımcılar ise salgın sürecinde işletmelerin elinden gelen bir şey olmayacağını, bu nedenle salgının bitmesinin beklenmesinin en doğru karar olduğunu vurgulamışlardır. Soruya bu yönde cevap veren bazı katılımcılar ise işletmelerin kriz sürecinde kazanç elde edemeyeceklerini kabul etmeleri gerektiğini, ancak salgın sonrasında seyahat ve turizm taleplerinde önemli bir artış olacağını, bu nedenle işletmelerin kriz sonrasına hazırlanmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Tablo 5’de en yüksek frekansa sahip bir diğer cevap ise “personele ilişkin önlemler” (f=22) cevabıdır. Katılımcıların çalışanlarla ilgili üzerinde durdukları ilk konu, çalışanların ekonomik olarak desteklenmesidir. Kriz döneminde en çok zararı görecektir grup olarak nitelendirilen çalışanların sektörde kalmalarının sağlanmasının yolunun da ekonomik olarak desteklenmekten geçtiği ifade edilmiştir. Ayrıca salgın sürecinde turizm işletmelerinin açılması durumunda çalışan sağlığını korumaya yönelik önlemlerin alınması ve çalışanların salgından korunma konusunda eğitim almalarının sağlanması da bu kod içerisinde değinilen konular olmuştur. Personele ilişkin önlemler başlığı altında yorum yapan iki katılımcı ise turizm işletmelerinin sağlık çalışanı istihdam etmek zorunda kalacaklarını ifade etmişlerdir. Bu soruda en çok üzerinde durulan bir diğer kavram ise “hijyen” (f=21) olmuştur. Katılımcılar turizm işletmelerinin daha fazla hijyen tedbiri alması gerektiğini vurgulamışlardır.

Tablo 5. Salgın krizini yönetebilmek için turizm işletmeleri ne yapmalı? (n/82)

Kod	f	%
İşletme açılmamalı	23	28,04
Personele ilişkin önlemler	22	26,82
Hijyen tedbirleri	21	25,60
Sektörel iletişim artırılmalı	16	19,51
Devlet desteklerini takip	15	18,29
Sosyal mesafeye uygun hizmet	15	18,29
Pazarlama faaliyetleri	15	18,29
Düşük kar marjı (fiyat indirimi)	14	17,07
Kişiselleştirilmiş hizmet	14	17,07
Küçülme/kapasite azaltımı	14	17,07
Finansal önlemler	13	15,85
İç pazara yönelme	12	14,63
Turisti bilgilendirme faaliyetleri	10	12,19
Menüler gözden geçirilmeli	9	10,97
Sağlık bakanlığı tedbirleri izlenmeli	8	9,75
Dijitalleşme	8	9,75

16 katılımcı turizm işletmelerinin salgın krizini yönetebilmeleri için sektörel iletişimin artırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu konuda yorum yapan katılımcılar destinasyon yönetim örgütleri kurulması, kriz masaları oluşturulması, stratejik ortaklıkların sağlanması, stratejik eylem

planlarının hazırlanması gibi önerilerle turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin daha yüksek iletişim içerisinde bulunması gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu soruda işletmelerin “düşük kar marjı” (f=14) ile çalışmalarını gerektiğini ifade eden katılımcılar turizm işletmelerinin turist çekebilmek için fiyat indirimlerine gitmeleri gerektiğini savunmaktadırlar. Diğer taraftan “Küçülme” (f=14) stratejisinin uygulanması gerektiğini ifade eden katılımcılar ise işletmelerin kapasite azaltımı yoluna gitmeleri halinde hem salgını önleme konusunda önemli bir unsur olan sosyal mesafenin sağlanabileceği hem de talep yüksek olacağı için daha yüksek fiyattan satışın mümkün olabileceğini ifade etmektedirler.

Soru 5: Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası turistlerin turizm işletmelerinden olası beklentilerini sektörel bazda değerlendiriniz.

Araştırmanın beşinci ve son sorusunda katılımcılardan salgın sonrasında turistlerin turizm işletmelerinden olası beklentileri konusunda öngörülebilir bulunmaları istenmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapları Tablo 6’da görmek mümkündür. Tabloda öncelikle turistlerin tüm turizm işletmelerinden olası ortak beklentileri “Genel” teması altında toplanmıştır. Bu tema altında üzerinde en çok durulan kodun “hijyen” (f=34) olduğu görülmektedir. En çok üzerinde durulan bir diğer kod ise “eğitilmiş personel” (f=28) olmuştur. Katılımcılar ayrıca, turistlerin turizm işletmelerinden “güven” (f=24) ve “kişiyeye özel hizmet” (f=24) beklentisi içerisinde olacağını da belirtmişlerdir.

Katılımcıların konaklama işletmeleri konusundaki öngörülerini genellikle daha az sayıda misafir ağırlayan (f=24), daha küçük konaklama işletmelerinin tercih edilir hale geleceğidir. Buna paralel olarak “sosyal mesafeye uygun hizmet” (f=16) beklentisinin de ön plana çıkacağı vurgusu yapılmaktadır. Bu konuda görüş bildiren katılımcılar lobi, restoran, havuz, plaj gibi toplu kullanım alanlarının sosyal mesafe açısından yeniden düzenlenmesi gerekeceği öngörüsünde bulunmaktadırlar. Konaklama işletmelerinden beklentiler konusunda bir diğer öngörü ise “açık büfe” (f=14) uygulamasının kaldırılacağı yönündedir. Katılımcılar, turistlerin açık büfedeki yemek yemek istemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu tema altında öne çıkan bir diğer kod ise “önlemlerin görünür olması”dır (f=12). Katılımcılar, müşterilerin, konaklama işletmelerinin koronavirüs salgınına karşı ne gibi önlemler aldıklarını bilmek isteyeceklerini ifade etmektedirler. Alınan önlemlerin yeterliliği konusunda ne kadar ikna edici olunabilirse turistlerin o konaklama işletmesini tercih etme ihtimalinin de o kadar artacağı belirtilmektedir.

Yiyecek içecek işletmeleri temasında ön plana çıkan ilk kod “masalar arası mesafe” (f=26) kodudur. Katılımcılar turistlerin bu mesafenin artırılması yönünde beklentileri olacağını ifade etmişlerdir. “Açık büfe” (f=22) uygulamasının kaldırılması ise ikinci sırada yer almıştır. Katılımcılar, turistlerin özellikle ortak kullanıma dayalı açık büfe uygulamasından ve sıkışık masa düzeninden uzak duracakları yönünde öngörülebilir bulunmaktadırlar. Buna paralel olarak “dış mekan kullanımı” (f=13) imkanına sahip olan restoranların daha çok tercih edileceği öngörüsü hakimdir. Az sayıda katılımcı ise “yerel yemeklerin azaltılması” (f=8) beklentisinin olacağını ifade etmektedirler. Koronavirüs salgınının yarasa çorbası gibi yöresel bir yemek nedeniyle ortaya çıktığı rivayetini temel alan bu öngörü, aynı nedenle turistlerin de yöresel yemekleri tüketmekten çekinceklerini ifade etmektedir.

Konaklama işletmeleri ve yiyecek içecek işletmeleriyle paralel olarak seyahat işletmelerine yönelik beklentiler konusundaki öngörülerde de daha az sayıda insanın katıldığı turlar, sosyal mesafe ve hijyen kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda en çok frekansa sahip kod

“doğaya dönük turlar” (f=24) olmuştur. Bu kodu “özel ilgi turları” (f=18) takip etmiştir. Her iki koddan hareketle, katılımcıların kitle turizmi gerilerken daha bireysel turların ön plana çıkacağı beklentileri olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcılar, turistlerin destinasyon tercihlerinde popüler destinasyonlardan uzak durarak “daha az bilindik destinasyon” (f=15) tercihi bulacaklarını öngörmektedirler. Bu yorumu yapan katılımcılar arasında böylelikle turizmin bölgesel yoğunlaşmasının da önüne geçileceği ve bu durumun, salgının olumlu bir etkisi olarak değerlendirilebileceği görüşü de hakimdir.

Tablo 6. Salgın sonrası turistlerin turizm işletmelerinden olası beklentileri (n/82)

Tema	Kod	f	%
Genel	Hijyen	34	41,46
	Eğitimli personel	28	34,14
	Güven	24	29,26
	Kişiyeye özel hizmet	24	29,26
	Sertifikasyon	18	21,95
	Fiyat indirimi	12	14,63
Konaklama işletmesi	Daha az sayıda müşteri	24	29,26
	Sosyal mesafeye uygun hizmet	16	19,51
	Açık büfenin kaldırılması	14	17,07
	Alınan önlemlerin görünür olması	12	14,63
Yiyecek içecek işletmesi	Masalar arası mesafelerin artırılması	26	31,70
	Açık büfe uygulanmaması	22	26,82
	Açık alan kullanımı (dış mekan)	13	15,85
	Menülerde yerel yemeklerin azaltılması	8	9,75
Seyahat işletmesi	Doğa turları	24	29,26
	Özel ilgi turları	18	21,95
	Tur/transfer araçlarında düşük kapasite kullanımı	16	19,51
	Daha az bilindik/bakir destinasyon tercihi	15	18,29
Hava yolu işletmesi	Tur/transfer araçlarında hijyen	12	14,63
	Sosyal mesafe için düşük kapasite kullanımı	16	19,51
	Oturma düzeninin yeniden düzenlenmesi	14	17,07
Rekreasyon /eğlence işletmesi	Dış mekan aktivitelerinin artırımı	18	21,95
	Müze/özen yerlerinde sınırlı ziyaretçi kabulü	16	19,51
	Bireysel rekreasyon faaliyetleri	15	18,29

Katılımcılar, turistlerin hava yolu işletmelerinden de sosyal mesafe beklentisi içerisinde olacaklarını ifade etmektedirler. Bu nedenle hava yolu işletmelerinin düşük kapasiteyle çalışmasının (f=16) daha uygun olacağı öngörüsü ön plana çıkmaktadır. 14 katılımcı ise oturma düzeninin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade ederken bunun nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda herhangi bir öngöründe bulunmamışlardır. Son olarak katılımcıların rekreasyon/eğlence işletmelerine ilişkin öngörülerini incelendiğinde “dış mekan aktivitelerinin” (f=18) ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılar restoranlarda olduğu gibi, eğlence merkezlerinde de turistlerin dış mekan aktivitelerinde bulunmaya daha çok istekli olacaklarını öngörmektedirler. bununla birlikte daha “bireysel” (f=15) rekreasyon faaliyetlerinin de ön plana çıkacağı öngörüsü hakimdir. Özellikle spor faaliyetlerine dayalı rekreasyon işletmelerinde bireysel sporların daha çok tercih edileceği düşünülebilir.

5. Sonuç

Araştırma bulgularından elde edilen ilk sonuç katılımcıların seyahat ve turizm talebine ilişkin öngörüleridir. Katılımcılar Koronavirüs salgınının dünyada seyahat ve turizm talebini düşüreceğini

ifade etmişlerdir. Sadece altı katılımcı, salgında yaşanan kısıtlamalar ve yasakların tüketicilerde seyahat ve turizm faaliyetlerine karşı bir talep artışına neden olacağını ifade etmişlerdir. Salgın sürecine ilişkin veriler ileriki yıllarda daha sağlıklı olarak incelenebilecek olmakla birlikte bu çalışmanın hazırlandığı dönemde dünya genelinde uluslararası seyahat hareketleri ile ilgili önemli kısıtlamalar devam etmektedir. Bu nedenle uluslararası turizm ve seyahat talebi potansiyeli olsa da insanların bu taleplerini yerine getirmeleri koşullar nedeniyle mümkün değildir. Ancak ulusal turizm ve seyahat hareketleri incelendiğinde talepte anlamlı bir azalmanın olmayabileceğinin izleri görülmektedir. Zira salgının başladığı ilk ülke olan Çin’de seyahat yasaklarının gevşetilmesiyle birlikte halkta park, bahçe ve turistik merkezlere aşırı bir talep artışı gözlemlenmiştir (www.turizmhabermerkezi.net). Türkiye’de ise başta İstanbul ve İzmir gibi salgının en çok etkili olduğu şehirlere giriş çıkışlara ilişkin kısıtlamaların ortadan kalkmasıyla birlikte iki gün içerisinde iki milyon insan şehirlerarası seyahat etmiştir (www.turizmgunlugu.com). Öte yandan, katılımcılar dünyada ve Türkiye’de uluslararası turizm yerine ulusal turizm hareketlerinin ön plana çıkacağını öngörmektedirler ki bu öngörünün, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın iç turizmi hareketlendirme çalışmalarına başlamasıyla birlikte, isabetli bir öngörü olduğunu ifade etmek mümkündür (www.hurriyet.com.tr). Bununla birlikte dış turizmin hareketlendirilebilmesi için ülkelerin farklı girişimlerde bulduklarını ifade etmek mümkündür. Ancak bu girişimlerin talebi nasıl etkileyeceği sürecin sonunda gözlemlenebilecektir.

Araştırma bulgularından elde edilen en önemli sonuçlardan bir diğeri ise kitle turizmi ile ilgilidir. Katılımcıların salgın sonrası turist davranışlarına yönelik olarak kitle turizminden bir uzaklaşma, bunun yerine bireysel turizme yönelik talepte ise bir artış olacağına ilişkin yüksek bir öngörülerini bulunmaktadır. Her şey dahil sistem ve resort turizm gibi sosyal mesafeyi korumanın mümkün olmadığı tatil şeklinin ve çoklu kullanım nedeniyle virüsün yayılmasını artırabilecek açık büfe sisteminin turistler tarafından daha az tercih edilir olacağı, bunun yerine daha bireysel turizm faaliyetlerinin ön plana çıkacağı öngörüsü hakimdir. Katılımcılar; yavaş turizm, doğa turizmi, küçük otel konaklaması, devremülk, yazlık turizmi gibi turistlerin kendilerini kalabalıklardan yalıtabilecekleri ve böylelikle virüse karşı önlem alabilecekleri turizm türlerine talep artışı olacağını ifade etmektedirler. Araştırmadan elde edilen bu bulgular Demir vd.’nin (2020) bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Araştırma sonuçları turistlerin Covid-19 süreci sonrasında da turizm işletmelerinden yeni beklentileri olacağını ortaya koymaktadır. Bu beklentilerin en başında daha çok hijyen ve güven beklentisi gelmektedir. Katılımcılar, turistlerin tatil yapacakları turizm işletmelerinden hijyen kurallarına daha çok uymalarını ve salgın konusunda gerekli önlemlerin alındığına dair kendilerine güven verilmesini bekleyeceklerini ifade etmişlerdir. Daha çok hijyen ve güvenin sağlanabilmesinin ise ancak yeni standartların ve sertifikasyon sisteminin geliştirilmesiyle mümkün olacağı öngörülmektedir. Demir vd.’nin (2020) turizm işletmesi yöneticileri üzerine yaptıkları çalışmadan da benzer sonuçlar çıktığını ifade etmek mümkündür. Dünyada ve Türkiye’de bu alanda yaşanan gelişmeler kısmen katılımcıların öngörülerini destekler şekildedir. Bu çalışmanın yazıldığı dönemde her ne kadar ulusal ya da uluslararası geçerliliği olan bir sertifikasyon sistemi geliştirilmemiş olsa da turizm işletmelerinin başta hijyen ve sosyal mesafe açısından salgına karşı çeşitlik önlemler aldıkları ve bu önlemleri müşterileriyle paylaştıkları görülmektedir (www.responsible-tourismpartnership.org).

Çalışmanın sonuç bölümünde üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konu ise turizm çalışanlarının durumudur. Katılımcılar salgının olası ekonomik etkileri üzerinde dururken

turizmde yaşanabilecek işsizlik olaylarına ve çalışanların zor durumda kalacağına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar, turizm sektöründe gelir elde edemeyen çalışanların mecburen başka sektörlere yönelmek durumunda kalacağını, bunun da sektör açısından ciddi anlamda yetişmiş personel kaybı anlamına gelebileceğini öngörmektedirler. Dolayısıyla kısa vadede yaşanacak yetişmiş personel kaybının yerinin doldurulması için birkaç sezon geçmesi gerekebilecektir. Diğer taraftan, katılımcılar, turistlerin turizm işletmelerinden olası yeni beklentileri üzerinde yorum yaparken de “eğitimli personel” vurgusu yapmaktadırlar. Sonuç olarak her iki öngörünün de gerçekleşmesi durumunda turizmde ciddi anlamda müşteri memnuniyetsizliği ortaya çıkabileceğini ifade etmek mümkündür. Deneyimli personel yerine konulmaya çalışan yeni iş gücü en azından ilk sezon eski personelin yerini tutamayacak, bu da eğitimli personel beklentisi olan turistler için bir tatminsizlik doğuracaktır.

Turizm gelirlerinde azalma, ekonomik kayıplar, turizm yatırımlarında durgunluk gibi öngörüler de katılımcıların Covid-19 salgını sonucu kısa vadede yaşanabilecek ekonomik sonuçlar hakkındaki öngörülerdir. Bu öngörülerinde en azından bu çalışmanın hazırlanma süresi dikkate alındığında isabetli bir öngörü olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira UNWTO verileri 2020 dünya turizm hareketliliğinde ve gelirlerinde ciddi daralmaları göstermektedir (www.unwto.org). Ancak bu daralmanın tüketici taleplerinden kaynaklı olduğunu ifade etmek güçtür. Zira ülkelerin ulusal ve uluslararası seyahatler üzerindeki engelleri gevşetmeleriyle birlikte ulusal ve uluslararası insan hareketliliği hemen her ülkede gözlemlenmektedir (www.unwto.org). Bu nedenle salgın sürecinin sağlıklı bir şekilde atlatılması durumunda bireylerin en az salgın öncesindeki kadar seyahat etmeye ve tatil yapmaya istekli olacaklarını öngörmek mümkündür.

Covid-19 salgını 2020 yılı başından itibaren tüm dünyanın mücadele etmek ve sonuçlarıyla baş etmek zorunda olduğu bir salgındır. Salgının hemen her ülkeyi ve sektörü etkilemesi, ülkelerin bu salgının sonuçlarını öngörmeye çalışmaları ve olası sonuçlara hazırlıklı olmaya çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Bilimsel olarak ne kadar süreceği ve ne zaman son bulacağı kesin olmayan bu salgının sonuçlarıyla mücadele etmek için salgının bitmesini beklemek ülkeler ve sektörler için çok geç olabilir. Turizm sektöründe de salgının olası kısa, orta ve uzun vadeli sonuçlarını görmeye çalışmak bu sonuçlara hazırlıklı olmak açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, çalışma, literatürde salgın sürecinde yapılmış ve salgın sonuçlarına ilişkin bir perspektif sunmaya çalışan önemli bir çalışmadır. Turizm alanında eğitim veren akademisyenlerin, sektör dışından bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin alınması sürece daha objektif bir açıyla bakılabilmesini sağlamıştır. Nitel bir çalışma olması nedeniyle çalışmanın derinlemesine veri sağlamak açısından literatürde önemli katkı sağladığı düşünülmektedir. Ancak tüm bu güçlü yanlarına rağmen, salgın sürecinin belirsiz olması ve çalışmanın bu belirsizliğin ortasında gerçekleştirilmiş olması, araştırmanın bir sınırlılığıdır. Katılımcılar öngörülerini mevcut duruma göre yapmış olmakla beraber ülkelerin salgına karşı tutumları ve virüsün ülkeden ülkeye gezinimi yapılan süreci farklı boyutlara taşıyabilmektedir. Bu nedenle benzer çalışmanın salgın süreci sonunda da gerçekleştirilmesinin faydalı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, turizm akademisyenlerinin salgın sürecine ilişkin öngörülerini önemli olmakla birlikte farklı bakış açıları sayesinde sürece ilişkin daha net bir perspektif oluşturulabileceği için benzer araştırmaların turizm çalışanları, turizm yöneticileri vb. farklı örneklem grupları üzerinde gerçekleştirilmesinin literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Özaltın Türker, G. (2020). How Covid-19 pandemic affects tourism sector? An evaluation from tourism academics perspective. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 207-224.

Kaynakça

- Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 7-21.
- Akca, M. (2020). Covid-19'un Havacılık Sektörüne Etkisi, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (5): 45-64.
- Alpago, H., Oduncu Alpago, D. (2020). Koronavirüs Salgınının Sosyoekonomik Sonuçları, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8: 99-114.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9 (1): 23-28.
- Brouder, P. (2020). Reset redux: possible evolutionary pathways towards the transformation of tourism in a COVID-19 world, *Tourism Geographies*, DOI:10.1080/14616688.2020.1760928
- Gössling, S., Scott D., Hall, C.M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19, *Journal of Sustainable Tourism*, DOI: 10.1080/09669582.2020.1758708
- Demir, M., Günaydın, Y., Demir, Ş.Ş. (2020). Coronavirüs (Covid-19)'ün Türkiye'de turizm üzerindeki öncüllerinin, etkilerinin ve sonuçlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (1): 80-107.
- Desbiolles, F.H. (2020). Socialising tourism for social and ecological justice after COVID-19, *Tourism Geographies*, DOI: 10.1080/14616688.2020.1757748
- İbiş, S. (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (1): 85-98.
- Karim, W., Haque, A., Anis, Z., Ulfy, M.A. (2020). The Movement Control Order (MCO) for Covid-19 Crisis and its Impact on Tourism and Hospitality sector in Malaysia, *International Tourism and Hospitality Journal*, 3 (2):1-07.
- Kılıçdere, S. (2017). Seyahat Acentalarında Kriz Yönetimi Kapsamında 2016 Turizm Sezonunun Değerlendirilmesi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE.
- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1): 17-27.
- Yang, B. Y., Hongru, Z., & Xiang, C. (2020). Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Annals of Tourism Research*, 1-2.
- Zeng, Y., Goh, E., Wen, J. (2020). The effects of misleading media reports about COVID-19 on Chinese tourists' mental health: a perspective article, *Anatolia*, 31 (2): 337-340.
- www.covid19bilgi.saglik.gov.tr (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://www.unwto.org/news/new-data-shows-impact-of-covid-19-on-tourism> (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://www.turizmhabermerkezi.net/haber-darisi-turkiye-nin-basina-cin-de-seyahat-yasaklari-kalkti-halk-turistik-yerlere-akin-etti-13191.html> (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turizm-ne-zaman-baslayacak-bakan-ersoy-tarih-verdi-41519303> (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://www.turizmgunlugu.com/2020/06/03/yasak-kalkti-2-milyon-kisi-sehir-degistirdi/> (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://responsibletourismpartnership.org/travel-and-tourism-after-covid-19/> (Erişim Tarihi 28.06.2020)
- <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> (Erişim Tarihi 28.06.2020)

Extended abstract in English

Introduction

According to the data of the United Nations World Tourism Organization, the number of tourists in the world has exceeded 1.5 billion in 2019 (unwto.org, 2020). Tourism movements, which tend to grow steadily apart from extraordinary events, are among the economically priority livelihoods of many countries. Although it is an important economic resource, it is not always possible to keep the continuity of tourism under control. Many events such as war, terrorism, natural disasters can prevent tourism mobility. It is also possible to list diseases and outbreaks among these events. Tourism activities under the influence of epidemic diseases such as ebola, sars, avian influenza in the past. Today, it is exposed to the negative effects of the Covid-19 pandemic in Wuhan, China.

This study aims to evaluate the possible effects of Covid-19 pandemic on the tourism sector from academics perspective. In this context, it is thought that it will significant contribute to the literature since it is one of the first empirical studies in the field. In addition, it is thought that determining the tourism academicians who are outside the sector but have a significant knowledge of it, as the working universe makes the research results more objective. The fact that a qualitative method, such as open-ended questionnaire, was preferred, allowing the findings to be examined in more depth. However, the pandemic process is not yet completed. Therefore, the results of this study are likely to be obsolete at the time the study will published. In an unpredictable process, it is not possible to estimate the possible decisions of the countries, the changes in the behavior of the consumers or even the future situation of the virus epidemic. Therefore, it is important to carry out similar studies with different sample groups in the continuation of the pandemic process and after the process ends.

Method

The main purpose of the research is to examine the possible effects of Covid-19 pandemic on the tourism sector from the perspective of tourism academicians. Research universe is defined as tourism academics in Turkey. Since open-ended questionnaire technique, which is one of the qualitative data collection techniques, is preferred as the research method, the need to restrict the research universe has arisen in terms of data analysis. Therefore, the research universe limited to academics who has the title of professor, associate professor and assistant professor. The numbers and e-mail addresses of the tourism academics with these titles were determined through the "YÖK Academic" platform. It has been determined that there are 254 assistant professors, 91 Associate Professors and 77 Professors registered in the YÖK Academic platform in the field of tourism. An open-ended questionnaire prepared electronically was sent to the participants via e-mail. With this method, 82 participants were reached between April 10 and May 10, 2020. This number was found sufficient in terms of research purposes and generalisability of the data. The data were subjected to content analysis via a package program.

The questions posed to the participants are as follows:

1. What impact do you think the Covid-19 pandemic will have on tourist behavior in the world?
2. In your opinion, what effects will the Covid-19 pandemic have on tourism activities in Turkey?

Özaltın Türker, G. (2020). How Covid-19 pandemic affects tourism sector? An evaluation from tourism academics perspective. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 207-224.

3. Which strategies do you think should be followed by Turkey, in the field of tourism, after the Covid-19 pandemic?
4. What should tourism businesses do to manage the Covid-19 pandemic crisis?
5. After the Covid-19 pandemic, evaluate the potential expectations of tourists from tourism businesses on a sectoral basis.

Findings and results

Q1: What impact do you think the Covid-19 pandemic will have on tourist behavior in the world?

24 participants (29.26%) expressed their opinions about travel requests after the epidemic. It was determined that in all of the responses, the demands for travel will decrease, and that people will have reservations to make travel requests in the short and medium term. 17 (20.73%) participants expressed their views on the direction of travel. These participants stated that individuals would prefer domestic tourism rather than foreign tourism. The participants stated that tourists would prefer smaller hotels and boutique hotels instead of resort hotels and all-inclusive pensions, after Covid-19 pandemic. It is stated that the preferred rates of accommodation types such as timeshare and cottage will increase. While the participants thought that mass tourism will decline by 31.70%, 24.39% stated that individual tourism will come to the fore.

Q2: In your opinion, what effects will the Covid-19 pandemic have on tourism activities in Turkey?

When the "Economic Effects" theme is examined, it is seen that the code of "economic loss" (f = 21) has the highest frequency value. The participants used expressions under this code that; the country's economy would be damaged, there will be shrinkage in tourism businesses, loss of foreign currency and economic activities will decrease. It is seen that the code of "employment" (f = 18) has another high frequency. Under this code, the participants anticipate that there will be high rates of layoffs in tourism businesses, which will create a significant employment problem for the country.

While all participants used positive expressions for domestic tourism, they used negative expressions for foreign tourism. There are forecasts that domestic tourism will recover first, the sector will focus on domestic tourism, and the crisis can be overcome thanks to domestic tourism. On the other hand, participants do not expect foreign tourism activity in the short and medium term.

Q3: Which strategies do you think should be followed by Turkey, in the field of tourism, after the Covid-19 pandemic?

"The incentives and loans" (f = 19) are the most important strategies that the participants emphasize. Participants think that the government should provide incentives and loans to tourism businesses to overcome this crisis period. Another strategy that is emphasized most is the "hygiene emphasis" strategy. Participants who advocate this strategy, which can be considered as a marketing strategy, foresee that the hygiene expectations of tourists will be high after the pandemic. Therefore, it states that hygiene should be emphasized in marketing activities. The third highest strategy is the strategy of turning to the domestic market (f = 17).

Q4: What should tourism businesses do to manage the Covid-19 pandemic crisis?

A significant majority of the participants (28.04%) are not in favor of opening the enterprises during the pandemic. Some respondents who responded in this direction stated that preventing the spread of the pandemic is much more important than the survival of the enterprise. Some participants emphasized that the enterprises will not be able to do anything during the pandemic process, therefore it is the best decision to wait for the pandemic to end.

Another answer with the highest frequency is the answer to “measures for personnel” (f = 22). The first issue that the participants emphasize about the employees is the economic support of the employees. In addition, "taking measures to protect employee health" and "ensuring that employees receive training on protection from the epidemic" were also mentioned in this code.

Q5: After the Covid-19 pandemic, evaluate the potential expectations of tourists from tourism businesses on a sectoral basis.

In the fifth and last question of the research, the participants were asked to make predictions about the possible expectations of the tourists from the tourism establishments after the pandemic. It is possible to see the answers given by the participants to this question in the table below.

Table 1. Possible expectations of tourists after pandemic from tourism enterprises (n / 82)

Theme	Code	f	%
General	Hygiene	34	41,46
	Trained staff	28	34,14
	Confidence	24	29,26
	Personalized service	24	29,26
	Certification	18	21,95
	Discount	12	14,63
Accommodation business	Fewer customers	24	29,26
	Service suitable for social distance	16	19,51
	Abolition of the buffet	14	17,07
	Visibility of measures taken	12	14,63
Food and beverage business	Increasing the distances between tables	26	31,70
	Open buffet not applied	22	26,82
	Outdoor usage	13	15,85
	Reducing local foods in menus	8	9,75
Travel business	Nature tours	24	29,26
	Special interest tours	18	21,95
	Low capacity usage in tour / transfer vehicles	16	19,51
	Lesser known / virgin destination preference	15	18,29
Airline business	Hygiene in tour / transfer vehicles	12	14,63
	Low capacity utilization for social distance	16	19,51
	Rearranging the seating order	14	17,07
Recreation/ entertainment business	Increasing outdoor activities	18	21,95
	Limited visitor acceptance in museum / ruins	16	19,51
	Individual recreation activities	15	18,29

COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi

Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak

Melda Akbaba¹

Gönderilme tarihi/Received date: 09 / 05 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 30 / 06 / 2020

Öz

Bu araştırmada COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 495 kişiye anket aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya katılım gösteren turistlerin yorgunluk ve buna bağlı olarak satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti, daha fazla ödeme niyeti düzeylerinin düşük seviyede olduğu belirlenmiş olup turistler turistik faaliyetlere katılma noktasında en yüksek motivasyonel yorgunluk hissettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmada yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre turist yorgunluğu bağımlı değişkenler turistlerin satın alma niyeti, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti tarafından açıklanabilmekte, turistlerin fiziksel, motivasyonel, duygusal, bilişsel yorgunluklarındaki artış turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti üzerinde azalış sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: COVID-19, turist yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti

Abstract

In this study, it was aimed to determine the effect of tourist fatigue on tourists' intent to purchase, intention to recommend and intention to pay more within the scope of COVID-19 epidemic. For this purpose, 495 people were reached through a questionnaire. It was determined that the level of intention to purchase, the intention to recommend and the intention to pay more due to the fatigue and fatigue of the tourists was low who are participating in the research, and tourists stated that they felt the highest motivational fatigue in participating in touristic activities. According to the results of the regression analysis, the variables dependent on tourist fatigue can be explained by the intention of the tourists to purchase, to recommend and to pay more and the increase in the physical, motivational, affective and cognitive fatigue of the tourists provides a decrease in the intention of the tourists to purchase, recommend and pay more.

Keywords: COVID-19, tourist fatigue, intention to purchase, intention to recommend and intention to pay more

1. Giriş

COVID-19 salgını ilk olarak Çin'in Vuhan Eyaleti'nde Aralık ayının sonlarında ortaya çıkmış ve insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere Çin Halk Cumhuriyeti'nin diğer eyaletlerine ve diğer dünya ülkelerine yayılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Türkiye'de ilk vaka 11.03.2020 tarihinde tespit edilerek aşamalı olarak COVID-19'un insanlar arasında yayılımına engel olmak ve azalmasını sağlamak amacıyla ülke genelinde yerel tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de COVID-19 kaynağın bulunması, hastalığın bildirilmesi, kesin tanı, hastaların tedavisi, izolasyon, taşıyıcı araması, sağlık eğitimi, çevre koşullarının düzeltilmesi, yiyecek ve içecek maddelerinin denetlenmesi, kişisel temizlik, koruyucu ekipman kullanımı,

¹Dr.Öğr.Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu, Kilis, mharbalioglu@kilis.edu.tr

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

seyahatleri kısıtlamak, karantina, gözlem gibi önlemler alınmıştır ve alınmaya devam etmektedir (Türkiye Bilimler Akademisi, 2020:29).

İnsanların salgın tehlikesine bağlı olarak seyahatlerini ertelemeleri veya iptal etmeleri, salgının yayılmasını önlemek amacıyla yurt içi ve yurt dışı seyahat yasakları, karantina, sokağa çıkma yasağı uygulamaları neredeyse turizm faaliyetlerinin durma noktasına gelmesine, başta turist sayısı ve turizm geliri olmak üzere büyük kayıpların yaşanmasına neden olmuştur (İbiş, 2020: 86). Bu nedenle dünyayı olumsuz olarak etkisi altına alan COVID-19 salgını turizm sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye’de COVID-19 salgınının kontrol altına alınmasıyla normalleşme süreci başlamış olup turizm faaliyetlerine yönelik çeşitli tedbirler alınarak insanlar turizm faaliyetlerine katılmaları noktasında teşvik edilmeye başlanmıştır. Ancak COVID-19 salgın tehlikesi süreciyle birlikte normalleşme sürecinde turistlerin fiziksel, motivasyonel, duygusal ve bilişsel olarak kendilerini yorgun hissetmeleri muhtemel olmakla birlikte bu durum turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme yapma niyetlerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna bağlı olarak değişkenler arasındaki ilişki ve etkiyi ortaya koyarak bu kapsamda çalışma yapacaklara ve turizm işletmelerine çeşitli öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

2. Kavramsal çerçeve

COVID-19 kapsamında turistlerin salgın ile ilgili tedirginliklerin oluşmasıyla turizm sektöründe turistik talebin olumsuz olarak etkilenmesinin yanı sıra insanların tatil yapma isteğinin bulunması ve insan sağlığı öneminin artmasından dolayı turizm işletmeleri salgına yönelik tedbirler almakta ve turizm işletmelerine yaptırımlar uygulanmaktadır. Bununla birlikte salgın kapsamında alınan tedbirlerin niteliği turistler açısından turistik ürünlerde farklılık oluşturmaktadır. Salgınla ilgili alınan tedbirler aynı zamanda turistler üzerinde salgına yakalanma riskinin minimize edildiği anlamına da gelebilmektedir. Söz konusu tedbirler turistlerin yaşam tarzlarında değişikliğe neden olduğundan turistlerde hem fiziksel, motivasyonel, duygusal veya bilişsel yorgunluğa neden olabilmekte hem de turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme yapma niyetlerini etkileyebilmektedir.

Yorgunluk kavramı, çeşitli nedenlerle, insanın bedensel ve ruhsal etkinlikler yönünden verimlilik düzeyinin düşmesi olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020). Turist yorgunluğu ise turistlerin, fiziksel, duygusal, motivasyonel ve bilişsel olarak fizyolojik veya psikolojik durumlarının azalması olarak tanımlanmaktadır. Turist yorgunluğu olumsuz bir durum olmakla birlikte belirtilerinde fizyolojik ve psikolojik yönler de dâhil olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Ancak psikolojik yorgunluk daha karmaşık olup, turistlerin motivasyon, duygu ve bilişine atıfta bulunmaktadır (Sun ve diğerleri, 2020: 2). Turist yorgunluğu, turistlerin fiziksel işlevindeki düşüşe işaret eden fiziksel, turist motivasyonunda azalma anlamına gelen motivasyonel, turizm faaliyetlerinin çeşitli unsurları için turist duygularındaki azalmaya işaret eden duygusal ve beynin bilgiyi işleme, saklama ve çıkarma yeteneğini içeren turistlerin bilişsel yeteneğinin bozulması olarak nitelendirilen bilişsel yorgunluk olmak üzere dört boyutta incelenmektedir (Sun vd., 2020:4).

Turistlerin (tüketicilerin) satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetlerinin daha iyi anlaşılması açısından öncelikle niyetin tanımlanması daha

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

uygun olacaktır. Niyetler, sosyal olarak bir grup, bir kurum veya bir soruna yönelik sosyal uyarılar karşısında bireylerin takındığı durum olarak ifade edilen (Oktay, 1996: 162) tutumun kavramsal bileşeni olarak görülmesiyle birlikte söz konusu bileşenin tutumun duygusal bileşeniyle ilişkili olduğu varsayılmakta (Fishbein ve Ajzen, 1975: 289) ve dört unsur içermektedir. Bu unsurlardan birinci *davranış (yemek yeme)*, ikincisi davranışın yönlendirildiği *hedef (X ile)*, üçüncüsü davranışın gerçekleştirileceği *durum (Y restoranında)* ve dördüncüsü davranışın gerçekleştirileceği *zamani* (bugün öğleden sonra) içermektedir. Bu unsurların her biri belirginlik boyutu kapsamında değişiklik göstermektedir. Spesifik olarak bir kişi belirli bir zamanda, belirli bir durumda, belirli bir nesne ile ilgili belirli bir eylemi, belirli bir zamanda gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak genel olarak kişi belirli bir davranışa, hedefe, duruma veya zamana atıfta bulunmadan sosyal olmayı da amaçlayabilmektedir. Bu noktada hedef, durum ve zaman boyutlarındaki belirginliği tanımlamak nispeten kolay olmakta, ancak davranışsal boyutta daha büyük zorluk oluşturmaktadır (Fishbein ve Ajzen 1975: 292).

Satın alma niyeti, turistin belirli bir ürün veya hizmete karşı ihtiyacı olduğunu tespit ederek söz konusu ürün veya hizmeti satın almayı tercih etmesiyle birlikte, turistin bir ürün veya hizmete karşı tutumu ve ürün algısı anlamına gelmektedir. Bu durum tüketicinin ürünü değerlendirdikten ve satın almaya değer bulduktan sonra ürünü satın alma niyetinde olduğu anlamına gelmektedir (Madahi ve Sukati 2012: 153). Bununla birlikte satın alma niyetinin, turistin satın alma karar aşaması ile iç içe bulunmasına bağlı olarak turizm işletmeleri tarafından mevcut ve yeni ürünlerin satış tahminlerinde yoğun bir şekilde kullanılmakta ve turistlerin satın alma niyetine ilişkin olarak düzenli veri toplanmasında temel oluşturmaktadır. Böylece turizm işletmeleri sahip oldukları verilerle talep tahminleri yapmakta ve bir takım stratejik kararlar alabilmektedir (Mutlu, Çeviker ve Çirkin, 2011: 55). Aynı zamanda turistlerin belirli bir ürünü satın alması veya reddetmesi turistlerin niyetine bağlı olarak şekillenmektedir (Madahi ve Sukati, 2012: 154).

Tavsiye etme niyeti (ağızdan ağıza yayma) son otuz yıldır araştırmacılar ve turizm sektörü için önem arz etmekte ve önceki dönemlerde turistler sadece şikâyetçi davranışlara odaklanma eğilimindeyken günümüzde, odak noktaları önerilere ve müşteri savunuculuğuna doğru eğilim göstermektedir. Aynı zamanda tavsiye etme sadece turistlerin tavsiye etme davranışını değil, aynı zamanda satın alma davranışlarını tahmin etmenin en iyi ölçüsü olarak da kabul edilmektedir (Keiningham ve diğerleri, 2007: 364).

Daha fazla ödeme niyeti ise; turistin, turistik ürün veya hizmetin fiyatında artış olsa dahi söz konusu ürün veya hizmeti tercih etmeye devam etmesi ve turistik ürünün hâlihazırda kendisine sağladığı faydalardan yararlanmaya devam etmek için rakip turistik ürün veya hizmet fiyatlarından daha yüksek bir fiyat ödemeye hazır olma niyetlerini ifade etmektedir (Zeithaml, Berry ve Parasuraman, 1996: 38).

Literatürde COVID-19 kapsamında yapılan çalışmalarda genelde salgının olası ekonomik etkilerine (Atkeson, 2020; Şit ve Telek, 2020; Özatay ve Sak, 2020; Zeren ve Hızarcı, 2020), turizm sektörüne etkilerine (Bahar ve Çelik İlal, 2020; Kıvılcım, 2020; Acar, 2020, Hakim, 2020; Carr, 2020; Dünder, 2020), seyahat acentelerine etkilerine (İbiş, 2020), havacılık sektörüne etkilerine (Akca, 2020), Türkiye'deki yemek firmalarına etkilerine (Şen, 2020), ruh sağlığına etkilerine (Ho, Chee ve Ho, 2020; Cullen, Gulati ve Kelly, 2020; Rajkumar, 2020) yönelik ve antropoloji perspektifinden (Özkoçak, Koç ve Gültekin, 2020), Koronavirüs salgınının Türkiye'de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarını değerlendirmeye yönelik (Demir, Günaydın, Demir,

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

2020) çalışmalar yapılmış olup turist yorgunluğunun niyetlerine etkilerine yönelik bir çalışma bulunmamıştır.

Tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye’yi de olumsuz etkileyen COVID-19 salgını olumsuz etkisini arttırarak sürdürmektedir. Literatür taraması sonucunda ekonomik veya sektörlere yönelik çalışmalarla birlikte salgının turist yorgunluğu üzerindeki etkisinde turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetlerini belirlemek önem arz etmektedir. Bu bağlamda COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu temel amaç doğrultusunda turistlerin demografik özelliklerine göre COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetlerinin farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

3. Yöntem

Dünya genelinin COVID-19 salgını kapsamında olumsuz etkilenmesi, salgının devam etmesi ve belirsizlik insanlarda korku ve endişe yaratmakla birlikte insanların rutin hayatları dışında bir hayata adapte olmalarını gerektiren normalleşme süreci insanları fiziksel, motivasyonel, duygusal ve bilişsel olarak yorgun hissetmelerine neden olabileceği ve buna bağlı olarak insanların turistik ürün veya hizmetleri satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerini de olumsuz etkileyebileceği varsayımdan yola çıkılarak bu çalışmada COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni, TÜİK hane halkı yurt içi turizm verilerine göre 2019 yılında Türkiye’de seyahat eden 78.202.000 yerli turistten oluşmaktadır. Bu noktada araştırmanın nicel karakter taşıması ve evren kişi sayısının 10.000’den fazla olması nedeniyle, çalışmada örnekleme alınma işleminde örnekleme formülü kullanılarak 384 yerli turiste ulaştırılması gerekmektedir (Ural ve Kılıç, 2006: 47). Çalışmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak Haziran 2020 itibariyle COVID-19 normalleşme sürecinde 495 yerli turiste (tüketiciye) çevrimiçi ve yüz yüze anket aracılığıyla ulaştırılmıştır. Anket formunda, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye, yorgunluk düzeylerini, satın alma niyetlerini, tavsiye etme niyetlerini ve daha fazla ödeme niyetlerini ölçmeye yönelik ifadeler yer verilerek anket formu üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, yaşı, aylık geliri, eğitim durumları ve mesleği sorularından oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde çalışmada turistlerin yorgunluklarını ölçmek için, Sun ve diğerleri (2020) tarafından geliştirilen geçerliliği ve güvenilirliği test edilerek 4 boyuttan oluşan “Turist Yorgunluğu” ölçeği uyarlanarak kullanılmıştır. Turist yorgunluğu ölçeğinin birinci boyutu fiziksel yorgunluk 4, ikinci boyutu motivasyonel yorgunluk 4, üçüncü boyutu duygusal yorgunluk 4 ve dördüncü boyutu ise bilişsel yorgunluk 4 olmak üzere toplam 16 ifadeden oluşmakta ve bu çalışmada cronbach’s alpha katsayıları sırasıyla α 0,90-0,94-0,96 ve 0,91 olarak belirlenmiştir. Turist yorgunluğu ölçeğinde 5’ li Likert esas alınarak 1:Hissetmiyorum, 2:Hafif Hissediyorum, 3:Orta Derecede Hissediyorum, 4:Güçlü Hissediyorum ve 5:Çok Güçlü Hissediyorum şeklinde derecelendirme yapılmıştır. Anketin son bölümünde, turistlerin satın alma (ziyaret etme), tavsiye etme (ağızdan ağıza yayma) ve daha fazla ödeme niyetlerini ölçmek için Han ve diğerlerinin (2011) literatürden derleyerek geliştirdikleri ölçeği uyarlanarak kullanılmıştır.

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Ölçekte satın alma niyeti 3, tavsiye etme niyeti 3 ve daha fazla ödeme niyeti 3 olmak üzere toplam 9 ifadeden oluşmakta ve Cronbach's Alpha katsayıları sırasıyla 0,94 - 0,91 ve 0,90 olarak belirlenmiştir. Satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti ölçeklerinde 5' li Likert esas alınarak ifadelere katılım durumlarına göre derecelendirme yapılmıştır.

Araştırmada anket aracılığıyla elde edilen veriler ışığında istatistik programı aracılığıyla analizler yapılmıştır. Araştırmada öncelikle araştırma verilerinin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılarak normal dağılım gösterip göstermediği belirlenmiştir. Değişkenlerin normal dağılım göstermesi için çarpıklık ve basıklık değerlerinin sıfıra yakın olacak şekilde +1 ile -1 arasında olması verilerin normal dağıldığı anlamına gelmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014: 214). Araştırmada çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 arasında olması nedeniyle verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılarak parametrik testler kullanılmıştır. Bunlar; turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti üzerine etkisini belirlemeye yönelik çoklu regresyon analizi, turist yorgunluğu ile turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik korelasyon analizi ve demografik özelliklere göre katılımcıların turist yorgunluğu ile turistlerin satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşmasını belirlemeye yönelik bağımsız iki örneklem t-testi ve ANOVA analizidir.

4. Bulgular

COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanan bu çalışmada öncelikle araştırmanın örneklem profili (Tablo 1) ve araştırma değişkenlerine yönelik betimleyici istatistikler (Tablo 2) belirlenerek araştırma değişkenleri arasındaki ilişki (Tablo 3) ve değişkenlerin birbirlerine etkilerini (Tablo 4) test amacıyla korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Bununla birlikte araştırma değişkenlerinin cinsiyet (Tablo 5) ve medeni durum (Tablo 6) değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için Bağımsız İki Örneklem t-testi ve yaş (Tablo 7), aylık gelir (Tablo 8), eğitim durumu (Tablo 9), meslek (Tablo 10) değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için ANOVA yapılmıştır.

Tablo 1. Araştırmanın örneklem profili

Cinsiyetiniz	n	%	Medeni durum	n	%
Erkek	267	53,9	Evli	201	40,6
Kadın	228	46,1	Bekâr	294	59,4
Yaşınız	n	%	Eğitim durumu	n	%
20 yaş ve altı	24	4,8	İlköğretim	15	3,0
21-30 yaş arasında	225	45,5	Lise	27	5,4
31-40 yaş arasında	165	33,3	Önlisans	126	25,5
41-50 yaş arasında	33	6,7	Lisans	201	40,6
51 yaş ve üstü	48	9,7	Lisansüstü	126	25,5
Meslek	n	%	Aylık gelir	n	%
Özel sektör çalışanı	75	15,2	2.350 TL ve altı	186	37,6
Kamu sektör çalışanı	225	45,5	2.351 TL - 4.700 TL	90	18,2
Ev hanımı	24	4,8	4.701 TL - 7.050 TL	159	32,1
Çalışmıyor	54	10,9	7.051 TL ve üzeri	60	12,1
Öğrenci	117	23,6			
Toplam	495	100	Toplam	495	100

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Araştırmanın örneklem profilini oluşturan katılımcıların büyük bir çoğunluğu erkek (%53,9), bekâr (%59,4), 21-30 yaş arasında (%45,5) ve lisans mezunu (%40,6) katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmada meslek dağılımına göre %45,5 oranla en çok kamu sektörü çalışanlarından ve aylık gelirlerine göre en çok 2.350 TL ve altı (%37,6) ile 4.701 TL ve 7.050 TL (%32,1) aralığındaki katılımcılardan oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Araştırma değişkenlerine yönelik betimleyici istatistikler

	\bar{X}	S.S.
Yorgunluk	2,33	1,03
Fiziksel yorgunluk	2,08	1,05
Motivasyonel yorgunluk	2,62	1,34
Duygusal yorgunluk	2,37	1,35
Bilişsel yorgunluk	2,27	1,23
Satın alma niyeti	2,48	1,22
Tavsiye niyeti	2,19	1,07
Daha fazla ödeme niyeti	2,00	1,08

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların yorgunluk (\bar{x} : 2,33), satın alma niyeti (\bar{x} :2,48), tavsiye niyeti (\bar{x} :2,19) ve daha fazla ödeme niyeti (\bar{x} :2,00) düzeylerinin düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte yorgunluk boyutları incelendiğinde katılımcıların yorgunluk düzeyleri yüksekten düşüğe doğru sırasıyla motivasyonel (\bar{x} : 2,62), duygusal (\bar{x} :2,37), bilişsel (\bar{x} :2,27) ve fiziksel (\bar{x} :2,08) yorgunluktur.

Tablo 3. Araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğu ile satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri arasındaki ilişki (Korelasyon Analizi)

Bağımsız değişkenler		Bağımlı değişkenler		
		Satın alma niyeti	Tavsiye niyeti	Daha fazla ödeme niyeti
Yorgunluk	r	-0,34	-0,29	-0,20
	p	0,00*	0,00*	0,00*
Fiziksel yorgunluk	r	-0,10	-0,05	-0,08
	p	0,02*	0,22	0,06
Motivasyonel yorgunluk	r	-0,35	-0,31	-0,18
	p	0,00*	0,00*	0,00*
Duygusal yorgunluk	r	-0,44	-0,37	-0,21
	p	0,00*	0,00*	0,00*
Bilişsel yorgunluk	r	-0,19	-0,17	-0,16
	p	0,00*	0,00*	0,00*

*p<0,05

Araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğu ile satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te görüldüğü üzere, korelasyon katsayıları -1’e yakın olduğundan değişkenler arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda turistlerin yorgunluğu ile satın alma niyeti ($r=-0,34$) ve tavsiye etme niyeti ($r=-0,29$) arasında anlamlı düzeyde negatif yönde zayıf, daha fazla ödeme niyeti ($r=-0,20$) ile arasında ise anlamlı bir şekilde negatif yönde çok zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda turistlerin yorgunlukları arttıkça satın alma, tavsiye ve daha fazla ödeme niyetlerinin azalacağını söylemek mümkündür. Bununla birlikte turist yorgunluğu boyutlarından fiziksel yorgunluk ile satın alma niyeti ($r=-0,10$) arasında çok zayıf anlamlı bir şekilde negatif yönde bir ilişki olduğu, ancak fiziksel yorgunluk ile tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bu bulguya göre, turist yorgunluğu boyutlarından fiziksel yorgunluk arttıkça turistlerin satın alma niyeti azalma gösterebilecektir. Turist yorgunluğu

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

boyutlarından motivasyonel yorgunluk ile satın alma niyeti ($r=-0,35$) ve tavsiye etme niyeti ($r=-0,31$) arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü zayıf, daha fazla ödeme niyeti ($r=-0,18$) ile arasında ise anlamlı bir şekilde negatif yönde çok zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda turistlerin motivasyonel yorgunlukları arttıkça satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri azalabilecektir. Turist yorgunluğu boyutlarından duygusal yorgunluk ile satın alma niyeti ($r=-0,44$) ve tavsiye etme niyeti ($r=-0,37$) arasında anlamlı bir şekilde negatif yönde zayıf, daha fazla ödeme niyeti ($r=-0,21$) ile arasında ise anlamlı bir şekilde negatif yönde çok zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda turistlerin duygusal yorgunlukları arttıkça satın alma, tavsiye ve daha fazla ödeme niyetlerinin azalabileceği muhtemeldir. Turist yorgunluğu boyutlarından bilişsel yorgunluk ile satın alma niyeti ($r=-0,19$), tavsiye etme niyeti ($r=-0,17$) ve daha fazla ödeme niyeti ($r=-0,16$) arasında anlamlı bir şekilde negatif yönde çok zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda turistlerin bilişsel yorgunlukları arttıkça satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerinin azalabileceğini söylemek mümkündür.

Tablo 3'teki korelasyon analizi sonucuna göre COVID-19 salgınından dolayı turistlerin turistik yerlere olan ilgilerinin, turistik yerlerin gizeminin kendileri için azaldığını ve dikkatlerinin dağıldığını hissetmeleri COVID-19 normalleşme sürecinde turistik yerlere gitmeyi düşünmelerini, arkadaşlarını veya akrabalarını turistik yerlere gitmeleri konusunda teşvik etmelerini ve bir turistik yer için daha fazla ödemede kendilerini hazır hissetmelerini olumsuz etkileyebilecektir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğunun satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerine etkisi (Çoklu Regresyon Analizi)

Bağımsız değişkenler	Bağımlı değişkenler					
	Satın alma niyeti		Tavsiye niyeti		Daha fazla ödeme niyeti	
	Beta	P	Beta	P	Beta	P
	R ² 0,199		0,155		0,053	
Fiziksel yorgunluk	-0,100	0,02*	-0,054	0,22	-0,083	0,06
Motivasyonel yorgunluk	-0,350	0,00*	-0,319	0,00*	-0,181	0,00*
Duygusal yorgunluk	-0,440	0,00*	-0,377	0,00*	-0,219	0,00*
Bilişsel yorgunluk	-0,197	0,00*	-0,178	0,00*	-0,168	0,00*

*p<0,05

Tablo 4'teki araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğunun satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerine etkisi çoklu regresyon analizi sonuçları düzeltilmiş R² determinasyon katsayısı değerine göre, turistlerin satın alma niyeti bağımlı değişkenin %19'u (R²=0.199) turist yorgunluğu tarafından açıklanabilmektedir. Bunun yanı sıra anlamlılık (p) değerlerine göre bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkilerin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda turistlerin fiziksel, motivasyonel, duygusal, bilişsel yorgunluklarındaki bir birimlik artış turistlerin satın alma niyeti üzerinde sırasıyla -0,100, -0,350, -0,440 ve -0,197 birimlik azalış sağlamaktadır.

Bununla birlikte R² determinasyon katsayısı değerine göre, turistlerin tavsiye etme niyeti bağımlı değişkenin %15'i (R²=0.155) turist yorgunluğu tarafından açıklanabilmektedir. Bunun yanı sıra anlamlılık (p) değerlerine göre bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkilerin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda turistlerin motivasyonel, duygusal, bilişsel yorgunluklarındaki bir birimlik artış turistlerin tavsiye niyeti üzerinde sırasıyla -0,319, -0,377 ve -0,178 birimlik azalış sağlamaktadır. R² determinasyon katsayısı değerine göre, turistlerin daha fazla ödeme niyeti bağımlı değişkenin % 5'i (R²=0.053) turist yorgunluğu tarafından

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

açıklanabilmektedir. Bunun yanı sıra anlamlılık (p) değerlerine göre bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkilerin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda turistlerin motivasyonel, duygusal, bilişsel yorgunluklarındaki bir birimlik artış turistlerin daha fazla ödeme niyeti üzerinde sırasıyla -0,181, -0,219 ve -0,168 birimlik azalış sağlamaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	Erkek	267	2,20	0,98	6,117	0,00*
	Kadın	228	2,49	1,05		
Satın alma niyeti	Erkek	267	2,68	1,23	4,156	0,00*
	Kadın	228	2,25	1,18		
Tavsiye niyeti	Erkek	267	2,39	1,09	6,766	0,00*
	Kadın	228	1,97	1,01		
Daha fazla ödeme niyeti	Erkek	267	2,12	1,11	4,128	0,00*
	Kadın	228	1,85	1,04		

*p<0,05

Tablo 5'te görüldüğü üzere araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların yorgunluk, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyetine ilişkin katılımcıların görüşleri cinsiyet değişkenine göre p<0,05 olduğundan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, turistlerin yorgunluk, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre daha fazla yorgunluk, erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha fazla satın alma niyeti ve tavsiye etme niyeti, daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir.

Tablo 6. Araştırmaya katılanların medeni durum değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	Evli	201	2,42	1,06	2,814	0,10
	Bekâr	294	2,27	1,00		
Satın alma niyeti	Evli	201	2,56	1,17	1,334	0,25
	Bekâr	294	2,43	1,26		
Tavsiye niyeti	Evli	201	2,27	0,99	3,364	0,17
	Bekâr	294	2,14	1,12		
Daha fazla ödeme niyeti	Evli	201	2,12	1,12	1,224	0,03*
	Bekâr	294	1,91	1,05		

*p<0,05

Araştırmaya katılanların medeni durum değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların yorgunluk, satın alma niyetleri ve tavsiye etme niyetlerine ilişkin katılımcıların görüşleri medeni durum değişkenine göre p>0,05 olduğundan anlamlı bir farklılık göstermemekte ancak daha fazla ödeme niyetleri p<0,05 olduğundan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, turistlerin yorgunluk, satın alma niyeti, ve tavsiye etme niyeti medeni durum değişkenine bağlı olarak değişmemekte, daha fazla ödeme niyeti anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre evli katılımcılar bekar katılımcılara nazaran daha çok daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir (Tablo 6).

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Tablo 7. Araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	20 yaş ve altı	24	2,23	1,19	2,904	0,02*
	21-30 yaş	225	2,18	0,97		
	31-40 yaş	165	2,52	1,05		
	41-50 yaş	33	2,49	1,02		
	51 yaş ve üzeri	48	2,36	1,01		
Satın alma niyeti	20 yaş ve altı	24	2,25	1,42	1,490	0,20
	21-30 yaş	225	2,39	1,28		
	31-40 yaş	165	2,65	1,23		
	41-50 yaş	33	2,58	1,12		
	51 yaş ve üzeri	48	2,38	0,82		
Tavsiye niyeti	20 yaş ve altı	24	2,00	1,33	2,089	0,08
	21-30 yaş	225	2,08	1,07		
	31-40 yaş	165	2,27	1,08		
	41-50 yaş	33	2,42	1,03		
	51 yaş ve üzeri	48	2,44	0,86		
Daha fazla ödeme niyeti	20 yaş ve altı	24	1,75	1,42	2,966	0,01*
	21-30 yaş	225	1,86	0,99		
	31-40 yaş	165	2,13	1,19		
	41-50 yaş	33	1,97	0,87		
	51 yaş ve üzeri	48	2,31	0,97		

*p<0,05

Araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların satın alma niyetleri ve tavsiye etme niyetlerine ilişkin katılımcıların görüşleri yaş değişkenine göre $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık göstermemekte ancak yorgunluk ve daha fazla ödeme niyetleri $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, turistlerin satın alma niyeti ve tavsiye etme niyeti yaş değişkenine bağlı olarak değişmemekte, yorgunluk ve daha fazla ödeme niyeti anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre 31-40 yaş aralığındaki katılımcılar 21-30 yaş aralığındaki katılımcılara nazaran daha çok yorgunluk ve 51 yaş ve üzeri katılımcılar 20 yaş ve altı katılımcılara nazaran daha çok daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir (Tablo 7).

Tablo 8’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların aylık gelir değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyetine ilişkin katılımcıların görüşleri eğitim durumu değişkenine göre $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık göstermemekte, yorgunluk $p>0,05$ olduğunda anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bağlamda, turistlerin satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti aylık gelir değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre 4.701 TL ve 7.050 TL arası gelire sahip olanlar 2.350 TL ve altı gelire sahip olanlara nazaran daha fazla satın alma niyeti ve tavsiye etme niyeti, 7.051 TL ve üzeri gelire sahip olanlar 2.351 TL ve 4.700 TL arası gelire sahip olanlara nazaran daha çok daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir.

Tablo 9’da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların eğitim durumu değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların yorgunluk, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyetine ilişkin katılımcıların görüşleri eğitim durumu değişkenine göre $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, turistlerin yorgunluk, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti eğitim durumu değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre lise mezunları ön lisans mezunlarına göre daha fazla yorgunluk, lisansüstü mezunları lise mezunlarına göre daha fazla satın alma niyeti ve tavsiye etme niyeti, daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir.

Tablo 8. Araştırmaya katılanların aylık gelir değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	2.350 TL ve altı	186	2,26	1,05	0,481	0,69
	2.351 TL ve 4.700 arası	90	2,39	0,93		
	4.701 TL ve 7.050 TL arası	159	2,37	1,06		
	7.051 TL ve üzeri	60	2,38	1,02		
Satın alma niyeti	2.350 TL ve altı	186	2,19	1,20	11,793	0,00*
	2.351 TL ve 4.700 arası	90	2,22	0,97		
	4.701 TL ve 7.050 TL arası	159	2,87	1,23		
	7.051 TL ve üzeri	60	2,73	1,30		
Tavsiye niyeti	2.350 TL ve altı	186	1,92	1,03	14,813	0,00*
	2.351 TL ve 4.700 arası	90	1,92	0,88		
	4.701 TL ve 7.050 TL arası	159	2,57	1,11		
	7.051 TL ve üzeri	60	2,47	1,00		
Daha fazla ödeme niyeti	2.350 TL ve altı	186	1,85	1,02	11,704	0,00*
	2.351 TL ve 4.700 arası	90	1,77	0,87		
	4.701 TL ve 7.050 TL arası	159	2,03	1,06		
	7.051 TL ve üzeri	60	2,70	1,31		

*p<0,05

Tablo 9. Araştırmaya katılanların eğitim durumu değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	İlköğretim	15	2,34	0,90	6,869	0,00*
	Lise	27	2,63	1,29		
	Önlisans	126	1,95	0,94		
	Lisans	201	2,41	0,91		
	Lisansüstü	126	2,54	1,14		
Satın alma niyeti	İlköğretim	15	2,07	0,86	6,248	0,00*
	Lise	27	1,67	0,89		
	Önlisans	126	2,28	1,24		
	Lisans	201	2,60	1,14		
	Lisansüstü	126	2,72	1,33		
Tavsiye niyeti	İlköğretim	15	2,20	0,77	9,079	0,00*
	Lise	27	1,33	0,75		
	Önlisans	126	1,96	1,09		
	Lisans	201	2,27	1,02		
	Lisansüstü	126	2,49	1,09		
Daha fazla ödeme niyeti	İlköğretim	15	2,00	0,58	8,792	0,00*
	Lise	27	1,22	0,64		
	Önlisans	126	2,00	1,13		
	Lisans	201	1,86	0,94		
	Lisansüstü	126	2,38	1,22		

*p<0,05

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Tablo 10. Araştırmaya katılanların meslek değişkenine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşması

		n	\bar{x}	s.s.	F	p
Yorgunluk	Özel sektör çalışanı	75	2,68	1,03	3,628	0,00*
	Kamu sektörü çalışanı	225	2,37	1,02		
	Ev hanımı	24	2,13	1,20		
	Çalışmıyor	54	2,12	0,72		
	Öğrenci	117	2,19	1,07		
Satın alma niyeti	Özel sektör çalışanı	75	2,92	1,47	6,875	0,00*
	Kamu sektörü çalışanı	225	2,62	1,18		
	Ev hanımı	24	2,29	1,23		
	Çalışmıyor	54	2,13	0,91		
	Öğrenci	117	2,15	1,15		
Tavsiye niyeti	Özel sektör çalışanı	75	2,32	1,20	4,670	0,00*
	Kamu sektörü çalışanı	225	2,36	1,01		
	Ev hanımı	24	2,08	0,96		
	Çalışmıyor	54	2,04	1,06		
	Öğrenci	117	1,88	1,07		
Daha fazla ödeme niyeti	Özel sektör çalışanı	75	1,56	0,61	6,339	0,00*
	Kamu sektörü çalışanı	225	2,21	1,16		
	Ev hanımı	24	1,67	0,68		
	Çalışmıyor	54	1,83	1,11		
	Öğrenci	117	2,01	1,12		

*p<0,05

Araştırmaya katılanların meslek değişkenine göre yorgunluğu, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti farklılaşması analizine göre; katılımcıların yorgunluk, satın alma niyetleri, tavsiye etme niyetleri ve daha fazla ödeme niyetlerine ilişkin katılımcıların görüşleri meslek değişkenine göre p<0,05 olduğundan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, turistlerin yorgunluk, satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti ve daha fazla ödeme niyeti meslek değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bununla birlikte, ortalama değerlere göre özel sektör çalışanları çalışmayanlara göre daha fazla yorgunluk ve satın alma niyeti, kamu sektörü çalışanları öğrencilere göre daha fazla tavsiye etme niyeti ve kamu sektörü çalışanları özel sektör çalışanlarına nazaran daha çok daha fazla ödeme niyeti ifadelerine katılım göstermektedir (Tablo 10).

5. Sonuç ve öneriler

Türkiye’de COVID-19 salgını kapsamında insanlar belli bir dönem hem hastalığa yakalanma endişesi hem de karantina uygulaması, sokağa çıkma yasağı, seyahatlerin iptal edilmesi, yapılan seyahat planlamalarının ertelenmesi gibi olumsuz ve belirsiz bir durumla karşı karşıya kalarak rutin hayatlarının dışında bir hayata uyum sağlama noktasında fiziksel, motivasyonel, duygusal ve bilişsel olarak yorgunluk hissetmeye başlamış ve bu durum turistlerin turistik ürün satın alma, arkadaşlarına veya akrabalarına tavsiye etme ve COVID-19 salgını tedbirleri kapsamında turizm işletmelerinin maliyetlerinin artması nedeniyle daha fazla ödeme niyetlerini de olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle araştırmada COVID-19 salgınının turistler üzerindeki yorgunluğunun

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda anket aracılığıyla veriler toplanarak istatistik programında analize tabi tutulmuştur. Araştırmaya katılım gösteren turistlerin yorgunluk ve buna bağlı olarak satın alma niyeti, tavsiye etme niyeti, daha fazla ödeme niyeti düzeylerinin düşük seviyede olduğu belirlenmiş olup turistler turistik faaliyetlere katılma noktasında en yüksek motivasyonel yorgunluk hissettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte araştırmaya katılanların demografik değişkenlerine göre turistlerin yorgunluğu, satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri farklılaşmasına göre turist yorgunluğu cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek değişkenine göre, satın alma ve tavsiye etme niyeti cinsiyet, aylık gelir, eğitim durumu ve meslek değişkenine göre, daha fazla ödeme niyeti ise cinsiyet, medeni durum, yaş, aylık gelir, eğitim durumu ve meslek değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğu ile satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre turistlerin yorgunluğu ile satın alma niyeti ve tavsiye etme niyeti arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü zayıf, daha fazla ödeme niyeti ile arasında ise anlamlı düzeyde negatif yönlü çok zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda turistlerin yorgunlukları arttıkça satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerinin azalacağını söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan turistlerin yorgunluğunun satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetleri üzerine etkisi çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre turist yorgunluğu bağımlı değişkenin turistlerin satın alma niyeti, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti tarafından açıklanabilmekte, turistlerin fiziksel, motivasyonel, duygusal yorgunluklarındaki artış turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyeti üzerinde azalış sağlamaktadır. Bu bağlamda COVID-19 salgınından dolayı turistlerin fiziksel gücünün azaldığını, hareketlerinin yavaşladığını, turistik yerlere olan ilgi, heyecan, merak ve beğeni duygularının azaldığını, turistik yerlerin gizeminin ve tazeliğinin kendileri için azaldığını, dışarıya karşı tepkilerinin donuklaşarak beyinlerinin yorgun olduğunu hissetmelerine bağlı olarak COVID-19 normalleşme sürecinde turistler turistik yerlere gitmek için kendilerini hazır hissetmeyebilecek ve bunun için çaba sarf etmeyebilecek, yakınlarını turistik yerlere gitmeleri konusunda teşvik etmeyerek öneride bulunamayabilecek, turistik yer için daha fazla ödemeye kendilerini hazır hissetmeyebilecektir.

Araştırmada yapılan analizlerden yola çıkılarak COVID-19 normalleşme sürecinde salgın ve belirsizliğin devam etmesi nedeniyle turizm işletmeleri turistleri seyahat etmeye yönlendirecek tanıtım faaliyetlerinde bulunmaları ve sadece turizm işletmelerinin almış olduğu önlemler değil aynı zamanda destinasyon kapsamında tüm özel ve kamu kuruluşlarının almış olduğu önlemlerin turistlerle paylaşılması gerekmektedir. Bu noktada medya kanalları aracılığıyla COVID-19 kapsamında alınan önlemlerin görüntülü olarak paylaşılması turistler üzerinde olumlu bir etki yaratabilecektir. Bununla birlikte turistlerin sosyal medyayı çok aktif kullanması nedeniyle onları terdirdigin edebilecek haberlerin takibi yapılarak medya yönetiminin etkin bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Turizm işletmelerinde COVID-19 tedbirleri kapsamında maliyetlerin artmasının gerekçesinde turistlerin bilgilendirilmesi turistlerin turistik ürünlere karşı güvenini sağlayabilecektir. Aynı zamanda COVID-19 kapsamında turistlere yönelik yapılan tedbirlerle birlikte tüm çalışanlara profesyonel yardım olarak salgında uygulanacak prosedürler konusunda bilgilendirme yapılması ve hijyen eğitimi verilmesi önerilebilir.

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Kaynakça

- Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.
- Akca, M. (2020). COVID-19'un Havacılık Sektörüne Etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 45-64.
- Atkeson, A. (2020). What will be the economic impact of COVID-19 in the US? Rough estimates of disease scenarios. (No. w26867). National Bureau of Economic Research.
- Bahar, O. ve Çelik İlal, N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.
- Carr, A. (2020). COVID-19, indigenous peoples and tourism: a view from New Zealand, *Tourism Geographies*, 1-12. doi:10.1080/14616688.2020.1768433.
- Cullen, W., Gulati, G. ve Kelly, B. D. (2020). Mental health in the COVID-19 pandemic, *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(5), 311-312.
- Demir, M, Günaydın, Y, Demir, Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye'de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (1), 80-107.
- Dündar, M. (2020). COVID-19 ve Normalleşmeye Geçiş Sürecinde Turizm Sektörü, Değerlendirme Notu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 1-8. (N202024) Erişim linki: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1589531968.COVID_19ve_Normallesmeye_Gecis_Surecinde_Turizm_Sektoru.pdf. Erişim tarihi: 29.06.2020.
- Fishbein, M., ve Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, İntention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. United States of America. Addison_Wesley Publishing Company.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, felsefe-yöntem-analiz*. İkinci Baskı, Seçkin Yayıncılık/Sosyal Bilimler, Ankara.
- Hakim, L. (2020). COVID-19 and the Moment to Evaluate Tourism Euphoria, Indonesia, *Journal of Indonesian Tourism and Development Studies*, 8(20), 119-123.
- Han, H., Hsu L.T.J., Lee, J.S ve Sheu, C. (2011). Are Lodging Customers Ready To Go Green? An Examination Of Attitudes, Demographics, And Eco-Friendly İntentions. *International Journal Of Hospitality Management*, 30(2), 345-355.
- Ho, C.S., Chee, C.Y. ve Ho R.C. (2020). Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic. *Ann. Acad. Med. Singapore*, 49, 1-3.
- İbiş, S. (2020). COVID-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.
- Keiningham, T. L., Cooil, B., Aksoy, L., Andreassen, T. W. ve Weiner, J. (2007). The value of different customer satisfaction and loyalty metrics in predicting customer retention, recommendation, and share-of-wallet. *Managing service quality. An international Journal*, 17(4), 361-384.
- Kıvılcım, B. (2020). COVID-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 17-27
- Madahi, A. ve Sukati, I. (2012). The Effect of External Factors on Purchase Intention Amongst Young Generation in Malaysia, *International Business Research*, 5(8), published by Canadian Center of Science and Education, 153- 159.
- Mutlu, H. M., Çeviker, A. ve Çirkin, Z. (2011). Tüketici Etnosentrizmi ve Yabancı Ürün Satın Alma Niyeti: Türkiye ve Suriye Üzerine Karsılaştırmalı Analiz. *Sosyoekonomi*, 14(4), 51-74.
- Oktay, M., (1996). *İşletmeciler İçin: Davranış Bilimlerine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- Özatay, F. ve Sak, G. (2020). COVID-19'un Ekonomik Sonuçlarını Yönetebilmek İçin Ne Yapılabilir?. TEPAV Politika Notu, (202005).

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

- Özkoçak, V., Koç, F. ve Gültekin T. (2020). Pandemilere antropolojik bakış: Koronavirüs (covid-19) örneği, *Turkish Studies*, 15(2), 1183-1195.
- Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and mental health: A review of the existing literature. *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 102066, 1-5.
- Sağlık Bakanlığı, (2020). COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) Nedir?, <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.
- Sun, J., Zhang, J.H., Zhang, H., Wang, C., Duan, X. ve Chen, M. (2020). Development and validation of a tourism fatigue scale, *Tourism Management*, 81, December, 104121.
- Şen, M. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Türkiye'deki Yemek Firmalarında Oluşturduğu Etkinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Afet ve Risk Dergisi*, 3(1), 89-100 .
- Şit, A. ve Telek, C. (2020). COVID-19 Pandemisinin Altın Ons Fiyatı Ve Dolar Endeksi Üzerine Etkileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (COVID-19 Special Issue) , 1-13 .
- Türk Dil Kurumu, (2020). <https://sozluk.gov.tr/yorgunluk>. Erişim tarihi: 29.06.2020.
- Türkiye Bilimler Akademisi (2020), *COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), (2020). Hanehalkı Yurt İçi Turizm, IV.Çeyrek: Ekim-Aralık ve Yıllık, 2019. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33662>. Erişim tarihi: 01.07.2020.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi*. (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zeithaml, V.A., Berry L.L. ve Parasuraman A. (1996), The Behavioral Consequences of Service Quality, *Journal of Marketing*, 60, 31-46.
- Zeren F. ve Hızarcı A.E. (2020). COVID-19 Koronavirüsün Hisse Senedi Piyasalarına Etkisi: Seçilmiş Ülkelerden Kanıtlar. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 3(1), 78-84.

Akbaba, M. (2020). Determining the effect of tourist fatigue on tourists' intention to purchase, recommend and pay more within the scope of COVID-19 outbreak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

Extended abstract in English

Within the scope of COVID-19, tourism enterprises take precautions against the pandemic and sanctions are imposed on tourism enterprises against negative effects of tourist demand in the tourism sector due to the occurrence of the anxiety, related to the pandemic, of the tourists in the tourism sector. However, the nature of the measures taken within the scope of the pandemic creates differences in touristic products for tourists. The precautionary measures about the pandemic can also mean that the risk of an outbreak on tourists is minimized. Since these measures cause a change in the lifestyle of tourists, they can both cause physical, motivational, emotional or cognitive fatigue in tourists and affect the intentions of tourists to purchase (visit), recommend (spread from mouth to mouth) and pay more. Tourist fatigue is defined as the physical, emotional, motivational and cognitive reduction of the physiological or psychological state of the tourists. Although tourist fatigue is a negative condition, its symptoms vary, including physiological and psychological aspects. (Sun et al., 2020: 2). Tourist fatigue is examined in four dimensions as physical, which indicates a decrease in the physical function of tourists, motivational which means a decrease in tourist motivation, emotional that indicates a decrease in tourist emotions for various elements of tourism activities, and cognitive fatigue, which is defined as the impairment of the cognitive ability of tourists, which includes the brain's ability to process, store and extract information. (Sun et al., 2020: 4).

The intention to purchase means that the tourist's attitude towards a product or service and the perception of the product, although she/he chooses to buy that product or service by determining that she/he needs a particular product or service (Madahi and Sukati 2012: 153). The intention to recommend (word of mouth) has been important for researchers and the tourism industry for the past three decades, and in the past, tourists have tended to focus solely on complaining behavior, while today their focus is on suggestions and customer advocacy. At the same time, advising is considered not only the advising behavior of tourists, but also the best measure of predicting purchasing behavior (Keiningham et al., 2007: 364). The intention to pay more; expresses the intention of the tourist to continue to prefer the product or service in question even if there is an increase in the price of the tourist product or service and to be ready to pay a higher price than the competitor tourist product or service prices in order to continue to enjoy the benefits that the tourist product already provides (Zeithaml, Berry and Parasuraman, 1996: 38).

Turkey is also negatively affected like the whole world as COVID-19 pandemic continues to grow its negative impact. As a result of the literature review, it is important to determine the intentions of tourists to purchase, recommend and pay more in the effect of the pandemic along with economic or sector-oriented studies. In this context, determining the effect of the fatigue of COVID-19 pandemic on tourists on their intention to purchase, recommend and pay more is the main purpose of this research. In the research, 495 people were reached through questionnaire using simple random sampling method. According to the results of the correlation analysis conducted to determine the relationship between the fatigue of the tourists participating in the research and their intention to purchase, recommend and pay more, there is a significant negative weak relationship between the fatigue of the tourists and the intention to purchase and the intention to recommend. In this context, it is possible to say that as the fatigue of tourists increases, their intention to purchase, recommend and pay more will decrease. The effect of the fatigue of the tourists participating in the research on the intentions of purchasing, recommending and paying more can be explained by the tourist fatigue depending on the results of multiple regression

Akbaba, M. (2020). COVID-19 salgını kapsamında turist yorgunluğunun turistlerin satın alma, tavsiye etme ve daha fazla ödeme niyetlerine etkisinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 225-240.

analysis, the increase in the physical, motivational and emotional fatigue of the tourists can be explained by the tourist fatigue. It reduces the intention to receive, recommend and pay more. In this context, due to the COVID-19 pandemic, the physical strength of the tourists decreases, their movements slow down, the interest, excitement, curiosity and appreciation of the tourist decreases, the mystery and freshness of the tourist places decrease for them, their reaction to the outside becomes dull and their brains feel tired.

During the normalization process, tourists may not feel themselves ready to go to touristic places and will not be able to make efforts for this, they will not be able to make suggestions by not encouraging their relatives to go to touristic places, and may not feel ready to pay more for the touristic place. Based on the analysis made in the research, due to the persistence of the pandemic and uncertainty in the normalization process of COVID-19, tourism enterprises should carry out promotional activities that will direct the tourists to travel and not only the measures taken by the tourism enterprises but also the measures taken by all private and public institutions within the scope of the destination should be shared with tourists.

At this point, sharing the measures taken within the scope of COVID-19 via media channels can have a positive effect on tourists. However, since the tourists use the social media very actively, the media management should be directed effectively by following the news that may make them nervous. Informing tourists on the reason of the increase in costs within the scope of COVID-19 measures in tourism establishments can provide tourists with confidence in touristic products. At the same time, it can be recommended to provide professional assistance to all employees along with the measures taken for tourists within the scope of COVID-19, and to inform them about the procedures to be implemented in the pandemic and to provide hygiene training.

Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic

Zeynep Canlı¹ and Bekir Canlı²

Received date: 17 / 05 / 2020

Accepted date: 30 / 06 / 2020

Abstract

The aim of the study is to search online resources and materials which young learners of English use during the curfew period and what kind of education system young learners of English prefer; face to face education or distance education and to find out their reasons for their choices. The participants include 32 primary school students. Data were collected via semi-structured interviews by the help of Zoom meeting program. It was seen that all of the participants tried to use online resources and materials to improve their English during the difficult days spending at home because of COVID-19 pandemic. 30 participants preferred face to face education. However, two participants preferred distance education. The study may provide data for parents, teachers and authorities to encourage students' participation into learning activities in English during the curfew period of COVID-19 pandemic.

Keywords: *Young learners of English, COVID-19 pandemic, online resources*

1. Introduction

People have faced diseases all over the world and during their history. Epidemics have been among the worst diseases which people feel hopeless and stressed when they come across as Tutku, İlman and Dönmez (2020) aver that people have been affected relatively in every area of their daily lives such as health organizations, social interactions, educational accomplishments, etc. Since December 2019, every country and even every region in the world have been struggled against Coronavirus epidemic. The past seven-month process of Coronavirus pandemic shows that it has obtained an ineluctable rise in cases of both death and affected people. Furthermore, the study of Liu, Liu and Zhong (2020) supports the idea that the increase and spread of the Coronavirus pandemic have affected people either psychologically or sociologically, so its results may lead some adjustments in daily routines, every organizations and institutions in daily life. Countries try to get precautions against COVID-19 pandemic as curfew process, in this sense, people need to change and rearrange their habits and relationships in such situations. It can be said that children are affected by the results of the pandemic as everyone is affected (Kanbur & Akgüt, 2020). As a result of the pandemic, distance education has gained importance for providing the continuum of the learning and teaching for primary school students because distance education has become a new meaning for both teachers and young learners of English in Turkey. Young learners have been accustomed to learn through the system of face to face education so far. The novel education system has been required to a smooth adaptation by all components of

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, zeyneppolat1312@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1285-3364>

²Ph.D. Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, bekircanli@ksu.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6648-4691>

the education especially children. Consequently, this study aims to search the changes of learning habits of young learners of English during curfew period due to COVID-19 and use of online resources and materials and their perceptions towards the distance education because of COVID-19. The results of the study might be beneficial for educators, teachers of young learners of English, and parents who want to consider the current situations of young learners of English during COVID-19 curfew period and the perceptions of young learners of English towards distance education.

2. Literature review

2.1. Distance education

The term of distance education can be described by Uşun (2006, p.16) as “It is an educational technology that provides flexibility in terms of location, time, to the individual who receives education, provides individual and independent learning, and does not require the obligatory for the resource and receiver to be in the same place”. Similarly, İşman (2008) supports that “communication technologies have been developing at an incredible speed. It can be assumed that these developments may affect the education system, too. One of these effects is distance education, which will be the education model of the 21st century” (p.V). Hence, it may provide the expected opportunities in education during such serious and difficult time as COVID-19 pandemic period. Students at MoNE has stopped to continue their learning at schools and attended their lessons on EBA TV channels and Eba website as a part of distance education since March 16, 2020. Some teachers have shared and taught lessons via ZOOM application or Whatsapp. Some teachers have sent YouTube videos or suggested YouTube channels for their students to keep them active and motivated in the stressful period of curfew. Beside of TV channels, web 2.0 tools have taken place in students’ every day and influenced their educational habits as “media has always had a direct impact on children’s psychological, social, and cultural development” (Imaniah, Dewi & Zakky, 2020, p.21).

On the other hand, it is assumed that distance education provides important opportunities in many ways. Obviously, Kaya (2002) claims that there are benefits of distance education as follows:

- Offering different education options to the students
- Minimize inequality of opportunities
- Facilitating mass education
- Providing standards in educational programs
- Reducing the cost in education
- Improving the quality of education
- Providing student freedom
- Offering a rich educational environment to the students
- Not to force the students to study in the classroom
- Providing individual learning
- Providing independent learning
- Gaining responsibility for learning to the individual
- Providing information from the first source
- Making more students benefit from the experienced teachers (p.19).

Canlı, Z., Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

By the help of the distance education, students can benefit from education opportunities of learning from different countries of the world. Global communication with web 2.0 tools shows the students how other students live in different countries of the world and it offers educators the opportunity to communicate effectively among themselves. These two opportunities may contribute to the importance of distance education as distance education programs are independent, individual and let the students enter the studying environments (İşman, 2008). The literature of distance education shows that there are studies about university students' perceptions or lecturers' perceptions towards distance education (Altun Ekiz, 2020; Karatepe, Küçükgençay & Peker, 2020; Liu, Liu & Zhong, 2020; Telli Yamamoto & Altun, 2020), but there are limited studies about the young learners and their distance education thoughts or activities in Turkey. So, the current study pays attention to the young learners' parts of distance education in Turkey during the curfew period due to coronavirus pandemic from March to June. As Arslan, Bircan, and Eleroğlu (2019) underline the importance of students' thoughts on an issue and claim that "it is important to know what they think and feel about these environments in order to increase the efficiency of the courses offered in distance education and to enable participants to gain a positive attitude towards distance education" (p.2).

2.2. Young learners of English

According to United Nations Convention on the Rights of Children, the term of child generally refers to anyone who is under 18 years old as accepted in 1989. So, young learners may be at preschool education, primary or secondary schools. However, the study will mention 'young learners' as primary school students at the age of 7, 8, 9, and 10. Turkey has 12 years of compulsory education system and it consists of three parts including primary, secondary, and high schools as 4+4+4 system. Goto Butler and Lee (2010) state that a lot of countries try to give foreign language lessons at elementary school, and Turkey has been one of these countries because teachers have started to teach English as a foreign language and English has taken as a lesson in the curricula of elementary schools for the second graders in Turkey since 2013 with a decision of MoNE.

It is obvious that the younger the learner is, the better learning and teaching a foreign language may be occur, and it is possible both in face to face education and distance education. Phillips (1993) suggests that young learners react "to language according to what it does or what they can do with it...they respond to the meaning underlying the language used and do not worry about individual words or sentences" (p.5), and she adds that young learners feel more free and enjoy the activities than older ones. Likewise, Çakır (2004) purports:

"There are of course many everyday games and puzzle activities that can be adapted to a foreign language learning situation which students will already be familiar with. Playing these games will come naturally to them and make them feel they are in a safe environment where they can venture out and take risks. Moreover, if games are used at the right moment and contain the right clues or challenges, they can provide highly considerable benefit for learners. No matter what sort or how simple it is, there is always some sort of language gain. Some language may be learned by heart as part of a fun activity without the children even being aware of it" (p.108).

In addition, Çakır (2004) presents some kinds of preferred games and activities for young learners of English such as word games, hangman, puzzles, info-gap crosswords, the same or different. Young learners of English have a lot of choices when they want to improve their English

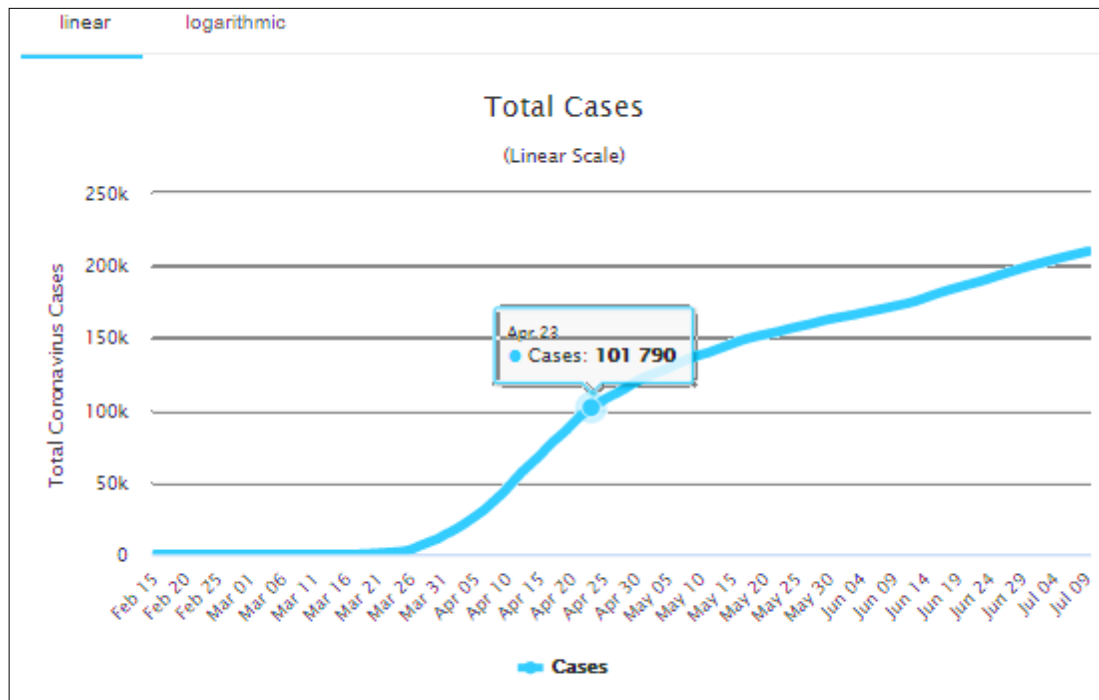
Canlı, Z, Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

especially in online resources. They may spend their leisure time during pandemic curfew period to play games, to watch cartoons, to watch YouTube kids' channels in English, and to surf on the educational websites like Eba.gov.tr, Morpakampus.com or Okulistik.com.

2.3. COVID-19

According to the data presented by World Health Organization (WHO), COVID-19 is accepted as a worldwide disease in February, 2020. The term of COVID-19 originates from some abbreviations of the descriptions related to the disease as 'CO' comes from Corona, 'VI' from virus, 'D' from disease and '19' from the year of 2019 and it was seen for the first time in December, 2019 in China. After three months, Turkey has started to fight against COVID-19 and the governments have begun to take precautions against COVID-19 pandemic in the light of the recommendations released by WHO. Turkey has immediately taken some decisions to cope with the coronavirus pandemic results which can be faced in health system, military forces, religion affairs and education system (Demir, Günaydın & Demir, 2020). Worldometers website presents the information about the cases of novel coronavirus in Turkey in July 10, 2020 as 209,962 affected people, 5300 deaths, and 190,390 healed people as seen in Figure 1. , and also Turkey is the 15th one amid 215 countries fighting novel coronavirus. Therefore, Worldometers website shares the information that in the world, there are totally 12,397,927 people who are received as cases and 557,569 people died because of this pandemic and 7,227,108 people have been healed.

Figure 1. Total COVID-19 Cases in Turkey at Worldometers website, July, 2020.

Ministry of Health of Turkey has warned the citizens to stay at home and take the preventive measures against coronavirus pandemic such as scrubbing and washing hands for at least 20 seconds, wearing a mask on faces outside, covering mouths during coughing or sneezing and keeping social distancing. However, the number of people infected with the disease is increasing and it shows that people need to continue to be careful. Fahrettin Koca, the Turkish Minister of Health, commented about the future of COVID-19 pandemic and contributed that "the disease does not

Canlı, Z., Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

seem like it is going to be off the agenda. And it is also not possible for us to allow the disease to take a control over our lives. The best way is to find a common solution by taking some measures about our daily lives. This is the new criterion for success."

Correspondingly, Council of Higher Education in Turkey has decided to stop face to face education in the midst of March, 2020. After one week later, Ministry of National Education (MoNE) of Turkey has started to give lessons through EBA TV channels for every students at different grades of education system. In April, the curfew for children started because persons below 20 need to stay at home to prevent themselves from COVID-19 for two months. Minister of National Education, Ziya Selçuk added that "we started online teaching programs and distance education for basic education and secondary school students from three national television stations and online education platforms in cooperation with the TRT". Therefore, schools at Ministry of National Education has started to launch distance education instead of face to face education as universities has taken the same decision for the second term of the academic year of 2019-2020 to be able to decrease the effects of the COVID-19 pandemic on students, teachers, managers, school janitors and security guards. Likewise, Ziya Selçuk stressed the importance and value of distance education as follows:

"Our online education platform is rich as it includes thousands of teaching materials. It is safe; our teachers and students enter the system by using their own accounts. It is effective; teachers can follow the attendance of their students and give live lectures. It is dynamic; teachers can upload education videos and interactive teaching materials, give assignments and follow the participation of their students in activities".

To use and attend lessons online, MoNE has given the students, parents, and teachers 8 GB free usage of internet monthly during distance education process. These arrangements in education system shows that even a small virus may be a serious reason to change everything in daily lives and its importance is required to be considered (Temel & Ertin, 2020). Because there is no certain solution to the coronavirus disease and there is an increase of the number of the affected cases and deaths, human particularly children may be influenced emotionally, psychologically, and sociologically (Liu, Liu & Zhong, 2020). Hereafter, COVID-19 may cause some bad effects among children namely young learners such as studying regularly, being focused in lessons, being in a blue mood, feeling bored because of staying at home all day long.

Consequently, the period of curfew due to COVID-19 pandemic has definitely influenced and made the young learners do some changes in their learning habits. To this end, the study aims to investigate the current thoughts of young learners of English about distance education and their preferences while choosing activities to improve their English during the curfew due to COVID-19. Therefore, the study aims to find answers to following research questions:

1. What are the online resources and materials do young learners of English use during the curfew period due to COVID-19 pandemic?
2. What kind of education do young learners of English prefer; face to face education or distance education? Why?

3. Method

3.1. Participants

The participants include 32 students who are attending different state and private schools selected for the purposeful sampling from different cities in Turkey. This kind of sampling is non-random ways of sampling (Robinson, 2014) and Patton (2014) also suggests that “qualitative sampling designs specify minimum samples based on expected reasonable coverage of the phenomenon given the purpose of the study and stakeholders interest” (p.314) and he adds that “purposeful sampling: selecting information-rich cases to study, cases that by their nature and substance will illuminate the inquiry question being investigated. Qualitative inquiry typically focuses in depth on relatively small samples, even single cases (n=1), selected for a quite purpose” (p.264). The ages of the students range from 7 and 10 year-old. Recently, 24 of the participants have been attending private primary schools and 8 of them have been attending state primary schools. 22 students are in the first grade, 2 of them are in the second grade, one of them is in the third grade and 7 of them are in the fourth grade.

Table 1. Characteristics of participants

Participants /Gender	Age	Grade	Schools
16 Girls - 16 Boys	7-10	1-4	Private (24) – State (8)

3.2. Instruments

The researcher conducted a semi-structured interview including 12 questions, and each interview lasted for a span of 15 to 20 minutes because of the limited concentration time of the target populations. Interviews were conducted and recorded via zoom application to provide social distancing and not to threaten the participants’ health. Interview questions were open ended and the participants were promoted to share their experiences, ideas, and feelings during the COVID-19 pandemic without leading them (Marshall & Rossman, 1999).

3.3. Procedure and data analysis

In the study, qualitative research methods are used with the help of conducting semi-structured interviews as a data-collection tool, since it is known that qualitative research refers to an “understanding a social or human problem, based on building a complex, holistic picture, formed with words, reporting detailed views of informants” (Creswell, 1994, p. 2). The answers of the participants are transcribed and coded in detail. Tables are used to provide more appreciative comprehension and the results are interpreted overtly. To provide reliability criterion, excerpts are placed in the “Results” section of the study.

4. Findings

The results of the study were presented under the themes including subthemes and codes in the light of the research questions’ order. According to the data analysis, codes were designed meaningfully and given with their frequency measure, and also numbers are utilized for the participants instead of their names.

1. *What are the online resources and materials do young learners of English use during the curfew period due to COVID-19 pandemic?*

Canlı, Z., Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

All of the participants responded to the interview questions related to the first research question in Turkish and the results were illustrated in Table 2. Two sub-themes were comprised as ‘including lesson materials’ and ‘watching videos’ under the main theme of ‘using online resources’. Each sub-theme includes the examples from the participants’ respondents. 20 students claimed that they entered the website of Eba.gov.tr and follow their daily lessons there and they try to struggle the difficulties caused by coronavirus pandemic on the net. 5 of them (P25, P27, P29, P30, P31) claimed that Okulistik.com was very helpful for them to spend their leisure time. 4 of them (P25, P26, P28, P31) expressed that their parents bought memberships for them from Morpakampus.com to learn English, and 6 students (P25, P26, P27, P28, P30, P31) said that they paid for using Mentalup.net and found it quite beneficial and enjoyable. 29 of the participants described that they played online games and downloaded game applications on tablets, pc and their parents’ mobile phone day after day. 7 students said that they had some applications to learn English on their tablets (P1, P5, P6, P12, P20, P25, and P32).

One of the participants (P25, 4th grader) who used online resources to learn English during the curfew due to the pandemic claimed as follows:

I was bored at first in the days we stayed at home because of the pandemic, but later thanks to my mother, I found a lot of work to do. I always loved English. I also like watching videos, so YouTube is indispensable for me. I spend at least one hour every day on YouTube. I also like to play games. We downloaded English word games to my mother's phone. I play them and even ask my mom where I can't do the activities.

Similarly, another participant (P26, 4th grader) voiced that he utilized applications to make his day more active and finish the whole day at home on his own as he said that:

Sometimes, my mom and dad went to work at the same time. I was left alone at home. They don't normally allow me to use a phone or tablet for a long time. But I was at home all day without going out, so I spent nearly 2 or 3 hours a day on the net. I love watching TV series, so I watched them from Netflix. Yes, I cannot say that I understand all of them, but I think English is a very good language and it sounds very nice.

One of the participants (P1, 1st grader) connoted that he enjoyed to spend his leisure time while watching videos and listening to songs as follows:

Pandemic is bad, but I like to sit at home. I love watching videos on YouTube. My favorite channel is Cocomelon. Also, the videos kids are loading. Of course, I watch in English. And playing games is my job. Fisher Price has a lot of applications. I've listened since I was a baby. If my mom lets me, I hang out on the internet all day without complaining.

The average time for internet usage varied from half an hour to 4 hours. Boys claimed that they spent much more time than girls as seen below in Table 4.

Table 4. Average time the students spend on the internet

Participants	Average time to spend on the net
16 Girls	Half an hour- 1 hour
16 Boys	At least 1 hour- 3/4 hours

Besides, all of the participants (P25, P26, P27, P28, P29, P30, P31) who said that they utilized Okulistik.com, Morpakampus.com, Mentalup.net were 4th grade students. Most of participants

Canlı, Z, Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

(18 students) who claimed that they generally used Eba.gov.tr to follow their English lessons were in the first grade.

Additionally, 30 of the participants expressed that they watched YouTube Channels in English including films, cartoons, daily videos, songs, or rhymes. 2 of the participants claimed that they watched Netflix on the net and they tried to improve their English. These two students were fourth grade students. One of the participants exclaimed that he watched Dailymotion, and another one claimed that he used Voscreen application to watch videos in English, these two participants were 4th grader students, too.

Table 2. Online activities which young learners of English prefer to do during covid-19 curfew period

Theme	Sub-theme	Codes	f	
Using Online Recourses	Including Lesson Materials	Eba.gov.tr	20	
		Okulistik.com	5	
		Morphakampus.com	4	
		Mentalup.net	6	
		Game Applications	29	
		Applications to learn English	7	
		Watching Videos	YouTube channels	30
			Netflix.com	2
			Dailymotion.com	1
			Voscreen Application	1

2. What kind of education do young learners prefer; face to face education or distance education? Why?

All of the participants answered the related interview questions to respond the second research question of the study. As it is seen in the Table 3., 30 participants claimed that they preferred to learn and continue their education with face to face education instead of distance education.

Table 3. Types of education which young learners prefer

Participants	Types of preferred education
30 students (16 Girls - 13 Boys)	Face to face education
2 students (2 boys)	Distance education

One of the participants (P14, 1st grader) uttered his feelings about the type of education he preferred as follows:

It's nice to be with my family at home, but I miss my school, my teachers, and my friends. I think face to face education is better. I wish everything would be okay, that COVID would disappear and we would return to our school immediately.

Similarly, another student (P32, 3rd grader) expressed her thoughts about the face to face education and her experiences during distance education because of the curfew due to COVID-19 pandemic with a shaky voice as she said that:

I did not have any problems in distance education. But the pandemic scared us all. I want to play games with my friends as before we did at school. I want to learn in the class with my teachers. Face to face education is the best. I think distance education can be sometimes boring. We cannot make breaks with our friends. We can't ask almost everything for our

Canlı, Z., Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.

teacher. Yes there are pros, but distance education is enough for now. I missed my school so much. COVID, Pandemic... that's why I hate it the most.

Two of the participants (P11, P17, 1st graders) expressed that they wanted to continue their education with distance education and they added:

P11: *"I didn't like to wake up early anyway. I got rid of going to school early. I think distance education is for me."*

P17: *"They were not playing with me already at school so it was good. The children in the site are better than those in the school. I'm fine like this. Don't disturb me. Let's continue like this."*

The two of the participants who preferred to distance education were in the first grade and they presented their reasons to support their ideas as seen in their excerpts above.

5. Discussion and conclusion

The study aimed to investigate online resources and materials which young learners of English use during the curfew period due to the COVID-19 pandemic and what kind of education young learners of English prefer; face to face education or distance education and to find out their reasons for their choices. The data presented by the study may put a brick on the wall in the studies about the young learners' preferences, and perceptions towards their education system. In the respondents of 1st RQ, it was existed that nearly all of the participants tried to use online resources and materials to make their knowledge stay active during the difficult days at home because of COVID-19 pandemic. They expressed various resources and some of them claimed that they had memberships on specific websites. It may be caused from that their parents may be more interested in their children's education and they may want their students to value their leisure time at home by studying English, and they may be aware of the risk that the children can be influenced emotionally from the news about COVID-19 pandemic (Kanbur & Akgüt, 2020). Therefore, it may be assumed that some parents have tried to decrease the risk of COVID-19 pandemic's bad effects on the children by paying for educational memberships and applications for them to entertain.

The participants who watched videos on Netflix, Dailymotion and Voscreen were 4th graders, it may be said that the elder students are, the more various websites and application they use to learn a foreign language. It may stem from that they are accustomed to use the internet more than younger ones. The time span of the internet use is the lowest among 4th graders, too. The reason why 4th graders use the net less than younger ones may be that they are more conscious while using the net and they can have self-control and restrict the time on the net. This finding is also consistent with the data given by Oblinger and Oblinger (2005) as they said that information technology time let the age of learning the use of computers decrease between the ages of 5 and 8, and by the time children tend to be more expert while using computers and benefiting from them.

Also, the results of the first research question show that websites like Eba.gov.tr, Okulistik.com, Morhakampus.com, and Mentalup.net may present more formal lessons in English while YouTube channels and applications may be more enjoyable and may contain more daily life's instantiations for the students. This finding is consistent with the results of the Imaniah, Dewi and Zakky's (2020) study as they express that watching YouTube is an attractive communication tool for children and it is obvious that it has positive effects on learning English especially

improving listening skill and enriching vocabulary knowledge as a result of spending long hours on it.

In the respondents of 2nd RQ, all of the participants stated that they have done some activities less or more to be active during distance education, but contrariwise, most of them preferred to learn and continue their education life in schools with face to face education. These findings are consistent with the data Çakır (2004) presented in his study, because young learners tend to do activities together and spend time with their classmates. This finding is very surprising since almost all of the participants have shown the clues that they have adapted themselves into the changes through distance education. Even though they have valued the days at the curfew period with learning and continuing the improving their English skills and they don't have any problem with distance education, 30 of them said that they did not prefer the distance education. As Gökbulut (2020) claims in his study, distance education provides the students an academic or transformative learning, but when the subjects are children, their need for social interaction needs to be considered.

Also, another finding from the study is that two participants expressed that they preferred to continue with distance education, and they were first grade students. From their excerpts, it may be assumed that they may have some other reasons for their choices such as disability in the time management, sleep disorder or school bullying. The parents, teachers and school managers are required to be more alarmed to overcome these problems immediately, and they may need to do meetings regularly to see the changes in the students' moods and emotions.

Conclusively, almost all of the participants make effort to discover various ways to be up to the bad effects of pandemic while staying at home, and the main aim of the study was to investigate the topic to present and provide knowledge for parents, teachers and authorities with a "screenshot" to assist and encourage students' participation into activities while learning a foreign language during a difficult situation as COVID-19 pandemic curfew.

References

- Altun Ekiz, M. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karantina Dönemindeki Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüşleri (Nitel Bir Araştırma). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(ÖS1), 1-13.
- Arslan, R., Bircan, H. & Eroğlu H. (2019) Cumhuriyet Üniversitesi'nde Uzaktan Eğitimde Sunulan Derslere Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 409-427.
- Çakır, I. (2004). Designing activities for young learners in EFL classrooms. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3).
- Cresswell, J. W. (1994). *Research design qualitative and quantitative approaches*. Sage Publications.
- Demir, M., Günaydın, Y., & Demir, Ş. Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye'de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 80-107.
- Goto Butler, Y., & Lee, J. (2010). The effects of self-assessment among young learners of English. *Language Testing*, 27(1), 5-31.
- Gökbulut, B. (2020). Distance Education Students' Opinions on Distance Education. In *Enriching Teaching and Learning Environments With Contemporary Technologies* (pp. 138-152). IGI Global.

- Canlı, Z., Canlı, B. (2020). Distance education and young learners of English during curfew period due to coronavirus pandemic. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 241-251.
- Imaniah, I., Dewi, N. F. K., & Zakky, A. (2020). Youtube Kids Channels in Developing Young Children's Communication Skills in English: Parents' beliefs, Attitudes, and Behaviors. *Ijlecr-International Journal of Language Education and Culture Review*, 6(1), 20-30.
- İşman, A. (2008). *Uzaktan eğitim*. Pegem Akademi.
- Kanbur, N., & Akgül, S. (2020). Quaranteenagers: A Single Country Pandemic Curfew Targeting Adolescents in Turkey. *The Journal of Adolescent Health*.
- Karatepe, F., Küçükgençay, N. & Peker, B. (2020). Öğretmen adayları senkron uzaktan eğitime nasıl bakıyor? Bir anket çalışması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(53), 1262-1274.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Pegem A Yayıncılık.
- Liu, X., Liu, J., & Zhong, X. (2020). Psychological State of College Students During COVID-19 Epidemic. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3552814>.
- Ministry of Health of Turkey (2020). "We Have to Be among the Heroes to Save Lives by Preventing Transmission". <https://www.saglik.gov.tr/EN,66546/quotwe-have-to-be-among-the-heroes-to-save-lives-by-preventing-transmissionquot.html>
- MoNE (2020). Ministry of National Education of Turkey. *Minister Selçuk Talks about Turkey's Covid-19 Experience to G20 Countries* <http://www.meb.gov.tr/minister-selcuk-talks-about-turkeys-covid-19-experience-to-g20-countries/haber/21202/en>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Phillips, S. (1993). *Young learners*. Oxford University Press.
- Oblinger, D., & Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps toward understanding the net generation. *Educating the net generation*, 2(1-2), 20.
- Oliver C. Robinson (2014) Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide, *Qualitative Research in Psychology*, 11:1, 25-41, DOI: 10.1080/14780887.2013.801543
- Telli, S. G., & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Tutku, E., İlman, E., & Dönmez, E. (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(1), 139-154.
- Uşun, S.(2006). *Uzaktan Eğitim*. Nobel Yayın Dağıtım
- WHO (2020). Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>
- www.worldometers.info/coronavirus/country/turkey/

Öğrencilerin uzaktan öğrenmeye ilişkin algı ve tutumlarının değerlendirilmesi

Evaluation of students' perception and attitude towards distance learning

Elanur Durdu¹ ve Mehmet Albayrak²

Received date: 17 / 05 / 2020

Accepted date: 30 / 06 / 2020

Öz

Bu çalışmada; uzaktan öğretim gören öğrencilerin sosyal bulunuşluk düzeyleri, öğrenme biçimleri, e-Öğrenmeye karşı tutumları, çevrimiçi öğrenme topluluk hisleri, sisteme bakış açıları, cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, öğrenim görülen program, sınıfı ve okulu tercih nedenleri açısından incelenmiştir. Araştırma 2019 yılında Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu' na kayıtlı, farklı bölümlerde öğrenim gören, 123 uzaktan öğretim öğrencisinin gönüllü katılımı sonucunda anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerden elde edilen veriler farklı istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak çözümlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Uzaktan öğretim, e-Öğrenme, öğrenme biçimi, çevrimiçi öğrenme

Abstract

In this study; social availability levels, learning styles, attitudes towards e-learning, online learning community feelings, system perspectives, gender, age group, marital status, education program, class, and school preferences were examined. The research was carried out through a questionnaire as a result of the voluntary participation of 123 distance education students enrolled in Isparta University of Applied Sciences Distance Education Vocational School, studying in different departments. The data obtained from students were analyzed using statistical analysis methods.

Keywords: Distance education, e-Learning, learning style, online learning

1. Giriş

Günümüz dünyası bilgi çağı olarak nitelendirilen 21. Yüzyıl, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte eğitim sistemi ve eğitim ihtiyacında yeni paradigma ile olguların oluşmasına öncülük etmiştir. Eğitimli insan kavramının anlamı zamanla çağın şartlarına uygun olarak değişerek eğitim kurumlarının eğitim verme şekli etkilenmiştir. Çağın şartlarına uygun olarak yenilenen ve geliştirilen eğitim sisteminin toplumların ihtiyaç, istek ve beklentilerini karşılamada daha yetkin olduğu düşünülmektedir.

21. Yüzyıl, bilgi çağında eğitimli bireylerden beklenen beceri ve nitelikler, çağın anahtarı olarak nitelendirilebilen bilgi kavramından geçmektedir. Bilgiye ulaşabilme, özümseyip yeni durumlarda kullanabilme, eskiyen bilgiyi araştırıp yenileme ve bilgiyi kaynaklara ulaşırma beklenen

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü, Isparta, Türkiye, elaadurdu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6532-7942

²Dr.Öğr.Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uzaktan Eğitim Meslek YO, Bilg. Tek. Böl., Isparta, Türkiye, mehmetalbayrak@isparta.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7089-122X

beceri ve nitelikler arasındadır. Bu nitelikler temel becerileri (okuma, yazma, dinleme, konuşma, matematik ve aritmetik vb.), düşünme becerilerini (yaratıcı düşünme, karar verme, problem çözme, muhakeme yapabilme, öğrenmeyi bilme vb.) ve kişisel özellikleri (özgüven, sosyal ve dürüst olma, sorumluluk alabilme, kendini yönetebilme) kapsamaktadır (ISTE, 1998; TÜSİAD, 1999). Bu temel becerilerin, kendini yeterince ifade etme konusunda yeterli olsa da yeni bir bilgiye ulaşabilme ve kavrama konusunda yeterli olduğu düşünülmektedir. Nitelik ve beceriler göz önüne alındığında bireylerin, kaynak kullanımında (zamanı, parayı, insan gücünü, materyal ve mekânı kullanabilme), kişiler arası ilişkilerde (takımla çalışabilme, yeni yetenekleri öğretme, iletişim kurma, rehberlik etme, farklı kültürlerden gelen kişilerle çalışabilme), bilgi elde edilmesi ve kullanımında (bilgi edinme, bilgiyi değerlendirme, organize etme, yorumlama, paylaşma ve bilgisayar kullanabilme), karmaşık sistemlerin kullanımında (sosyal, örgütsel ve teknik sistemleri kullanabilme, performanslarını izleme ve düzeltme, geliştirme tasarlayabilme) ve teknoloji kullanımında (teknolojiden yararlanabilme, işinde kullanabilme, aksaklıkları çözebilme) yetkin olmaları beklenmektedir (Gündüz ve Odabaşı, 2004). Günümüzde iş sektörleri, çalışanlardan aldıkları eğitimin dışında, kendilerinden sektörde çıkan yeni bilgileri özümseyerek kullanmalarını beklemektedir. Beklenen yetkinliklere sahip bireyleri yetiştirmek ise doğrudan eğitim kurumlarının yeni yükümlülükleri arasındadır (Gündüz ve Odabaşı, 2004).

Toplumların gelişimini ve refahını etkileyen en önemli etkenin eğitim olduğu göz önüne alındığında 21. Yüzyıl eğitim becerilerini karşılayan birey ve toplumlar güçlü olmakla birlikte değişen dünya düzeninde ve rekabette söz sahibi olmaktadır. Bilginin hızla üretildiği ve bilgiye çok çabuk ulaşılan bir dönemde kendi ilgi ve yeteneklerine uygun eğitim alan, yaşam boyu öğrenen bireyler toplum içinde mutlu yaşamaktadırlar fakat nüfus artışıyla paralel olarak artan eğitim ihtiyacı en önemli eğitim sorunlarından biridir. Var olan eğitim ihtiyacını gidermek ve çağın şartlarına göre nitelikli bireyler yetiştirmek için bireylerin bilgisayar ve bilgisayara dayalı bilgi teknolojileri kullanılarak eğitilmesi gerekmektedir.

2. Literatür

Çalışmada literatür taraması yapılırken, farklı alanlarda yaklaşım kullanıldığı için hem uzaktan öğretim alanında hem de öğretim sürecinde sosyal çevre ve etkileşim açısından incelemeler yapılmıştır.

2.1. Uzaktan öğretim

Bilişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, beklenen yetkinlikler ve artan eğitim ihtiyacı eğitim sisteminde yeni arayış ve gereksinimlere yol açmış, bunun sonucunda bilgisayarlar eğitim-öğretim sürecinde kullanılmaya başlanarak, İnternet üzerinden çalışan yeni sistemlerin doğmasını sağlamıştır (Horzum, 2003). Bu farklı sistemlerden biri de uzaktan öğretimdir.

Dünyada ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1728 yılında posta yolu ile yapılmıştır (İşman, 2011). Temelleri 18. Yüzyıl' a kadar dayanmakta olan uzaktan eğitimin literatüre geçmesi 19. Yüzyılın sonlarına doğru olmuştur. Literatüre 1892 yılında Wisconsin Üniversitesi'nde uzaktan öğretim (distance education) kavramı olarak geçmiştir (Kaya, Erden, Çakır ve Bağırsakçı, 2002). Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Kanada, Avustralya, İngiltere gibi birçok ülkede uzaktan öğretim sistemi ile öğretim yapılmaktadır.

Türkiye' de ise ilk uzaktan öğretim uygulaması Ankara Üniversitesi' nde 1956 yılında uygulanmıştır. Daha sonra "Mektupla Öğretim" adı altında Millî Eğitim Bakanlığı' na bağlı çalışmalar

1960 yılında başlamıştır. 1974 yılında ise Millî Eğitim Bakanlığı kendi bünyesinde Mektupla Öğretim Merkezi kurarak faaliyetlerini devam ettirmiştir (Kaya, Erden, Çakır ve Bağirsakçı, 2002). Günümüzde Yükseköğretim Kanunu' nun 44. ve 46. maddelerine dayanılarak düzenlenen uzaktan öğretim sistemi, gelişen bilişim teknolojileri sayesinde daha nitelikli olmakla birlikte web tabanlı uygulamalar biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye' de birçok üniversitede ön lisans, lisans ve yüksek lisans uzaktan öğretim programları açılmış, bazı derslerin uzaktan öğretim yöntemiyle verilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Uzaktan öğretim, bireylerin zaman ve mekândan bağımsız, istedikleri alanda İnternet teknolojileri ile desteklenen ortamlar aracılığıyla planlı ve programlı bir şekilde aldıkları öğretim şeklidir. Çağın yoğun temposuna ve şartlarına ayak uyduran uzaktan öğretim, eğitim sürecinde karşıladığı zaman ve mekân bağımsızlığı ile öğrencilere nitelik, ulaşılabilirlik, kolaylık (Poole, 2000), esneklik (Chizmar ve Walbert, 1999), farklı okullardan öğrenci/öğretmenlerle işbirlikçi çalışma ve yaşam boyu öğrenme fırsatı bakımından fayda sağlamıştır. Bireyler istedikleri zaman, mekân ve sıklıkta, bağımsız olarak dersleri takip edebilmektedir. Uzaktan öğretim programları ses, video, grafik, animasyonlar, anında dönüt verebilen etkileşimli sistem ve zenginleştirilmiş materyaller içerdiği için çalışma ortamı daha kalıcı ve zevkli bir öğrenme sürecine dönüşmektedir. Zaman ve mekân kısıtlaması olmayan, çoklu ortam uygulamaları içeren ve öğrenci merkezli olan (İşman, 1998) dersler aktif öğrenmeyi desteklemekte ve konuların kavranmasını kolaylaştırmaktadır (Tekin ve Özaydınlık, 2019). Bu imkânlar sayesinde farklı amaçlarla birçok birey uzaktan öğretimi tercih etmektedir.

Özellikle farklı coğrafi koşullar nedeniyle çeşitli engellere sahip bireyler veya sosyoekonomik durumu farklı bireylere sunduğu fırsat eşitliği sayesinde bireyin yaşı kaç olursa olsun evinden, iş yerinden rahatlıkla öğrenme ihtiyacını karşılayabilmektedir. Her bireyin farklı karaktere, öğrenme stiline ve öğrenme hızına sahip olduğu düşünülünce bir konuyu öğrenene kadar üzerinde çalışabilmesi, eğitim sürecini kendi hızına göre ayarlayabilmesi, dünyanın öbür ucundaki öğretmen ve öğrencilerle bağlantı kurabilmesi, uzaktan öğretimi oldukça avantajlı kılmaktadır. Bilgi ve teknoloji alt yapısına sahip olması sayesinde öğrenen ihtiyaçlarına göre hızlıca güncellenebilir, aynı anda çok fazla bireye eğitim imkânı sunabilir, öğretim sürecini hızlandırabilir ve geleneksel eğitime göre daha düşük öğretim maliyetlerine sahip olabilir (Oran ve Karadeniz, 2007).

Uzaktan öğretimin sağladığı yararlar arasında sanal dünyayla iç içe olmak da vardır. Sanal dünyayla iç içe olan bireyler başkalarıyla kolaylıkla iletişime geçebilme, öğrenmek istediklerini araştırabilme, kulüplere üye olma, e-Posta gruplarına katılma, bir konu hakkında birden fazla kaynağa ulaşma gibi yetkinliklere sahip olmaktadır. Bu yetkinlikler sayesinde, yeni bilgilerle karşılaşarak rastlantısal öğrenmeyi de gerçekleştirebilmektedirler (Davenport ve Erarslan, 2001).

2.2. Sosyal bulunuşluk analizi

Uzaktan öğretimde sanal dünya ile iç içe olan bireyler, uzaktan öğretim programlarında öğretim gören diğer bireyler ile aynı toplulukta bulunmaktadır. Bazı bireyler kendini bu topluluklara ait hissedemezken, bazıları bu topluluklara kendini ait hissetmektedirler. Bireyin kendini topluluğa ait hissetmesine sosyal bulunuşluk denmektedir. Literatürde sosyal bulunuşluk, çevrimiçi öğrenme sürecinde diğer öğrenciler ve toplulukla oluşturulan ilişkide algılanan derinlik (Gunawardena ve Zittle, 1997) ve e-Öğrenme ortamlarında diğer kişilerle birlikte olduğunu hissetme algısı (Leh, 2001) olarak ifade edilmektedir. Literatürde de belirtildiği gibi sosyal bulunuşluk soyut bir kavramdır ve ölçümü ancak somut göstergeler sayesinde anlam kazanabilir. Somut

göstergeler olarak, ortamda bulunan diğer bireylerin ifadelerinden alıntılar yapma, ortamda paylaşılan görüşlere karşı düşüncelerini belirtme, soru-cevap diyaloglarına girme, takdir ve teşekkür belirtme gibi ifadelerin kullanılması yer almaktadır (Rourke, Anderson, Garrison ve Archer, 1999). Sosyal bulunuşluk, öğrenci başarısı ve motivasyonunu da etkilemektedir.

Çalışma kapsamında sosyal bulunuşluk algılarını ölçmek için 5' li Likert tipinde hazırlanmış, 17 madde üç alt boyuttan (etkileşim, aidiyet ve duyuşsal ifadeler) oluşan Kılıç Çakmak, Çebi ve Kan (2014) tarafından geliştirilen ölçek uygulanmıştır.

2.3. VARK analizi

Bireylerin, bilgiyi algılama ve özümseme şeklinin birbirinden farklı olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak öğrenme biçimleri birbirinden farklılık göstermektedir. Öğrenme biçiminin bilincinde olarak öğrenen birey, özellikle web temelli öğrenme ortamlarında kalıcı ve hızlı öğrenme gerçekleştirebilmektedir (Topçu, 2008). Bu kalıcılığın ve hızın, öğrencinin web temelli öğrenme ortamlarının zengin bir kütüphaneye sahip olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öğrenme biçimi literatürde, bireyin algılama ve işlemedeki tercih ettiği yöntem olarak nitelendirilmektedir (Kolb, 1984).

Tablo 1. VARK öğrenme biçimleri (VARK)

	Bilgi edinme/alma	Sorunsuz çalışma	Sınavda başarılı olma
Görsel (Visual)	<ul style="list-style-type: none"> Altını çizme, farklı renkler kullanma, önemli öğeleri belirleme, şema oluşturma, görsel öğeler kullanma, Aydınlık ortamda çalışma, 	<ul style="list-style-type: none"> İmgeleri değişik yollarla yeniden oluşturma, farklı özel düzenlemeleri deneme, simgeler ve kısaltmalar kullanma, Sayfaları bellekte yeniden çizme, 	<ul style="list-style-type: none"> Konuları şekillendirme, imgeleri hatırlama, sınavla ilişkin yanıtları yazma,
İşitsel (Aural)	<ul style="list-style-type: none"> Derslere, tartışmalara ve oturumlara katılma, Konuları başkalarıyla tartışma, Ses kaydedici kullanma, Daha sonra anımsamalar ve tamamlamalar için notlarda boş alanlar bırakma, 	<ul style="list-style-type: none"> Başkalarıyla konuşarak ve ders kitabından derlemelerle notları zenginleştirme, Bir konuya ilişkin anladıklarını başkalarına anlatma, Özet halindeki notları sesli bir şekilde okuma, kaydetme ve dinleme, 	<ul style="list-style-type: none"> Kendi konuşmanızı dinleme ve yazma, Eski sınav sorularını yazarak yanıtlamaya çalışma, Yanıtları sesli bir şekilde ya da içinizden anlatma,
Okuyarak/ Yazarak (Read/Write)	<ul style="list-style-type: none"> Listeler, başlıklar, sözlükler, derlemeler, tanımlar, yazılı notlar, ders kitapları, okuma parçaları, kitapçıklar, makaleler oluşturma ve okuma. Kütüphanede çalışma, 	<ul style="list-style-type: none"> Notları tekrar tekrar okuma, Düşünce ve ilkeleri başka sözcüklerle tekrar yazma, Şekilleri ve grafikleri anlatım şeklinde düzenleme, Listeleri çoktan seçmeli sorular şeklinde düzenlenmesini zihninizde canlandırma ve aralarındaki farkı görmeye çalışma, 	<ul style="list-style-type: none"> Sınavın yanıtlarını yazma, Çoktan seçmeli sorular üzerinde çalışma, Sözcükleri hiyerarşik sıralama çerçevesinde listeleme,
Duyumsal/ Bedensel (Kinesthetic)	<ul style="list-style-type: none"> Tüm duyuları kullanma, Laboratuvarlar, alan gezileri, sergiler, koleksiyonlar gibi yerlerde öğrenme, Deneme ve yanılma yöntemini kullanma. 	<ul style="list-style-type: none"> Başlıklar/konular “somut” ya da “ilgili” olmadığından ders notlarınız yeterli olmaması, Bir düşünceyi anlatan resim ve fotoğraflar kullanma, Laboratuvara ya da laboratuvar el kitabınıza yeniden başvurma. 	<ul style="list-style-type: none"> Uygulama yanıtları, paragrafla yazma, Odanızda sınav durumunu canlandırıp oynama.

Öğrenme biçimini ölçmek için farklı senaryolar oluşturularak, bireyin durum üzerindeki tercihi sorulan VARK ölçeği (modeli) (V: visual-görsel; A: aural-işitsel; R: read-okuma/write-

yazma; K: kinesthetic- bedensel) 16 sorudan oluşmaktadır. VARK modeli 3 ilkeye dayalıdır (Bahadori vd., 2011).

- Tüm bireylerin öğrenebilme yeteneği vardır ve her birey farklı öğrenme stiline sahiptir.
- Bireye özel öğrenme stili sunulduğunda motivasyon artar.
- Eğitime ilişkin kavramları en iyi öğrenmenin yolu, duygular ve farklı algılamalar ile gerçekleşir.

Bu ilkeler baz alınarak, bilginin edinilmesi, algılanması ve işlenmesi dört farklı kanal ile gerçekleşir. Bunlar; görsel, işitsel, okuma ve kinestetiktir.

Çalışma kapsamında uzaktan öğretim öğrencilerinin öğrenme stillerini belirlemek amacıyla Neil Fleming (1995, 2001, 2010 ve 2012) tarafından geliştirilen, Kalkan (2007) tarafından ise Türkçeleştirilen 16 soru 4 şıktan oluşan VARK Öğrenme Stilleri ölçeği uygulanmıştır.

2.4. UE-SERVQUAL analizi

Bireylere sunulan hizmet kalitesi, öğrenmeyi pekiştirmede oldukça önemli bir etkidir. Öğrenme biçimlerini destekleyen, bireylerin kolayca ve diledikleri her zaman ulaşabildiği, ders içeriğinin doğru hazırlandığı bir sistem bireyi öğrenmeye teşvik edecektir.

Bir ürün ya da hizmetin kalitesi, o ürünü ya da hizmeti kullanan müşteri tarafından belirlenir (Gök ve Gökçen, 2016). Bu sebeple, çalışma kapsamında 22 soru ve dört ana başlık (e-Öğrenme, güvenilirlik, erişilirlik, heveslilik) altında toplanan UE-SERVQUAL ölçeği 5' li Likert tipinde sorularak bireyin sisteme karşı tutumu ölçülmektedir. Gök ve Gökçen (2016) tarafından hazırlanan ankette heveslilik başlığı altında toplanan 9 soru bireylere yöneltilmektedir.

2.5. Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi analizi

Çevrimiçi öğrenme topluluğu, bireylerin öğrenme amacıyla toplandıkları sanal bir ortamdır (Bell, 2005). Bu sanal ortamlarda öğrenciler birbirleriyle eğitim üzerine etkileşime girerek birbirlerine yardımcı olmaktadır (Gökçearsan, 2013). Etkileşim içindeki öğrencilerin, diğer öğrenciler ile bağ kurması, öğrencinin ortama bağlı olmasına yarar sağlamaktadır. Bu etkileşimden uzakta kalan öğrenciler, fiziksel bir uzaklıkla da beraber topluluğa ait hissedemezler, sonucunda ise programı terk etme yaşanabilmektedir (İlgaz ve Aşkar, 2013).

Bireylerin Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissini somut olarak ölçebilmek için hazırlanmış ölçek, 28 sorudan oluşmaktadır. Üç faktör (uyum, bağımsızlık, benzerlik) altında toplanmaktadır. Gökçearsan (2013) tarafından hazırlanan ankette benzerlik faktörü altında yer alan üç soru bireylere yöneltilmektedir.

2.6. e-öğrenme tutum analizi

Bireylerin e-Öğrenmeye yönelik olumlu tutumlarının derecesi, bireylerin e-Öğrenmeyi kullanmaya yönelik eğilimlerini o derecede etkilemektedir (Liaw, Huang ve Chen, 2007). e- Öğrenmeye ön yargılı bireyler uzaktan öğretim programlarına karşı mesafeli olmaktadır. Bireylerin e-Öğrenmeye karşı tutumları var olan programlara kayıt olmalarında son derece etkili olduğu düşünülmektedir (Liaw, Huang ve Chen, 2007). Ölçek, e-Öğrenme sistemini değerlendirebilmek için iki yol izlemektedir: Öğrencilerin e-Öğrenmeye yönelik tutumlarını ölçmek ve ders içeriğine yönelik tutum ve başarıyı ölçmek (Haznedar ve Baran, 2012). Hâlihazırda programlara kaydolmuş uzaktan öğrenim öğrencilerinin tutumlarını ölçmek amacıyla Haznedar ve Baran (2012) tarafından geliştirilen ölçek 5' li Likert tipinde on olumsuz, on olumlu sorudan oluşmaktadır.

2.7. Uzaktan öğretim öğrencilerinin memnuniyet algıları analizi

Uzaktan öğretim öğrencilerinin sisteme yönelik memnuniyet algılarını ölçmek amacıyla tasarlanmıştır. Öğrencilerin devam zorunluluğunun olmaması, zamandan mekândan bağımsız olması, çalışan insanlara sağladığı kolaylıklar, ders materyallerinin durumu, programın öğrenci beklentilerini karşılayıp karşılamadığı konularında durmaktadır (Eygü ve Karaman, 2013).

Ölçek 5' li Likert tipinde hazırlanmış 8 faktör (kişisel uygunluk, etkililik, öğrenme, program değerlendirilmesi, teknoloji, materyal, değerlendirme ve destek hizmetleri) ve 34 sorudan oluşmaktadır. Eygü ve Karaman (2013) tarafından hazırlanan ankette; materyal, değerlendirme, destek hizmetleri ve program değerlendirilmesi altında yer alan 12 soru bireylere yöneltilmektedir.

3. Yöntem

Uzaktan öğretim ortamında öğrenim görmekte olan bireylerin sosyal bulunuşluk düzeylerini, öğrenme biçimlerini, e-Öğrenmeye karşı tutumlarını ve Çevrimiçi öğrenme topluluk hislerini cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, öğrenim görülen program, sınıf derecesi ve tercih nedenleri açısından incelemektir. Literatürde çalışma kapsamı ve konusu ile tekrarı olmayan çalışmanın öğrenci hedef kitlesini (yaş, medeni durum, cinsiyet, tercih nedeni, bölüm değişkenleri) ve öğrencilerin e-öğrenme hakkında görüşlerini/isteklerini/sorunlarını anlayarak, uzaktan öğretim sistem ve içeriklerini geliştirme ve bireylerin sahip olduğu e-öğrenme ön yargılarının kırılması çalışmaları yapılması adına literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin sosyal bulunuşluk ve çevrimiçi öğrenme topluluk hislerini de ölçen bu çalışmanın, öğrencilerin sanal ortama kendini ne kadar ait hissettiğini de göstermektedir. Öğrencilerin sanal ortamdaki bulunuşluk ve aidiyet düzeylerini ve bu değişkenlerin birbirleri ile ilişkisini incelemenin gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Uzaktan öğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine, bölümüne, medeni durumuna, yaşına, sınıf düzeyine göre tercih nedenleri arasında bir bağ var mıdır?
2. Uzaktan öğretim öğrencilerinin öğrenme biçimleri nedir?
 - a) Bölüme göre farklılık var mıdır?
 - b) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - c) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - d) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - e) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
3. Uzaktan öğretim öğrencilerinin sosyal bulunuşluk düzeyleri nedir?
 - a) Bölüme göre farklılık var mıdır?
 - b) Öğrenme biçimine göre farklılık var mıdır?
 - c) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - d) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - e) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - f) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
 - g) Tercih nedenlerine göre farklılık var mıdır?
4. Uzaktan öğretim öğrencilerinin sisteme bakış açısı nedir?
 - a) Bölüme göre farklılık var mıdır?

- b) Öğrenme biçimine göre farklılık var mıdır?
 - c) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - d) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - e) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - f) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
 - g) Tercih nedenlerine göre farklılık var mıdır?
5. Uzaktan öğretim öğrencilerinin e-Öğrenmeye karşı tutumu nedir?
- a) Bölüme göre farklılık var mıdır?
 - b) Öğrenme biçimine göre farklılık var mıdır?
 - c) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - d) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - e) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - f) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
 - g) Tercih nedenlerine göre farklılık var mıdır?
6. Uzaktan öğretim öğrencilerinin Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi nedir?
- a) Bölüme göre farklılık var mıdır?
 - b) Öğrenme biçimine göre farklılık var mıdır?
 - c) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - d) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - e) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - f) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
 - g) Tercih nedenlerine göre farklılık var mıdır?
7. Uzaktan öğretim öğrencilerinin uzaktan öğretim memnuniyet düzeyleri nasıldır?
- a) Bölüme göre farklılık var mıdır?
 - b) Öğrenme biçimine göre farklılık var mıdır?
 - c) Yaşa göre farklılık var mıdır?
 - d) Cinsiyete göre farklılık var mıdır?
 - e) Medeni duruma göre farklılık var mıdır?
 - f) Sınıf derecesine göre farklılık var mıdır?
 - g) Tercih nedenlerine göre farklılık var mıdır?
8. Uzaktan öğretim öğrencilerinin sosyal bulunuşluk düzeyleri, öğrenme biçimleri, e-öğrenmeye karşı tutumları, çevrim içi öğrenme topluluk hisleri ve sisteme bakış açıları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

3.1. Araştırma modeli

Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte veya şu anda devam etmekte olan bir durumun, araştırmaya konu olan olayın, bireyin ya da nesnenin mevcut durumuna herhangi bir müdahale yapılmaksızın ve etkileme çabasına girilmeden betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2012). Çalışma kapsamında bireylerin ölçülmek istenen durumlarını etkileyecek herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Bu sebeple tarama modeli tercih edilerek bireylere ölçekler uygulanmıştır. Ölçeklerin istatistiksel anlamlılığını ölçmek amacıyla yapılan çalışma kapsamında, ANOVA analiz türü seçilip uygulanmıştır.

3.2. Evren ve örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu'nda yer alan farklı programlarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Benzeşik örnekleme yöntemi, araştırma problemine uygun olarak evrende yer alan benzeşik bir alt grup ya da özelleşmiş bir durumdur (Strauss ve Corbin, 2014). Uzaktan öğretim yapan 6 programda öğrenim gören öğrencilere final sınavlarında yüz yüze anketler dağıtılarak ulaşılmıştır. Öğrencilere anketleri, sınav öncesi veya sınav sonrası doldurma hakkı verilmiştir. 350 öğrenciye anket uygulanmış fakat 123 öğrenciden tam ve tutarlı yanıtlar alınabilmiştir. Bu sayı öğrencilerin %35,7' sine ancak ulaşıldığını göstermektedir. Bu sonucun, öğrencilerin sınav öncesinde stresli oluşuna, sınav sonrasında da yaşadıkları şehirlere dönmek için aldıkları bilet saatlerinin çakışması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öğrenciler anket hakkında bilgilendirilerek, çalışma katılımında gönüllülük esasına dikkat çekilmiştir.

Tablo 2. Uzaktan öğretim gören öğrencilerin demografik özellikleri

Demografik özellikler		n	x
Cinsiyet	Kadın	60	48,78
	Erkek	63	51,22
	Toplam	123	100
Medeni durum	Evli	34	27,6
	Bekâr	89	72,4
	Toplam	123	100
Yaş	16-20	22	17,7
	21-25	50	40,3
	26-30	28	22,6
	31-35	10	8,1
	36-40	7	5,6
	40+	6	4,8
	Toplam	123	99,2
Program	Bilgisayar Programcılığı	46	37,1
	Büro Yönetimi ve Sekreterlik	4	3,2
	Çağrı Hizmetleri	2	1,6
	Sağlık Bilgi Sistemleri	11	8,9
	Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	52	41,9
	Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama	8	6,5
	Toplam	123	99,2
Tercih nedeni	Sınav Giriş Puanı	22	13,7
	İş Durumu	31	19,3
	Sağlık Sebepleri	8	5,0
	İkametime Yakınlık	7	4,3
	Maddi Durum	19	11,8
	Ailevi Sebepler	25	15,5
	İş Alanı Değişirme	13	8,1
	Bölüme İlgi Duyma	21	13,0
	Mesleki Gelişim	15	9,3
	Toplam	161	100

3.3. Verilerin analizi

Çalışmada toplanan verilerin analizi için normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek amacıyla normallik testlerine başvurulmuştur. Yapılan testlerin sonuçlarına göre UE-SERVQUAL hizmet kalitesi tutum ölçeği haricinde verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır.

bu nedenle verilerin analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. UE-SERVQUAL Hizmet Kalitesi Tutum Ölçeği testinden toplanan verilerin logaritması alınarak normallik göstermesi sağlanmıştır. Sosyal bulunuşluk düzeyleri, öğrenme biçimleri, e-Öğrenmeye karşı tutumları, Çevrimiçi öğrenme topluluk hisleri, sisteme bakış açıları; cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, öğrenim görülen program, sınıfı ve okulu tercih nedenleri bağlamında incelemek için frekans, yüzde ve değişkenleri tek yönlü ve çift yönlü incelemek adına varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır.

4. Bulgular

Programa göre yapılmış tek faktörlü gruplar arası ANOVA sonuçları da Tablo 3' te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin programa göre yapılmış tek faktörlü gruplar arası ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler toplamı	F	n ²
Gruplar arası	8,157	5	1,631	3,092	0,012
Gruplar içi	61,725	117	0,528		
Toplam	69,882	122			

Buna göre, sosyal bulunuşluk düzeyleri arasında program bakımından anlamlı fark bulunmuştur [F(5, 117)=3,092, n²=0,012, p<0,05]. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Tukey HSD post hoc testi uygulanmış, Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama programında olan öğrencilerin (x=2,49, Ss=0,76), Bilgisayar Programcılığı programında olan öğrencilere (x=3,51, Ss=0,49) göre sosyal bulunuşluk düzeylerinde gelişime ihtiyaç duydukları görülmüştür. Programın sosyal bulunuşluk düzeyi üzerinde orta düzeyde etkisi vardır.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin medeni durum ve sınıf derecelerine göre hizmet kalitesi tutum düzeylerine ait ve 2x4 faktöriyel gruplar arası ANOVA sonuçları da Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin medeni durum ve sınıf derecelerine göre hizmet kalitesi tutum düzeyleri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Toplamı	F	n ²
Medeni Durum	0,01	1	0,01	0,03	0,85
Sınıf	0,10	1	0,10	3,749	0,05
Medeni x Sınıf	0,02	1	0,02	0,83	0,36
Hata	3,23	119	0,27		
Toplam	39,92	123			

Buna göre, medeni durum ve sınıf derecesinin ortak etkisine göre hizmet kalitesi düzeylerinde anlamlı fark bulunmaktadır [F(1, 123)=0,83, η²=0,3, p>0,01]. Medeni duruma göre [F(1, 123)=0,86, η²=0,0, p>0,05] ve sınıf derecesine göre de anlamlı fark yoktur[F(1, 123)=0,84, η²=0,0, p>0,05].

Uzaktan öğretim öğrencilerinin medeni durum ve sınıf derecelerine göre e-Öğrenme tutum düzeylerine ait 2x4 faktöriyel gruplar arası ANOVA sonuçları da Tablo 5' te sunulmuştur.

Buna göre, medeni durum ve sınıf derecesinin ortak etkisine göre e-Öğrenme tutum düzeylerinde anlamlı fark bulunmaktadır [F(1, 99)=0,002, η²=0,96, p>0,01]. Medeni duruma göre [F(1, 99)=1,48, η²=0,23, p>0,05] ve sınıf derecesine göre de anlamlı fark yoktur[F(1, 99)=1,43, η²=0,23, p>0,05].

Durdu, E., Albayrak, M. (2020). Öğrencilerin uzaktan öğrenmeye ilişkin algı ve tutumlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 252-268.

Tablo 5. Öğrencilerin medeni durum ve sınıf derecelerine göre e-öğrenme tutum düzeyleri

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler toplamı	F	n ²
Medeni Durum	1,14	1	1,14	1,48	0,23
Sınıf	1,09	1	1,09	1,43	0,23
Medeni x Sınıf	0,002	1	0,002	0,002	0,96
Hata	76,11	99	0,77		
Toplam	1569,43	103			

Uzaktan öğretim gören öğrencilerin e-Öğrenme tutum, sosyal bulunuşluk, hizmet kalitesi tutum, Çevrimiçi öğrenme topluluğu ve memnuniyet düzeyleri puanlarına ait betimsel istatistikler ve bu puanları kıyaslamak için yapılmış tek faktörlü tekrarlı ölçümler ANOVA sonuçları da Tablo 6' da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin e-öğrenme tutum, sosyal bulunuşluk, hizmet kalitesi tutum, çevrimiçi öğrenme topluluğu ve memnuniyet düzeyleri

Faktör	N	x	Ss	F	n ²	Anlamlı fark
Sosyal Bulunuşluk	103	3,31	0,69			A-B*
UE-SERVQUAL Analizi	103	0,55	0,16			A-C*
e-Öğrenme Tutumu	103	3,80	0,88	473,448	0,82	A-E*
Çevrimiçi Öğrenme Topluluğu	103	3,11	1,06			B-C*
Memnuniyet Algısı	103	3,53	0,90			B-D*
						B-E*
						C-D*
						C-E*
						D-E*
						D-B*

Not: Sphericity varsayımı sağlanmadığından Greenhouse-Geisser düzeltmesi kullanılmıştır. *p<0,01.

Buna göre, öğrencilerin bu testlerden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [F(2,786, 284,206)=473,448, $\eta^2=0,82$, $p<0,01$]. Farkların hangi testler arasında olduğunu tespit etmek için Bonferroni post hoc testi uygulanmıştır. Tüm testler arasında anlamlı fark bulunurken, sosyal bulunuşluk ($x=3,31$, $Ss=0,69$) ve çevrimiçi öğrenme topluluğu ($x=3,11$ $Ss=1,06$) arasında anlamlı fark yoktur.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin medeni durum ve sınıf derecelerine göre Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi düzeylerine ait 2x4 faktöriyel gruplar arası ANOVA sonuçları da Tablo 7' de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin medeni durum ve sınıf derecelerine göre çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi düzeyleri

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler toplamı	F	n ²
Medeni Durum	1,14	1	1,14	1,48	0,78
Sınıf	1,09	1	1,09	1,43	0,03
Medeni x Sınıf	0,002	1	0,002	0,002	0,51
Hata	76,11	99	0,77		
Toplam	1569,43	103			

Buna göre, medeni durum ve sınıf derecesinin ortak etkisine [F(1, 99)=0,002, $\eta^2=0,51$, $p>0,05$] ve medeni duruma göre [F(1, 99)=1,48, $\eta^2=0,78$, $p>0,05$] Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi düzeylerinde anlamlı fark yoktur. Buna rağmen, sınıf derecesine göre anlamlı fark bulunmaktadır [F(1, 99)=1,43, $\eta^2=0,03$, $p<0,05$].

5. Sonuçlar ve tartışma

Uzaktan öğretim öğrencilerine kişisel bilgi formu haricinde 76 soruluk 6 ayrı ölçek içeren bir anket uygulanmıştır. Çalışmaya 123 öğrenci katılmakta olup 63 erkek, 60 kadın öğrenci bulunmaktadır. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu, uzaktan öğretim programlarında toplamda 6 adet program bulunmaktadır. Programlardaki öğrenci dağılımı kadınlarda en çok “Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik”, erkeklerde en çok “Bilgisayar Programcılığı” nda olduğu görülmektedir. Bu sonuç, toplumumuzda erkeklerin bilgisayarlara kadınlara oranla daha ilgili olması ile açıklanabilir.

Uzaktan öğretimi 9 tercih nedeni arasında en çok evli kadınlarda ailevi sebepler ve iş alanı değiştirme, bekâr kadınlarda maddi durum olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise, medeni durum fark etmeksizin iş durumu tercih sebebinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum, toplumumuzda erkeklerin çalışma hayatlarında, kadınlara oranla daha çok rol oynamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimi sağlık sebepleri nedeniyle seçen 8 öğrencinin 4 tanesinin “Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik”, diğer 4 tanesinin ise “Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama” bölümünde öğrenim gördüğü görülmektedir. Bu bölümlerin iş alanlarının hastaneler olduğu göz önüne alındığında, sağlık sorunları yaşayan öğrencileri daha çok çektiği düşünülmektedir.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin öğrenme biçimleri incelendiğinde anketi cevaplayan 122 öğrenciden 55 öğrencinin kinestetik (K) öğrenme biçimine sahip olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde, önceki çalışmalarda da çoğunlukta olan öğrenme biçiminin kinestetik öğrenme biçimi olduğu görülmekte ve bu durum yetişkinlerin öğrenmelerini yaşamsal merkezli kapsamda gerçekleştirmek istemesi varsayımı ile uyumaktadır (Usta, 2019).

Öğrencilerin öğrenme biçimleri ile tercih nedenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Buna rağmen, kinestetik öğrenme biçiminden sonra en yüksek öğrenme biçimi olan işitsel (A) öğrenme biçimine sahip öğrencilerin tercih nedeninin en çok ailevi sebepler olduğu görülmektedir. İşitsel öğrenme biçiminde dinlemenin öğrenmeye en çok katkı sağladığı düşünüldüğünde uzaktan eğitim araçlarının her an ulaşılabilir ve dinlenebilir olmasının bu öğrenme biçimine sahip insanları daha çok çektiği düşünülmektedir. Buna ek olarak, 36-40 yaş aralığında işitsel öğrenme biçiminin kinestetik öğrenme biçimine kıyasla öne çıktığı görülmekte, 40+ yaş aralığında ise işitsel ve kinestetik öğrenme biçiminin eşitlendiği görülmektedir.

Gruplar içi ve gruplar arası anlamlı farklar bulunmasa da okuyarak/yazarak yapılan öğrenme biçiminin (R), sosyal bulunuşluk düzeyi, e-Öğrenme tutum düzeyi ve çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi düzeyi ortalamalarında diğer öğrenme biçimlerine göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu yüksekliğin, öğrenme biçimleriyle ilişkili olan yazmaya ve okumaya yatkınlık sebebi ile karşıdakinin yazdıklarını okuyarak kendini ifade etme ve eksikliklerini daha rahat giderebilme ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Literatürde uzaktan öğretim öğrencilerinin öğrenme biçimlerinin incelendiği önceki çalışmalarda değişken farklılığı sebebiyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. İncelenen literatürden farklı olarak, uzaktan eğitimi tercih nedeni, sınıf derecesi, medeni durum, öğrenim görülen program, sosyal bulunuşluk düzeyi, hizmet kalite tutum düzeyi, çevrimiçi öğrenme topluluğu düzeyi, uzaktan eğitim memnuniyet algıları düzeyi ve e-Öğrenme tutum düzeylerine ilişkin çeşitli değişkenler ile karşılaştırmalar yapılan çalışmalara rastlanmaması nedeni ile araştırma örnekleminin ve değişkenlerin artırılması bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara ve literatüre katkı sağlayacaktır.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin sosyal bulunuşluk seviyelerinin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, uzaktan eğitim programlarını kendi istekleri ve ilgili oldukları alanlar üzerine seçtikleri varsayımı ile bu sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir (Gündüz, Aydemir ve Karaman, 2018).

Program bakımından Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama ve Bilgisayar Programcılığı programları arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Sosyal bulunuşluk düzeyleri daha yüksek çıkan Bilgisayar Programcılığı öğrencilerinin bilgisayara daha yatkın ve ilgili olduğu için uzaktan eğitim ortamlarında kendilerini ve duygularını daha iyi ifade ederek, ortamda rahatlıkla etkileşimde bulunduğu düşünülmektedir. Sosyal bulunuşluk seviyeleri ile öğrenme biçimleri, yaş, cinsiyet, medeni durum ve sınıf derecelerinde anlamlı bir fark yoktur. Farklılığın olmaması iki temel sebepte değerlendirilebilir: ölçekler gönüllüler tarafından doldurulduğundan homojen dağılım yaşanması ve yaşın, cinsiyetin (Gündüz, Aydemir ve Karaman, 2018), medeni durumun ve sınıf düzeyinin sosyal bulunuşluk düzeyini etkilemediği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada ele alınan değişkenlerden biri olan, öğrencilerin uzaktan eğitim tercih sebeplerinin sosyal bulunuşluk düzeyleri karşılaştırıldığında iş durumu sebebiyle tercih edenlerin, diğer sebeplerle tercih edenlere göre yüksek seviyede çıktığı görülmektedir. Bu durum, uzaktan eğitimi iş durumu sebebiyle tercih eden öğrencilerin, dersleri aksatmamak nedeniyle derslere karşı daha motive ve daha sorumlu hissederek uzaktan eğitim ortamlarında daha istekli olmaları ile açıklanabilir.

Öğrencilerin sosyal bulunuşluk düzeylerinde öğrenme biçimlerine göre anlamlı fark bulunmamaktadır. Öğrenme biçiminin uzaktan eğitim ortamlarındaki davranışlarını, derse katılımlarını, kendilerini ifade edişlerini etkilemediği görülmektedir. Bunun sebebi olarak, derse katılımın, kendini ifade etmenin her öğrenme biçiminde etkili olduğu düşünülmektedir.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin UE-SERVQUAL (hizmet kalite) heveslilik kapsamı altında değerlendirilen düzeylerinin ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, uzaktan eğitime kendi istek ve bölüm tercihleri ile kayıt yaptırmaları ayrıca uzaktan eğitim sisteminin her an ulaşılabilir olması öğrencilerin sisteme karşı heveslerinin yüksekliğinde etkili olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin, UE-SERVQUAL tutum düzeylerinde cinsiyet, yaş, tercih nedeni ve program bağlamında anlamlı fark bulunmamaktadır. Fakat 2. sınıf öğrencilerinin, 1. sınıf öğrencilerine kıyasla UE-SERVQUAL heveslilik kapsamı altında daha yüksek ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin sistemi keşfettikçe sisteme karşı motivasyon ve heveslerinin artması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitim UE-SERVQUAL heveslilik kapsamı altında medeni durum ve sınıf derecesinin ortak etkisinde anlamlı fark bulunması, uzaktan eğitimde ilgiyi bu alana çekerek hizmetin iyileştirilmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme topluluğu seviyeleri benzerlik faktörü altında değerlendirilmiştir. Uzaktan öğretim öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme topluluğu seviyeleri incelendiğinde cinsiyet, yaş, medeni durum, program ve öğrenme biçimi değişkenleri ile arasında anlamlı fark bulunmadığı görülmektedir. Benzerlik faktörü öğrencilerin sınıfındaki diğer öğrenciler ile tanışma, ortak payda da buluşma, benzer geçmiş yaşantı ve benzer beklentilere sahip olması gibi faktörlerle ölçülmektedir. Uzaktan öğretim öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme topluluğu düzeylerinde benzerlik başlığı altında sınıf derecesinde anlamlı fark bulunmaktadır. Bu durum, sınıf derecesi arttıkça geçirilen zamanın artarak sınıf arkadaşlarıyla tanışma fırsatların çoğalması ile açıklanabilir.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin uzaktan öğretim memnuniyet algıları düzeylerinde materyal, değerlendirme, destek hizmetleri ve program değerlendirmesi başlıkları altında cinsiyet, yaş, medeni durum, sınıf derecesi, öğrenme biçimi ve program bakımından anlamlı fark bulunmamaktadır. Bu durum, sistemin ve programın belirli standartlar ile hazırlandığı ve tüm değişkenlere aynı ölçüde yaklaşması ile açıklanabilir.

Uzaktan eğitim öğrencilerinin e-Öğrenme tutum düzeyleri ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitim öğrencilerinin e-Öğrenme tutum düzeyleri yaş, cinsiyet, medeni durum, sınıf, program, tercih nedeni ve öğrenme biçimleri değişkenleri ile arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bu sonuç, e-Öğrenmeye karşı tutumun demografik özelliklerle bağlantılı olmadığını göstermektedir. Fakat medeni durum ve sınıf derecesinin ortak etkisine anlamlı fark bulunmaktadır. Medeni durumu evli olan, sınıf düzeyi ise 2 olan öğrencilerde e-Öğrenme tutumu daha yüksek bulunmaktadır. Bu durum, e-Öğrenmenin medeni durumu evliler için yaşam koşulları nedeniyle daha çok tercih edilmesi ve 2.sınıflar için ise e-Öğrenmeye karşı ön yargıların kırılarak, alışma sürecine girilmesi ile açıklanabilir.

Uzaktan öğretim öğrencilerinin e-Öğrenme tutum, sosyal bulunuşluk, hizmet kalitesi tutum, çevrimiçi öğrenme topluluğu ve memnuniyet düzeyleri puanlarına ait betimsel istatistikler ve ölçümler yapılmıştır. Öğrencilerin bu testlerden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Tüm testler arasında anlamlı fark bulunurken sosyal bulunuşluk ve çevrimiçi öğrenme topluluğu arasında anlamlı fark yoktur. Bu iki testin yaklaşık olarak aynı durumları ölçtüğü düşünüldüğünde anlamlı fark bulunmaması normal karşılanmaktadır.

Kaynakça

- Bahadori, M., Sadeghifar, J., Tofighi, S., Mamikhani, J. A ve Nejati, M. (2011). Learning styles of the health services management students: A study of first-year students from the Medical Science Universities of Iran, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5 (9): 122-127.
- Bell, S. (2005). Creating community online. *American Libraries*, 36(4), 68-71.
- Chizmar, J. F., Walbert, M. S. (1999). Web-based learning environments guided by principles of good teaching practice. *Journal of Economic Education*, 30(3), 248-264.
- Davenport, D. ve Erarslan, E. (2001). Eğitimde İnternet eğitime destek olarak İnternet, web. Erişim Tarihi: 30.06.2010. <http://www.cs.bilkent.edu.tr/~david/desymposium/VirtuallyThereTur.doc>
- Eygü, H., Karaman, S. (2013). 3 (1), 36-59. Erişim Tarihi: 30.06.2010. <http://dergipark.org.tr/en/pub/kusbd/issue/19375/205547>
- Fleming, N. D. (1995) "I'm different; not dumb. Modes of presentation (VARK) in the tertiary classroom in Zelmer,A.", (ed.) *Research and Development in Higher Education, Proceedings of the 1995 Annual Conference of the Higher Edu. and Research Development Society of Australia, HERDSA*, 18,308-313.
- Gök, B., Gökçen, H. (2016). Uzaktan eğitim hizmet kalite ölçeği (UE-SERVQUAL) geliştirme: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 2 (2), 41-60.
- Gökçearslan, Ş. (2013). Çevrimiçi öğrenme topluluğu hissi ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 27 (1), 154-165.
- Gunawardena, C. N., Zittle, F. J. (1997). Social presence as a predictor of satisfaction within a computer-mediated conferencing environment. *The American Journal of Distance Education*, 11(3), 8-26.
- Gündüz, A., Aydemir, M., Karaman, S. (2018). Eş-Zamanlı Sanal Sınıf Ortamındaki Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Sosyal Bulunuşluk Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8 (2), 83-95. DOI: 10.19126/suje.379981
- Gündüz, Ş., Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online J. of Educational Technology*, 3(1), 43-48.

Durdu, E., Albayrak, M. (2020). Öğrencilerin uzaktan öğrenmeye ilişkin algı ve tutumlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 252-268.

- Haznedar, Ö., Baran, B. (2012). Eğitim fakültesi öğrencileri için e-Öğrenmeye yönelik genel bir tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2 (2), 42-59.
- Horzum, M. B. (2003). Öğretim elemanlarının İnternet destekli eğitime yönelik düşünceleri: Sakarya ili örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlgaz, H, Aşkar, P. (2013). Çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında topluluk hissi ölçeği geliştirme çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 1 (1), Erişim Tarihi: 30.06.2010. <http://dergipark.org.tr/en/pub/turkbilmat/issue/21560/231416>
- ISTE, (1998). National education technology standarts for teachers (NETS), Eugene: ISTE Publications.
- İşman, A. (1998). Uzaktan eğitim: Genel tanımı, Türkiye’deki gelişimi ve proje değerlendirmeleri. Sakarya: Değişim Yayınları.
- İşman, A. (2011). Uzaktan Eğitim. (4. Baskı) Ankara: Pegem A. Yayınları.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. Ankara: Nobel Yay. Dağıtım.
- Kaya, Z., Erden, O., Çakır, H., Bağırşakçı, N. B. (2002). Uzaktan eğitimin temelleri Dersindeki Uzaktan Eğitim İhtiyacı Ünitesinin WebTabanlı Sunumunun Hazırlanması. *The Turkish Online Journal of Educational Journal of Research on Computing in Education*, 33 (2), 162-177.
- Kılıç Çakmak, E., Çebi, A., Kan, A. (2014). E-Öğrenme Ortamlarına Yönelik "Sosyal Bulunuşluk Ölçeği" Geliştirme Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 755-768.
- Kolb, D.A. (1984). *Experiential Learning*. Prentice-Hall Inc., USA.
- Leh, A. S. (2001). Computer-mediated communication & social presence in a distance learning environment. *International Journal of Educational Telecommunications*, 7 (2), 109-128.
- Liaw, S. S., Huang, H. M., ve Chen, G. D. (2007). Surveying instructor and learner attitudes toward e-learning. *Computers ve Education*, 49, 1066–1080.
- Oran, M. K. ve Karadeniz, Ş. (2007). İnternet tabanlı uzaktan eğitimde mobil öğrenmenin rolü. *Akademik Bilişim*, 31, 167-170.
- Poole, D. M. (2000). Student participation in a discussion- oriented online course: A case study. *Journal of Research on Computing in Education*, 33 (2), 162-177.
- Rourke, L., Anderson, T., Garrison, D. R. ve Archer, W. (1999). Assessing social presence in asynchronous text based computer conferencing. *Journal of Distance Education*, 14 (2), 50-71.
- Strauss, A. & Corbin, J. (2014). *Basics of qualitative research techniques*. Sage Publications, New York.
- Technology – TOJET July ISSN: 1303-6521 volume 3 Issue 3 Article 20 Poole, D. M. (2000). Student participation in a discussion-oriented online course: a case study.
- Tekin, O., Özyaydınlık, K. (2019). Uzaktan Eğitim Yöntemi Kullanılan Hizmet İçi Eğitim Programının Öğretmenlerin Bilgisayar Öz Yeterlik Algıları ve Bilgisayara Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1),19-35.
- TÜSİAD (Türk Sanayiciler ve İş Adamları Derneği), (1999). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılması. Rapor No: TY/184/1999.
- Topçu, A. (2008). ‘Intentional repetition’ and learning style: Increasing efficient and cohesive interaction in asynchronous online discussions. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 901-919. Translated into Turkish in 2007 by M.KALKAN, School of Maritime Business and Management
- Usta, İ. (2019). Uzaktan Öğrenenlerin Öğrenme Biçimlerinin İncelenmesi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 371-384. DOI: 10.33905/bseusbed.551031
- VARAK, Erişim Tarihi: 30.06.2010. <https://vark-learn.com/home-turkish/>
- Yılmaz, H., Düğenci, M. (2010) Hizmet içi eğitime farklı bir yaklaşım: e-hizmet içi eğitim. XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 67-74.

Extended abstract in English

The aim of this study is to examine the social presence levels, learning styles, attitudes towards e-learning and online learning community feelings of individuals in distance learning environment in terms of gender, age group, marital status, education program, class degree and preference reasons. In the literature, the scope of work and repetition of the subject for non-Study of the student's target audience (age, marital status, Gender, Preference, section, variables) and students about e-learning, their opinions/requests/issues by understanding the individual and their contents and the development of distance education system e-learning is considered to contribute to the literature in the name of making efforts to eliminate prejudices. This study, which also measures students' feelings of social presence and online learning community, also shows how much students feel about the virtual environment. It is thought that examining the existence and belonging levels of the students in the virtual environment and the relationship of these variables with each other will shed light on future studies.

In this research, a screening model from quantitative research methods was used. The screening model is a research approach that aims to depict a situation in the past or currently in progress, the event subject to research, the individual or the object without any interference with its current state and without any attempt to influence it (Karasar, 2012). In the scope of the study, no intervention was made to affect the situations in which individuals were intended to be measured. For this reason, the screening model was preferred and the scales were applied to the individuals. In order to measure the statistical significance of the scales, Anova analysis type was selected and applied.

Apart from the personal information form, distance learning students were given a questionnaire with 6 different scales of 76 questions. 123 students participated in the study, with 63 male and 60 female students. Distance Education Vocational School of Isparta University of Applied Sciences, there are 6 programs in total in distance education programs. The distribution of students in the programs is seen as the most in "Medical Documentation and Secretarial" in women and the most in "Computer Programming" in men. This result can be explained by the fact that men in our society are more interested in computers than women.

Distance learning 9 among the reasons preferred are family reasons and job changing in married women, and financial situation in single women. In men, however, it is seen that there is a majority preference for employment status regardless of marital status. This is thought to be due to the fact that men in our society play more of a role in their working lives than women.

It is observed that 4 of the 8 students who chose distance education for health reasons are studying in the "Medical Documentation and Secretarial" section, while the other 4 are studying in the "Medical Promotion and Marketing" section. It is thought that these departments attract more students who experience health problems, given that their areas of work are hospitals.

When the learning styles of distance learning students are examined, 55 out of 122 students who answered the questionnaire have a kinesthetic (K) learning style. When the literature is examined, previous studies also show that the most common form of learning is kinesthetic learning, and this is consistent with the assumption that adults want to perform their learning in a life-centered context (Usta, 2019).

There is no significant difference between the learning styles of the students and the reasons for their preference. However, after kinesthetic learning, it is observed that the most common

cause of choice for students with aural (A) learning style, which is the highest form of learning after kinesthetic learning, is familial reasons. When it is thought that listening in the auditory learning format contributes the most to learning, it is thought that distance learning tools can be reached and listened to at any time, attracting more people with this learning style. In addition, in the age range of 36-40, the aural learning style is seen to stand out compared to the kinesthetic learning style, while in the age range of 40+, the auditory and kinesthetic learning style are seen to be equalized.

Although there are no significant differences between groups and groups, the reading/writing learning style (R) averages higher than other forms of learning in terms of social presence level, e-learning attitude level and online learning community feeling level. This height is thought to be related to self-expression by reading what the other person writes and to be able to resolve their deficiencies more easily because of the predisposition to writing and reading which is associated with learning styles.

In the literature, distance education students learning styles are examined in previous studies because of the difference in variables are separated from other studies. Unlike the literature surveyed, distance education, preference, class rank, marital status, Education, Common Program, social presence level, the level of service quality attitude, the online learning community the level of satisfaction the level of perceptions of distance education and e-learning attitude variables were not conducted because the research sample regarding their level of various comparisons with the increase of the variables and the researchers will do the work will contribute to the literature in this area.

It is observed that the social presence levels of distance learning students are above average. This result is thought to be caused by the assumption that students choose distance education programs based on their own wishes and their respective fields (Gündüz, Aydemir and Karaman, 2018).

In terms of the Program, there is a significant difference between medical promotion and marketing and computer programming programs. It is thought that computer programming students with higher levels of social presence are more prone to computer and are more interested in expressing themselves and their feelings in distance education environments and interacting easily in the environment. There is no significant difference in social presence levels and learning styles, age, gender, marital status and class degrees. The lack of difference can be evaluated in two main reasons: the fact that the scales were filled by volunteers and that there was a homogeneous distribution and that age, gender (Gündüz, Aydemir and Karaman, 2018), marital status and class level did not affect the level of social presence.

One of the variables discussed in the study, it is observed that the reasons for students' choice of distance education were higher than those who preferred them due to their job status compared to those who preferred them due to other reasons. This can be explained by the fact that students who prefer distance education because of their job status feel more motivated and more responsible for the courses because of not disrupting the courses and are more willing in distance education settings.

There is no significant difference in student's social presence levels compared to their learning styles. It is observed that the way of learning does not affect their behavior in distance learning

environments, their participation in the lesson, their self-expression. The reason for this is that participation in the course, self-expression is thought to be effective in all forms of learning.

The levels of distance education students assessed under the scope of UE-SERVQUAL (service quality) enthusiasm are well above average. It is thought that the students' ability to enroll in distance education with their own wishes and Department preferences, as well as the fact that the distance education system is accessible at any time, is effective at the height of the student's enthusiasm for the system. There was no significant difference in students' UE-SERVQUAL attitude levels in gender, age, cause of preference, and program context. But second year students compared to first year students, UE-SERVQUAL appears to have higher averages under the scope of zeal. This is thought to be associated with increased motivation and enthusiasm for the system as students explore the system. It is thought that a significant difference in the common influence of marital status and class degree under the scope of distance education UE-SERVQUAL enthusiasm will contribute to the improvement of service by attracting attention to this area in distance education.

The levels of the online learning community of distance learning students were evaluated under the similarity factor. When the levels of online learning community of distance learning students are examined, it is observed that there are no significant differences between gender, age, marital status, program and learning style variables. The similarity factor is measured by the factors such as meeting the other students in the class, meeting the common denominator, having similar past experiences and having similar expectations. There is a significant difference in grade level in the online learning community levels of distance learning students under the heading similarity. This can be explained by the increasing number of times spent on class degrees and the increasing number of opportunities to meet classmates.

There is no significant difference in the level of satisfaction perceptions of distance learning students in terms of gender, age, marital status, class degree, learning style and program under the headings of Materials, Evaluation, support services and Program Evaluation. This can be explained by the fact that the system and the program are prepared with certain standards and approach all variables to the same extent.

Distance learning students' attitudes to e-learning appear to be above average. There are no significant differences between distance learning students' e-learning attitude levels, age, gender, marital status, class, program, preference reason and learning styles. This result suggests that attitude towards e-learning is not linked to demographics. But there is significant difference to the common effect of marital status and class grade. Students whose marital status is married and whose grade level is 2 have a higher attitude to e-learning. This is because e-learning is more preferable to marital status due to living conditions for married people, and for the second year, it can be explained by breaking the prejudices against e-learning and entering the process of acclimatization.

Descriptive statistics and measurements of distance learning students' e-learning attitudes, social presence, service quality attitudes, online learning community and satisfaction levels were made. There is a significant difference between the scores of the students on these tests. While there is a significant difference between all tests, there is no significant difference between social presence and the online learning community. It is normal that there are no significant differences considering that these two tests measure approximately the same conditions.

Covid-19 salgınına yönelik mücadelenin iç güvenlik açısından yönetimi

Administration of the struggle against covid-19 epidemic in terms of internal security

Tarık Ak¹

Gönderilme tarihi/Received date: 06 / 04 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 28 / 06 / 2020

Öz

Ölümcül salgınlar, coğrafi mekân tanımadan ve toplumlarda hiçbir sosyal statüyle sınırlanmadan herkesin ölümüne sebebiyet vermeleri bakımıyla her zaman hafızalarda korkuyla anılmıştır. Bugünlerde ise, insanlık Covid-19 Salgını nedeniyle meydana gelen ölümlerin etkisini ve salgının toplumsal, ekonomik ve siyasi sonuçlarını birlikte yaşamaktadır. Bu açıdan; salgının hem bir halk sağlığı sorunu olarak iç güvenlik yaklaşımı çerçevesinde ele alınması, hem de toplumsal, siyasi ve ekonomik etkilerinin azaltılması hususu zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma; Covid-19 Salgınının ülkelerin ve toplumlarının üzerindeki olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağı ve yönetilebileceğinin tespitini amaçlamaktadır. Çalışma, literatür taraması yapılarak teorik bir zeminde yürütülmüştür. Çalışma ile önümüzdeki on yıllar boyunca benzer sorunlarla karşılaşılması durumunda; devletlerin, öncelikle vatandaşlarının hayatlarını daha sonra ise refahını koruyacak tedbirleri yönetebilme yetkinliğini kazanması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: İç Güvenlik, Covid-19 Salgını, Ölümcül Salgınlar

Abstract

Deadly pandemics are always remembered with fear in memory, as they don't recognize geographical locations and cause everyone to die without being limited to any social status in societies. Nowadays humanity is experiencing the impact of deaths caused by Covid-19 outbreak and its social, economic, political consequences. From this point the epidemic has emerged as an imperative both to address the internal security approach as a public health problem and to reduce its social, political, economic effects. This study aims to identify how the Covid-19 outbreak can be reduced on negative effects of countries and communities and managed. Study was carried out on a theoretical basis by literature review. With this study, it is intended for states to gain the competence to manage measures that will protect the lives of their citizens first and then their welfare in case of similar problems in the coming decades.

Keywords: Internal Security, Covid-19 Pandemic, Deadly Pandemic

1. Giriş

İnsanlık; tarih boyunca birçok ölümcül salgınlara maruz kalmış, hastalıklar toplumsal hafızalarda korkuyla derin izler bırakmıştır. Ölümcül salgınların savaşlarda yaşanan olaylar ya da deprem, fırtına gibi doğal afetlerden korkuyla daha çok hatırlanmasının en önemli nedeni ölümcül salgınların belirlenmiş bir doğal coğrafi mekân tanınamaması ve toplumda hiçbir sosyal statüyle sınırlanmadan herkesin ölümüne sebep verebiliyor olmasıdır. Tarihte en çok hatırlanan ve bilinen salgın, on dördüncü yüzyılda tüm dünya nüfusunun dörtte bir oranında azalmasıyla sonuçlanan veba salgınıdır. Yine 1918 yılından itibaren iki yıllık süreçte tüm dünyayı etkisi altına alan H1N1

¹ Dr., Jandarma İstihbarat Okulu, trkak@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8452-1601>

virüs salgını diğer bir adıyla İspanyol Gribi ise toplamda yirmi milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (Çobanoğlu, 2009, 31; Akın, 2013; Ak & Çobanoğlu, 2020).

Geçtiğimiz yüzyılda sanayileşme ve teknolojinin etkisiyle yaşanan modernleşme süreci, toplumların hayatına ve her tabakasına refah olarak yansımış, tıbbi ilerlemeler salgınların sayısı ve etkisinin azaltılmasına katkı sağlamıştır. Ancak modernleşmenin olumsuz tezahürleri olarak ortaya çıkan nüfus artışı, kaynaklarda kıtlık temelli kötü yaşam koşulları, gelir eşitsizliği sonucunda oluşan yoksulluk ve gezegende ekosistemin zarar görmesi gibi etkenler dünya genelinde azalan salgın hastalıkların nispeten artışına yol açmıştır. Özellikle Afrika kıtasında 1937 yılında tespit edilen ve sivrisineklerin sokması ile bulaşan Batı Nil Virüsü, 1970’li yıllarda ortaya çıkan Ebola ve 1980’ler de yayılmaya başlayan HIV, 1995’li yıllarda ABD’de ilk defa teşhisi yapılan H5N1 bir diğer adıyla Kuş Gribi ortaya çıkan önemli salgın hastalıklardır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise; 2002 yılında Çin’de ortaya çıkan SARS ve 2009 yılında Meksika’dan başlayarak dünyaya yayılan ve Domuz Gribi olarak bilinen H2N1’e maruz kalınmıştır. Günümüzde de tüm dünya, 2019 yılının son aylarında Çin’den yayılmaya başlayan Covid-19 Salgınının etkisi altındadır (Çobanoğlu, 2009, 31; Akın, 2013; Ak & Çobanoğlu, 2020).

Covid-19 Salgını; insanlar arasında artış gösterdikçe ve ölümcül etkisini devam ettirdikçe tüm ülkelerde önce devletlerin vatandaşlarının yaşamsal varlığına ve sonrasında ülkelerin uluslararası politikasına, iç siyasetine, ekonomik şartlarına ve toplumlarının psikolojik reflekslerine olumsuz yansıdığı görülmüştür. Bu durum ise; Covid-19 Salgını, öncelikle halk sağlığı bağlamında bir güvenlik ihtiyacı olarak değerlendirilmesini ve müteakiben toplumları etkilediği ölçüde ortaya çıkan siyasal ve ekonomik şartların oluşturduğu güvensizlik ortamının niteliğinin tartışılmasını zorunlu kılmıştır. Bu açıdan devletlerin ülkesi için bir güvenlik yaklaşımı çerçevesi sunarak, hem salgının maruz bıraktığı yaşam kayıplarının önüne geçilmesi, hem de toplumsal, siyasal ve ekonomik etkilerinin azaltılması için tedbir geliştirilmesi ihtiyacı açıktır.

Bu çalışma; Covid-19 salgınının ülkelerin ve toplumlarının üzerindeki olumsuz etkilerinin ne olduğunu ve bu kapsamda sonuçlarının toplum düzeyinde azaltılması maksadıyla bir iç güvenlik yaklaşımının tespitini ve bunun nasıl yönetilebileceğinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışma, literatür taraması yapılarak teorik bir zeminde yürütülmüştür. Çalışma ile önümüzdeki on yıllar boyunca benzer sorunlarla karşılaşılması durumunda, devletlerin öncelikle vatandaşlarının hayatlarını daha sonra ise refahını koruyacak tedbirleri yönetebilme yetkinliğini kazanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda çalışmada; ilk olarak, Covid-19 Salgınının hali hazırda uluslararası alanda sağlık, toplum, ekonomi ve siyaset açısından yol açtığı sonuçlar ve meydana getirdiği gerilimlere değinilecektir. Müteakiben de salgın hastalıkların önce vatandaşların sağlığına, sonrasında refahının korunması için devletlerin iç güvenliği açısından yöntemsel bir tanımlamaya ulaşılabilecek ve bunlar sırasıyla açıklanacaktır.

2. Covid-19 salgınının uluslararası alanda etkileri

Salgın ile güvenlik ilişkisine yönelik yapılacak bir değerlendirmede kuşkusuz ilk ifade edilecek konulardan biri salgınların uluslararası alanda toplumsal, siyasal ve ekonomik etkilerinin görülmesidir. Dünyada, 26 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla Covid-19 Salgını, 216 ülkede yayılmış olarak 5.406.282 kişi ile doğrulanmış tanı sayısına ulaşmıştır. Bu salgından bu tarih itibarıyla hayatını kaybeden insan sayısı 343.562 kişidir (WHO, 2020). Salgının uluslararası alanda, dünyada halen devam eden siyasi ve ekonomik gerilim ve rekabet alanlarının şartlarını daha da artırdığı söylenebilir. Covid-19 salgınıyla birlikte derinleşen uluslararası ekonomik krizin, 2008 yılı

finansal krizinden¹ daha ağır geçeceği kabul edilmektedir. Salgının; ABD Başkanı Trump'ın küreselleşme karşıtı politikalarını ve Çin'e yaptırımlarını, küresel ölçekte ortaya çıkan ekonomik durgunluğu, birçok ülkede milliyetçi ideolojilerin ve popülist liderlerin rağbet görmesini, Orta-doğu'da iç çatışmaları ve göçmen krizlerini daha da ağırlaştıracağı görüşü hâkimdir (Özdağ, 2020: 6).

Covid-19 Salgını, uluslararası alanda siyasal güç dengeleri açısından ABD merkezli tek kutuplu dünya düzeninden özellikle coğrafi alanda Çin, Hindistan, Rusya ve Avrupa Birliği gibi aktörlerin yer aldığı ve bölgesel ayrılaşmanın hissedildiği bir döneme rastlamıştır. Son yıllarda ABD, dünya genelinde küreselleşme olarak tanımlanan ve kendi öncülüğünde inşa ettiği birçok kurum, hukuk ve genel normlara ulusal çıkarlarına menfi durum yarattığı gerekçesiyle uymamayı tercih etmektedir. Hâlbuki küreselleşme Soğuk Savaş sonrası 1991-2008 yılları arasında ABD'nin uluslararası toplum üzerinde kendi politik, ekonomik ve stratejik çıkarlarını gözetmeyi amaçlıyordu. Bu sayede ABD öncülüğünde dünya genelinde hem piyasalar eklemenecek hem de refah, özgürlükler ve zenginlik az veya çok paylaşılmış ve yayılmış olacaktı (Özdağ, 2020: 15-21; Rubini, 2020).

Covid-19 Salgının ortaya çıktığı süreçte tartışılan bir başka konu ise, küreselleşme ile birlikte yıllarca desteklenen liberal siyasal ideolojilerin akamete uğradığı iddiasıdır. Çin ve Rusya gibi ülkelerin küreselleşmenin imkânlarından faydalanmalarına rağmen otoriter özelliklerini yitirmemeleri, son yıllarda ekonomik krizlerin ülkelerin kendi içlerine dönmesine neden olması, liberal değerlere dayalı bir uluslararası ortamın devamından ziyade ABD, Latin Amerika ve Avrupa kıtasında ki birçok ülkede milliyetçi ve popülist otoriter ideolojilerin oluşması bu eğilime ilişkin örneklerdir. Özellikle ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkelerin Covid-19 Salgınına yönelik geç ve rahat tepki vermesine karşın otoriter Çin'in sert ve sonuca odaklı çözüm alıcı davranışları popülist yönetimlerce itibar görmüştür (Sezen, 2017: 8-9; Özdağ, 2020: 29-37).

Son on yıllarda küreselleşme ve liberal değerlerin etkisiyle, ulus devletlerin toplumsal hayat içerisinde yerinin daraltılması, özellikle savunma, güvenlik ve adalet alanlarına çekilmesi genel kabuller arasındaydı. Ancak, salgın kaynaklı ekonomik istikrarsızlıklar devletin ekonomik ve sosyal yardım ve katkıları ile aşılabileceği görüşlerini desteklemiş, toplum nezdinde devlete yeniden temel dayanışma birimi olarak güç kazandırmıştır (Özdağ, 2020: 43; Steward, 2020).

3. Bir güvensizlik algısı olarak ölümcül salgınlar

Güvenlik; korku, tehlike ve tehditlerden özgür hissetme hali olarak tanımlanır. Güvensizlik ise bireysel ve toplumsal algı düzeyinde bu korku ve tehlike halinin bizatihi içinde olduğu hissini yaşanmasıdır. Güvenlik algısı; bir taraftan fiziksel ve psikolojik bir boyuta sahipken, diğer taraftan subjektif ve objektif yönleri de atfı yapar. Güvenliğin psikolojik ve duygusal boyutu zihinsel süreçleri barındırdığından subjektif yargılara sahiptir. Subjektif güvenlik hali, değerlere saldırı korkusunu ön plana çıkardığı ölçüde güvenliğe ilişkin alınacak tedbir ve önlemlere yönelir. Objektif bir güvenlik hali ise, sadece tehdidin yokluğuna odaklanırken tedbir ve önlemler kısmına diğeri kadar ağırlık vermez. Güvenliğin fiziki boyutunda hayatta kalma ve emniyette olma

¹ 2008 yılı ekonomik krizi, ABD'de mortgage krizi olarak başlamış ve ilerleyen süreçle birlikte tüm dünyada likidite krizine dönüşmüştür. Dünya genelinde şirketlerin piyasa değerinden 14,5 trilyon doların silinmesine yol açılırken, küresel piyasada 20 trilyon dolarlık kayıp ortaya çıkmıştır. Sadece ABD'nin gayri safi yurt içi hasılasında yaklaşık 14 trilyon dolar ve Amerikan mortgage piyasasında 10,5 trilyon dolar kaybolmuştur. 9 milyon kişilik istihdam kaybı yaşanırken 8 milyon konuta bankalar tarafından icra yoluyla el konulmuştur (Kesebir, 2018, 537; Hürriyet, 2018).

durumu maddi olgularla sağlanabilirken, zihinsel süreçlerde güvenlik durumu başkalarınca ve dış ortamdan yapılan zararlara karşı güvende hissetme halinin karşılığıdır (Page, 2000: 33; Ak, 2017: 10).

Covid-19 Salgını, gün geçtikçe insanlarda ve toplumda bir güvensizlik hali olarak psikolojik ve davranışsal etkilere neden olmaktadır. Özellikle bireylerde kaygı ve korku gibi olumsuz duygular ve depresif düşünceler ortaya çıkardığı kabul edilmektedir. Covid-19 Salgının psikolojik açıdan en önemli sonuçlarından biri, salgının insanlar üzerinde bıraktığı geleceğe dair belirsizlik durumu, kişinin kendisinin veya yakınının hastalanma riski ile ölüm korkusuna kapılma halidir. Bu düşünceler bireyin kendini güvende hissetmeme algısını daha da teşvik etmiştir (Ocak, 2020). Covid-19 Salgını boyunca bulaşma riskini azaltacak hijyen, fiziki ve sosyal mesafeye uyum (Yazıcı, 2020) gibi çabalar ile devletlerin salgına karşı hazırlık seviyenin halk tarafından ikna edilebilirliği, insanların öncelikle kendini salgına karşı emniyette olduğunu hissetmesi için, sonrasında ise toplumda bulaşmanın önlenmesine katkı sağlayan mücadele işlemleri olarak görülmelidir. Ancak devlet düzeyinde salgınlara karşı toplumun hem psikolojik hem fiziki bakımında güvenli olması hali için daha planlı ve yöntemsel idari süreçlerin gerekli olduğu açıktır.

4. Bir güvenlik konusu olarak ölümcül salgınlar

Dünyada, ülkelerin özellikle Covid-19 Salgınına karşı tedbir almasıyla daha çok ilgi gören ölümcül salgınlar ve güvenlik ilişkisi nispeten yeni sayılan bir olgudur. Covid-19 gibi benzer salgınlar vesilesiyle hali hazırda birçok ülkenin salgından olumsuz etkilenebileceği ve kitlesel ölümlere sebebiyet verebileceği görülmüştür. Bu nedenle ölümcül salgınlara karşı alınacak tedbirlerin yerel, ulusal ve uluslararası işbirliğine ihtiyaç gösterdiği ölçüde hem iç güvenliğin hem de ulusal güvenliğin konusu haline geldiği söylenebilir (Monaco, 2020, Ak & Çobanoğlu, 2020). Son yıllarda salgın hastalıkların, doğal afetlerin ya da benzeri tehditlerin ülkenin kendi iç güvenliği haricinde ulusal güvenliğin de konusu olmasının temel nedeni söz konusu farklılaşan ve karmaşıklaşan güvensizlik halinin her ülkeyi dışarıdan ve ulusal çapta etkileyebilme niteliğidir. Nitekim günümüz toplumunun güvenlik ihtiyaçları, 1980'li yılların Soğuk Savaş sürecinde ağırlığı hissedilen nükleer silah ve askeri güvenlik gibi geleneksel güvenlik tehditlerinin çok üzerine çıkmıştır.

Dünyada mevcut olan biçimsel güvenlik ağı, konvansiyonel silahlar ile orduları merkeze alan güvenlik örgütlenmeleri ve askeri güvenlik temelinde meydana gelmiş uluslararası hukukun kullanıldığı oluşumların karşılık bulmuş halidir. Özellikle Soğuk Savaşın kazanan tarafı olan ve küreselleşmenin de etkisiyle daha çok kabul gören liberal değerler ve serbest piyasa ekonomisi, sonraki süreçte dünyada uluslararası alanda kişisel özgürlüklerin gelişmesine ve toplumsal refahın artışına imkân sağlamıştır. Bu durum ise, bir taraftan güvenlik alanında bireyin yaşam kalitesine odaklanan ve insanı merkeze alan özgürlük taleplerini öne çıkartırken, diğer taraftan nüfus artışı, gelir eşitsizliği, göçler, salgın hastalıklar, kimlik temelli çatışmalar, iklim değişikliği ve kaynak kıtlıkları gibi tehditlerin siyasal, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutta güvenlik ihtiyaçlarının çeşitlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu tehditlere yönelik tedbir alma ve güvenli hale getirme çabası, devletleri hem ulusal güvenlik düzeyinde hem de toplumla birebir ilişkili olan iç güvenlik seviyesinde gayretleri zorunlu kılmıştır. Ulusal ve iç güvenlik yaklaşımlarının bir arada bahsedilmesinin en önemli nedeni farklılaşan güvenlik tehditlerine karşı alınacak tedbirler ile önlemlerin silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri, sağlık teşkilleri gibi ulusal ve iç güvenlik kurum ve araçlarına birlikte ihtiyaç duyuyor olmasıdır (Ak & Çobanoğlu, 2020; Cecchine & Moore, 2006: 6).

5. İç güvenliğin yönetimi

İç güvenlik kavramı; günümüz modern devletlerinde vatandaşların yaşamı, refah seviyesi ve toplumsal birlikteliği ile toplumun bir arada yaşama arzusuna yönelen her türlü tehdit ve saldırılara karşı tedbir ve önlemlerin alınmasıdır. Böyle bir tanımlama iç güvenliğe ilişkin iki hususu ön plana çıkarmaktadır. İlki, devlet açısından iç güvenliğin sağlanmasında temel unsur yani güvenliğin sağlanacağı öznenin vatandaşın bizatihi kendisi olmasıdır. Bu nedenle iç güvenliğe ilişkin icra edilecek her eylem, devletin vatandaşının yaşamını, hak ve özgürlüklerini koruyacak ve teminat altına alacak bir yaklaşımı sergilemelidir. İkincisi ise; terör, sınır ötesi göç, salgınlar veya doğal ve insani afetler gibi toplumlar açısından günümüzün istikrarsızlık ve güvensizlik hallerine karşı iç güvenlik yaklaşımının ulusal güvenliği destekleyeceği bir konuma ulaşmasıdır. Böylece iç güvenlik denildiğinde kavram, sadece suç ve suçla ile mücadele anlayışı üzerinden tarif edilen bir kamu düzeni anlayışının üzerine çıkarak ulusal güvenliği tamamlayıcı bütünsel bir güvenlik anlayışına evrilmiş olur (Baylis, 2008: 74; Ak, 2018a: 75-96; Ak & Çobanoğlu, 2020). Nitekim devletlerin, ülke ve vatandaşlarına yönelik salgın hastalıklar, doğal afetler, nükleer-biyolojik-kimyasal ve radyolojik terör eylemleri ve iklim değişikliği gibi durumlarda mücadeleye yönelik kendi tehdit algıları ölçüsünde, önceliklerine göre temel strateji ve planlar geliştirdikleri bilinmektedir. Fransa'nın iç güvenlik alanında terörizmden aşırı sıcaklara kadar birçok afet ve acil durumlara ilişkin meydana getirdiği kriz yönetim planı veya Birleşik Krallığın 2004 yılından itibaren geçerliliğini koruyan Terörle Mücadele Stratejisi iç güvenlik alanında güvenlik açıklarına müdahale etmeye yönelik çalışmalarıdır. ABD'nin salgın hastalıklar, kasırga ve doğal afetlere yönelik planlamaları veya Almanya'nın öncelikli korumaya gayret ettiği ve sanayi sistemleri için elzem gördüğü kritik altyapıların güvenliğine ilişkin hazırlanan stratejileri de benzer örnekler arasındadır (Federal Ministry of the Interior, 2009: 1-13; SGDSN, 2017: 12-21; Ak, 2018b: 80-81; Lister, 2019; Ak & Çobanoğlu, 2020).

Söz konusu çeşitlenen güvensizlik durumlarına karşı oluşturulacak bir iç güvenlik yaklaşımının yönetiminde ve uygulamaya konulacak aşamalarında, genel olarak hepsi için benzer bir yöntem önerilmiştir. Bu yönetim aşamaları; (i) önleme (ii) koruma, (iii) azaltma, (iv) müdahale ve (v) iyileştirme. Önleme, öncelikle oluşan tehdidi durdurmak veya kaçınmaktır. Koruma, vatandaşın yaşamı ve refahının teminatı olan maddi varlıkların zarar görmemesinin sağlanmasıdır. Azaltma süreci, vatandaşların yaşamı ve maddi varlıklarına yönelen etkinin en az düzeye ulaşmasına odaklanmaktadır. Müdahale; insanların kendisi, değerli ve gerekli varlıklarının korunması, kurtarılması ile vazgeçilmez ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik hızlı reaksiyonun gösterilmesidir. İyileştirme, insanların içinde bulunduğu güvensizlik halinden mümkün olduğu kadar çabuk kurtarılması ve tekrar olağan hayatına kavuşturulmasıdır (FEMA, 2019a; FEMA, 2019b, s1-2; Homeland Security 2015: 3; Homeland Security, 2019; Ak & Çobanoğlu, 2020).

6. Ölümcül salgınlar bağlamında iç güvenliğin yönetimi

Covid-19 Salgını gibi benzer tehditler, dünyada hızlı bir şekilde yayılabildiğini ve farklı coğrafyalarda birçok insanın yaşamını tehdit edebildiğini göstermiştir. Bunun için ülkeler açısından ortaya konulan stratejiler ve acil durum planları, önleme, koruma ve azaltma süreçlerinden müdahale ve iyileştirme boyutlarına kadar her aşamayı kapsayacak nitelikte olmalıdır. Ayrıca, bu yönetim aşamalarının her birinde ölümcül salgınlar özelinde uyulması gereken farklı hususlar var ise bunlarda sürece dâhil edilmelidir. Ölümcül salgınlar açısından halk sağlığı uygulamalarında tıbbi etik kurallarına uyum bunlardan ilkidir (Ak & Çobanoğlu, 2020). İkincisi, yönetim aşamaları uygulanırken vatandaşın hak ve özgürlüklerini uygun ölçekte ve esaslar dâhilinde kısıtlanmasındır.

Üçüncüsü, toplumun refahına ilişkin sürdürülebilir tedbirlerin devamının sağlanabilmesi ve son olarak ise oluşan tıbbi atık ve çevre kirliliklerinin önlenmesine ilişkin tedbirlerin alınmasıdır.

6.1. Halk sağlığı uygulamalarında tıbbi etik kurallarına uyum

Modern bir devlet açısından bakılan iç güvenlik yaklaşımında Covid-19 Salgını gibi benzer hastalıkların toplum içerisinde yayılımının önlenmesi, uygun şekilde müdahale ve iyileştirme çalışmalarında tıbbi etik ilkelerin gözetilmesi esas olmalıdır. Tıbbi etik ilkeleri günümüze kadar insan hakları kavramıyla birlikte gelişmiş, hasta hakları ve toplum yararı arasında dengeyi temel almıştır. Bu denge hem hasta olan her vatandaşın insani bir hak olarak en uygun sağlık hizmeti almasını sağlayacak etik ilke ve kuralları belirlemiş hem de toplum yararına uygun olarak taşıyıcı olan hastaların uygun gözetimi ve hastalıklarının tedavisine odaklanmayı gerektirmiştir. Tıbbi uygulamalarda yaklaşımı belirleyen genel ilkeler şunlardır. (i) Özerkliğe saygı ilkesi, (ii) Yararlılık ilkesi, (iii) Zarar vermeme ilkesi ve (iv) Adalet ilkesidir. Özerkliğe saygı ilkesi, hastanın sınıfsal ve sosyo-kültürel farklılıklarında ayrıma gitmeden düşüncelerine saygı göstermektir. Zarar vermeme ve yararlılık ilkesi, tedavi ve iyileştirme süreçlerinde hastaya zarar vermemek, aksine faydalı olmak için bilinen en iyi uygulamaları tatbik etmektir. Adalet ve eşitlik ilkesi, toplumun tüm fertlerine karşı sağlık hizmetinin eşit verilmesidir. Bu ilkelerin benimsenmesinin nedeni evrensel insan hakları ile tıbbi uygulamalar arasında davranışları düzenlemek, uygun karar verme imkânı kazanmak ve etik kuralları belirleme çabasıdır (Çobanoğlu, 2009, 30; Ak & Çobanoğlu, 2020).

Covid-19 gibi benzer salgınların ortaya çıkması durumunda, toplum sağlığının göz ardı edilmemesi ve salgının yol açacağı tehlikelerden sakınılması maksadıyla hastalanmış vatandaşların özerkliğe saygı ilkesinden imtina edilerek, hem hastanın bireysel tedavi ve bakım alma hakkının kısıtlanması hem de karantina başta olmak üzere gözlem altında tutulmasına ilişkin uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Tıbbi uygulamalar sürecinde, hastalığın kendi doğal seyri dışında hastanın zarar görmemesini sağlayan ve hasta yararına ilişkin uygulama ve davranışların gösterilmesi önemlidir. Bilimsel olarak kanıtlanmış tedavi seçeneklerinin hastanın iyileştirilmesi için uygulanması, toplum yararı için önemli görülse bile vatandaşlara zarar verebilecek uygulamalardan kaçınılması gerekir. Tedavi süresince hastanın onurunu rencide edecek uygulama ve davranışlardan uzak durulmalı, her vatandaşa aynı sağlık olanakları sunulmalıdır. Salgın devam ederken salgına yönelik devam eden tıbbi araştırmalar zamanla yarışıldığı için tedirgin edici ve belirsizliklerin hâkim olması açısından da zahmetli bir süreç olduğu kesindir. Tedavi süreçleri devam ederken yeni ortaya çıkan buluş ve yeniliklerden hastalar mahrum bırakılmamalıdır. Özellikle ölümcül bulaşıcı hastalıklarda daha da önem kazanan tıbbi araştırmaların her safhasında, sonuçları bakımından sağlayacağı toplum yararı ile hastalara yönelik tıbbi uygulamalar arasında denge mutlaka gözetilmelidir. İnsanın hak ve mahremiyeti, toplum yararı adına yok sayılmamalı ve bir araç vesilesi olmasına izin verilmemelidir. Sonuç olarak, salgınlarla mücadelede hastanın her birine yönelik tedavi ve araştırmalar yürütülürken, toplum sağlığının korunması için etik ilkelere bağlı olarak karantina başta olmak üzere gözetim ve benzeri uygulamalara yönelim olması, ancak bu yapılırken vatandaşın sözü edilen belirlenmiş haklarından mahrum bırakılmaması gerekir. Hastanın birey olarak hakları ile toplum yararı arasındaki ilişki, bu tıbbi ilkelerinin özünü oluşturur. Bu süreçte; hasta ve toplum yararı arasında bir gerilim ve çatışma yaşanmasına izin verilmemeli, uygun hal ve koşullar sağlanarak hastanın bireysel özerkliği sınırlandırılmamalıdır (Çobanoğlu, 2009, 32; Ak & Çobanoğlu, 2020).

6.2. Hak ve özgürlüklerin uygun normlarda kısıtlanması

Modern bir devlet açısından, hak bir hürriyetin sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış bir yetkidir (Demirkol, 2017: 18) ve tarihsel gelişimi açısından devletin sınırlandırılması ölçüsünde karşılık bulur. İnsana ait olan bu haklar, devlete muhatap ve karşıt konumda bulunur, bu nedenle anayasal alan ve sınırlar içinde temel haklar adıyla yer alır ve korunur. Bir devletin anayasal sistemi içerisinde insan haklarını koruması, bizatihi modern devlet olmanın gereğidir (Caniklioğlu, 2001: 466-468).

Hak ve özgürlüklerin genel ve özel olarak kısıtlanmasına ihtiyaç duyulduğunda, demokrasi ve kamu düzeninin gereklilikleriyle birlikte değerlendirilmeli, öngörüldükleri amaç dışında başvurulmamalıdır. Hak ve özgürlüklerde sınırlamalar; anayasaya dayanmalı, kanuna uygun olmalıdır. Genel ve özel sınırlama sebeplerine ve gerekliliklerine mutlaka uyulmalı, amacı dışında kullanılmamalıdır. Başvurulan sınırlamanın niteliği, amacı gerçekleştirmeye elverişli ve zorunlu bir araç olarak ölçülü olmalıdır. Elverişlilik ölçüsü, devletin olağan hayata müdahalesi sonucunda yarattığı durum ile maksadın nedensellik bağının bulunmasına karşılık gelmektedir. Zorunluluk kavramı ise, söz konusu müdahale sonucunda güdülen amaca ilişkin nedenselliğin kurulduğu ve vatan için daha fazla külfete sebep olunmaması olarak anlaşılmalıdır. Covid-19 ve benzeri salgınlarda; toplumda bulaşma riskinin önlenmesi ve müteakibinde ileri dönemlerde toplumda kamu güvenliğini tehdit edecek yağma, kaçakçılık, terör vb. asayiş sorunlarının önüne geçilmesi amacıyla temel hak ve özgürlüklerde uygulanabilecek kısıtlamalar ya da olağanüstü hal veya sıkıyönetim işlemlerinde kanuna, anayasanın sözüne ve demokrasinin ruhuna aykırılık ortaya çıkarılmamalıdır. Bu kapsamda, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması durumlarına yönelik esas ve usul belirlenirken, siyasi iktidarların takdir ve insafına bırakılmayacak şekilde çağdaş demokrasi ilkelerine göre hazırlanmış anayasaların olmasının önemi açıktır (Caniklioğlu, 2001: 490-493).

6.3. Refahın sürdürülebilirliğine ilişkin alınacak tedbirler

Refah devleti, modern devlet biçiminin bir uzantısı olarak kötü ekonomik ve sosyal koşullar altında bulunan vatandaşları korumayı amaçlar. Devlet, toplumun tamamının asgari ve temel şartlarda yaşaması için ihtiyaçlarını karşılayacak önlemleri alarak yoksulluğu önlemeye gayret gösterirken vatandaşların zenginliğini de güvence altına alır (Durdu, 2009: 43). Bu bağlamda Covid-19 gibi salgın dönemleri göz önüne alındığında; devletin sağlıktan, eğitime ve barınmaya kadar sosyal devlet politikalarına olağan dönemler dışında daha fazla önem göstermelidir. Devletin bu süreçte sağlayacağı ekonomik destekler, yaşamı idare ettirecek düzenlemeler ve sosyal yardımlar bireyin güçlü olmasına ve böylece toplumsal yaşamın huzurlu ve istikrarlı kalmasına katkı sağlayacaktır (Koray, 2001: 21). Böyle dönemlerde vatandaşın devletten öncelikli beklentileri yeterli sağlık hizmetleri, ekonomik teşvikler, vergi oranlarının düşürülmesi, uygun şartlar ve maliyetlerde kendisine temel ihtiyaç maddelerinin temini ve dağıtımıdır.

Covid-19 Salgını süresince kısa vadeli dönemde devletlerin önemseydiği en önemli konulardan biri ülke içerisinde gıda üretiminin devam etmesi ve tedarik zincirinin aksamaması olmuştur. Tarımsal girdilerden üreticilere, nakliyeden gıda işleyicileri ve dağıtım sistemlerine kadar bir süreci kapsayan tedarik zincirinde herhangi bir aksaklık ve akamete uğrama durumu ürünlerin kıtlığına, kaçakçılık faaliyetlerine ve karaborsanın oluşmasına, bunun ise toplum nezdinde paniğe sebep olarak kamu düzenini bozucu olumsuzluklara neden olabileceği açıktır. Bu kapsamda devletlerin, bu ve benzeri kriz dönemlerinde gıda güvenliği bağlamında yaşamsal olan gıda, yiyecek ve içecekleri ile barınma, ısınma, temizlik, akaryakıt vb. temel ihtiyaçlarının temininin devamı maksadıyla acil durum planlarında bu hususlara yer vermesi önemlidir. Bu planlamalarda; zorunlu

görülen gıda ve diğer ihtiyaçların sınıflandırılması, üretim için hammadde temini, üretimi ve nakil aşamalarında kamu ve özel sektör ile işbirliği yapılarak, aksama ve gecikmelerin izin verilmemesi gerekir. Vatandaşın yaşamsal gıda ve temel diğer ihtiyaçlarına engelsiz ulaşmasına odaklanılmalı, uluslararası alanda diğer ülkelerin gümrük işlemlerinde uzamalara ve ihracat yasaklamalarına hazırlıklı olunmalıdır (Atabaş, 2020: 3-11).

Covid-19 Salgını; dünya genelinde artış gösterdikçe, özellikle gıda alanında büyük ihracatçı ülkeler kendi iç taleplerini güvenceye almak için kısıtlamalara gitmiştir. Örneğin Salgının etkili olduğu Nisan-Haziran 2020 döneminde küresel buğday ihracatının yaklaşık %20'sini karşılayarak lider konumda olan Rusya'nın ihracat kısıtlamalarına gittiği görülmüştür (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020:1). Bu ve benzeri yaklaşımların gıda fiyatlarında enflasyon artışına neden olacağı açıktır. Bu durumda; devletlerin vatandaşlarının alım gücünün düşmesini engellenmek için temel gıda ve zorunlu ihtiyaç maddelerini acilen listeleyerek, salgın ve etkileri bitene kadar, bu mal ve ürünlerde vergi oranlarında yeni düzenleme yapmaları vatandaşları için önemli bir avantaj sağlayacaktır (Atabaş, 2020: 9).

6.4. Tıbbi atık ve çevre kirliliklerinin önlenmesi

İç güvenlik açısından önemli olan ve aynı zamanda bir kamu hizmeti sayılan bir diğer konu da Covid-19 Salgını dâhilinde tıbbi atıkların çevre açısından etkilerinin en aza indirilmesidir. Covid-19 Salgını ile birlikte sağlık kurumları haricinde ev ve iş yeri gibi birçok yaşanılan mekânda kontamine olmuş atıklar üretilir hale gelmiştir. Salgının ilk çıktığı Çin'in Wuhan kentinde salgın sonrası, öncesine göre altı kat daha fazla tıbbi atık üretildiği görülmüştür. Söz konusu atıkların uygun şekilde işleminden geçmemesi, hem insan sağlığı hem de çevre açısından önemli bir tehdit sayılmaktadır. Atık yönetimi usulüne bakıldığında, geri dönüşüm merkezlerinin çalışmalarının aksamamasının sağlanması ve enfeksiyondan kaçınmak için geri dönüşüm faaliyetlerinin salgına karşı hazırlık yapılarak imha süreçlerinin gerçekleştirilmesi¹ öne çıkan önemli uygulamalardır (HASUDER, 2020). Bu hususta önemli bir konu da Covid-19 hastalıklı cenazelerin defin işlemleridir. Vefat eden kişilerin hastane morgunda yıkama ve kefenleme işlemleri sonrasında vakumlu ceset torbası içine yerleştirilmesi, cenaze süresince az sayıda kişinin görev alması, görev alanlarında kişisel koruyucu tedbirleri alınması, defin sonrasında cenazede kullanılan tüm araç ve gereçlerin dezenfekte edilmesi defin işlemlerine ilişkin önemli faaliyetler arasındadır (T.C. Yozgat Valiliği, 2020).

7. Sonuç

İnsanlığın, tarih boyunca birçok ölümcül salgına maruz kaldığı, bu hastalıkların toplumsal hafızalarda derin izler bıraktığı bilinmektedir. İnsanların ölümcül salgınları korkuyla anmalarının en önemli nedeni, bu hastalıkların hiçbir coğrafi mekân ya da sosyal statüyle sınırlanmadan herkesin ölümüne sebep verebiliyor olmasıdır. Geçmişte, vebadan İspanyol Gribine ya da yakın dönemde Domuz Gribi, Kuş Gibi, SARS gibi salgınlara benzer olarak Covid-19 Salgını da son günlerde tüm dünyayı tehdit etmeye başlamıştır. Covid-19 Salgını; insanlar arasında artış gösterdikçe

¹ Kontamine olmuş maskelerin, eldivenlerin, ilaçların ve benzeri atıkların ev çöpüyle karışması, bu atıkların da tehlikeli atık gibi işlem görmesini gerektirmiştir. Bu nedenle benzer atıkların geçici depolama alanlarında en az yetmiş iki saat bekletildikten sonra evsel atık kapsamında işlem görmesi usulü benimsenmiştir. Diğer taraftan tıbbi atık kapasitesinde fazla artış oluşturmamak için hastane ve benzeri sağlık kurumlarında atıkların doğru şekilde ayrıştırılabilirliği önemi üzerinde de durulmuştur. Covid-19 kaynaklı meydana gelebilecek atık sulara yönelik olarak ise, arıtma tesislerindeki mevcut dezenfeksiyon koşullarının yeterli olduğuna ilişkin genel kabul oluşmuştur (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020; HASUDER, 2020; TMMOB ÇMO, 2020).

ve ölümcül etkisini devam ettirdikçe, tüm devletlerin önce vatandaşlarının yaşamsal varlığına ve sonrasında ülkelerin ulusal ve uluslararası politikasına ve ekonomik şartlarına ilişkin önlemlere odaklanmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda; devletler açısından Covid-19 Salgınına yönelik önlemlerin öncelikle halk sağlığı bağlamında bir güvenlik gereksinimi olarak değerlendirilmesi ve sonrasında ülkede siyasal ve ekonomik etkilerinin azaltılmasını içeren bir güvenlik yaklaşımı oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkardığı açıktır.

2019 yılının sonlarında Çin'den tüm dünyaya yayılmış olan ve 2020 yılı içinde de etkisini halen sürdürmekte olan Covid-19 Salgını, 26 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla 216 ülkede yayılmış olarak 5.406.282 kişi ile doğrulanmış tanı sayısına ulaşmıştır. Covid-19 Salgını gibi benzer tehditlerin dünyada hızlı bir şekilde yayılarak farklı coğrafyalarda birçok insanın yaşamını tehdit etmesi, devlet düzeyinde salgınlara karşı hem toplumun sağlığı ve güvenliği hem de ülkenin temel düzen ve işlevlerinin korunarak iç güvenlikte yönetsel idari süreçlerin oluşturulması gerekli kılmıştır. Bu konudaki strateji ve acil durum planları içerisinde; önleme, koruma ve azaltma süreçlerinden müdahale ve iyileştirme boyutlarına kadar her bir aşamayı kapsayacak nitelikte icra edilecek faaliyetler belirlenmelidir. Söz konusu yönetim süreçlerinin uygulanması aşamasında, ölümcül salgınlar özelinde uyulması gereken ilave temel esaslara ayrıca yer verilmelidir. Bunlar; halk sağlığı uygulamalarında tıbbi etik kurallarına uyum, vatandaşın hak ve özgürlüklerini uygun ölçekte ve esaslar dâhilinde kısıtlanması, toplumun refahına ilişkin sürdürülebilir tedbirlerin devamı ve son olarak meydana gelen tıbbi atık ve çevresel kirliliklerin önlenmesine ilişkin tedbirlerin alınmasıdır. İç güvenlik açısından bu uygulamalar; günümüzde Covid-19 Salgınına, önümüzdeki on yıllarda ise benzeri hastalıklara karşı mücadele için devletlerin süreci yönetilebilirlik yetkinliğine önemli bir kazanım sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ak, T. (2017). *Çevresel Güvenlik*, Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık
- Ak, T. (2018a). Toplumsal Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Yaklaşımı, *Akademik Hassasiyetler*, 5 (10), 83-102.
- Ak, T. (2018b). Dünyada İç Güvenlik Yaklaşımının Değişimi ve İç Güvenlik Yönetimine Etkisi, *Van YYÜ İİBF Dergisi*, 3(6), 74-93.
- Ak, T. & Çobanoğlu N. (2020). Ölümcül Olabilen Bulaşıcı Hastalıkların İç Güvenlik Açısından Yönetimi, *Global Savunma*, 05.03.2020. 18.05.2020 tarihinde <https://www.globalsavunma.com.tr/Ölümcul-olabilen-bulasici-hastaliklarin-ic-guvenlik-acisindan-yönetimi.html> adresinden alınmıştır.
- Akın, L. (2013). Bulaşıcı Hastalıkların Kontrolünde Genel Prensipler, *Çalışma Hayatında Bulaşıcı Hastalıklar Sempozyumu*, 1 Şubat 2013.
- Atabaş, Ö. (2020). *Covid-19 pandemisi gıda üretim ve tedarikini nasıl etkiler?* Özel Rapor, 21.yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 26.05.2020 tarihinde <https://21yyte.org/tr/ozel-raporlar/ozel-rapor-covid-19-pandemisi-gida-uretim-ve-tedarikini-nasil-etkiler> adresinden alınmıştır.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 69-85.
- Canıklıoğlu, M.D. (2001). Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız, *DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Tevfik Bırsel Armağanı* (içinde), DEÜ: İzmir, 461-493.
- Cecchine, G. & Moore M. (2006). *Infectious Disease and National Security Strategic Information Needs*, Technical Report, RAND National Defense Research Institute

Ak, T. (2020). Administration of the struggle against covid-19 epidemic in terms of internal security. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 269-281.

- Çobanoğlu, N. (2009). Ölümçül Olabilen Bulaşıcı Hastalıklarla İlgili Tıbbi Araştırmalarda Etik, *Sağlıklı Bilimlerinde Süreli Yayıncılık*, Ankara
- Demirkol, M. (2017). Kişi Hak Ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme Ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, ICOMEP 2017/ Özel Sayı, 17-27.
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, (22), 37-50.
- Federal Ministry of the Interior (2009), *National Strategy for Critical Infrastructure Protection (CIP Strategy)*, Federal Republic of Germany, Germany.
- FEMA (2019a). *National Preparedness Goal*, 09.02.2019 tarihinde <https://www.fema.gov/national-preparedness-goal> adresinden alınmıştır.
- FEMA (2019b). *National Preparedness Goal*, Fema Information Sheet.
- HASUDER/ Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (2020). *COVID-19 Pandemisinde Atık Yönetimi*, 29.04.2020. 30.05.2020 tarihinde <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisinde-atik-yonetimi/> adresinden alınmıştır.
- Homeland Security (2015). *National Preparedness Goal*, Second Edition September 2015.
- HomelandSecurity (2019). *Epidemic/Pandemic*, 09.02.2019 tarihinde <https://www.dhs.gov/epidemicpandemic> adresinden alınmıştır.
- Hürriyet (2018). *ABD'nin 2008 finansal krizi piyasalardan trilyonları sildi*, 12.09.2018, 31.05.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/abd-nin-2008-finansal-krizi-piyasalardan-trilyonlari-sildi-40953697> adresinden alınmıştır.
- Kesebir, M. (2018). 2008 Küresel Finansal Kriz ve Bu Krizin Türkiye'deki Ekonomik Göstergelere Etkisi, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (4), 531-538.
- Koray, M. (2001). Kureselleşen Dünyada Avrupa Modeli'nin Sınırları ve Sorunları: Refah Devleti Nereye? *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 9-43.
- Lister, S.A. (2019). *U.S. National Health Security: Homeland Security Issues in the 116th Congress*, CRS Insight, February 11, 2019 (IN11038).
- Monaco, L. (2020). *The Coronavirus Shows Why the U.S. Must Make Pandemic Disease a National Security Priority*, Lawfare, <https://www.lawfareblog.com/coronavirus-shows-why-us-must-make-pandemic-disease-national-security-priority>.
- Ocak Hande Nur (2020). *Pandemi Sürecinin Psikolojik Etkileri Virüs Kadar Hızla Yayılıyor*, 30.04.2020. 26.05.2020 tarihinde <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/pandemi-surecinin-psikolojik-etkileri-virus-kadar-hizla-yayiliyor-4B006900540051006B0032004600690073004300720039007900700046006200610041004F003200370077003200> adresinden alınmıştır.
- Özdağ, Ü. (2020). *Korona Salgını ve İki Kutuplu Dünya Kaosu*, Özel Rapor, 21.yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 26.05.2020 tarihinde <https://21yyte.org/tr/ozel-raporlar/korona-salgini-ve-i-ki-kutuplu-dunya-kaosu> adresinden alınmıştır.
- Pag, E. (2000). Theorizing the Link Between Environmental Change and Security, *Review of European Community & International Environmental Law*, 9 (1), 33-43.
- Roubini. Nouriel. (2020). *The Coming Greater Depression of the 2020s*, 28 Apr 2020. 27.05.2020 tarihinde <https://www.project-syndicate.org/commentary/greater-depression-covid19-headwinds-by-nouriel-roubini-2020-04> adresinden alınmıştır.

Ak, T. (2020). Covid-19 salgınına yönelik mücadelenin iç güvenlik açısından yönetimi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 269-281.

- Sezen Y. (2017). *Demokrasi, Otoriterlik ve Popülizmin Yükselişi*, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, DPF 2017-RR 01.
- SGDSN (2017). *Tackling Terrorism Together Vigilance, Prevention and Protection, Against the Terrorist Threat*, Secretariat General de la Defense et de la Securite Nationale, Paris, France.
- Stewart, I. (2020). *Economic impact of coronavirus crisis is unparalleled in modern times*. 30 March 2020. 27.05.2020 tarihinde <https://reaction.life/economic-impact-of-coronavirus-crisis-is-unparalleled-in-modern-times/> adresinden alınmıştır.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). *Tek Kullanımlık Maske Eldiven Gibi Kişisel Hijyen Malzeme Atıklarının Yönetiminde Covid-19 Tedbirleri*, Genelge 2020/12. 30.05.2020 tarihinde <https://web-dosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler/gng2020-16-cov-d-19-20200408101457.pdf> adresinden alınmıştır.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2020). *Ürün Masaları Buğday Bülteni*, Sayı:7, Mayıs 2020.
- T.C. Yozgat Valiliği (2020). *T.C. Yozgat Valiliği İl Hıfzıssıhha Kurul Toplantısı*, 30.03.2020. 30.05.2020 tarihinde <http://www.yozgat.gov.tr/il-umumi-hifzissihha-meclis-karari10> adresinden alınmıştır.
- TMMOB ÇMO/ Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Çevre Mühendisleri Odası (2020). *Corona Virüs ve Çevresel Etkileri*, 31.03.2020. 30.05.2020 tarihinde http://www.cmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=101161&tipi=67&sube=10 adresinden alınmıştır.
- WHO/World Health Organization (2020). *Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak Situation*, 25.05.2020. 25 Mayıs 2020 tarihinde https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus2019?gclid=CjwKCAjw2a32BRBXEiwAUcuEeVccxahR8ZDmwiooNObsfVyyxrFxClFDJ7fILKwHWo1CU92YWxoCLzMQAvD_BwE adresinden alınmıştır.
- Yazıcı, Selim (2020). *Pandemilerin Toplumsal Etkileri: Kültür ve Temel İhtiyaçların Rolü*, 02.05.2020. 26.05.2020 tarihinde <https://fintechistanbul.org/2020/05/02/pandemilerin-toplumsal-etkileri-kultur-ve-temel-ihiyaclarin-rolu/> adresinden alınmıştır.

Extended abstract in English

Deadly pandemics are always remembered with fear in memory, as they don't recognize geographical locations and cause everyone to die without being limited to any social status in societies. Nowadays humanity is experiencing the impact of deaths caused by Covid-19 outbreak and its social, economic, political consequences. From this point the epidemic has emerged as an imperative both to address the internal security approach as a public health problem and to reduce its social, political, economic effects. This study aims to identify how the Covid-19 outbreak can be reduced on negative effects of countries and communities and managed. Study was carried out on a theoretical basis by literature review. With this study, it is intended for states to gain competence to manage measures that will protect the lives of their citizens first and then their welfare in case of similar problems in the coming decades.

With the effect of globalization and liberal values in the last decades, it was among the general assumptions that nation states were drawn only to defense, security and justice in social life. However, epidemic-induced economic instability supported the view that the state could be overcome with its economic and social assistance and contributions. This has enabled the state to regain power as a basic solidarity unit for society. The state's efforts to take measures against these threats require new internal security approaches.

The concept of internal security; In today's modern states, it is taking measures and measures against all kinds of threats and attacks against citizens' life, level of welfare and social unity with the desire of society to live together. Today, the internal security approach has evolved from a public order concept defined only through the fight against crime to a holistic security concept that complements national security. As a matter of fact, it is known that the states have developed basic strategies and plans according to their priorities for struggle in cases such as epidemics, natural disasters, nuclear-biological-chemical and radiological terrorist acts and climate change for the country and its citizens. An example of this is the crisis management plan that France has created regarding many disasters and emergencies ranging from terrorism to extreme temperatures in the field of internal security. Also The Anti-Terrorism Strategy, which it has put into force in the UK since 2004, is efforts to intervene in internal security vulnerabilities. The USA's plans for epidemics, hurricanes and natural disasters are similar studies. Strategies for security of critical infrastructures where Germany prioritizes protection are among similar examples.

The Covid-19 Epidemic, which spreads from China to the whole world at the end of 2019 and continues to be effective in 2020, reached the number of confirmed diagnoses spread in 216 countries as of May 26, 2020 with 5,406,282 people. The number of people who died due to this epidemic was 343,562. It can be said that the epidemic has increased the conditions of the political and economic tension and competition areas that are still continuing in the World.

In order to protect both the health and security of the society and the protection of the basic order and functions of the country, methodological administrative processes should be established against threats such as Covid-19 Epidemic at the state level. In this regard, activities to be carried out at each stage from prevention, protection and reduction to intervention and improvement processes should be determined in the strategy and emergency plans envisaged by the state. Prevention is to end or avoid the threat. Protection is the loss of valuable assets for the life and welfare of the citizen. Mitigation is to minimize the impact on citizens' life and valuable assets. The

intervention is the protection and recovery of people and their valuables and assets. Improvement is the return of people to their usual life as quickly as possible.

In addition, the main points to be followed in terms of fatal epidemic should be specified during the implementation of these management processes. These issues are compliance with medical ethical rules in public health practices, restricting citizens' rights and freedoms on an appropriate scale and within principles, continuing sustainable measures regarding the welfare of the society and taking precautions to prevent the recent medical waste and environmental pollution. While applying the principles of medical ethics, there should not be any conflict between the patient and the public interest. The individual rights of the patient should be limited by providing suitable conditions between the two items. In Covid-19 and similar pandemics, restrictions on fundamental rights and freedoms should not be against the constitution, laws and the spirit of democracy. In times of epidemic, the state should take measures to meet the needs of the society in order to live under basic conditions, prevent poverty and secure wealth. Finally, an important consideration is to minimize the environmental impact of medical waste from the Covid-19 Pandemic.

Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi

Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model

Eda Atlı Yılmaz¹ ve Ayşegül Atlı²

Gönderilme tarihi/Received date: 06 / 04 / 2020

Kabul tarihi/Accepted date: 28 / 06 / 2020

Öz

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), bireyin sosyalleşme becerilerini engelleyen, tekrarlayan davranışlar ile karakterize olan sözlü iletişimi etkileyen yaygın nöro- gelişimsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Otizm belirtileri iki ile üç yaş arasında ortaya çıkar ve hayat boyu devam eder. Erkek cinsiyette daha fazla görülmekle birlikte görülme sıklığı giderek artmaktadır Videolar, kullanım kolaylığı, erişilebilirlik ve maliyet etkinliği nedeniyle eğitim ortamlarında sıklıkla tercih edilmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi hayatımıza yeni normalleri getirdi. Bunun en başında el hijyeni, sosyal mesafe ve maske kullanımı gelmektedir. Hastalığın bulaşma şekli ve belirtileri konusunda ilk Çin'in Wuhan kentinde çıktığı zaman tam olarak bilinmemesine rağmen şuan net olan bilgiler ışığında gözle görülmeyen ve insan hayatını ciddi anlamda tehdit eden COVID-19'a karşı korumalıyız. Uzaktan eğitime geçilen süreçte video model yoluyla OSB'li bireylere destek vermek avantajlı durum oluşturmaktadır. Görsel ve işitsel eğitimin yapılan çalışmalarda fayda sağladığı bilinmektedir. Video model, sosyal becerilerin öğretiminde kullanılan etkili uygulamalardan biridir. Video modelle öğretim videoyla model olma, videoyla geri bildirim, video ile ipucu ve bilgisayar destekli video öğretimi olmak üzere dört şekilde gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda topluma ve çevreye görevler düşmektedir. Bu konuda farkındalığın sağlanıp OSB li bireyin mesafesini koruyamadığı durumlarda yakın temasa geçecek kişilerin bu konuda bilgili olup mesafeyi koruma görevini üstlenerek riski azaltmalıdır.

Anahtar kelimeler: COVID-19, Otizm Spektrum Bozukluğu, Video model

Abstract

Autism Spectrum Disorder (ASD) is defined as a common neurodevelopmental disorder that prevents the individual's socialization skills and affects verbal communication characterized by repetitive behaviors. Autism symptoms appear between the ages of two and three and persist throughout life. Although it is more common in male gender, its frequency is increasing. Videos are frequently preferred in educational environments due to their ease of use, accessibility and cost effectiveness. COVID-19 pandemic, which influenced the whole world, brought new normals to our lives. The first thing to do is hand hygiene, social distance and the use of masks. Although it is not known exactly when the first china appeared in Wuhan city about the way of transmission and symptoms of the disease, we should protect against COVID-19, which is invisible and seriously threatening human life in the light of the information that is clear now. In the process of transition to distance education, it is advantageous to support individuals with ASD through a video model. It is known that audiovisual education provides benefits in the studies. Video model is one of the effective applications used in teaching social skills. Video model teaching can be done in four ways: modeling with video, video feedback, video hint and computer aided video teaching. At the same time, duties fall to society and the environment. In cases where awareness about this issue is provided and the person with ASD cannot maintain distance, people who will be in close contact should be knowledgeable about this issue and should reduce the risk by assuming the duty of maintaining the distance.

Keywords: COVID-19, Autism Spectrum Disorder, Video model

¹ Sorumlu Yazar, TC. Milli Eğitim Bakanlığı Ülku İlköğretim Okulu-Özel Eğitim Öğretmeni, edaatli@gmail.com ORCID:0000-0002-0000-9967

² MSc, PT, Ankara University, Haymana Vocational School, Department of Physiotherapy, Haymana, Ankara, Turkey atlia@ankara.edu.tr ORCID: 0000-0003-4879-1553

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

1. Giriş

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), bireyin sosyalleşme becerilerini engelleyen, tekrarlayan davranışlar ile karakterize olan sözlü iletişimi etkileyen yaygın nöro- gelişimsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Association, 2013). OSB iki ile üç yaş arasında ortaya çıkar ve hayat boyu devam eder. Erkek cinsiyette daha fazla görülmeyle birlikte toplumda görülme sıklığı giderek artmaktadır (Fombonne, 2005). *DSM-IV* ortak yaygın gelişimsel bozukluklar kategorisine sınıflandırılır (Halfon & Kuo, 2013).

İlk kez 1943'te Amerikalı psikiyatrist Leo Kanner yaptığı çalışmada otizm için çocukların farklı davranışları anlatılarak tanımlama yapıldı. Bu çocukların farklı özellikleri olarak yalnız olmaları, çevresindeki değişimlere tepki göstererek aynılığı koruma isteği ve sözel iletişimde yetersizlikler olarak belirtildi. İlerleyen süreçte bu tanımlama geliştirilerek otizmlili bireylerin genel özellikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olundu. Genel özelliklere baktığımızda; başkalarına karşı ilgisizdir, göz kontağı kurmazlar, kendiliğinden iletişim kurmakta zorluk çekerler, isteklerini belirtirken bir yetişkinin ellerini kullanır, akranlarıyla oyun kurmada başarısızdır, sürekli bir konu üzerinde konuşur, ekolali, dönen cisimlere ilgi duyar, değişikliklerden hoşlanmaz, yaratıcılık gerektiren oyunları oynamaz (Finke, Hickerson, & McLaughlin, 2015). OSB'li bireylerin belirgin ortak özellikleri olmasına rağmen belirlenen bu özelliklerin bilişsel düzeye etkisi ve derecesi bireyden bireye değişiklik gösterebilmektedir. OSB'li her bireyin davranışları kendine özgüdür. OSB'li bireyler iletişim kurmakla ilgili sınırlıklarından kaynaklı sosyal yaşama, kalabalığa, yabancı bireylere karşı kaygı ve korku geliştirirler.

Etyolojisi incelendiğinde kesin kanıt olmadığı bilinmesine rağmen yapılan araştırmalarda bazı farklılık gözlenmiştir. Bu farklılıklar yaşa bağlı olarak akranlarıyla kıyaslandığında beyin serebellum, serebrum, amigdala ve hipokampusta ortaya çıkmaktadır (Schumann, 2004; Sparks, 2002). OSB'li bireylerde beyin eksitasyon ve inhibisyon sistemi arasındaki dengede bozukluk, beyin gelişim anormalliği, nöral bağlantılarda bozukluk korteks'te anormal mikrokolumnlar ve sinaptik işlev bozukluğu yapılan çalışmalarda nöral yapıdaki fonksiyonun incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Beynin frontal lobu dikkat, inhibisyon, yürütücü mekanizmadan sorumludur. Temporal lob dil ile gelişimi ve amigdala bölgesi sosyal ve emosyonel davranıştan sorumlu bölgelerdir. Bu bölgelerdeki farklılıklar ve gen etkileşimi hakkındaki çalışmalar devam etmektedir. Risk faktörleri hem annenin hem de babanın artmış yaşı, annenin gebelikte kontrolsüz multivitamin kullanımı, aşılardan kaçınmaları, hipoksi ve sigara kullanımı arasında yer almaktadır (Durkin, 2008; Raghavan, 2018).

Koronavirus hastalığı 2019 (COVID-19), Çin'de başlayıp tüm dünyaya hızla yayıldı. Amerika, İspanya, İtalya ve Almanya'da vaka sayısı artmaya başladığı ve sağlık sisteminde meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle birçok kişi hayatını kaybetti. Aralık 2019'da COVID-19'un başlangıcından sonra ilk vaka ülkemizde Mart ayında teşhis edildi. Bu tarihten itibaren kademeli olarak önlemler alınmaya başlandı. Dünya çapında COVID-19 tanısı konan kişi sayısı Haziran 2020'de sekiz milyonu geçti ve vaka ölüm oranı % 9 oldu.

Solunum yoluyla bulaşan COVID-19; zarflı ve tek sarmallı RNA beta-koronavirüstür (Valencia, 2020). Kişi kontamine olmuş yüzeye dokunduktan sonra el, göz, burun ve ağıza doğrudan temas ederse ortaya çıkabilir. Bu nedenle ellerin sabun ve su veya el dezenfektanları ile yeterince yıkanması önerilir (Lotfi, Hamblin, & Rezaei, 2020). Oldukça bulaşıcı olan COVID-19 için onaylanmış herhangi bir aşı veya etkili tedavi yoktur. Bu nedenle, pandemiye kontrol etmek için en iyi

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

çözüm önleyici yöntemlerin uygulanmasıdır. İlk belirtiler genellikle ateş, kuru öksürük ve nefes darlığı olarak bilinmektedir. COVID-19 için kuluçka süresi 2 ila 14 gün arasında değişmektedir (He , 2020).

Bu çalışma, otizm spektrum bozukluğu olan bireylere COVID-19 pandemisi ile mücadele sürecinde toplumca uyulması gereken kuralları video modellerle eğitim yöntemini kullanarak kazandırmanın etkili bir eğitim olacağı konusunda önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca çalışmamız OSB olan bireyler için VM'le eğitimle kazandırılan davranışın kalıcılığının ve kontrol edilebilirliğinin yüksek olmasına, hızlı geribildirim sağlanmasına, OSB olan bireylerin genel özellikleri dikkate alındığında VM'le eğitimin etkililiğine dikkat çekmektedir.

1.1. El hijyeni

Bulaşma kontamine yüzeylerle temas yoluyla oluşabilir. Canlı viral partiküller 72 saate kadar paslanmaz çelik ve plastikler üzerinde kalabilir (Valencia, 2020; van Doremalen , 2020). Literatürden elde edilen kanıtlar, sık sık el yıkamanın bulaşma riskini % 55 azaltacağını göstermiştir (Jefferson , 2009). Çocuklara eğitim verilirken ebeveynlerin kendini koruma bilinci düzeyini yükseltecek, disiplinli bir şekilde uygulanabilecek ve olası bulaş riskini azaltacak rehberler oluşturulmalıdır. İyi bir kişisel hijyenik farkındalığını oluşturmak için doğru el yıkama davranışını devam ettirdikleri sürece çocukları ödüllendirmek eğitimin bir parçasını oluşturur (Park, Cheong, Son, Kim, & Ha, 2010; Sim, Moey, & Tan, 2014). Tam karantina sürecini uygulamak en doğru olsa da bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle önlemleri sıkı almak ve sürdürmek önem kazanmaktadır.

1.2. Sosyal izolasyon

Çin'de çıkan bu virüs yarasa veya pangolin adlı hayvandan bulaştığı söylene de tam olarak neden kaynaklandığı bilinmemektedir ama insandan insana bulaş temel olarak yakın temas ve solunum yoluyla gerçekleşmektedir. İzolasyon; karantina, sosyal mesafe ve toplumun sınırlandırılması dahil üzere solunum ve temas yoluyla bulaşan hastalıkları kontrol altına almak için yapılan halk sağlığı önlemlerini kapsamaktadır (Wilder-Smith & Freedman, 2020). Yakın teması azaltmak için sosyal mesafe kuralları salgın pandemi düzeyine ulaştığında belirlenmeye başlandı. En az 1 m fiziksel mesafe olması gerektiği savunulurken bazı araştırmalarda bu mesafenin en az 2 m olması gerektiği yönündedir (Chu , 2020). Ülkeler kendi rehberlerinde farklı sosyal mesafe uzaklığını benimsemiştir. Ülkemiz bu konuda sosyal mesafe uzaklığının en az 1,5 m olması gerektiğini vurguladı.

1.3. Maske kullanımı

Maske kullanımı konusunda Batı ve Asya ülkeleri arasında farklı görüşler mevcuttu. Daha önce iki kez salgın hastalıkla mücadele eden Asya ülkeleri maske kullanımının önemli olduğunu vurgularken Batı bu görüşe karşı çıkmasının asıl nedeni maskenin yanlış kullanılmasının pandemiye daha yaygın hale getireceği görüşü idi. Maskenin doğru kullanımı bulaş riskini azaltabilir. Bunun için N95 veya cerrahi maskeler virüsün solunum yoluyla bulaşmasını sınırlandırır (Tang, Liebner, Craven, & Settles, 2009) Kullanıcının nefes vermesi durumunda, üst solunum yollarından veya tükürükten sekresyonların 'damlacık' veya 'hava' yollarıyla bulaşabilen bulaşıcı maddeler içerebileceği için cerrahi maske sadece tek bir kullanım için tasarlanmıştır. Kullanım koşulları

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

ve bütünlük göz önünde bulundurularak en fazla 4 saatte bir değiştirilmelidir. Cerrahi maskeler ambalajlarında saklanmalıdır (Lepelletier , 2020).

2. OSB olan bireylerde COVID -19 süreci ile ilişkili literatür

COVID-19 salgını nedeniyle OSB' li bireylerde koruma amacıyla evde kalma zorunlu hale geldi. Eğitim sürecine bakıldığında haftanın belli günlerinde ve saatlerinde özel eğitim merkezleri ve hastanelerde bireysel ders almaktadırlar. Pandemi süreciyle bu durum etkilenecek hem aileleri, arkadaşları ve yakınları için hem de bireyin endişe, kaygı, panik ve korku yaşamasına yol açmıştır (Narzisi, 2020).

COVID-19 ile mücadele sürecinde yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışmanın varlığı görülmektedir. Bu çalışmalar salgın hastalık süreci hakkında bilgi veren ve pandeminin sosyal yaşam üzerinde etkilerine dikkat çekmektedir. Salgın sürecinde literatür incelendiğinde çalışmaların sağlık alanında daha fazla yapıldığı görülmektedir (Rothan & Byrareddy, 2020). Aynı zamanda hem bireylerin hem de toplumların psikolojik ve sosyal açıdan etkilendiği araştırmalarda (Yi, Lagniton, Ye, Li, & Xu, 2020) bulunmaktadır. Viral enfeksiyonların pandemi sürecinden önce yapılan çalışmalarda fazla olduğu iki yaş altında daha yüksek oranlarda görüldüğü bilinmektedir (Hampl & Mertens). Yaygınlığın fazla olması OSB'li bireylerde eli ağzına götürme problem davranışıyla daha yüksek bulaş riskine sahip olabileceğini düşünmekteyiz bu konuyla ilgili literatürde henüz çalışma yapılmamıştır.

COVID-19 ile mücadele sürecinde günlük rutinlerin değişimi ile ilgili birçok çalışmada da özellikle okul çağında olan öğrencilerin okula devam edememesi, alış-veriş merkezlerinin kapatılması, sosyal mesafe kurallarına özen gösterilmesi (internet ve sosyal medya kullanımının süresinde artış görülmesi, sosyal yaşamdan uzaklaşılması örnek gösterilebilir (Witt, Ordóñez, Martin, Vitiello, & Fegert, 2020). Aynı zamanda ekonomik yönden krizler ve sorunların yaşanacağını, elektronik cihazların daha etkin kullanılacağı, evden çalışma ve uzaktan eğitim ile sürecin yönetilebileceğine dair çalışmalar bulunmaktadır (Roberts, 2020). Çin devletinde yer alan eğitim kurumları destekleyici programların geliştirilmesi, çevirim içi eğitim sürdürülebilir olması için öğretmen ve gerekli teknolojik araç ve gereçlerin artırılması yönünde fikir beyan etmiştir (Zhu & Liu). Yine en çok etkilenen ülkeler arasında yer alan İtalya'da ise eğitim otizmlili bireylerin ailelerine destek modeli ile tanımladıkları içinde ailenin bireye daha fazla zaman harcayarak aktivitelerle zenginleştirilmiş eğitim modeli önerilmiş. Fakat bu modelde diğer insanların kısıtlamasının olduğu zamanlarda ebeveyni ile belli saat aralığında sosyalleşmesi sağlanmış (Espinosa, Metko, Raimondi, Impenna, & Scognamiglio). Yapılan çalışmada iPad tabanlı resim ve video etkinlik programının OSB olan genç bir yetişkinin alışveriş becerilerini artırdığı bildirilmiş (Burckley, Tincani, & Guld Fisher, 2015).

OSB olan bireylerin eğitiminde teknolojik yöntemlerden video teknolojisi ile öğretim çalışmalarda eğitim sürecinin bir parçası olarak ele alınmıştır. OSB olan çocukların eğitiminde video teknolojisinin kullanılmasının nedeni OSB'li bireylerin görsel becerilerinin daha iyi gelişmesiyle somut düşünme, hafıza ve görsel-uzamsal ilişkileri anlama becerilerinin gelişmesidir (Kaldy, Krapar, Carter, & Blaser, 2011; Mullane & Klein, 2008). Bu nedenle, onlara sunulacak öğretim yöntemlerinde görsel ipuçlarından yararlanmak önemlidir. Video ile öğretim OSB olan çocuklara bu fırsatı sağlamaktadır. pratik içerik geliştirme teknolojilerinin-araçlarının kullanımı sayesinde

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

sürecin kısılması ve kolaylaşmasıyla içeriklerin pratik ve hızlı bir şekilde hazırlanması sağlanabilmektedir (LeBlanc , 2003).

Teknoloji dünyasında OSB 'li bireyler için özellikle erkek çocukların daha fazla dikkatini çektiğini bildiğimiz dijital oyunlarında etkili olduğu bilinmektedir (Malinverni , 2017). Oyunlar ile dijital dünyada daha fazla kişiye ulaşılabilir ve grup eğitimin VM'de etkili olduğu ancak en az 3 ay kadar sürmesi gerektiği yapılan çalışmalarda açıklanmış bu nedenle süreyi doğru kullanarak bu pandemi sürecinde bulaşma riski azaltılabilir (Plavnick, Sam, Hume, & Odom, 2013). Aynı şekilde farkındalık olması amacıyla OSB'li bireyleri korumak adına toplumu bilgilendirici animasyon oyunlarda fayda sağlayabilir (Mazurek, Engelhardt, & Clark, 2015).

2.1. OSB olan bireylerde eğitim süreçleri

OSB olan bireylerin eğitimi, kişisel özellikler dikkate alınarak bireyin ihtiyaçları doğrultusunda küçük gruplar halinde ya da birebir eğitim şeklinde planlanmaktadır. OSB 'li bireyler hedeflenen davranışları gerçekleştirebilmek için yapılandırılmış ve sistematik bir eğitim sürecine ihtiyaç duyarlar. Pandemi sürecinin getirdiği yeni koşullara ayak uydurmada zorluk çeken OSB 'li bireylerin uzaktan eğitim sürecine katılmaları anne babaların işbirliği ile sağlanmaktadır. Türkiye 'de 12 Nisan 2020'den itibaren özel gereksinimli bireylerin uzaktan eğitimi için oluşturulan içerikler erişime açılmıştır. Aynı zamanda "Özelim, Eğitimdeyim" adlı bir mobil uygulama ile uzaktan eğitim süreci desteklenmektedir.

Uzaktan eğitim sürecine dahil olan OSB'li bir birey için öğretmen tarafından hazırlanacak olan eğitim materyali hem görsel hem de işitsel açıdan zengin içeriklere sahip olmalıdır. Bu içerikler aynı zamanda el yıkama, kişisel bakım ve temizlik, hijyen kurallarının uygulaması gibi beceri eğitimlerini de kapsamaktadır. Uzaktan eğitimin bir parçası haline gelen ebeveynlerin, ev ortamında kaliteli içeriklerden hazırlanan videoları tekrar ettirmesi eğitimin sürekliliği açısından çok önemlidir.

OSB'li bireylerin eğitiminde video modeller (VM) eğitim süreci model olmayı kapsamaktadır. Model olmanın temelinde ise taklit vardır. OSB 'li bireylerin eğitim sürecinde taklit oldukça önemli bir yere sahiptir.

3. Video modeller eğitim

OSB'li bireylerin değişen koşullara adapte olmaları ve bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayatın her döneminde eğitime gereksinimleri vardır. El hijyeni ve maske takma davranışı eğitimi bulaşıcı hastalıkların önlenmesinde oldukça faydalıdır. COVID-19 pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralı, el hijyeni ve maske takma konusunda OSB'li bireyler zorluk yaşayabilirler. Pandemiye neden olan gözle görülmeyen virüsün tehlikesi bireye açıklanmalı ve gerekli önlemlerin alınması için eğitim verilmelidir. OSB'li bireylerde sosyal oryantasyon, hareket algısı, mekânsal dikkat bozuklukları sosyal mesafe ayarlama algısını olumsuz yönde etkileyebilir (Guillon, Hadjikhani, Baduel, & Rogé, 2014). Kendine bakım becerileri eksik olan bireyde ise hijyen kurallarına uyulmayabilir (Shukla-Mehta, Miller, & Callahan, 2009). Çok ciddi sonuçları olabilen COVID-19 pandemisinde bu becerilerdeki eksiklikler bireyin hastalığa yakalanma riskini artırmaktadır. Eğitim sürecine bakıldığında ise uzaktan eğitim-öğretim olarak devam etmektedir. OSB'li bireyler için VM ile yapılan eğitimin çalışmalarda başarılı olduğu bilinmektedir (Mason, Ganz, Parker, Burke, & Camargo, 2012). VM'in başarısının temeli OSB tanısı alan

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

bireylerin görsel uyarınları işitsel ve sosyal uyarınlara kıyasla daha kolay algılamaları olarak bilinmektedir (Buggey, 2005).

OSB çocukların eğitiminde en çok tavsiye edilen yöntem görsellerden yararlanmaktır (Qi & Lin, 2012). Fotografik ve yazılı işaretler öğrencilerin öğrenmesine, iletişim kurmasına, kontrol kazanmalarına yardımcı olur. Görsel eğitimin bir diğer avantajı da öğrencilerin bilgileri işleme-lerine yardımcı olmasıdır. OSB yaygın özellikleri içinde mükemmel bellek ve görsel / uzamsal yetiler vardır dolayısıyla otizm özelliği gösteren çocukların eğitiminde görsel destek kullanımı başarıyı artıracaktır (Kinney, Vedora, & Stromer, 2003). Görsel yardıma en basit örnek nesnelere (McPartland, Webb, Keehn, & Dawson, 2011). COVID-19 pandemisine neden olan virüs için görsellerden yararlanarak bireyin öğrenmesine katkı sağlanabilir. Gözle görülmeyen virüsü sadece sözlü anlatım yoluyla anlatmak yetersiz kalabilir. Bu nedenle hem görsel hem de işitsel anlatım yolu tercih edilmelidir. Eğitim kartları, video animasyon ve dijital uygulamalar ile aslında gözle görülmeyen virüs somutlaştırılabilir.

Pandemi süreci, eğitimde teknolojiyi kullanmanın önemini artırmaktadır. VM'le eğitim teknolojik araç gereçlerle hazırlanan videolar aracılığıyla verimli bir eğitim ortamı sunmaktadır. VM'le eğitimde model, bir yetişkin ve ya akran olabileceği gibi OSB'li bireyin kendisi de olabilir. Video içerikleri OSB'li bireylerin ihtiyacı olan beceriyi eğlenceli ve dinamik bir şekilde sunma fırsatı verir. COVID-19 Pandemisi mücadele döneminde OSB 'li bireyler ve ebeveynleri için artan kaygı ve stres ortamından zengin içerikli VM'le eğitime devam etmek oluşan stres ve kaygının giderilmesine de yardımcı olmaktadır.

Gözlemleyerek öğrenmenin temelinde bir başkasının davranışını izleyerek bireyin kendine bu davranışı katması bulunur (Joseph, Keehn, Connolly, Wolfe, & Horowitz, 2009). VM, sosyal becerilerin öğretiminde kullanılan etkili uygulamalardan biridir. VM'le öğretim videoyla model olma, videoyla geri bildirim, video ile ipucu ve bilgisayar destekli video öğretimi olmak üzere dört şekilde gerçekleştirilebilir (Mazurek & Engelhardt, 2013). Videoyla model olma, bireyin, davranışın video kayıtlarını izlemesi ve ardından bu davranışları tekrar etmesi sürecidir. Tekrar etme hemen ve daha geç bir zamanda olmalıdır. Davranışı sadece bir basamakta öğretiliyorsa video zinciri şeklinde davranışın tüm alt parametrelerini çalışarak tamamlamalıyız (Mazurek & Engelhardt, 2013). VM uygulamasında davranışı gösteren kişi akran, yetişkin, kendisi veya animasyonlardan yararlanılabilir. Video ile geri bildirimde ise birey kendi performansını izler, hatalarını ve doğrularını farkına varabilir. Hatalı davranış üzerinde durulur ve düzeltilir. Video ile ipucu; hedef davranışa yönelik hazırlanan ipuçlarının program tarafından öğrenciye beceriyi sergilerken verildiği stratejidir. Bu uygulamada öğrenci videoyu seyrederken aldığı ipucu ile hemen tepkide bulunma fırsatı yakalar. Bilgisayar destekli video öğretimi; her türlü bilişim, iletişim ve enformasyon teknolojisinin eğitim ve öğretim amaçlı kullanımı olan bilgisayar destekli eğitim video ile öğretimin bir arada kullanılmasıdır. Metinlerin, grafiklerin, animasyonların, sesin, müziğin, slaytların, filmlerin ve hareketli çekimlerin tek bir sistem içinde sunulduğu ve videoların bilgisayardan izlenmesini sağlayan uygulamalardır.

Akademik beceriler, günlük yaşam ve toplumsal becerilerden iletişim becerilerine kadar hemen hemen her alanda görsel destekler kullanılabilir. OSB'li öğrencilerin dörtte birinden fazlası matematiği kelime dağarcığından daha zor bulmaktadır (Williams, Goldstein, Kojkowski, & Minschew, 2008). VM'nin, özellikle doğal çevre yoluyla öğrenme yeteneği bozulmuş OSB'li çocuklar için geleneksel yaklaşımlardan daha etkili bir eğitim aracı olabileceğini öne sürmüşlerdir

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

(Hughes & Yakubova, 2019). Aritmetik dersinin VM'le yapıldığı bir çalışmada sayıların 1-7 ye kadar öğretiminde etkili olduğunu söylemişler (Jowett, Moore, & Anderson, 2012). Sosyal mesafe ve en az yirmi sn el yıkama için gerekli olan aritmetik becerisini geliştirmek amacıyla kullanılabilir. Yapılan bu uygulamanın pratik, kullanışlı ve bireye destek sağlaması istenilen kadar video tekrarının yapılması becerilerin geliştirilmesine destek sağlamaktadır (Bellini, Akullian, & Hopf, 2007).

Dışarıda teması azalmak için görev dışı davranışların azalması ve kurallara uymak önemlidir. Coyle ve ark. yaptıkları çalışmada üç ayrı otizmli çocuğun VM'leme yöntemiyle görev dışı davranışının azaldığı bildirilmiştir (Coyle & Cole, 2004).

Eğitim sürecinde sadece OSB'li bireye odaklanmak yetersiz kalacaktır. Toplumda yeteri kadar bu konuda farkındalık oluşmadığı bilinmektedir. Bu nedenle bireyin çevresine veya ona temas edebilecek kişilere OSB'li bireyin davranışı video ile öğretilmelidir. Sosyal mesafesini ayarlamadığı zamanlarda bu görev çevresine düşmektedir. Yapılan çalışmada video ile OSB'li bireylerin davranışları gözlemlenmiş ve tekrar –tekrar izleme ile tam anlaşılabilirlik sağlanmış (Taslibeyaz, Dursun, & Karaman, 2017).

4. Sonuç

Covid-19 pandemisi ile değişen dünyada yeni normalleşme süreci başladı. Bu sürecin içinde günlük yaşam aktivitelerinde değişen kurallar yer almaktadır. Örneğin bir alışveriş sırasında yeni kurallar daha hızlı hareket etmek, uzun süre markette kalmamak, alınan eşyaların hijyeni, kasa sırasında beklerken mesafeyi ayarlamak, bu sürede elimizi yüzümüze değdirmemek, parayla teması azaltmak için kartların temassız özelliğini kullanmak vb. olarak sayılabilir. Alışveriş davranışında birçok beceriyi barındırdığı için birden fazla video ile desteklenmesi gereklidir. Sosyal beceriler, aritmetik becerileri ve öz bakım ayrı ayrı değerlendirilip eğitim sonunda bireyden birlikte geri bildirim videosu istenebilir. Eğitim sonrasında toplanan videolar ile pandemi sürecinde yaşanan zorluklar daha iyi analiz edebilir hale gelebilir. Pandemi sürecinin tek taraflı ele alınması yeterli olmayacaktır bu nedenle hem topluma bilgilendirici videolar hem de OSB'li bireyler için eğitim olarak kullanılması daha uygun olacaktır.

Kaynakça

- Association, A. P. (2013). American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, (p. 81). Arlington: American Psychiatric Association.
- Bellini, S., Akullian, J., & Hopf, A. (2007). Increasing Social Engagement in Young Children With Autism Spectrum Disorders Using Video Self-Modeling. *School Psychology Review*, 36(1), 80-90.
- Buggey, T. (2005). Video Self-Modeling Applications With Students With Autism Spectrum Disorder in a Small Private School Setting. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 20(1), 52-63.
- Burckley, E., Tincani, M., & Guld Fisher, A. (2015). An iPad™-based picture and video activity schedule increases community shopping skills of a young adult with autism spectrum disorder and intellectual disability. *Developmental Neurorehabilitation*, 18(2), 131-136.
- Chu, D. K., Akl, E. A., Duda, S., Solo, K., Yaacoub, S., & Schünemann, H. J. (2020). Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *Lancet*.

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

- Coyle, C., & Cole, P. (2004). A videotaped self-modelling and self-monitoring treatment program to decrease off-task behaviour in children with autism. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 29(1), 3-16.
- Espinosa, F., Metko, A., Raimondi, M., Impenna, M., & Scognamiglio, E. A Model of Support for Families of Children With Autism Living in the COVID-19 Lockdown: Lessons From Italy: *Behav Anal Pract*. 2020 Jun 2:1-9.
- Durkin, M. S., Maenner, M. J., Newschaffer, C. J., Lee, L.-C., Cunniff, C. M., Daniels, J. L., Schieve, L. A. (2008). Advanced Parental Age and the Risk of Autism Spectrum Disorder. *American Journal of Epidemiology*, 168(11), 1268-1276.
- Finke, E. H., Hickerson, B., & McLaughlin, E. (2015). Parental Intention to Support Video Game Play by Children With Autism Spectrum Disorder: An Application of the Theory of Planned Behavior. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 46(2), 154-165.
- Fombonne, E. (2005). Epidemiology of autistic disorder and other pervasive developmental disorders. *J Clin Psychiatry*, 66 Suppl 10, 3-8.
- Guillon, Q., Hadjikhani, N., Baduel, S., & Rogé, B. (2014). Visual social attention in autism spectrum disorder: Insights from eye tracking studies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 42, 279-297.
- Halfon, N., & Kuo, A. A. (2013). What DSM-5 could mean to children with autism and their families. *JAMA Pediatr*, 167(7), 608-613.
- Hampl, W., & Mertens, T. Viral pathogens and epidemiology, detection, therapy and resistance: Community-Acquired Pneumonia. 2007:27-56.
- He, X., Lau, E. H. Y., Wu, P., Deng, X., Wang, J., Hao, X., Leung, G. M. (2020). Temporal dynamics in viral shedding and transmissibility of COVID-19. *Nat Med*, 26(5), 672-675.
- Hughes, E. M., & Yakubova, G. (2019). Addressing the Mathematics Gap for Students with ASD: an Evidence-Based Systematic Review of Video-Based Mathematics Interventions. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 6(2), 147-158.
- Jefferson, T., Del Mar, C., Dooley, L., Ferroni, E., Al-Ansary, L. A., Bawazeer, G. A., Rivetti, A. (2009). Physical interventions to interrupt or reduce the spread of respiratory viruses: systematic review. *Bmj*, 339, b3675. doi:10.1136/bmj.b3675
- Joseph, R. M., Keehn, B., Connolly, C., Wolfe, J. M., & Horowitz, T. S. (2009). Why is visual search superior in autism spectrum disorder? *Developmental Science*, 12(6), 1083-1096.
- Jowett, E. L., Moore, D. W., & Anderson, A. (2012). Using an iPad-based video modelling package to teach numeracy skills to a child with an autism spectrum disorder. *Developmental Neurorehabilitation*, 15(4), 304-312.
- Kaldy, Z., Kraper, C., Carter, A. S., & Blaser, E. (2011). Toddlers with Autism Spectrum Disorder are more successful at visual search than typically developing toddlers. *Dev Sci*, 14(5), 980-988.
- Kinney, E. M., Vedora, J., & Stromer, R. (2003). Computer-Presented Video Models to Teach Generative Spelling to a Child with an Autism Spectrum Disorder. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 5(1), 22-29.
- LeBlanc, L. A., Coates, A. M., Daneshvar, S., Charlop-Christy, M. H., Morris, C., & Lancaster, B. M. (2003). Using video modeling and reinforcement to teach perspective-taking skills to children with autism. *J Appl Behav Anal*, 36(2), 253-257.

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

- Lepelletier, D., Grandbastien, B., Romano-Bertrand, S., Aho, S., Chidiac, C., Géhanno, J. F., & Chauvin, F. (2020). What face mask for what use in the context of COVID-19 pandemic? The French guidelines. *J Hosp Infect*, 105(3), 414-418.
- Lotfi, M., Hamblin, M. R., & Rezaei, N. (2020). COVID-19: Transmission, prevention, and potential therapeutic opportunities. *Clin Chim Acta*, 508, 254-266.
- Malinverni, L., Mora-Guiard, J., Padillo, V., Valero, L., Hervás, A., & Pares, N. (2017). An inclusive design approach for developing video games for children with Autism Spectrum Disorder. *Computers in Human Behavior*, 71, 535-549.
- Mason, R. A., Ganz, J. B., Parker, R. I., Burke, M. D., & Camargo, S. P. (2012). Moderating factors of video-modeling with other as model: A meta-analysis of single-case studies. *Research in Developmental Disabilities*, 33(4), 1076-1086.
- Mazurek, M. O., & Engelhardt, C. R. (2013). Video Game Use in Boys With Autism Spectrum Disorder, ADHD, or Typical Development. *Pediatrics*, 132(2), 260-266.
- Mazurek, M. O., Engelhardt, C. R., & Clark, K. E. (2015). Video games from the perspective of adults with autism spectrum disorder. *Computers in Human Behavior*, 51, 122-130.
- McPartland, J. C., Webb, S. J., Keehn, B., & Dawson, G. (2011). Patterns of Visual Attention to Faces and Objects in Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(2), 148-157.
- Mullane, J. C., & Klein, R. M. (2008). Literature review: visual search by children with and without ADHD. *J Atten Disord*, 12(1), 44-53.
- Narzisi, A. (2020). Handle the Autism Spectrum Condition During Coronavirus (COVID-19) Stay At Home period: Ten Tips for Helping Parents and Caregivers of Young Children. *Brain Sci*, 10(4).
- Park, J. H., Cheong, H. K., Son, D. Y., Kim, S. U., & Ha, C. M. (2010). Perceptions and behaviors related to hand hygiene for the prevention of H1N1 influenza transmission among Korean university students during the peak pandemic period. *BMC Infect Dis*, 10, 222.
- Plavnick, J. B., Sam, A. M., Hume, K., & Odom, S. L. (2013). Effects of Video-Based Group Instruction for Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Exceptional Children*, 80(1), 67-83.
- Qi, C. H., & Lin, Y.-L. (2012). Quantitative Analysis of the Effects of Video Modeling on Social and Communication Skills for Children with Autism Spectrum Disorders. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 4518-4523.
- Raghavan, R., Riley, A. W., Volk, H., Caruso, D., Hironaka, L., Sices, L., Wang, X. (2018). Maternal Multivitamin Intake, Plasma Folate and Vitamin B12 Levels and Autism Spectrum Disorder Risk in Offspring. *Paediatric and Perinatal Epidemiology*, 32(1), 100-111.
- Roberts, C. (2020). How medical education can help in a COVID-19 crisis. *Clin Teach*, 17(3), 241-243.
- Rothan, H. A., & Byrareddy, S. N. (2020). The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *J Autoimmun*, 109, 102433.
- Schumann, C. M., Hamstra, J., Goodlin-Jones, B. L., Lotspeich, L. J., Kwon, H., Buonocore, M. H., Amaral, D. G. (2004). The Amygdala Is Enlarged in Children But Not Adolescents with Autism; the Hippocampus Is Enlarged at All Ages. *The Journal of Neuroscience*, 24(28), 6392-6401.
- Shukla-Mehta, S., Miller, T., & Callahan, K. J. (2009). Evaluating the Effectiveness of Video Instruction on Social and Communication Skills Training for Children With Autism Spectrum Disorders: A Review of the Literature. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 25(1), 23-36.

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

- Sim, S. W., Moey, K. S., & Tan, N. C. (2014). The use of facemasks to prevent respiratory infection: a literature review in the context of the Health Belief Model. *Singapore Med J*, 55(3), 160-167.
- Sparks, B. F., Friedman, S. D., Shaw, D. W., Aylward, E. H., Echelard, D., Artru, A. A., Dager, S. R. (2002). Brain structural abnormalities in young children with autism spectrum disorder. *Neurology*, 59(2), 184-192.
- Tang, J. W., Liebner, T. J., Craven, B. A., & Settles, G. S. (2009). A schlieren optical study of the human cough with and without wearing masks for aerosol infection control. *J R Soc Interface*, 6 Suppl 6(Suppl 6), S727-736.
- Taslibeyaz, E., Dursun, O. B., & Karaman, S. (2017). Interactive video usage on autism spectrum disorder training in medical education. *Interactive Learning Environments*, 25(8), 1025-1034.
- Valencia, D. N. (2020). Brief Review on COVID-19: The 2020 Pandemic Caused by SARS-CoV-2. *Cureus*, 12(3), e7386.
- Doremalen, N., Bushmaker, T., Morris, D. H., Holbrook, M. G., Gamble, A., Williamson, B. N., Munster, V. J. (2020). Aerosol and Surface Stability of SARS-CoV-2 as Compared with SARS-CoV-1. *N Engl J Med*, 382(16), 1564-1567.
- Wilder-Smith, A., & Freedman, D. O. (2020). Isolation, quarantine, social distancing and community containment: pivotal role for old-style public health measures in the novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak. *J Travel Med*, 27(2).
- Williams, D. L., Goldstein, G., Kojkowski, N., & Minshew, N. J. (2008). Do individuals with high functioning autism have the IQ profile associated with nonverbal learning disability? *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2(2), 353-361.
- Witt, A., Ordóñez, A., Martin, A., Vitiello, B., & Fegert, J. M. (2020). Child and adolescent mental health service provision and research during the Covid-19 pandemic: challenges, opportunities, and a call for submissions. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*,
- Yi, Y., Lagniton, P. N. P., Ye, S., Li, E., & Xu, R. H. (2020). COVID-19: what has been learned and to be learned about the novel coronavirus disease. *Int J Biol Sci*, 16(10), 1753-1766.
- Zhu, X., & Liu, J. *Education in and After Covid-19: Immediate Responses and Long-Term Visions: Postdigit Sci Educ*. 2020 Apr 26:1-5.

Extended abstract in English

Autism Spectrum Disorder (ASD) is defined as a common neurodevelopmental disorder that prevents the individual's socialization skills and affects verbal communication characterized by repetitive behaviors (Association, 2013). OSB occurs between two and three years of age and continues for life. Although it is more common in male gender, its incidence in the society is gradually increasing. DSM-IV is classified into the common common developmental disorders category. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) started in China and spread rapidly all over the world. Many people died in the USA, Spain, Italy and Germany due to the increase in the number of cases and the adverse health system. After the start of COVID-19 in December 2019, the first case was diagnosed in our country in March. As of this date, gradual measures have been taken. The number of people diagnosed with COVID-19 worldwide exceeded eight million in June 2020, and the case fatality rate was 9%. Guidelines should be created to raise parents' level of awareness of self-protection, to be disciplined and reduce the risk of contamination when educating children.

Rewarding children is part of the training as long as they maintain the right handwashing behavior to create a good personal hygienic awareness. While it is best to implement the full quarantine process, this may not always be possible. Therefore, it is important to take and maintain the measures tight. Insulation; It includes public health measures to control respiratory and contact-transmitted diseases, including quarantine, social distance, and community restriction. In order to reduce close contact, social distance rules began to be established when the epidemic reached the level of the pandemic. While it is advocated that there should be at least 1 m of physical distance, some studies suggest that this distance should be at least 2 m.

The education of individuals with ASD is planned in small groups or one-on-one education in line with the needs of the individual, taking into account personal characteristics. Individuals with ASD need a structured and systematic training process in order to perform targeted behaviors. Participation of individuals with ASD who have difficulties in keeping up with the new conditions brought by the pandemic process is provided by the cooperation of parents. Turkey's special needs, starting from April 12, 2020 has been opened for access to content created for distance education of individuals. At the same time, the distance education process is supported with a mobile application called "I am Special, I am in Education". Individuals with ASD need education in every period of life in order to adapt to changing conditions and to live independently.

Training on hand hygiene and wearing a mask is very useful in the prevention of infectious diseases. Individuals with ASD may experience difficulties in social distance rule, hand hygiene and wearing a mask during the COVID-19 pandemic process. Training should be provided to explain the danger of the invisible virus causing pandemic to the individual and to take necessary precautions. Social orientation, perception of movement and spatial attention disorders may negatively affect the perception of social distance in individuals with ASD. In individuals who are lacking self-care skills, hygiene rules may not be followed.

In the COVID-19 pandemic, which can have very serious consequences, deficiencies in these skills increase the risk of an individual's disease. Looking at the education process, it continues as distance education. It is known that training with VM for individuals with ASD is successful in studies. Visual supports can be used in almost every field, from academic skills, daily life and social skills to communication skills. More than a quarter of students with ASD find mathematics more difficult than vocabulary. They suggested that VM may be a more effective educational tool

Atlı Yılmaz, E., Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293.

than traditional approaches for children with ASD, especially with the ability to learn through the natural environment. In a study in which the arithmetic lesson was conducted with VM, they said that the numbers were effective in teaching up to 1-7. It can be used to develop the arithmetic skill required for social distance and at least twenty seconds hand washing. This practice is practical, useful and the video repetition as much as desired to support the individual supports the development of skills.